

Mari Broberg

Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi

Väestöliitto

Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010

Julkaisija:

**Väestöntutkimuslaitos,
Väestöliitto**

Kalevankatu 16 B, 1. krs
PL 849, 00101 HELSINKI

© Kirjoittaja ja Väestöliitto

**Väestöliitto
Väestöntutkimuslaitos**

Kalevankatu 16 B, 1.krs.
PL 849, 00101 Helsinki
Puh. (09) 228 050, Fax (09) 6121211
www.vaestoliitto.fi

ISBN 978-952-226-055-0 (nid.)

ISBN 978-952-226-056-7 (PDF)

ISSN 0357-4725

Helsinki 2010

Sisällys

Tiivistelmä	5
Abstract	7
Esipuhe	9
1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	11
1.1 Muuttuva perhe ja liittojen päättyminen	14
1.2 Uusperheen tarkastelu	20
1.3 Uusperhe tutkimuksen kohteena	29
2. LASTEN HYVINVOINTI UUSPERHEESSÄ	35
2.1 Vanhempien ero ja uusperheen perustaminen lasten näkökulmasta	35
2.2 Uusperheen lasten hyvinvointi tutkimusten valossa	40
2.3 Lasten hyvinvointiin yhteydessä olevat tekijät	43
2.3.1 Perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat	44
2.3.2 Uusperheen lasten hyvinvointieroja selittävät mallit	49
2.4 Ihmissuhdeverkosto voimavarana ja lasten hyvin- vointia selittävänä tekijänä	54
2.4.1 Uusperheen parisuhde	55
2.4.2 Uusperheessä isä- ja äitipuolena	58
2.4.3 Etävanhemmuus: lapsen ja etä-isän tapaaminen	67
2.4.4 Lasten keskinäiset suhteet	70
2.4.5 Isovanhemmuussuhteet uusperheissä	74
2.5 Uusperheiden voimavarojen ja lasten hyvinvoinnin viitekehys	77
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	81
3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	81
3.2 Tutkimusmenetelmien yhdistäminen	83
3.3 Tutkimuksen aineistot	86
3.3.1 Kyselylomakeaineisto	86
3.3.2 Tutkimuksessa käytetyt mittarit ja muuttujat	90
3.3.3 Haastatteluaineisto	94
3.4 Yhteenveto: Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät	98
4. UUSPERHEIDEN VOIMAVARAT JA HAASTEET	101
4.1 Uusperheiden ulkoiset voimavarat verrattuna ydin- ja yksinhuoltajaperheisiin	101

4.2 Perheiden sisäiset voimavarat eri perhetyypeissä	109
4.2.1 Perheen toimivuus	109
4.2.2 Vanhemmuus ja kasvatus	116
4.2.3 Perheiden tukiverkostot	119
4.2.4 Perheiden tärkeiksi kokemat asiat	121
4.3 Ongelmallisiksi koetut asiat uusperheissä	127
5. UUSPERHEIDEN MONINAINEN IHMISSUHDEVERKOSTO VOIMAVARANA	133
5.1 Uusperheen parisuhteen dynamiikka	133
5.2 Lapsen ja isäpuolen välinen suhde.....	140
5.2.1 Isäpuolen rooli lapsen arjessa.....	140
5.2.2 Lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuus	144
5.2.3 Äidin rooli lapsen ja isäpuolen suhteen rakentajana	150
5.3 Lapsen ja etä-isän tapaaminen	154
5.4 Yhteenveto: äitien uusperheen ihmissuhde- verkoston toimivuus	162
6. PERHEEN IHMISSUHDEVERKOSTON VAHVUUDET JA HAASTEET UUSPERHETYYPPIEN VALOSSA	165
6.1 Ihanteena ja tavoitteena ydinperhe	167
6.2 Monia suhteita arvostava suurperhe	177
6.3 Vahvan parisuhteen malli	184
6.4 Yhteenveto uusperhetyypeistä	188
7. LAPSEN HYVINVOINTI UUSPERHEESSÄ ÄITIEN ARVIOIMANA	191
7.1 Lasten hyvinvointi ja siihen kytkeytyvät ongelmat	191
7.2 Uusperheen lasten hyvinvointia selittävät tekijät	194
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	201
Lähteet	218
Liitteet	239

BROBERG, MARI: UUSPERHEEN VOIMAVARAT JA LASTEN HYVINVOINTI

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan uusperheen lapsen hyvinvointia ja siihen yhteydessä olevia perheen ulkoisia ja sisäisiä voimavaroja. Perheen ulkoisista voimavaroista tarkastelun keskiössä ovat uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät, vanhempien koulutus, sosioekonominen asema sekä työhön, toimeentuloon ja asumiseen liittyvät tekijät. Sisäisistä voimavaroista tarkastellaan perheen yleistä toimivuutta, vanhemmuutta ja kasvatusta, perheen tukiverkostoa sekä perheiden tärkeäksi kokemia asioita. Uusperheen kannalta tärkeän osan voimavaroja muodostaa myös ihmissuhdeverkosto, jonka toimivuutta tutkimuksessa tarkastellaan äitien näkökulmasta. Muuttuvien perhesuhteiden on arvioitu uhkaavan lapsen hyvinvointia, joten uusperheen voimavarojen lisäksi tutkimuksen toisena keskeisenä tavoitteena on selvittää uusperheen lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä. Uusperheen voimavaroista erityisenä kiinnostuksen kohteena on se, miten perheen ihmissuhdeverkoston toimivuus kytkeytyy lapsen hyvinvointiin.

Tutkimuksessa käytetään kyselylomake- ja haastatteluaineistoa. Valtakunnallinen kyselylomakeaineisto lapsiperheiden ja lasten hyvinvoinnista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä (n = 2 236) kerättiin tutkimusprojektissa ”Origins of Exclusion in Early Childhood” vuonna 2002. Uusperheitä on aineistossa mukana 667. Haastatteluaineisto koostuu 24 uusperheen vanhemman haastattelusta. Tutkimuksessa yhdistetään kyselylomake- ja haastatteluaineiston analyysiä. Kyselylomakeaineiston analyysissä käytetään sekä kuvailevia tilastollisia analyysejä että monimuuttujamenetelmiä. Haastatteluaineiston analyysi perustuu sisällönanalyysiin.

Tutkimuksen tulosten mukaan uusperheiden voimavarat erosivat ydin- ja yksinhuoltajaperheiden voimavaroista lähinnä ulkoisten voimavarojen osalta. Uusperheiden vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema olivat jonkin verran matalammat kuin ydinperheen vanhemmilla. Erot suhteessa yksinhuoltajaperheisiin liittyivät lähinnä uusperheiden parempaan taloudelliseen tilanteeseen. Sisäisten voimavarojen tarkastelussa perhetyyppien väliset erot olivat vähäisiä. Uusperheet arvioivat perheensä toimivuuden hieman ydinperheitä positiivisemmin. Kasvatusasiat aiheuttivat uusperheissä enemmän ristiriitoja kuin ydinperheissä.

Ihmissuhdeverkoston toimivuutta koskevan tarkastelun perusteella uusperheen äidit kokivat yhdessä asuvan uusperheensä ulkopuoliset suhteet (esimerkiksi lapsen ja etä-isän suhteen) huomattavasti hankalammiksi kuin

uusperheensä sisäiset suhteet. Uusperheellisyys asettaa siis haasteita erityisesti lapsen ja etä-isän suhteen toimivuuteen. Perheen ihmissuhdeverkoston näkökulmasta uusperheet tyypiteltiin tutkimuksessa kolmeen ryhmään sen mukaan miten suhteet perheessä muodostuivat: ihanteena ja tavoitteena ydinperhe, monia suhteita arvostava suurperhe sekä vahvan parisuhteen malli. Monia suhteita arvostava suurperhe osoittautui tässä tutkimuksessa yleisimmäksi uusperhetyypiksi.

Uusperhe ei näyttäisi olevan riski lapsen hyvinvoinnille, mutta se saattaa muuttaa perheen voimavaroja ja sitä kautta heijastua lapsen hyvinvointiin. Perheen voimavarojen näkökulmasta tarkasteltuna lapsen hyvinvointia tuki uusperheen toimiva ihmissuhdeverkosto. Lasten ongelmien ja uusperheen ihmissuhdeverkoston toimimattomuuden välillä oli selkeä yhteys. Äitien näkemyksen mukaan uusperheen sisäiset suhteet näyttäytyivät lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeämpinä kuin ulkopuoliset suhteet. Lapsen toimiva suhde muualla asuvaan isään voidaan kuitenkin nähdä tämän tutkimuksen tulosten perusteella positiivisena voimavarana, joka tukee lapsen hyvinvointia uusperheessä.

Avainsanat: uusperheet, perheen voimavarat, perheen ihmissuhdeverkosto, lasten hyvinvointi

BROBERG, MARI: THE RESOURCES OF THE STEPFAMILY AND THE CHILDREN'S WELL-BEING

ABSTRACT

The present study investigates children's well-being in stepfamilies and factors, both external and internal, that are related to the children's well-being. Of the external factors, the study focuses on factors related to the structure of the stepfamily, parents' education, socio-economic status and factors related to work, livelihood and living conditions. The internal resources include the general functioning of the family, parenthood and parenting, family support networks and issues that the stepfamilies themselves consider important. Another important resource in a stepfamily is a functioning network of human relationships, which in the present study is approached from the maternal viewpoint. Changing family relations are considered a potential threat to the children's well-being. Therefore, in addition to looking into the stepfamily's resources, the other important goal of the study is to explore other factors potentially related to the well-being of children living in stepfamilies. In view of the stepfamily's resources, it is important to explore how the functioning of the relationships network is linked with the child's well-being.

The study employs survey and interview data. The survey data (n=2236) are part of national survey data on the well-being of families and children and factors impacting them which were gathered as part of "Origins of Exclusion in Early Childhood", a research project carried out in 2002. The data consists of 667 stepfamilies. The interview data consists of interviews with 24 parents in stepfamilies. In the study, the analyses of survey and interview data are combined. Both descriptive statistical analyses and multivariate methods are employed. Content analysis is employed in the analysis of the interview data.

The results indicate that the stepfamilies' resources in general but their external resources in particular differed from those of the nuclear and single-parent families. The level of education and the socio-economic status of the stepfamily parents were somewhat lower than those of the nuclear family parents. The differences in relation to single-parent families were primarily related to the better economic status of the stepfamilies. The analysis of internal resources showed relatively minor differences: the stepfamilies assessed themselves a somewhat better general functioning of the family than did the nuclear families. Parenting issues caused more disagreement in stepfamilies than in nuclear families.

The analysis of the functioning of the human relations in stepfamilies showed that the stepfamily mothers experienced the external relationships of the family (e.g., between the child and the absent father) as significantly

more problematic than the relationships within the stepfamily. Living in a stepfamily thus challenges the functioning of the relationship between the child and the absent father. As a result of the analysis of the relationships networks in the stepfamilies, three groups were formed. One group had the nuclear family as an ideal goal, another valued an extended family composed of a variety of relationships, and the third one appreciated a strong intimate relationship between the parents. In the present study, the most common group was the multi-relationship, extended type of stepfamily.

In conclusion, living in a stepfamily does not seem to pose a risk to the child's well-being, but it may influence the family's resources and thus have an indirect effect on the child's well-being. In view of the resources of the stepfamily, the child's well-being was best supported by a functioning network of human relationships in the stepfamily: there was a distinct connection with the children's problems and the non-functioning of the relationships network. According to the mothers, the internal relationships in the stepfamily seemed to be more important than the external relationships of the family. A child's functioning relationship with the absent father can be viewed as a positive resource, supporting the child's well-being in the stepfamily.

Keywords: stepfamilies, resources of the family, human relationships network of the family, children's well-being

ESIPUHE

Vuosia työn alla olleen väitöskirjan valmistuttua on kiitosten aika. Kiitän lämpimästi ohjaajaani, professori Joel Kiviraumaa positiivisesta kannustuksesta ja rakentavasta palautteesta. Hän jaksoi valaa uskoa työn valmistumiseen silloin, kun tarvitsin tukea kaikkein eniten. Työni toinen ohjaaja on ollut professori Risto Rinne. Hänen tarkat huomionsa olivat suureksi avuksi. Kiitän Ristoa erityisesti siitä, että hän on Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen johtajana luottanut minuun ja antanut mahdollisuuden opettaa, tutkia ja osallistua monipuolisesti laitoshallinnon tehtäviin.

Työni esitarkastajina toimivat professori Kaarina Määttä Lapin yliopistosta ja dosentti, yliopettaja Anna Rönkä Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Kiitän molempia perusteellisesta perehtymisestä käsikirjoitukseen. Asian-tuntevan ja rakentavan palautteen ansionsa työstäni tuli huomattavasti jäsentyneempi.

Työni alkuvaiheen ohjaajaa, emerita professori Kaarina Lainetta kiitän merkityksellisistä, tutkimuksen tekemiseen liittyvistä keskusteluista sekä mielenkiinnosta työtäni kohtaan. Ahkera työni lukija ja tukija on ollut Juhani Tähtinen. Ilman hänen tarmokkaita jatko-opintojen tekemiseen liittyviä mainospuheitaan Lemminkäisenkadun kahvihuoneessa en olisi ylipäättään tähän työhön ryhtynyt. Kiitän Juhania monissa projekteissa tehdyn yhteistyön lisäksi siitä, että hän vakuutti minut tutkimusaiheeni tärkeydestä ja rohkaisi tarttumaan haastavaan aiheeseen.

2000-luvun alkupuolella toteutettu Kaarina Laineen johtama lasten ja perheiden hyvinvointiin keskittynyt monitieteinen projekti ”Origins of Exclusion in Early Childhood” on ollut väitöskirjani kannalta tärkeä. Sen aikana tutkimukseni aihe alkoi hahmottua ja käyttämäni aineisto kerättiin sen yhteydessä. Kiitos yhteistyöstä koko perhetutkimukseen liittyvän osahankkeen tiimille ja erityisesti professori Katja Forssénille tutkimusryhmämme luotsaamisesta. Kiitän myös kaikkia kyselylomakkeeseen vastanneita ja haastatteluun osallistuneita vanhempia. Ystävyys ja yhteistyö Mia Hakovirran kanssa alkoi tämän projektin tiimoilta. Mialle lämpimät kiitokset tärkeästä tuesta niin tutkimuksen kentällä kuin yksityiselämän pyörteissäkin.

Professori Kimmo Jokisen johtama Perhetutkimuksen tutkijakoulu on tarjonnut mahdollisuuden jakaa ajatuksia perhetutkijoiden kanssa. Tutkijakoulun ohjaajia ja tutkijakoululaisia kiitänkin kaikista innostavista ja näkökulmia avaavista keskusteluista. Erityisen kiitollinen olen siitä, että sain tutkijakoulupaikan turvin keskittyä parin vuoden ajan päätoimisesti jatko-opintoihini. Kiitos myös Mannerheimin Lastensuojeluliitolle sekä Jenny ja Antti Wihurin rahastolle tutkimukseni taloudellisesta tukemisesta.

Kaikki työkaverit kasvatustieteiden laitoksella ansaitsevat kiitoksen hyvästä työilmapiiristä. Erityisesti Sari Silmäri-Salon ja Anu Warinowskin kanssa olemme jakaneet tutkijan työhön liittyvät ilot ja ahdistukset. Kiitos mukavista hetkistä ja vertaistuesta. Väitöskirjaa viimeistellessäni olen toiminut assistenttina. Nykyinen työ on ollut mieluisaa ja opettavaista. Erityisen haasteelliseksi olen kokenut tilastomenetelmien harjoitusten pitämisen. Niihin osallistuneille opiskelijoille olen kiitollinen siitä, että he ovat oivaltavilla kysymyksillään saaneet minut pohtimaan lukuisia kertoja tämän tutkimuksen menetelmällisiä ratkaisuja aina uusista näkökulmista käsin. Työssä viihtymiseen on paljolti vaikuttanut myös se, että assistenttitiimimme on ollut toimiva ja kannustava. Erityiskiitos Tarita Ruoholinnalle myötäelämisestä sekä mukavista keskusteluista. Teija Hiltusta ja Marita Neitolaa opettajankoulutuslaitokselta sekä entistä työkaveriani Terhi Kuusista kiitän varhaiskasvatuksen keskipitkästä oppimäärästä ja rakentavista keskusteluista. Jatko-opiskelutovereistani haluan kiittää lisäksi Sirpa Ruoholaa, jonka positiivisuus on tehnyt monesta harmaasta päivästä huomattavasti kirkkaamman.

Anne Kaljoselle Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksesta olen suuren kiitoksen velkaa tilastollisiin menetelmiin liittyvästä opastuksesta. Sosiaalitieteiden laitoksella työskentelevää Leena Koivusiltaa kiitän virkistävien aamukahvihetkien lisäksi avusta sekä opetukseen että tutkimukseen liittyvien tilastomenetelmäpulmien ratkomisessa. Kiitos Väestöliiton Väestöntutkimuslaitokselle väitöskirjani julkaisemisesta sekä yhteistyöstä Anna Rotkirchille, Mika Takojalle ja Stina Fågelille.

Väitöskirjan, työn ja perheen yhdistäminen on vaatinut paljon läheisiltäni. Ystävät ja sukulaiset ovat aina tarjonneet mukavaa yhdessäoloa, joka on ollut äärimmäisen tärkeää vastapainoa ajoittain hyvinkin yksinäistä puurtamista vaativalle tutkimustyölle. Ystäväpiiristäni haluan kiittää erityisesti Lauraa, jonka tukeen olen voinut luottaa ihan kaikessa. Kummilasteni perheitä kiitän yhdessä koetusta sekä arjen ilojen ja surujen jakamisesta. Lämpimät kiitokset vanhemmilleni Mirjalle ja Juhanille sekä siskolleni Jennille ja hänen perheelleen tuesta, kannustuksesta ja arjen avusta. Lopuksi rakkaimmat ja kauneimmat kiitokset omalle perheelleni, Kaj'lle, Anttonille ja Samuelille, elämäni tuomastanne ilosta ja onnesta. Omistan tämän kirjan teille.

Kotona Mälikkälässä äitienpäivän aattona 2010

Mari Broberg

Monimuotoistuvat perhesuhteet ovat yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten seurauksena arkipäivää yhä useammalle suomalaiselle lapselle. Jälkitekollisen ja individualistisen kulttuurin maailmassa perhesuhteet eivät ole enää niin pysyviä kuin aiemmin. Ihmiset tekevät yksilöllisiä valintoja ja suhteilta odotetaan paljon. Perheiden moninaistuminen on nostanut yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön huolen lasten hyvinvoinnista näiden muuttuvien olosuhteiden keskellä. Tutkimusideani lähti liikkeelle ristiriitaisesta asetelmasta, joka liittyy siihen, että avioerot ovat yhteiskunnassamme jo hyvin pitkälti hyväksytyt asia, mutta siitä huolimatta lapsen etu kytketään ainakin jollakin tasolla ydinperheeseen. Uusperhe tarjoaa kiinnostavan lähtökohdan tutkia nykyajan perhe-elämää. Uusperheellisyys liittyy monia ajallemme tyypillisiä ilmiöitä, kuten se, että avioliitot eivät ole enää niin pysyviä kuin aikaisemmin, sekä se, että uusien liittojen kautta haetaan suurempaa tyytyväisyyttä elämään. Perheen moninaistumisesta huolimatta perheinstituution merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt, vaikka siihen suhtaudutaan nykyään yhä joustavammin. Perhe ei ole staattinen, vaan siihen kuuluvat oleellisena osana neuvotteluprosessit ja uudelleenmäärittelyt (Morgan 1996; Silva & Smart 1999).

Avioliittojen hajoaminen on lisännyt uusperheiden määrää. Uusperheitä on Suomessa reilut yhdeksän prosenttia kaikista lapsiperheistä (Tilastokeskus, Perheet 2008a). Uusperhettä perustettaessa perhesuhteista muodostuu uusi kokonaisuus, mutta menneisyyden suhteilla on tässä kokonaisuudessa ja sen toimivuudessa kuitenkin keskeinen rooli. Näissä perheissä toisella tai molemmilla puolisoista on kokemusta vanhemmuudesta ja perhe-elämästä, mikä vaikuttaa oleellisesti uusperheen elämään ja perheen ihmissuhdeverkkoon. Toinen puolisoista voi vastaavasti joutua keskelle perhe-elämää ilman aikaisempaa kokemusta vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta. Uusperheen lapsi on puolestaan useimmiten kahden perheyhteisön jäsen. Jaakkolan ja Sántin (2000) tutkimuksen mukaan Suomessa on kahdenlaisia uusperheitä. Toiset aloittavat perhe-elämän alusta, perheeseen syntyy yhteisiä lapsia ja uusperheen sisälle muodostuu ydinperhe. Kun uusperheen suhteet vahvistuvat, yhteydenpito vanhaan perheeseen vähenee. Toisentyyppisessä uusperheessä on kysymys kahden aikuisen uudesta parisuhteesta. Tässä tilanteessa voisi ajatella, että yksinhuoltajuus jää ikään kuin elämään perheen sisälle.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisia ovat uusperheen voimavarat ja mitä asioita uusperheen vanhemmat kokevat ongelmallisiksi. Uusperheen voimavaroista keskeisen osan muodostaa perheen moninainen ihmissuhdeverkosto. Tästä syystä tutkimuksen keskiössä ovatkin voimavaroista juuri uusperheen suhdeverkosto ja sen toimivuus. Muuttuvien perhesuhteiden on arvioitu uhkaavan lapsen hyvinvointia, joten toisena keskeisenä tutkimuksen tavoitteena on selvittää uusperheen lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on uusperheen voimavarojen kytkeytyminen lapsen hyvinvointiin. Uusperheen ihmissuhdeverkoston tutkiminen on siis tässä työssä erityisen keskeistä, koska suhdeverkosto kytkeytyy vahvasti sekä uusperheen voimavaroihin että lapsen hyvinvointiin. Uusperheen lasten hyvinvointia koskeva aikaisempi tutkimus on lähes kokonaisuudessaan kansainvälistä, joten tutkimuksen tärkeänä tavoitteena on selvittää suomalaisten lasten hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Perheen voimavarojen tarkastelu aloitetaan vertaamalla uusperheen voimavaroja ydinperheen ja yksinhuoltajaperheen voimavaroihin. Vertailuasetelmalla pyritään saamaan esille uusperheen mahdolliset erot perheen voimavaranäkökulmasta tarkasteltuna. Uusperheessä on kaksi aikuista, mutta se perustetaan hyvin erilaisista lähtökohdista kuin ydinperhe. Yksinhuoltajaperheissä on usein taustalla uusperheiden tapaan vanhempien ero, mutta uusperheissä lapset ovat kokeneet perheen purkautumisen lisäksi myös vanhemman uuden parisuhteen tuomat muutokset. Uusperheiltä odotetaan, että suhteet perheen sisällä toimivat; toisaalta korostetaan vaatimusta, että lapsen suhde muualla asuvaan vanhempaan säilyy hyvänä. Uusperhe nähdään tässä tutkimuksessa moniulotteisena systeeminä.

Vertailunäkökulman jälkeen keskitytään yhteen erityisesti uusperheen kannalta keskeiseen voimavaraan: ihmissuhdeverkostoon. Tutkimuksessa tarkastellaan, millainen kuva uusperheen suhdeverkostosta ja sen toimivuudesta muodostuu uusperheen äidin näkökulmasta. Suhdeverkostoa pyritään tarkastelemaan kokonaisuudessaan, mutta erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat lapsen ja isäpuolen välinen suhde, uusperheen parisuhde sekä uusperheen lapsen ja etä-isän¹ välinen suhde. Suhdeverkostoon keskittyvässä analyysissä irrottaudutaan vertailunäkökulmasta ja keskitytään uusperheen suhteisiin ja niiden toimivuuteen kyselylomake- ja haastatteluaineiston avulla. Noin 90 prosenttia suomalaisista uusperheistä on muodostunut äidin ja hänen lastensa ympärille, joten suhdeverkostoa koskevassa osassa tutkimuksen näkökulma on uusperheen, jossa siis on isäpuoli ja jossa perheen äiti on mahdollisesti äitipuoli

¹ Etä-isällä tarkoitetaan lapsen muualla asuvaa biologista isää.

uusperheen isän muualla vakituisesti asuville lapsille. Koska tutkimus kohdistuu tämäntyyppisiin uusperheisiin, kohderyhmäksi suhteita koskevaan tutkimusosioon valittiin uusperheen äidit. Äitien ajatuksia tutkimalla pyritään saamaan selville jotakin koko uusperheen toiminnasta (ks. myös Ganong & Coleman 2004, 109–110). Äidit valittiin tutkimuskohteeksi myös siitä syystä, että he edelleen kantavat päävastuun perheen arjesta (esim. Lammi-Taskula 2007).

Lasten hyvinvoinnin on ajateltu olevan erityisen haavoittuva yhteiskunnan muutosten keskellä, erityisesti kun muutokset heijastuvat perheiden ihmissuhteisiin. Perherakenteiden moninaistuminen vaikuttaa myös sosialisointiprosessiin. Kasvatussuhteista neuvotellaan uusperheissä, esimerkiksi isäpuolen rooli lapsen elämässä voi olla hyvin erilainen eri perheissä. Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Amato & Keith 1991; Hetherington 2003) on todettu, että uusperheiden lapsilla on muita enemmän ongelmia. Lasten avioeroon liittyvä oireilu voi tapahtua vasta uusperheen perustamisen aikoihin, koska uusperhe todentaa lapselle sen, että vanhempien ero on lopullinen. Voimavarojen tarkastelun lisäksi tutkimuksen toisena keskeisenä tavoitteena on pyrkiä selvittämään, ovatko uusperheen voimavaroihin ja erityisesti niihin kuuluvaan perheen ihmissuhdeverkostoon liittyvät tekijät mahdollisesti lasten hyvinvoinnissa koettujen ongelmien taustalla. Lapsen hyvinvointia koskeva tutkimus kohdistuu uusperheen ei-yhteisiin lapsiin. Tässä tutkimuksessa ollaan siis kiinnostuneita erityisesti ei-yhteisten lasten hyvinvoinnista, vaikka uusperheellisyys on keskeinen osa myös perheeseen syntyneiden yhteisten lasten elämää.

Tutkimuksessa pyritään hahmottamaan uusperheiden voimavaroja ja niihin kytkeytyvää lasten hyvinvointia moniulotteisesti, joten siinä päädyttiin yhdistämään eri menetelmiä ja käyttämään sekä kyselylomake- että haastatteluaineistoa. Tutkimuksen keskeisenä lähtökohtana on pyrkiä tuottamaan yleistettävissä olevaa tietoa suomalaisten uusperheiden elämästä, joten laaja, noin 700 uusperheen vastauksista koostuva kyselylomakeaineisto, on tässä tärkeimmässä roolissa. Kyselylomakeaineiston perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista kuvata uusperheen ihmissuhdeverkostoa riittävän monipuolisesti, joten sen pohjalta rakennettua kuvaa uusperheiden elämästä täydennetään uusperheen vanhempien haastatteluaineiston avulla. Suomalaisista uusperheistä on aikaisemmin tehty enimmäkseen haastatteluaineistoihin perustuvaa laadullista tutkimusta, esimerkiksi Aino Ritala-Koskisen (2001) ja Päivi Sutisen (2005) väitöskirjat. Tämä laajaan kyselylomakeaineistoon perustuva, yleisiä linjoja selvittävä tutkimus siis monipuolistaa suomalaisista uusperheistä tehtyä tutkimusta. Tieteellisten tutkimusten lisäksi Suomessa on kirjoitettu myös opaskirjan tyyppisiä uusperheitä koskevia julkaisuja (esim. Rauha 2003).

Kansainvälistä tutkimusta uusperheistä on puolestaan tehty jo aikaisemmin erittäin paljon ja monipuolisesti (ks. esim. Ganong & Coleman 2004).

Seuraavissa alaluvuissa taustoitetaan uusperheen käsitettä. Ensin luodaan katsaus siihen, millainen on nykyajan perhe ja miten eroaminen kytkeytyy siihen. Tästä edetään uusperheeseen ja sen määritelmään. Kyseisessä uusperhettä tarkastelevassa luvussa esitellään tutkimuksen viitekehysten kannalta kaksi keskeistä teoreettista ajattelumallia: systeemiteoreettinen näkemys perheestä ja uusperheen vaiheita mallintava uusperhekehä. Lopuksi käsitellään uusperhettä tutkimuksen kohteena.

1.1 Muuttuva perhe ja liittojen päättyminen

Perhe on instituutio, joka jossain muodossaan koskettaa jokaista. Lapselle perhe on erittäin keskeinen kasvuympäristö. Perheen kasvatusilmapiiri, vuorovaikutussuhteet ja toiminnallinen rakenne ovat yhteydessä lasten kehitykseen. Perheellä on oleellinen merkitys sosialisatioprosessin kannalta, ja sen rinnalla muut instituutiot, esimerkiksi koulu ja päivähoito, tuovat tärkeän lisän lapsen kasvun ja kehityksen kontekstiin. Perheeseen käsitteenä liittyy monenlaisia merkityksiä. Virallisena käsitteenä perhe merkitsee eri asiaa kuin ihmisten henkilökohtaisissa mielikuvissa. Jokaisella on perheestä oma subjektiivinen käsityksensä, johon heijastuvat vahvasti omat kokemukset perhelämästä. Kun ihmisille muodostuu kokemuksia erilaisista perhemuodoista, heidän perhekäsityksensä yleensä laajenee. (Tolkki-Nikkonen 1990.)

Jallinoja (1985) määrittelee perheen rakenteellisesti, asumismuotona tai yhteisönä, jossa jokaisella on oma tehtävänsä ja jossa yhteisöön kuuluvilla on keskenään erilaisia suhteita. Perhe voidaan määritellä myös sosiaalisesti yhteisöksi, johon kuuluu edustajia vähintään kahdesta sukupolvesta ja jonka jäsenet kokevat yhteisyyttä ja useimmiten myös asuvat yhdessä. Mikään näistä määritelmistä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, koska esimerkiksi rakenteellisen määritelmän kehityksessä ei aina ole yksinkertaista sanoa, ketkä kuuluvat samaan perheeseen. Perheestä ei voida puhua yksikössä, koska perhesuhteista muodostuu verkosto. Tolkki-Nikkonen (1992, 15) määrittelee perheen suhdempuksi, joka ei ole pysyvä muodostelma. Eri elämänvaiheet muokkaavat perheen rajoja. Perhettä tutkittaessa on tärkeää huomioida biologisten suhteiden lisäksi tunnesuhteet ja määritellä perhe sen sisäisten suhteiden lisäksi erilaisten kodin ulkopuolelle sijoittuvien suhdeseurteemien kautta. Perhesuhteita on määritelty myös erilaisten dimensioiden näkökulmasta, esimerkiksi läheisyyden ja vallan (Emery 1992) tai koheesion ja joustavuuden (Guttman & Rosenberg 2003). Jallinoja (2003, 97) puolestaan esittää, että perhekonfi-

guraatiot² voivat muodostua monella tavalla, esimerkiksi taloudellisen tuen, emotionaalisen läheisyyden, neuvottelujen, avioeron tai muiden dramaattisten tapahtumien kautta. Esimerkiksi vanhempien ero voidaan tulkita myös vieraaksi (Jallinoja 2009), jonka vuoksi lapsiperhe hajoaa. Vierasta torjumalla vaalitaan perheyhteisyyttä ja osoitetaan perheeseen kuuluvat.

Modernin perheen hyvinvoinnista on tutkijoiden keskuudessa erilaisia näkemyksiä. Toiset tutkijat ajattelevat, että perhe voi huonosti (esim. Frønes 1997; Kincheloe 1998), ja toiset, että perhe on selvinnyt hämmästyttävän hyvin yhteiskunnallisten muutosten keskellä ja kokenut jopa jonkinlaisen uuden tulemisen (esim. Bawin-Legros 2001). Perherakenteen muutokset ovat kuitenkin vaikuttaneet monella tavalla perheiden elämään (Duncan & Edwards 1997). Perheen muutoksen analyysiin vaikuttavat perherakenteiden muuttumisen ohella monet erilaiset tekijät, esimerkiksi aika ja olosuhteet, joissa elämme sekä perheitä ja lapsia koskevat arvot ja asenteet (Pryor & Rodgers 2001, 51–52). Perherakenteiden muutokset vaikuttavat perheiden elämän muuttumisen kautta myös perheen määrittelyyn, josta on muutosten myötä tullut vaikeaa ja haasteellista (Jallinoja 2000, 193). Perheen käsite liittyy nykyaikaisessa perhe-elämässä hyvinkin erilaisiin perherakenteisiin, esimerkiksi uusperheisiin ja samaa sukupuolta olevien kumppaneiden perheisiin (Forsberg 2003, 10–11). Uusperheitä voidaan pitää perheen ja laajemmin elämäntavan muutoksen ilmentymänä (Ribbens McCarthy, Edwards & Gillies 2003).

Vaikka perhe on kiistatta moninaistunut, ei sen merkitys ole kuitenkaan vähentynyt, vaan suhtautuminen perheinstituutioon on muuttunut joustavamaksi. Perhe voidaankin käsitteellistää muuttuvaksi, mutta jatkuvaksi instituutioksi. (Beck-Gernsheim 1998; Silva & Smart 1999; Ribbens McCarthy ym. 2003, 26.) Vaikka perhe on jatkuva, se ei kuitenkaan ole staattinen, vaan se on jatkuvasti alisteinen erilaisille neuvotteluprosesseille sekä uudelleenmäärittelyille. Voisi myös sanoa, että ihmiset tekevät perhettä ja perhe elää ihmisten mukana. (Morgan 1996; Silva & Smart 1999, 5; Smart, Neale & Wade 2001, 18.)

Perhe-elämän muuttumisesta huolimatta ydinperheen imago on kestänyt sitkeästi ajan kuluessa. Perheeseen liittyvässä puheessa ydinperheillä on normatiivista merkitystä, joten niihin verrataan myös rakenteeltaan erilaisten perheiden suhteita. Ydinperhe vaikuttaa vahvasti uskomuksiin siitä, miten suhteet tulee järjestää. (Karhu 1998, 134; Smart ym. 2001, 17.) Esimerkiksi Vidénin ja Ollilan (2004) tutkimuksen mukaan lukiolaiset ajattelevat, että perhe on ideaalinen tila, jossa ovat oleellisia yhteenkuuluvaisuuden tunne, keskinäinen rakkaus ja onnellisuus. Nuoret hyväksyvät monia perhemuotoja, mutta asettavat kiistatta äidin, isän ja lasten muodostaman ydinperheen

² Perheeseen integroidut henkilöt.

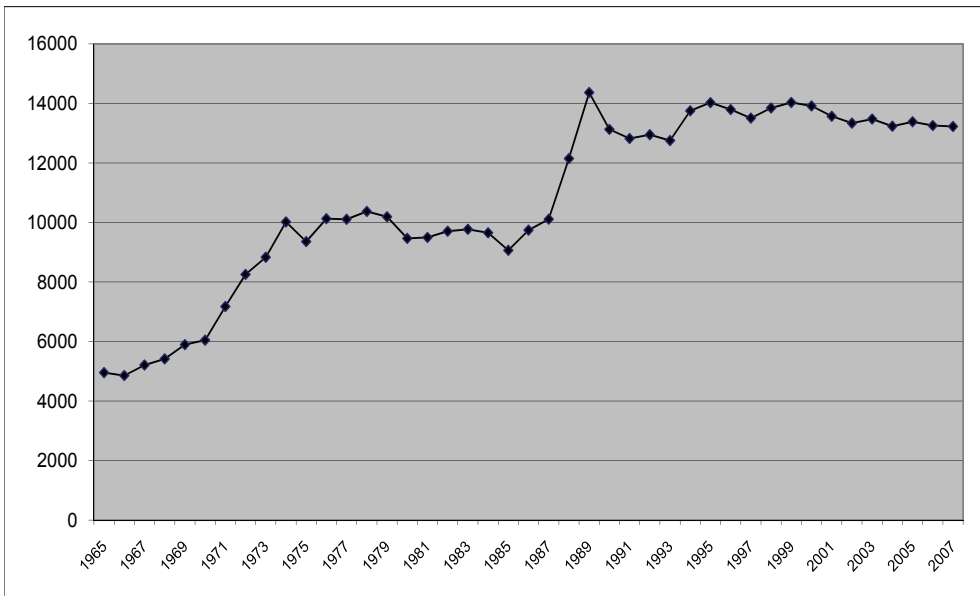
perhekuvan keskiöön. Myös lukiolaisten vanhempia koskevissa ainekirjoituksissa korostuu edelleen ydinperheideologia (Innanen 2001). Harinen (1995) on tutkimuksessaan selvittänyt uusperheessä asuvien nuorten jäsenyyksiä perheestään. Analyysin pohjana on ydinperhe hallitsevana kulttuurina ja vertailukohtana, johon muita perhetyyppisiä aina jollakin tasolla peilataan ja verrataan. Käytännössä ei kuitenkaan enää ole yhtä dominoivaa perhemuotoa, joka voisi tarjota toimivan vertailukohtaan (Smart ym. 2001, 18). Modernille ajalle on tyypillistä ehjän ydinperheen käsite, kun taas postmoderni ajattelu kyseenalaistaa sen (Nätkin 2003). Nykypäivän kuva perheestä ei siis sovi tähän ydinperheen ensisijaisuutta korostavaan kulttuuriin, jolloin todellisuuden ja ideaalin välille syntyy selkeä ambivalenssi. Tämän ristiriidan Harinen (1995) arvelee johtavan kulttuuristen määrittelyjen väljenemiseen.

Ydinperheen vahvan imagon olemassaoloa ja sen toimimista normaalisuuden ehtona vahvistavat myös Yesilovan (2009) väitöskirjatutkimuksen tulokset, jotka perustuvat suomalaista perhekasvatusta koskevien dokumenttien analysointiin 1960-luvulta lähtien. Hän kuvaa perhekasvattajien näkemyksiä normaalista perheestä, josta piirtyy kuva ydinperheenä, jonka muodostavat äiti, isä ja lapset. Perhekasvatusta koskevissa dokumenteissa käsiteltiin kuitenkin myös yhtä erilaista perhettä, uusperhettä, johon liittyen avioeron problematiikka tulee perhekasvatuksen osana esille. Perhekasvattajille hajonneet perheet olivat ongelmallisia, joten uusperhe määriteltiin riskiksi. Uusperhe ja ydinperhe nähtiin kuitenkin jollakin tasolla samanlaisina, koska näissä perhekokoonpanoissa on mukana aviopari. Vaikka uusperhe ulkopuolelta katsottuna näyttää ydinperheeltä, on se kuitenkin hyvin hauras. Lapsi on perhekasvatusta koskevissa tulkinnoissa ydinperheen ytimessä ja sen koossapitävä sidos. Uusperheessä yhteistä lasta ei välttämättä ole, jolloin tämänkaltainen sidos puuttuu. Perhekasvattajien suhtautuminen uusperheeseen oli siis tutkimuksen mukaan kaksijakoista. Uusperhettä ei pidetty normaalina perheenä, koska siihen liittyvä suurin ongelma on ydinperhesuhteiden katkeamisen riski. Toisaalta sitä ei mitenkään tuomittu, koska siitä oli tullut tavanomainen poikkeus. (Yesilova 2009, 159–165.)

Muutokset ovat koskettaneet myös parisuhdetta, jonka on ajateltu muodostavan perheen perustan. Mikäli parisuhde hajoaa tai solmitaan uusi parisuhde, perheen muoto väistämättä muuttuu. Parisuhteen katsotaan siis jäsentävän perheen elämää: mikäli parisuhde ei toimi, perhekin hajoaa. Jallinojan (2000) mukaan nykyaikana on siirrytty vakaasta ydinperheestä romanttisen rakkauden etsintään. Romanttinen rakkaus ja rakastumisen tunne ovat saaneet keskeisen sijan parisuhteessa. Ihanneparisuhteeseen kuuluu kolme sääntöä: romanttisen rakkauden, rakastumisen ja yhteensopivuuden

säännöt. Kun ihanteelliseen parisuhteeseen tulee mukaan jokin kolmas osapuoli, puoliset pakotetaan ainakin jonkin verran kauemmaksi toisistaan. Kolmas osapuoli voi olla lapsi, työ, talousongelmat, sairaus tai periaatteessa mikä tahansa, joka vie huomion pois parisuhteesta ja puolisosta. Kolmansien osapuolien mukaan tuleminen aiheuttaa aina jonkinlaisen käännekohtan parisuhteeseen. (Jallinoja 2000.)

Avioerojen luotettavan tilastoinnin alettua (vuonna 1891) on avioerojen määrän ja yleisyyden kasvu ollut yksi eniten keskustelua herättäneistä perhettä koskevista ilmiöistä (ks. Nieminen 1993, 82). Vuonna 2007 avioeroon päättyi yli 13 000 avioliittoa. Viime vuosina avioerojen määrä on vaihdellut vuosittain hyvin vähän (kuvio 1). Joko avioliitossa tai avoliitossa eläneiden vanhempien eron kokee vuosittain noin 30 000 alaikäistä lasta, ja eniten eroja kokevat alle kouluikäiset lapset. Avoliitot näyttävät päättyvän herkemmin eroon kuin avioliitot, siitäkin huolimatta, että perheessä on vain pariskunnan yhteisiä lapsia. (Litmala 2003b; Kartovaara 2007b.) Myös toiset ja kolmannet liitot purkautuvat ensimmäisiä liittoja useammin (Nikander 1996). Ei-yhteiset lapset lisäävät tilastojen mukaan eroriskiä, varsinkin alle kouluikäisinä (Kartovaara 2007b).

Kuvio 1. Avioerojen määrä Suomessa vuosina 1965–2007

Lähde: Tilastokeskus, Väestö 2008a

Sosiologisesta näkökulmasta tarkasteltuna muutokset perhe-elämässä ja perhesuhteissa ovat seurausta jälkiteollisesta ajasta, joka on johtanut sosiaalisen elämän individualisaatioon (Gillies 2003). Tähän nyky-yhteiskuntaa luonnehtivaan individualisaatioon liittyy ajatus siitä, että ihmiset ovat vapaita traditionaalisista moraalisäännöistä ja standardeista. Jokaisella on aiempaa enemmän vapautta valita perhe- ja elämänmuotonsa, jolloin perheiden elämää leimaa perheenjäsenten yksilöllisyys. (Smart ym. 2001, 18; Ribbens McCarthy ym. 2003.) Uusperheitä voi pitää esimerkkinä valinnaisista ja moderneista perhesuhteista, jotka eivät ole enää kohtalo ja pakko, vaan valinta ja henkilökohtainen toive ja halu (Beck-Gernsheim 1998). Lapsiperheiden elämään on laajemmin vaikuttanut myös 1990-luvulla tapahtunut hyvinvointijärjestelmän osittainen murentuminen sekä siirtyminen markkinavetoisempaan yhteiskuntaan, joka painottaa voimakkaasti yksilöllisyyttä, suorituksia sekä työtä ja uraa (Frønes 1997). Erojen lisääntymistä on selitetty myös taloudellisilla ongelmilla, jotka altistavat avioliittoon liittyville ongelmille (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996; Litmala 2003a, 27). Toisaalta Kiiski (2002, 322) on tutkimuksessaan todennut, että taloudelliset vaikeudet lisäävät puolisoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Erojen lisääntyminen on siis ainakin jollakin tasolla liitetty individualismiin (Pryor & Rodgers 2001, 9). Baumanin (2002) mukaan nykyaikaa leimaa se, että ei enää sitouduta mihinkään pysyvään. Ihmissuhteissa sitoutuminen eliniäksi on muuttunut sitoutumiseksi siihen asti, kun suhde lakkaa olemasta tyydyttävä. Giddens (1992) vertaa perhettä jopa kulutustavaraan, joka voidaan joustavasti vaihtaa uuteen. Amato (2005) puolestaan analysoi amerikkalaisten avioliittokäsitystä ja päättyy siihen, että historiassa avioliitto oli tärkeä, koska se tarjosi taloudellista turvaa ja hyvän ympäristön kasvattaa lapsia. Tämän päivän avioliitossa ollaan niin kauan kuin se tuottaa itselle tyytyväisyyttä. Tolkki-Nikkonen (1990, 16) tekee samansuuntaista analyysia suomalaisista liitoista. Aikaisemmin avioliiton ajateltiin olevan onnellinen, kun se kesti ja tuotti lapsia: nykyään siltä odotetaan onnellisuutta. Aviopuolisoille on tärkeää saada myös toteuttaa itseään. Edellinen sukupolvi ajatteli, että avioliittoa jatketaan, ellei ole pakottavaa syytä erota. Erittäin kärjistetysti sanottuna nyt erotaan, ellei ole pakottavaa syytä pysyä yhdessä. Individualismin sävyttämän perheajattelun kautta perheestä on tullut vapaaehtoisempi ja vähemmän pysyvä instituutio (esim. Hetherington, Bridges & Insabella 1998).

Kaikki tutkijat eivät kuitenkaan ole vakuuttuneita siitä, että eroja ja niiden lisääntymistä voisi selittää individualismilla. Ribbens McCarthy tutkimusryhmineen (2003) kritisoi esimerkiksi Giddensin ajattelua individuaalisista suhteista. Heidän näkemyksensä mukaan perhe-elämä kuitenkin pitkälti

yhä perustuu vanhoihin perhesuhteita koskeviin ajattelutapoihin. Jallinojan (1985; 2000) mukaan Suomessa vallitsevat individualistinen ja familistinen perhekäsitys³. Familistiset arvot ovat nykyään tärkeässä roolissa, ja perheen merkitystä arvostetaan laajasti (Jallinoja 2004). Kolmas perhekäsitys (esim. Tolkki-Nikkonen 1990; Karhu 1998, 157) voisi olla synteesi individualistisesta ja familistisesta perheajattelusta. Itsensä kehittäminen ja rakkaus perheeseen nähdään tässä ajattelussa toisiaan vahvistavina. Ylipäättään perheinstituutiossa tapahtuneet muutokset eivät ehkä olekaan niin dramaattisia kuin mitä julkisuudessa on esitetty. Monet ilmiöt ovat uusvanhoja (Karhu 1998, 161): esimerkiksi uusperheet eivät ole uusi ilmiö. Historiassa leskien uudelleen avioituminen oli taloudellisista syistä lähes pakollista (Karhu 1998, 147). Nykyajan uusperheet muodostuvat lähinnä erojen kautta, jolloin uusperhekokonaisuuteen useimmiten kuuluu lapselle merkityksellinen etävanhempi. Nykyajalle on lisäksi tyypillistä, että perhesuhteita muuttaa myös monien peräkkäisten parisuhteiden ja erojen vuorottelu (Castrén 2009, 36). Lapsen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että lapsella saattaa olla elämässään useampia isä- ja äitipuolisuuksia.

Perheen on ajateltu olevan yhteiskunnan peruspilari, jonka hajoamisen voidaan nähdä kuvastavan myös yhteiskunnan murtumista (Marin 1994, 21). Avioeroluvut Suomessa ovat kasvaneet ja ovat Euroopan korkeimpien joukossa (Jalovaara 2000; OECD 2009). Suomalaiselle parisuhteelle on erojen kasvun lisäksi tyypillistä avoliittojen lisääntyminen (Sihvo 2002, 1). Perheen kriisin ilmentyminä on pidetty avoliittojen vähenemistä, avoliiton ja lasten saamisen siirtymistä myöhemmälle iälle, perhekoon pienentymistä ja ydinperheestä poikkeavien perhemuotojen lisääntymistä (Karhu 1998, 132). Perheen kriisistä kertovat myös lastensuojelua koskevat tilastoluvut. Vuonna 2007 runsaat 16 000 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Sijoitettujen lasten kokonaismäärä on viime vuosina kasvanut kahdesta viiteen prosenttia vuodessa (Stakes 2007).

Ero voidaan nähdä myös käännekohtana, mahdollisuutena yrittää uudelleen ja saada uusi liitto toimimaan entistä liitto paremmin (Jallinoja 2000). Suomalaisen perhettä koskevia käsityksiä selvittäneen perhebarometrin mukaan päätöksen avioerosta tekee yleensä nainen (Paajanen 2003, 67). Avioerosta on tullut yleisesti hyväksyttävämpi, ja eropäätöksiä on mahdollisesti helpottanut se, että naiset ovat nykyään harvemmin taloudellisesti riippuvaisia miehistään (Pryor & Rodgers 2001, 11; 14).

³ Individualistisen perhekäsityksen mukaan ihmisen henkilökohtaiset tunteet, tarpeet ja pyrkimykset menevät perheen edun edelle. Familistinen perhekäsitys korostaa puolestaan perheen merkitystä ohi yksilön henkilökohtaisten tarpeiden ja pyrkimysten (Jallinoja 1985; 2000).

1.2 Uusperheen tarkastelu

Uusperhe määritellään Tilastokeskuksen mukaan perheeksi, jossa asuu alle 18-vuotias, vain toisen vanhemman lapsi. Uusperhe⁴ on siis perhe, jossa ainakin toisella puolisoista on lapsia edellisestä suhteestaan. Uusperheeksi voi tulla kolmen polun kautta: eroamisen, leskeyden tai sellaisen tilanteen jälkeen, jossa parisuhdetta lapsen toisen vanhemman kanssa ei ole koskaan ollut (Ganong & Coleman 2004, 41). 1990-luvulla uusperheiden määrä pysyi Suomessa suhteellisen tasaisena, mutta 2000-luvulla määrä on hieman kasvanut. Vuonna 1990 uusperheitä oli 6,9 prosenttia lapsiperheistä, vuonna 1995 vastaava luku oli 6,4 prosenttia ja vuonna 2000 uusperheiden määrä oli lisääntynyt runsaaseen seitsemään prosenttiin. Vuonna 2001 luku oli noussut kahdeksaan prosenttiin ja lisääntyi siitä vähitellen, kunnes vuonna 2008 uusperheitä oli runsaat yhdeksän prosenttia kaikista lapsiperheistä (yli 53 600). Tilastoja voidaan tarkastella myös uusperheen lapsen näkökulmasta. Joka kymmenes lapsi asui vuonna 2007 uusperheessä eli uusperheissä kasvoi kaikkiaan noin 100 000 alle 18-vuotiasta lasta. Noin seitsemän prosenttia oli nk. uuslapsia, eli he olivat saaneet uuden sosiaalisen vanhemman ja loput olivat uusperheen vanhempien yhteisiä lapsia. (Tilastokeskus, Perheet 2008a.) Muissa Pohjoismaissa ja Yhdysvalloissa uusperheiden määrä on hyvin samansuuntainen kuin Suomessakin. Yhdysvalloissa noin joka kymmenes lapsiperhe on uusperhe (Stewart 2007, 17). Ruotsissa lapsiperheistä uusperheitä on noin 8 prosenttia (Statistiska Centralbyrån 2005). Ruotsissa tilastoidaan vain ne uusperheet, joissa on yhteisiä lapsia. Arvioiden mukaan Ruotsin lapsiperheistä noin 15 prosenttia on uusperheitä.

Suomessa uusperheiden määrä ei ole noussut yhtä dramaattisesti kuin julkisen keskustelun ja edellä esitettyjen avioerolukujen perusteella voisi päätellä. Miksi uusperheiden määrä ei sitten ole kasvanut voimakkaammin? Tilastokeskuksen julkaisussa ”Suomalainen lapsi 2007” esitetään mahdolliseksi syyksi se, että tilastollinen uusperhevaihe on suhteellisen lyhyt (Kartovaara 2007a). Kun äiti muuttaa asumaan uuden puolisonsa kanssa, ovat lapset jo usein kouluiässä. Kun lapsi täyttää 18 vuotta, lakkaa perhe olemasta tilastoissa uusperhe. Selityksenä sille, että yksinhuoltajat harkitsevat pitkään uusperheelliseksi siirtymistä on tarjottu sitä, että puolison muuttamista perheeseen pidetään suurena muutoksena, kun äiti ja lapsi tai lapset ovat tottuneet elämään keskenään. Uusi puoliso ei nykyään välttämättä myöskään lisää perheen taloudellista turvaa. Huttusen (2001, 55) mukaan onkin selvää, että

⁴ Englanninkielisessä kirjallisuudessa uusperheistä on käytetty monia nimityksiä: stepfamilies, reconstituted, blended, reconstructed, reorganized, reformed, recycled, combined, semi-combined, synergistic, second-time around, merged, reconstructed and remarried families. Stepfamily on kuitenkin näistä termeistä useimmiten käytössä. (Ganong & Coleman 2004, 1.)

uusperheellistymisen houkuttelevuutta säätelevät muiden tekijöiden ohella myös yhteiskunnallis-taloudelliset seikat, esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvät perhe-etuudet. Uusperheen elämä koskettaa kuitenkin suurempaa osaa perheitä kuin nämä tilastojen luvut kertovat. Virallinen uusperhemääritelmä jättää ulkopuolelle perheet, joissa lapset asuvat osan aikaa etävanhempansa luona, mutta perheen koti ei ole lasten virallinen osoite. Nämä perheet tilastoidaan ydinperheisiin kuuluviksi, vaikka uusperheellisyys onkin oleellinen osa heidän arkeaan. Perusteena pidetään sitä, että tällä tavalla tilastoituna yhtä lasta ei lasketa kahteen kertaan.

Suomalaiset uusperheet muodostuvat tavallisimmin äidin ja hänen lastensa ympärille. Noin 86 prosentissa uusperheistä on äidin lapsia tai äidin ja yhteisiä lapsia (taulukko 1). Uusperheiden lapsijakaumat ovat pysyneet lähes muuttumattomina vuodesta 1990 alkaen: noin 90 prosenttia uusperheistä on sellaisia, joissa on äidin aikaisemmassa liitossa syntyneitä lapsia. Joka kahdeksanteen uusperheeseen isä on tuonut mukanaan lapsia aikaisemmasta avioliitostaan (Litmala 2003a). ”Minun, sinun, meidän lapset” -perheitä on 1,3 prosenttia uusperheistä (noin 700 uusperhettä). Vajaassa puolessa uusperheistä (43,8 %) on yhteisiä lapsia.

Taulukko 1. Uusperheet perhekoostumuksen mukaan

Perheen lapset ovat						
Uusperheitä yhteensä	vain äidin	vain isän	äidin ja isän	äidin ja yhteisiä	isän ja yhteisiä	äidin, isän ja yhteisiä
53 482	47,1 %	4,9 %	3,8 %	39,1 %	3,8 %	1,3 %

Lähde: Tilastokeskus, Perheet 2007

Noin 90 prosenttia viime vuosina uudelleen vihityistä on ollut eronneita ja 10 prosenttia leskiä. Uusperheiden vanhemmista valtaosa eli 55 prosenttia asuu avioliitossa, ja loput ovat solmineet avioliiton. Aviopareilla on useammin yhteisiä lapsia kuin avopareilla. Litmala (2003a) arvelee syyn olevan se, että yhteisen lapsen syntyessä harkitaan perinteiseen tapaan myös avioliiton solmimista. Toinen tulkinta voi olla, että puoliset valitsevat avioliiton, koska heillä ei ole enää aikomus hankkia yhteisiä lapsia.

Avioeron jälkeen perhe säilyy edelleen tehtäviään toteuttavana sosiaalisena yksikkönä, mutta tehtävien toteuttamisen tapa ja muodot muuttuvat. Uusperheen perustamisen myötä perhe organisoituu uudelleen ydinperheestä kahden perheyksikön muodostamaksi perhesysteemiksi, joka eroaa ydinperheestä toiminnaltaan, rakenteeltaan ja suhteiltaan (Bray & Berger 1993; Pryor & Rodgers 2001). Perheen uudelleen organisoitumisen tulee myös tapahtua monella tasolla: rakenteellisella, taloudellisella, suhteiden ja yksilön tasolla.

Ydinperheellä on yksi rakenne, mutta uusperheellä voi olla jopa kymmeniä erilaisia rakenteita. Rakenteelliseen organisoitumiseen liittyy myös tilan ja tavaroiden jakaminen perheessä varsinkin siinä tilanteessa, kun muutetaan toisen perheen vanhaan kotiin. Myös suhteiden järjestys on erilainen näissä kahdessa perhetyypissä: ydinperheessä on ensin parisuhde ja sitten vanhemmuus, uusperheessä taas toisinpäin. Suhteiden itsestäänselvyys murtuu ja suhteet joudutaan miettimään uudelleen (Castrén 2008, 233). Avioeron jälkeisessä suurperheessä suhteet eivät katoa, vaan uudet kumppanit otetaan mukaan järjestelmän jäseniksi (Tolkki-Nikkonen 1990, 11–13). Vuorovaikutussuhteisiin liittyvät muutokset perheessä pitää ensin hyväksyä, jotta perhe voi ylipäättään rakentua uudelleen. Lapsen näkökulmasta hänellä on kaksi perhettä: sellainen, jossa hänellä on äiti ja sellainen, jossa hänellä on isä.

Uusperheet ovat siis usein monimutkaisia suhdeverkostoja, joissa joudutaan määrittelemään uudelleen perheeseen kuulumisen, perheen sisäiset suhteet, säännöt ja roolit (Hetherington 1999). Uuden perheen muodostumista kuormittavat monet seikat, jotka johtuvat siitä, että puolisoiden eletty ja koettu elämä näyttäytyy jatkuvasti perheen arjessa. Kaikilla uusperheen jäsenillä ei ole samanlaista perhehistoriaa, eivätkä perheen elämänsykliit ole välttämättä yhteneväiset. Uusperheen sisälle voi muodostua liittoutumia: esimerkiksi yhteisen ydinperhemenneisyyden omaavat perheenjäsenet voivat asettua yhdessä muita vastaan. Perheenjäsenet tuovat edellisistä perheistä mukanaan odotuksia. Perheen muodostumiselle asettaa oman haasteensa myös se, että uusperheen perustavilla on taustallaan aikaisempaan perhe-elämään liittyviä menetyksiä ja pettymyksiä. Lisäksi tilannetta kuormittaa se, ettei yhteiskunnan tuki uusperheille ole välttämättä riittävän kattava, sekä se, että isä- ja äitipuolen oikeudellinen asema hyvin pitkälti puuttuu. (Ganong & Coleman 2004, 193–207.)

Uusperheiden uudelleen organisoitumista on kuvattu tutkimuksissa myös perheyden saavuttamiseksi (Ritala-Koskinen 1992, 37; 1993). Perheys tarkoittaa perheeseen liitettäviä kulttuurisia ominaisuuksia ja sen saavuttaminen vaatii kaikilta perheen jäseniltä sopeutumista. Perheenä oleminen perustuu perheenjäsenten välisille emotionaalisille suhteille sekä perheen käytännöille ja prosesseille (Harinen 1995). Perheys tarkentuu perhetunteeksi, joka pitää sisällään yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteiset toimintakulttuuriin liittyvät säännöt. Jokainen perhe joutuu miettimään juuri heille sopivat tavat toimia. Roolit aiheuttavat usein hankaluuksia, koska uusperheille ei ole olemassa erilaisiin tilanteisiin sopivia valmiita toimintamalleja (Ganong & Coleman 1994).

Perheytyminen voidaan nähdä eri näkökulmista hyvinkin eri tavalla. Esimerkiksi äiti ja lapsi tarkastelevat tilannetta erilaisista lähtökohdista käsin. Äidin näkökulma syntyy rakastumisen kautta, mikä voi saada hänet innokkaasti ottamaan uuden miehen perheenjäseneksi. Hän myös toivoo, että

lapsi hyväksyisi miehen mahdollisimman nopeasti. Mies on kuitenkin aluksi lapselle aivan vieras. Jallinoja (2000) määrittelee miehen ”kolmanneksi”, joka tunkeutuu äidin ja lapsen muodostamaan perheeseen. Kolmas mullistaa aina sen maailman, johon se on tunkeutumassa. Perheytyminen on yleensä pitkä prosessi, johon liittyy paljon muutoksia ja stressiä, jotka ilmenevät yleisenä häiriötilana. Tässä alkuvaiheessa uusperhe ei voi soveltaa elämäänsä ydinperheelle tyypillisiä lainalaisuuksia, koska uusperhe eroaa ydinperheestä oleellisesti. Ajan kuluessa perheen tasapaino alkaa löytyä, mutta uusperheestä ei yleensä kuitenkaan koskaan tule ydinperheen kaltaista. Mitä kauemmin uusperheen jäsenet ovat asuneet yhdessä, sen myönteisemmin perhe yleensä koetaan (Dunn, Davies, O’Connor & Sturgess 2000).

Uusperheiden elämään vaikuttavat oleellisesti myös laajemmin kulttuuri ja ympäristö, jossa perhe elää. Bronfenbrennerin (1977) ajattelun mukaan perhe on se instituutio, jonka kautta ympäristön vaikutukset tulkitaan ja muokataan. Ympäristöllä on vaikutusta siihen, miten uusperheen jäsenet määrittelevät oman perheensä ihmissuhteet. Lisäksi kulttuuri vaikuttaa myös uusperheiden kanssa työskentelevien työhön, jolloin kulttuuri heijastuu uusperheen elämään myös näiden kohtaamisten kautta (Ganong & Coleman 2004, 25). Kuten edellä todettiin, ydinperheen imago on kestänyt sitkeästi ajan kuluessa. Ydinperhe on usein asetettu perhehierarkian huipulle, jolloin muut perhemuodot, esimerkiksi uusperhe, nähdään vaihtoehtona, josta puuttuu jotakin suhteessa ydinperheeseen. Esimerkiksi lapsen ja isäpuolen suhdetta verrataan lapsen ja isän suhteeseen. (Ganong & Coleman 1997; Levin 1997a, 124.) Ydinperheideologian korostamiseen liittyy myös Ritala-Koskisen (1992, 38) huomio siitä, että yhteiset lapset näyttävät yleisessä ajattelussa tekevän uusperheestä todellisen perheen. Tämä ajattelu perhetyyppien hierarkiasta heijastuu myös omalta osaltaan uusperheistä muodostettuun kulttuuriseen kuvaan.

Tämän tutkimuksen viitekehys perustuu pitkälti systeemiteoreettiseen näkemykseen perheestä dynaamisena kokonaisuutena, joka elää yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa. Perhe on siis avoin systeemi, johon ympäristö vaikuttaa. (Minuchin 1985.) Systeemiteoriassa on tämän tutkimuksen kannalta oleellista se, että teoria painottaa perheenjäsenien suhteiden yhteyttä toisiinsa (White & Klein 2002). Mallissa korostuvat suhteiden primäärisyys henkilön näkökulmasta sekä neuvoteltujen suhteiden tärkeys, ei niinkään suhteiden biologisuus.

Perhekokonaisuus sisältää useita perheenjäsenistä muodostuneita alasysteemejä ja suhdeverkostoja. Systeemiteoreetikot katsovat perheen koostuvan osasysteemeistä, jotka muodostuvat perheenjäsenien tehtävien perusteella, esimerkiksi puolison, isän, äidin, vanhempien ja sisarusten osasysteemit. Tolkki-Nikkonen (1985, 171) käyttää esimerkkinä puolison ja

vanhemman osasysteemin rajautumisen epäonnistumisesta tilannetta, jossa lapsen syntymän jälkeen mies huomaa olevansa naimisissa vaimon sijasta vain lapsensa äidin kanssa. Perhesysteemi on jotakin enemmän kuin alasysteemiensä summa. Tässä kokonaisuudessa kaikki vaikuttaa kaikkeen, eikä siis perhettä tai sen yksittäisten jäsenten toimintaa ja heidän hyvinvointiaan tai ongelmiaan voida tulkita irrallaan tästä kokonaisuudesta (Minuchin 1985; Cox & Paley 1997; Deal, Hagan, Bass, Hetherington & Clingempeel 1999).

Systeemitheoria tarjoaa kehyksen, jonka avulla voidaan analysoida perheen stressiä tasapainon horjumisena. Jos perheen sisäinen tasapaino on uhattuna, perhe järjestelmänä pyrkii palauttamaan tasapainon. Perhe siis nähdään itse itseään korjaavana järjestelmänä. Stressitilannetta voidaan pitää eräänlaisena perhesysteemin häiriönä, joka vaatii systeemin vastaamista ja uudelleenorganisointia. (Yogman & Brazelton 1986.) Perheen hyvällä sopeutumiskyvyllä tarkoitetaan sitä, että se pyrkii joustavasti ylläpitämään tasapainoa vakiintuneisuuden ja muutospyrkimysten välillä. Perheen sisäistä tasapainoa muuttavat sekä perheen sisäiset että ulkopuoliset tekijät ja tapahtumat. Perheen tuleekin selviytyäkseen sopeutua muutosvaatimuksiin. (Piha 2005.) Tässä tutkimuksessa perhettä tarkastellaan erilaisiin olosuhteisiin sopeutuvana systeeminä (ks. myös Goldenberg & Goldenberg 2000). Stressitilanteena nähdään avioero ja sitä seurannut uuden perheen perustaminen. Systeemitheorian mukaan avioero aiheuttaa systeemiin muutoksen ja vaatii sitä sekä sen alasysteemejä sopeutumaan tilanteeseen. Ero vaatii systeemiä myös muuttamaan. Suurin haaste on määritellä uudelleen suhteet ja vastuut, jotta perhe voi jälleen saavuttaa tasapainon.

Uusperheissä joudutaan miettimään uudet roolit, joten systeemitheoretista ajattelua voidaan soveltaa myös suhteiden muodostumiseen uusperheessä (Minuchin 1985). Kuten edellä todettiin, uusperheet aloittavat yhteisen elämänsä hyvin erilaisista rakenteellisista lähtökohdista kuin ydinperheet. Ydinperheissä luodaan ensin puolisoiden välinen alasysteemi ja lapset tulevat mukaan systeemiin useimmiten yksi kerrallaan. Uusperheissä on alusta alkaen mukana jo useita alasysteemejä. Uusperheen alkuvaiheen selkeä päätehtävä on isä- tai äitipuolen integroituminen perhesysteemiin (Bray, Berger & Boethel 1994). Alussa isä- tai äitipuoli on ulkopuolinen biologisessa alasysteemissä, jonka jäsenet jakavat yhteisen historian. Yksinhuoltajuuden aikana tämä systeemi on mahdollisesti muodostunut intensiivisemmäksi. Biologiseen alasysteemiin kuuluu yleensä tavalla tai toisella myös entinen puoliso. Yhden alasysteemin vuorovaikutus vaikuttaa sekä suoraan että epäsuorasti muihin uusperheen alasysteemeihin (Fine & Kurdek 1994). Uusperhe on kehittyvä ja muuttuva systeemi, johon vaikuttaa kaikkien jäsenien henkilökohtainen kehitys (Bray ym. 1994).

Uusperheen monimutkaisuus koostuu systeemiteoreettisen ajattelun mukaan kahdesta pääkomponentista: rakenteellisesta ja vuorovaikutuksellisesta. Rakenteellista monimutkaisuutta uusperheen elämään tuo erilaisten suhteiden suuri määrä, joten monimutkaisuutta aiheuttaa esimerkiksi uuden puolison integroituminen uusperheeseen. Vuorovaikutuksellinen monimutkaisuus tulee esille esimerkiksi suhteessa muualla asuvaan vanhempaan. Buehlerin ja Ryanin (1994) tutkimuksessa todettiin, että vuorovaikutuksellinen ja rakenteellinen monimutkaisuus ovat yhteydessä toisiinsa.

Systeemiteoreettista ajattelua on käytetty viitekehyksenä monissa uusperhetutkimuksissa, joissa on keskitytty uusperheen suhdeverkkostoon (Hetherington & Clingempeel 1992; Hetherington 1999; Jodl, Bridges, Kim, Mitchell & Chan 1999). Ajattelun avulla pystytään käsitteellistämään tapoja, joilla suhteet ovat yhteydessä toisiinsa (Pryor & Rodgers 2001, 171). Perhe nähdään suhteiden verkkona, jossa kaikki suhteet ovat yhteydessä toisiinsa. Tähän teoreettiseen ajatteluun kytkeytyvät tutkimukset ovat usein enemmän kuvailevia kuin selittäviä. (Dilworth-Anderson, Burton & Klein 2005.)

Ajalla on todettu olevan yhteyttä uusperheen muodostumiseen sekä ihmissuhteiden kokemiseen ja kehittymiseen (Bray & Berger 1993). Mallina aikaa koskevassa tarkastelussa käytetään tässä tutkimuksessa uusperhekehää (Papernow 1984). Malli on alun perin kehitetty työväliseksi uusperheiden kanssa työskenteleville. Se kuvaa vuorovaikutusta uusperheen jäsenten ja heidän kokemustensa sekä syntyvän perherakenteen kesken. Kehä auttaa jäsentämään vaikeita tunteita käyttäen apuna kronologista ja kehityksellistä kehääjattelua. Sen tarkoituksena on auttaa perheenjäseniä ymmärtämään millaisia tunteita ja vaiheita uusperhe-elämässä voi olla odotettavissa. Perheet eivät välttämättä etene mallissa esitetyn mukaisesti vaiheesta toiseen, vaan perheen olosuhteissa tapahtuneet muutokset saattavat palauttaa perheen edelliseen vaiheeseen. Esimerkkinä tämän tyyppisestä muutoksesta voisi mainita lapsen muuton perheestä toiseen.

Mallissa (Papernow 1984) erotetaan kolme päävaihetta; uusperheen aloitusvaihe, uudelleen organisoituminen sekä vakiintuminen (ks. taulukko 2). Aloitusvaiheessa uusperhe on jakautunut biologisten suhteiden mukaisesti, jolloin lähes kaikki toiminnot tapahtuvat biologisissa alasysteemeissä. Uudelleen organisoitumisen vaiheissa vahvat siteet alkavat heiketä. Alasysteemit, joihin myös isä- tai äitipuoli kuuluvat, alkavat muodostua. Viimeisissä vaiheissa nämä alasysteemit alkavat toimia ja perhe saavuttaa rakenteellisen vakiintumisen vaiheen, jossa selkeä isä- tai äitipuolen rooli muodostuu. Papernown (1984) mukaan nopeimmat uusperheet käyvät koko kehän läpi 4 vuodessa ja keskivertoperheet 7 vuodessa: joissain tilanteissa aikaa saattaa

kulua jopa 12 vuotta. Kaikki uusperheet eivät välttämättä saavuta ollenkaan mallin viimeistä vaihetta. Jokaiseen päävaiheeseen sisältyy alakohtia, joten seuraavassa käsitellään tarkemmin eri vaiheissa tapahtuvia asioita.

Taulukko 2. Uusperheen vaiheet

Vaihe	Kuvaus	Tehtävät
Aloitussvaihe		
1. Fantasia	- vanhemmat toivovat, että heidän perheensä olisi ydinperheen kaltainen - lapset toivovat biologisten vanhempiensa palaavan yhteen	- vanhempien tulisi tunnistaa pelot ja fantasiat - lasten pitäisi hyväksyä aikaisemman perheen ”menetyks”
2. Syventyminen	- uusperheen haasteet ja realiteetit tulevat esiin - tyytymättömyyden tunne kasvaa - erityisesti isä- ja äitipuolilla on negatiivisia tunteita	- vanhempien tulisi käsitellä pettymys siitä, että ydinperhettä koskeva fantasia ei toteutunutkaan - isä- ja äitipuolien tulee luoda uudet rutiinit - kaikille osapuolille tulevaisuudenuskon säilyttäminen tärkeää
3. Tietoisuus	- isä- ja äitipuolet tiedostavat olensa ulkopuolisia	- tärkeää pyrkimys perheenjäsenen paikan etsintään
Uudelleen organisoitumisen vaihe		
4. Mobilisointi	- erilaisuudet tuodaan julki aikaisempaa avoimemmin, vaiheeseen liittyy kaaosta ja konflikteja	- kaikille tärkeää tarpeiden julkituominen ja vanhemmille parisuhteeseen keskittyminen
5. Toiminta	- valtataistelun väheneminen	- neuvottelut siitä, miten perheen tulee toimia - pyrkimys uusperhesuhteiden vahvistumiseen
Vakiintumisen vaihe		
6. Yhteys	- kaaos vakiintuu, parisuhde sekä lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde vahvistuvat	- tärkeää työstää toimivaa lapsen ja isä- tai äitipuolen välistä suhdetta
7. Päätös	- uusperheen normit on saatu sovittua - uusperheen suhteisiin ei tarvitse enää jatkuvasti kiinnittää erityistä huomiota - perhe-elämää leimaa tyytyväisyys	- perheenjäsenten erilaisuus hyväksytään - kaikille perheille tyypilliset hankaluudet (raha-asiat ym.) alkavat saada enemmän huomiota perheessä

Lähde: Papernow 1984, ks. myös Stewart 2007, 48

Aloitussvaiheen aloittaa fantasiajakso, jossa aikuisilla on ihanteellinen käsitys, jonka mukaan he uusperheen avulla pelastavat lapset ja korjaavat

rikkoutuneen perheen. Tässä vaiheessa lapset sekä isä- ja äitipuolet pitävät toisistaan. Aikuiset ovat tyytyväisiä ja onnellisia siitä, että he ovat löytäneet toisen aikuisen jakamaan arjen tehtäviä kanssaan. Lasten fantasiat puolestaan saattavat olla hyvinkin erilaisia. Toisaalta lapsi voi unelmoida vanhempiensa yhteen muuttamisesta, toisaalta hän voi olla kiinnittämättä uuteen isä- tai äitipuoleen mitään huomiota, ja ajatella, että hän näin saa miehen tai naisen katoamaan elämästään. Aloitusvaiheeseen sisältyvässä seuraavassa ajanjaksoissa pyritään toteuttamaan ajateltua fantasioiden sävyttämää perhe-elämää. Isä- ja äitipuolet yrittävät innokkaasti liittyä lapsen ja biologisen vanhemman muodostamaan yksikköön, mutta he saavat osakseen negatiivisia tunteita, esimerkiksi mustasukkaisuutta. Lähentyminen isä- tai äitipuolen kanssa voi aiheuttaa lapsen elämässä lojaalisuuskonfliktin suhteessa muualla asuvaan vanhempaan. Pelko suhteen epäonnistumisesta ja erilainen kokemus perheen toimivuudesta liittyvät yhteen, ja biologiset vanhemmat voivat reagoida isä- tai äitipuolen negatiivisten tunteiden ilmaisuun lasten voimakkaalla suojelemisella. Aikuisilla on voimakas tunne siitä, että jotakin on vialla, mutta he eivät pysty erittelemään, mitä se konkreettisesti voisi olla.

Ajan myötä uusperheessä siirrytään aloitusvaiheen viimeiseen osaan, tietoisuus-vaiheeseen. Perheen jäsenet alkavat nyt selkeämmin tiedostaa, mitä perheessä on tapahtumassa. Isä- ja äitipuolet tuntevat itsensä ulkopuolisiksi perhesysteemissä. Ulkopuolisuuden tunteesta huolimatta he tuovat rohkeammin esille myös omia tarpeitaan sekä asioita, joita heidän näkökulmastaan uusperheessä pitäisi muuttaa. Biologinen vanhempi kokee tässä vaiheessa, että perheen rooleihin alkaa tulla jonkinlaista selvyyttä. Suhde entiseen puolisoon ei välttämättä ole vielä selkiintynyt, toisaalta suhde uuteen kumppaniin luo paineita suhteen katkaisemiseen. Vanhemmat saattavat myös pelätä, että muutokset suhteessa entiseen puolisoon voivat vaarantaa lapsen tapaamiset. Biologinen vanhempi kokee, että hänellä on epävakaa asema lapsen ja puolisonsa välillä, eli hän joutuu miettimään, miten sekä puoliso että lapsi olisivat onnellisia.

Uudelleen organisoitumisen vaiheen alussa äiti- ja isäpuolet alkavat puhua painokkaammin myös omista perhe-elämään liittyvistä ajatuksistaan. Biologinen vanhempi huomaa konkreettisesti, mitä isä- tai äitipuolen perheeseen kuuluminen vaatii. Tämän vaiheen riitojen avulla pyritään selvittämään, jatkuuko perheessä biologisuuden liitto vai muuttaako perhe rakennettaan. Isä- tai äitipuolet ovat usein aloitteellisia, kun biologisesta alasytemistä pyritään muodostamaan uusperheen oma alasyteemi. Tässä vaiheessa puoliset rakentavat yhdessä uutta perhettä. Systeemiin jää vanhoja toimintatapoja, mutta mukaan tulee myös uusia, yhdessä sovittuja tapoja. Hankalimpia uusperheen integraatiossa ovat parisuhteeseen liittyvät asiat, esimerkiksi se,

miten järjestää puolisoille yhteistä aikaa. Tässä vaiheessa isä- tai äitipuolen ja lapsen suhde alkaa muodostua. Perheessä tehdään selkeä ero ”meidän” uusperheen ja entisen puolison perheen välille, esimerkiksi sääntöjen osalta. Perhe toimii ensimmäisen kerran yhtenä yksikkönä. Perheet saavuttavat tämän tilanteen yleensä neljässä vuodessa. Ensimmäistä kolmen vuoden jaksoa on pidetty uusperheen kriittisenä periodina, jonka aikana perhe joko löytää yhteisen elämäntavan tai sitten edessä on perheen hajoaminen.

Vakiintumisen vaiheessa suhteet lähenevät. Erityisesti tämä koskee lapsen ja isä- tai äitipuolen välistä suhdetta. Tästä suhteesta syntyy nyt aito kahdenvälinen suhde, eli esimerkiksi perheen äidillä ei ole enää vahvaa roolia lapsen ja isäpuolen välisessä suhteessa. Isä- tai äitipuolisuhteen muodostuminen liittyy erottamattomasti uusperheen rakentumiseen. Ne erilaisuudet, jotka aiheuttivat ongelmia aiemmilla tasoilla, luovat nyt pohjan hyvälle isä- tai äitipuolen ja lapsen suhteelle. Toimivaan lapsen ja isä- tai äitipuolen väliseen suhteeseen liitetään tässä uusperheen kehitystä kuvaavassa mallissa monia kriteereitä. Teoriassa painotetaan erityisesti kahta seikkaa. Rooli ei saisi olla kilpaileva muualla asuvan vanhemman kanssa ja roolin pitää olla muun perheen ja erityisesti puolison hyväksymä.

Vakiintumisen vaiheen lopussa ei-biologiset suhteet alkavat tuntua luotettavilta. Suhteisiin ei enää tarvitse kiinnittää erityistä huomioita eikä niitä jatkuvasti pohdita, vaikka biologiset suhteet voivat edelleen ajoittain tuntua voimakkaammilta. Vaiheeseen liittyy myös surua siitä, että isä- tai äitipuoli jakaa lapsen muualla asuvan vanhemman kanssa. Uusperheen on luovuttava viimeisistäkin fantasiaista elää kuten ydinperhe. Isä- tai äitipuoli on samanaikaisesti sekä sisällä perheessä että toisaalta ulkopuolinen. Hän on sisällä perhe-elämässä siinä määrin, että lapset voivat luottaa häneen ja toisaalta riittävän ulkopuolinen, jotta hän voi antaa tilaa lapsen ja muualla asuvan vanhemman suhteelle. Kaikkien osapuolten näkökulmasta perhe on nyt toimiva ja uusperheen realiteetit on hyväksytty.

Tätä uusperheiden kanssa työskentelyä varten kehitettyä mallia kohtaan on esitetty myös kritiikkiä. Sen on nähty keskittyvän liiankin tiiviisti yhdessä asuvan uusperheen sisäisiin suhteisiin, ja siinä on varsin vähän viittauksia perheen ulkopuolisiin suhteisiin (Sutinen 2005, 126–127). Lisäksi se ei huomioi niitä uusperheen jäseniä, jotka asuvat perheessä osan aikaa (Stewart 2007, 49, 219). Mallin ongelmana voidaan pitää myös sitä, että sen toimimisesta ei juuri ole empiiristä näyttöä.

Tässä luvussa uusperhettä tarkasteltiin tilastojen valossa, systeemiteorian tarjoamassa viitekehyksessä sekä uusperhekehän näkökulmasta. Uusperheitä käsittelevää kirjallisuutta leimaa ylipäätään usein ajatus siitä, että

uusperheeseen liittyy enemmän hankaluuksia kuin voimavaroja. Esimerkiksi Coleman ja Ganong (1994) ovat tutkineet amerikkalaisia perheitä käsittelevien kirjojen luomaa kuvaa uusperheistä. Kirjoissa puhutaan enemmän uusperheen stressitekijöistä kuin vahvuuksista ja eduista. Eduiksi mainitaan aikuisten mahdollisuus uuteen onnelliseen parisuhteeseen, jossa uudelleen avioituneet ovat tasa-arvoisempia päätöksenteossa ja töiden jakamisessa. Aikuiset ovat myös kypsempiä ja viisaampia toisessa liitossaan. Lapsen kannalta positiivista on se, että lapsi saa lisää luottamuksellisia suhteita. Lapset myös hyötyvät välillisesti siitä, että vanhempi on taas onnellinen. Uuden liiton katsotaan tuovan yksinhuoltajuuden jälkeen myös taloudellista turvaa perheeseen.

Uusperheisiin liittyvä ongelmanäkökulma tiivistyy kirjallisuudessa yleisesti siihen, että uusperhe-elämä on monimutkaista ja vielä kulttuurisesti vakiintumatonta. Ritala-Koskinen (1993) on tutkinut naistenlehtien puheesta asioita, jotka liitetään uusperheeseen. Hänen analyysinsä perusteella uusperheeseen liitetään kolme asiaa: uutuus, erilaisuus ja ongelmallisuus. Amerikkalainen tutkimus puolestaan tiivistää uusperheen ongelmien liittyvän nimenomaan edellä käsiteltyyn perheen uudelleen organisoitumisen haastavuuteen. Suomalainen kyselylomakeaineistoon perustuva tutkimus nostaa puolestaan esille sen, että uusperheen arjen erimielisyydet liittyvät yleensä kasvatustasoihin (Jaakkola ja Sääntti 2000). Uusperheeseen liittyvät ennakkoluulot voivat myös vaikeuttaa perheen elämää, esimerkiksi isäpuoliin liitetään helposti negatiivisia stereotyyppioita (esim. Claxton-Oldfield 1992; Doyle, Wolchik & Dawson-McClure 2002; Ganong & Coleman 2004). Negatiiviset stereotyyppiat saattavat esiintyä myös uusperheiden omissa tulkinnoissa perhe-elämästä (Ribbens McCarthy ym. 2003, 10).

1.3 Uusperhe tutkimuksen kohteena

Perhe on tutkimuskohteena monisyinen, hankalasti ja moninaisesti määriteltävä, mutta toisaalta hyvin arkipäiväinen. Se on tärkeä tutkimuskohde, koska yhteiskunnalliset muutokset eletään, koetaan ja ratkaistaan perheissä. Kriittinen perhetutkimus (Forsberg 2003) pyrkii purkamaan ja kyseenalaistamaan stereotyyppistä perheajattelua ja korostamaan perhe-elämää rakentavien yhteiskunnallisten ja ideologisten prosessien tutkimuksen keskeisyyttä. Perhettä voidaan tarkastella erilaisia painotuksia perhetutkimukseen tuovista näkökulmista: esimerkiksi yksilöiden, vuorovaikutuksen, perheen kehitystehävien, perheen toiminnan tai vaikkapa näiden yhdistelmien näkökulmasta (esim. Paavilainen 1998). Smart ja Neale (1999, 4–5) esittävät kolme syytä, miksi perheestä on tullut mielenkiintoinen sosiologian tutkimuskohde. En-

simmäisenä perusteena ovat empiiriset havainnot perhe-elämän ja ihmisuhteiden muuttumisesta, sillä avioeroluvut ovat kasvaneet sekä avoliitot ja uusperheet ovat yleistyneet. Näiden muutosten vuoksi perheen uudelleen määrittelemine on entistä tärkeämpää. Toinen syy on se, että perherakenteiden muutoksen myötä perhe on mukana myös poliittisessa keskustelussa. Kolmantena syynä he mainitsevat sen, että sosiologi (esim. Giddens ja Beck) mukaan perhetutkimusta tarvitaan, jotta ylipäättään ymmärretään yhteiskunnassa käynnissä olevia muutoksia.

Systeemiteoreettinen ja dynaaminen näkökulma (ks. edellinen luku), jossa perheen toimintaa ja toimivuutta korostetaan, on usein perhetutkimuksessa käytetty ja hyödynnetty viitekehys (esim. Belsky 1984). Systeemiteoreettisen näkökulman lisäksi toisen erityispiirteen perhetutkimukseen tuo se, että perhettä ympäröivien kulissien vuoksi perhe-elämän arkea on erittäin haasteellista tutkia vaikuttamatta mitenkään perhedynamiikkaan. Perhe koetaan yksityisalueeksi, jonka tutkimiseen liittyy lukuisia eettisiä ongelmia (Gubrium & Holstein 1987). Perhe-elämään liittyy paljon asioita, joista puhutaan vain perheenjäsenten kesken. Roos (1987) on käyttänyt ”onnellisuusmuuri”-käsitettä, jonka mukaan perheen ulkopuolisille ei perheen hankaluuksista välttämättä kerrota. Myös tutkijan omat kokemukset ja näkemykset perheestä heijastuvat tutkimuksen tekemiseen (Greenstein 2001, 8). Kaikilla on omat käsityksensä perhe-elämästä, ja siihen vaikuttavat ainakin perhettä koskevat kokemukset, tausta, uskonto ja sosiaaliluokka.

Monimuotoisina ihmissuhdeverkostoina uusperheet ovat mielenkiintoinen perhe-elämään liittyvä tutkimuskohde. Uusperheiden suhdeverkosto on tutkimuskohteena yksi kiehtovimmista, vaikka toisaalta ehkä myös yksi hankalimmista monimutkaisuutensa ja monimuotoisuutensa vuoksi (Ganong & Coleman 2004, 6). Edellä mainitussa kirjassa otetaan esimerkiksi se, että ydinperheessä on kahdeksan erilaista kahden ihmisen välistä suhdetta, kun taas uusperheessä näitä suhteita voi olla jopa yli kaksikymmentä. Perheen monimuotoisuudesta tutkimuskohteena seuraa se, että riittävän monipuolisen kuvan saamiseksi perheestä on hyödynnettävä lähestymistapaa, jossa yhdistetään eri menetelmiä. Myös systeemiteoreettinen ajattelu perheestä kokonaisuutena tukee monien menetelmien käyttöä. (Nummenmaa 1992.)

Uusperheitä koskeva tutkimus on viime vuosikymmeninä laajentunut huomattavasti. 1970-luvun lopussa keskityttiin uusperheiden lasten hyvinvointiin sekä isä- tai äitipuolen ja lapsen väliseen suhteeseen (Ganong & Coleman 2004, 12). 1980-luvun uusperhetutkimusta leimasi vertaaminen ydinperheeseen. Taustalla oli ajatus siitä, että uusperheestä puuttuu jotakin, mitä ydinperheessä on (esim. Coleman & Ganong 1990; Ganong & Coleman

2004, 21). Uusperheisiin liittyvää tutkimusta on kritisoitu vahvasti sen riskikeskeisyydestä. Tärkeä lähtökohta nykyajan perhetutkimuksessa on se, että perhe-elämän muutoksia ei nähdä yksilöä tai yhteiskuntaa uhkaavina, vaan tarkastellaan sitä miten ihmiset elävät perhe-elämää uusissa tilanteissa (Kuronen 2003). Uusperhetutkimuksessa on tärkeää määritellä uusperhe yhdeksi perhetyypiksi muiden joukossa, jolla on omat erityispiirteensä (Ribbens McCarthy ym. 2003). 1990-luvulla tämä positiivinen näkökulma alkoi vahvistua, ja uusperhe alettiin nähdä laajana perhesysteeminä. Tutkimuksessa keskityttiin lasten elämään uusperheessä, ja samalla irrottauduttiin ongelmalliseksi nähdystä ydinperhemalliin vertaamisesta. Uusperhettä ei siis enää määritelty ideaalista poikkeavaksi. (Mikesell & Garbarino 1986; Ritala-Koskinen 2001.) Menetelmissä alettiin huomioida uusperheen moninaisuus, ja pitkittäistutkimukselliset asetelmat alkoivat yleistyä. 1990-luvulla julkaistiin jo suuri määrä uusperhettä koskevaa tutkimusta. (Coleman, Ganong & Fine 2000.) 2000-luvulla uusperhetutkimuksen määrä kasvaa edelleen, ja tutkimuksissa pyritään huomioimaan perheiden moninaisuus ja monimutkaisuuskin (Ganong & Coleman 2004, 22).

Uusperhetutkimusta on tehty erittäin paljon Yhdysvalloissa. Näiden tulosten soveltaminen suomalaiseen perhe-elämään vaatii erityistä harkintaa. Esimerkiksi vain pienessä osassa Yhdysvaltojen osavaltioita yhteishuoltajuus on ensisijainen huoltajuusvaihtoehto erotilanteessa. Suuressa osassa osavaltioita se on kuitenkin mahdollinen. (esim. Brinig & Nock 2003.) Yhdysvalloissa noin 75 prosentilla äideistä on lapsen yksinhuoltajuus eron jälkeen (esim. Stewart 2007, 17). Suomessa puolestaan eron jälkeinen äidin yksinhuoltajuus toteutuu 19 prosentissa perheistä ja lähes 80 prosenttia lapsista on vanhempiensa yhteishuollossa (Muuri 1999). Tuloksia Suomeen sovellettaessa on myös huomioitava, että suurin osa amerikkalaisista uusperhetutkimuksista määrittelee uusperheen iän avioitumisesta alkavaksi, eli avoliitossa asuvia uusperheitä ei juurikaan ole mukana tutkimuksissa (Coleman & Ganong 1990; Stewart 2007, 18). Suomessa avoliitot ovat kuitenkin yleisiä: noin 20 prosenttia lapsiperheistä on avoparin ja heidän lapsiensa muodostamia (Tilastokeskus, Perheet 2008b). Monissa uusperheissä vanhemmat ovat siis keskenään avoliitossa, jolloin uusperhe katsotaan muodostuneeksi siinä vaiheessa, kun muutetaan yhteen. Lisäksi tutkimustulosten tulkintaan tuo oman lisänsä se, että suuri osa uusperhetutkimuksesta on tehty 1990-luvulla. Tuloksia sovellettaessa on mietittävä, miten hyvin tulokset pitävät paikkansa 2000-luvulla. Uusperhetutkijat eivät ole palanneet kaikkiin 1990-luvulla paljon tutkimuksellista huomiota saaneisiin kysymyksiin uusien aineistojen valossa (Stewart 2007, 53).

Suomessa tehty uusperhetutkimus on enimmäkseen laadullista. Ritala-Koskinen (2001) on tutkinut uusperhettä lasten näkökulmasta haastatteluaineiston avulla, ja Sutinen (2005) on samoin haastatteluaineiston avulla keskittynyt vanhemmuuteen ja aikuisena olemiseen uusperheessä. Castrénin (2009) haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa on analysoitu laajemmin eron jälkeisiä sosiaalisia verkostoja. Jaakkolan ja Sántin (2000) tutkimus edustaa laajaa kyselylomaketutkimusta, jossa on selvitetty uusperheitten rakennetta ja arkielämää, sitä miten puoliset osallistuvat kotitöihin ja rahatalouteen sekä omien lastensa ja lapsipuoltensa hoitoon ja elatukseen. Uusperheisiin liittyvästä tematiikasta on Suomen yliopistoissa tehty viimeisen 20 vuoden aikana noin 30 pro gradu -työtä (Ritala-Koskinen 2009). Tieteellisten tutkimusten lisäksi Suomessa on kirjoitettu opaskirjoja uusperhe-elämästä: esimerkiksi Rauhan (2003) äitipuolille suunnattu käsikirja. Ylipäätään Suomessa on tehty kohtalaisen vähän tutkimusta perhesuhteiden erityisyydestä, ja lähes kaikki alueen tutkimus on 2000-luvulta. Suomalaisen perhetutkimuksen tekeminen on erittäin tärkeää, jotta kulttuuriset piirteet saadaan esille. Kansainvälisen tutkimuksen merkitys on kuitenkin hyvin oleellinen, koska se tarjoaa tärkeän pohjan suomalaiselle tutkimukselle. (Ks. esim. Sevón & Notko 2008.)

Uusperhetutkimuksella ei ole selkeää, yhtenäistä teoriaperustaa. Perhetutkimusta on yleisemminkin kritisoitu juuri teorian puuttumisesta. Taylor ja Bagd (2005) analysoivat 1990-luvulla *Journal of Marriage and the Family* -lehdessä ilmestyneitä empiirisiä artikkeleja viitekehystenä käytetyn teorian näkökulmasta. Lähes 40 prosentissa artikkeleista ei ollut käytetty selkeää teoreettista viitekehystä. Yhden uusperheiden elämää selittävän ”suuren teorian” löytyminen on mahdotonta jo siitäkin syystä, että elämä uusperheissä on hyvin moninaista. Teoriassa pitäisi huomioida erilaiset rakenteet, prosessit ja kontekstit, joissa uusperheet eri puolilla maailmaa elävät. (Esim. Stewart 2007, 28.) Tosin viime vuosikymmeninä uusperhetutkimus on kohentanut selkeästi asemiaan, koska teoreettiset, käsitteelliset ja metodologiset näkemykset ovat kehittyneet. Esimerkkinä näistä ovat ainakin pitkittäisasetelmat, aineiston kerääminen useammalta saman perheen jäseneltä sekä ylipäätään uusperheiden rakenteellisen moninaisuuden huomioiminen. (Stewart 2007, 52–53.) Vaikka yhtä suurta teoriaa ei olekaan uusperhetutkimuksen kentässä löydetty, on tutkimuksissa hyödynnetty monia erilaisia teoreettisia viitekehysjä jo aikaisemmin mainitun systeemiteoreettisen näkökulman lisäksi (Hetherington 1999, 2). Näitä erilaisia teoreettisia malleja esitellään tämän tutkimuksen luvussa 2.3.2, jossa keskitytään lapsen hyvinvointia uusperheessä selittäviin tutkimuksiin.

Isäpuoliperheitä on uusperhetutkimuksen kentässä tutkittu muita uusperheitä enemmän (Ganong & Coleman 2004, 62), ja nämä tutkimukset ovat useimmiten tavoittaneet keskiluokkaisia, hyvin toimivia isäpuoliperheitä. Otokset on usein toteutettu esimerkiksi jonkin toiminnan tai yhdistyksen kautta, jolloin otokseen valikoituu aktiivisia henkilöitä. Uusperheet, jotka painiskelevat ongelmien kanssa, eivät useinkaan halua osallistua tutkimuksiin. Uusperhetutkimusta koskevassa meta-analyysissä todetaan, että yhdessä asuvan uusperheen ulkopuoliset suhteet, esimerkiksi suhde toiseen biologiseen vanhempaan, on jätetty kohtalaisen vähälle huomiolle. Tutkimukset onkin kohdistettu lähinnä yhdessä asuvan uusperheen sisäisiin suhteisiin. (Coleman ym. 2000.) Yhtenä tutkimuksellisenä ongelmana nähdään myös uusperheen lasten ”niputtaminen”. Kun puhutaan yleisesti uusperheen lapsista, unohtuu helposti se, että uusperheissä elää myös puolisoitten yhteisiä lapsia. He eivät ehkä ole alttiita samoille riskitekijöille, mutta uusperheellisyys vaikuttaa heidän arkeensa oleellisesti. Esimerkiksi osa perheen lapsista on välillä poissa perheen kotona eletävästä arjesta. (Sutinen 2005, 42.)

Uusperhetutkimuksen ongelmana on pidetty myös sitä, että uusperheestä kerätty tieto on usein vain yhden ihmisen, usein uusperheen äidin, näkemys (Ritala-Koskinen 1993). Esimerkiksi Kurdek ja Fine (1991) ovat päätyneet pienellä otoskoolla tehdyssä tutkimuksessaan siihen, että äidit näkevät koko uusperhekuvion huomattavasti optimistisempänä ja ovat tyytyväisempiä uuden vanhemman ja lapsen välisiin suhteisiin kuin isäpuolet. Uusperheeseen liittyvässä tutkimuksessa onkin tärkeää huomioida koko perhekokonaisuus. Tutkimuksissa on myös harvoin huomioitu sitä, kuinka monennesta uusperheestä on kyse, vaan kaikki tutkimuksessa mukana olleet perheet on luokiteltu vain yleisesti uusperheeksi. (Ganong & Coleman 2004, 41.)

Seuraavassa pääluvussa siirrytään tutkimuksen peruslähtökohtien tarkastelun jälkeen uusperheen lasten hyvinvointia määrittäviin tekijöihin. Perheen voimavaroista tarkastelun keskiössä on erityisesti uusperheen ihmishuoneverkosto. Tutkimus koostuu kokonaisuudessaan kahdeksasta luvusta. Kahdessa ensimmäisessä luvussa esitellään siis tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kolmas luku käsittelee tutkimuksen tavoitteita ja toteuttamista. Erityisen keskeistä tässä luvussa on menetelmien yhdistämiseen liittyvien näkökulmien pohdinta. Tulosa jakautuu kolmeen kokonaisuuteen. Neljännessä luvussa pääroolissa ovat uusperheiden ulkoiset ja sisäiset voimavarat sekä niiden vertailu muihin perhetyyppeihin. Luvussa otetaan esille myös uusperheessä koettuja ongelmia. Viidennessä luvussa keskitytään uusperheen toimivuuden kannalta keskeiseen voimavarakokonaisuuteen, ihmishuoneverkkoon. Kuudennessa luvussa tarkastellaan uusperheen ihmishuoneverkos-

toon liittyviä vahvuuksia ja haasteita uusperhetyyppien valossa. Viimeisessä luvussa ennen johtopäätöksiä ja arviointia paneudutaan uusperheen lasten hyvinvointiin ja siihen yhteydessä oleviin tekijöihin.

Tässä luvussa keskitytään tutkimuksen kannalta merkityksellisiin käsitteisiin: uusperheen voimavaroihin ja niiden kytkeytymiseen lasten hyvinvointiin. Luvun aluksi tarkastellaan vanhempien eroa ja uusperheen perustamista lasten näkökulmasta. Aikaisempien tutkimusten mukaan uusperheen lapsilla on muiden perhetyyppien lapsia hieman enemmän ongelmia, joten seuraavassa luvussa luodaankin katsaus aikaisempaan uusperheen lasten hyvinvointia selvittäneeseen tutkimukseen. Lasten hyvinvointia tulkitaan tässä tutkimuksessa kahdesta näkökulmasta. Toisaalta hyvinvointia jäsennetään perheen voimavarojen näkökulmasta, johon keskitytään seuraavassa alaluvussa. Toisessa näkökulmassa huomio kiinnittyy enemmän uusperheen erityisyyteen, jolloin hyvinvointia tarkastellaan eroon ja uusperheen muodostumiseen liittyvien viitekehysten valossa. Alaluku 2.3.2 käsittelee näitä uusperheen lasten hyvinvointieroja valottavia malleja. Toimivat vuorovaikutussuhteet uusperheessä ovat aikaisemman tutkimuksen mukaan hyvin keskeinen voimavara uusperheen toiminnan sekä lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin kannalta. Tästä syystä tutkimuksessa fokusoidaan voimavaroja koskevaa tarkastelua erityisesti uusperheen moninaiseen ihmissuhdeverkostoon. Luku päättyy yhteenvetoon, jossa kootaan yhteen tämän tutkimuksen viitekehys.

2.1 Vanhempien ero ja uusperheen perustaminen lasten näkökulmasta

Perinteisen ydinperheen tarjoaman kasvuympäristön on ajateltu olevan paras vaihtoehto lapsen kehityksen kannalta (esim. Amato & Keith 1991). Tästä syystä perheen purkautumisesta aiheutuvien muuttuvien perhesuhteiden on arvioitu aiheuttavan lapsuuden riskejä ja uhkia. Esping-Andersenin (1999) näkemyksen mukaan perheen kriisi jälkitekollisessa yhteiskunnassa näkyy juuri lapsen suurena riskinä kohdata vanhempiansa ero. Kuten aikaisemminkin on todettu, Suomessa noin 30 000 lasta kokee vuosittain vanhempiansa eron (Kartovaara 2007b). Vaikka vanhempien eroa on perinteisesti pidetty riskitekijänä lapsen hyvinvoinnin kannalta, on viime vuosina alettu keskittyä uudenlaiseen eron jälkeisiin perhesuhteita koskevaan tutkimukseen, jonka myötä on nostettu esiin lasten erokokemusten moninaisuus ja

kontekstisidonnaisuus. Tämän ajattelun myötä menetysnäkökulman rinnalle on otettu vahvasti mukaan selviytymisnäkökulma (esim. Smart 2003). Eron vaikutusten on ajateltu nykyään olevan pienempiä, koska erot ovat monissa maissa kulttuurisesti sallittuja (Amato & Keith 1991). Perinteinen näkemys vanhempien eron sosiaalisista seurauksista ei ole yksiselitteinen siitäkään syystä, että nykyisin suurin osa suomalaisista vanhemmista jakaa huoltajuuden ja neuvottelee keskenään lapsen asioista eron jälkeen.

Edellä kuvattua muuttunutta tulkintaa lasten hyvinvoinnin ja vanhempien eron välisestä kytkennästä voidaan kuvata myös siirtymänä konservatiivisesta ajattelusta kohti liberaalimpaa ajatustapaa. Pryorin ja Rodgersin (2001, 8) mukaan avioero prosessi on konservatiiviselta kannalta katsottuna tapahtuma, jolla on suoria vaikutuksia lapsiin. Liberaalisti taas ajatellaan, että avioero on prosessi, joka on alkanut jo vuosia ennen eroa ja jatkuu sen jälkeen. Konservatiivisen ajattelun mukaan ero aiheuttaa lapsille haittaa, joka johtuu menetyksestä tai jopa hylkäämisestä. Liberaalin ajattelun mukaan lapsen riskit liittyvät monien asioiden yhteisvaikutukseen, ja mukana on prosesseja ja kontekstuaalisia tekijöitä. Uusperhe on konservatiivisen ajattelun näkökulmasta heikko perhemuoto, kun taas liberaalista näkökulmasta tarkasteltuna se on toimiva ja erilaisiin olosuhteisiin sopeutuva perhemuoto. Perhemuotojen moninaisuutta voidaan pitää konservatiivisen ajattelun mukaisesti riskinä; ja liberaalin ajattelun mukaan taas moninaisuus suo yksilölle mahdollisuuden sopeutua erilaisiin sosiaalsiin ja taloudellisiin olosuhteisiin.

Avioero on monimutkainen ja monitasoinen prosessi, joka muuttaa oleellisesti perheen ihmissuhteita sekä ennen että jälkeen eroamisen. Lasten reaktiot eroihin tapahtuvat siinä kontekstissa, mikä merkitys perheellä heille on. Kulttuurinen, median luoma kuva sekä omat kokemukset vaikuttavat asiaan. (Pryor & Rodgers 2001, 125.) Lapsilla on keskeinen rooli rakennettaessa eron jälkeistä perhe-elämää. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna ero muuttaa ihmissuhteiden lisäksi monia asioita elämässä. Tutkimuskirjallisuudessa, jossa on kuvattu avioeron vaikutuksia lapsen elämästä käsin, tuodaan esiin erityisesti muutokset, jotka koettelevat lapsen kykyä sopeutua tilanteeseen (Emery & Forehand 1996; Jacobvitz & Bush 1996; Pryor & Rodgers 2001; Smart ym. 2001). Ensinnäkin taloudelliset olosuhteet ja elämän puitteet yleensäkin, kuten esimerkiksi asunto saattavat vaihtua. Moxnesin (2003) mukaan ne lapset, joiden perheiden taloudellinen tilanne heikkeni vanhempien eron myötä, kokivat eron negatiivisemmin kuin lapset, jotka eivät havainneet erityistä muutosta perheensä taloudellisessa tilanteessa. Lisäksi lapsen on luotava strategioita, joiden avulla hän pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Lapsi on huolissaan vanhempiensa toisiinsa kohdistamasta vihasta, jolloin

lapsi tarkkailee intensiivisesti sitä, miten vanhemmat käyttäytyvät toisiaan kohtaan. Lapsi ikävoi muualla asuvaa vanhempaansa, joten hän usein myös toivoi, että vanhemmat palaisivat jälleen yhteen. Lapsen tilanteeseen avioeron jälkeen voi myös liittyä se, että hän syyttää itseään vanhempiensa ratkaisusta erota. Joissakin tilanteissa lapset saattavat päätyä vanhempiensa ongelmien kuuntelijoiksi. Lasten ymmärrys avioliitosta ja erosta sekä vanhemmuuden säilymisestä eron jälkeen vaihtelee iän myötä. Pienet lapset kuvaavat eroa konkreettisten termien avulla, esimerkiksi niin, että joku lähti pois. Keskilapsuudessa puolestaan korostetaan vanhempien rooleja, ja nuoria taas mietityttävät uusperheen edut ja haitat. (Emery & Forehand 1996; Jacobvitz & Bush 1996; Pryor & Rodgers 2001; Smart ym. 2001.)

Avioero ei ole yksittäinen tapahtuma, vaan vaikutukset lapsen hyvinvointiin ulottuvat aikaan ennen ja jälkeen eron (Amato & Keith 1991; Harland, Reijneveld, Brugman, Verloove-Vanhorick & Verhulst 2002). Avioeron mahdolliset negatiiviset vaikutukset voivat olla näkyvissä jo ennen varsinaista eroa. Enemmän ongelmia saattaa itse asiassa aiheuttaa konflikteja sisältävä ilmapiiri perheessä kuin itessään avioliiton loppuminen (Block, Block & Gjerde 1986). Vanhempien väliset ristiriidat eivät useinkaan pääty eroon, vaan ne voivat lisääntyä avioeron jälkeen (Emery 1982). Avioeron aiheuttamia riskitekijöitä arvioidessa tulee myös huomioida se, että perherakenne ei yksin kerro esimerkiksi perheen historiasta, ihmissuhteista ja kasvatuskäytännöistä, jotka oleellisesti vaikuttavat lapsen hyvinvointiin (McFarlane, Bellissimo & Norman 1995; Demo & Cox 2000). Tärkeän näkökulman eron jälkeistä lasten hyvinvointia koskevaan tutkimukseen tuo myös se, että ero voi joissakin olosuhteissa olla lapsen hyvinvoinnin kannalta edullinen ratkaisu (Hetherington 1999, 24; Hetherington 2005). Esimerkiksi amerikkalainen pitkittäistutkimus osoittaa, että avioero parantaa lasten tilannetta, mikäli avioliitto on ollut hyvin riitaisa (Amato 2000).

Avioeron jälkeen lasten elämään saattaa tulla hyvinkin pian uusi muutos, uusperheen perustaminen. Kun tarkastellaan uusperheen ihmissuhteita lapsen näkökulmasta, uusperheestä tekee erityisen se, että lapselle merkityksellisimmät ihmissuhteet eivät aina löydy uusperheen sisältä (Ritala-Koskinen 2002). Lapset päätyvät uusperheisiin tavallaan olosuhteiden pakosta ja vanhempiensa valintojen tuloksena (Harinen 1998, 56). Vanhempien eron jälkeen on saattanut seurata lyhyempi tai pidempi vaihe yksinhuoltajaperheen elämää tai lapset ovat suoraan vanhempiensa erottua siirtyneet uusperhe-elämään. Lapsi on voinut myös elää syntymästään asti yksinhuoltajaperheessä ja muuttaa sen jälkeen uusperheeseen. (Dunn 2002.) Lapsille, joilla on taustallaan vanhempiensa avio- tai avoero, uusperheen

perustaminen konkretisoi biologisten vanhempien eron. Lapsi saattaa myös oireilla vanhempien eroon liittyen vasta tässä vaiheessa, koska hän ymmärtää vanhempiensa eron lopullisuuden.

Lapsen näkökulmasta uusperhesuhteet eivät ole Ritala-Koskisen (2001) tutkimuksen mukaan heille itsestään selviä eivätkä samanlaisina pysyvinä. Perhesuhteet muuttuvat neuvoteltaviksi ja lapsilla itsellään on tärkeä rooli suhteiden aktiivisena määrittelijänä uusperheen arkipäivän käytännöissä (Pryor & Rodgers 2001, 15; Smart ym. 2001). Lapsilla on yksilöllinen käsitys esimerkiksi siitä, ketkä kuuluvat perheeseen, ja nämä käsitykset voivat erota hyvinkin oleellisesti aikuisten näkemyksistä. Ritala-Koskisen (2001) tutkimuksen tulosten mukaan lapset eivät pitäneet uusia vanhemmuussuhteita ongelmallisina, vaan he kokivat, että jokaisella aikuisella on omat roolinsa. Roolit eivät näyttäneet lapsen näkökulmasta ristiriitaisina, elleivät aikuiset sitten ”sotkeneet” niitä. Ylipäätään lapset määrittelevät perheen enemmän ihmissuhteiden kuin perherakenteiden kautta. (Gamache 1997; Smart ym. 2001.) Ritala-Koskinen (2001, 199–200) puhuu asiantuntijoiden puhetta kuvaavassa analyysissä arkiperheestä, jolla hän tarkoittaa uusperhettä, joka on perhe-elämän arkinen tapahtumapaikka. Sen rinnalle lapsen elämässä rakentuu toisen tason perhe, jota hän kutsuu tunneperheeksi. Tärkeää tunneperheessä ovat läheiset tunnesuhteet. Perustaltaan lasten uusperhe-elämään liittyvät ongelmat kulmineituvat näiden kahden perheen, eli toisaalta arkiperheen ja toisaalta tunneperheen yhteensovittamiseen. Nämä kaksi perhettä näyttävät lapsen elämässä limittäin ja osittain päällekkäinkin.

Vaikka lapset sopeutuvat ajan myötä hyvin uusperheeseen, ainakin alkuvaiheessa ilmenee usein jonkinlaisia hankaluuksia. Ylipäätään se, miten lapsi selviää avioerosta, on yhteydessä siihen, miten hän sopeutuu uusperhe-elämään (Ganong ja Coleman 2004, 42). Uusperheen toiminnan kannalta tämä sopeutuminen uusperheeseen on oleellisen tärkeää. Sopeutumiseen ovat tutkimusten mukaan yhteydessä monet erilaiset tekijät. Perherakenne, perheen sosioekonominen status sekä laajemmin perheen voimavarat, vanhempien välinen yhteistyö, sosiaalinen tuki, uusperheen suhteiden laatu ja toimivuus, vanhempien stressi ja ahdistus sekä perheen muut ongelmat ovat yhteydessä lasten uusperheeseen sopeutumiseen (Hetherington 1987; Hetherington ym. 1998; Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Auktoritatiivinen⁵ vanhemmuus edesauttaa myös lasten sopeutumista (Fine & Kurdek 1992; Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Pulkkinen (2002, 44) puhuu lapsen

⁵ Auktoritatiivinen kasvatus perustuu vanhemman aitoon auktoriteettiin. Vanhempi pyrkii ohjaamaan lastaan rationaalisesti. Auktoritatiivisessa vanhemmuudessa on mukana sekä kontrollia että lämpöä, eli nämä vanhemmat ovat sekä vaativia että responsiivisia. He asettavat lapsille rajoja, mutta perustelevat asiat lapselle. (Pulkkinen 1994.)

sosiaalisesta alkupääomasta, joka koostuu kolmesta lapsen kasvuympäristöön vaikuttavasta tekijästä: arvot ja normit, yhteisön tuki sekä luottamus. Hänen tulkintansa mukaan avioero verottaa lapsen sosiaalista alkupääomaa sitä enemmän, mitä pahemmin se rikkoo ihmissuhteita, kuten suhdetta toiseen vanhempaan tai isovanhempiin.

Uusperheen suhteiden toimivuuteen liittyen on tutkimuksissa korostettu sitä, miten lapsen ja perheeseen muuttavan uuden aikuisen välisen suhteen ongelmat kytkeytyvät lapsen ongelmiin uusperhetilanteeseen sopeutumisessa. Tätä suhdetta ja sen toimivuuteen yhteydessä olevia tekijöitä käsitellään tarkemmin uusperheen ihmissuhdeverkostoa koskevan luvun isä- ja äitipuolisuhdetta jäsentävässä alaluvussa (2.4.2). Lapsi ei välttämättä halua hyväksyä uusperhettä perheekseen, koska hän saattaa kokea suurta lojaalisuutta muualla asuvaa vanhempaansa kohtaan. Hän ei ajattele olevansa vapaa pitämään uudesta isäpuolesta, koska on tietoinen siitä, että toinen vanhempi on yksinäinen ja onneton. (Dowling & Gorell Barnes 2000; Smart ym. 2001, 80.)

Uusperheen suhteiden toimivuuden lisäksi myös yksilöllisillä tekijöillä on suuri merkitys uusperheeseen sopeutumisessa. Tästä kertovat erityisesti tutkimukset, joiden mukaan saman perheen lapset voivat sopeutua tilanteeseen täysin eri tavalla (Dunn 2002). Lapsen ikä on myös merkityksellinen uusperheeseen sopeutumisen suhteen: pienet lapset hyväksyvät vanhempiensa uuden liiton paremmin. Murrosiän on puolestaan todettu olevan hankala vaihe uusperheeseen sopeutumisen kannalta (Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Muualla asuvan vanhemman hyväksyntä ja positiivinen tuki helpottavat lapsen sopeutumista uuteen perheeseen (Robinson 1991; Ritala-Koskinen 1993, 119–121; Ritala-Koskinen 2001). On myös esitetty tutkimustuloksia, joiden mukaan perheen tyttärien on vaikeampaa sopeutua vanhempien uuteen liittoon ja isäpuolen kanssa elämiseen kuin poikien (Lee, Burkam, Zimiles & Ladewski 1994).

Lasten sopeutumisongelmien rinnalle on tärkeää nostaa myös uusperheen edut lapsen kannalta. Keskeisin etu lapsen näkökulmasta on se, että moninaiset ihmissuhteet rikastuttavat lapsen elämää, hän saa uuden aikuissuhteen ja voi myös kokea uudelleen perheyhteyttä (esim. Mikesell & Garbarino 1986; Ritala-Koskinen 2001; Pulkkinen 2002, 123–124). Lapsen kannalta uusperhe on siis onnistunut silloin, kun se antaa lapselle tilaa hänelle tärkeisiin ihmissuhteisiin. Määritellessään perheeseen kuuluvia henkilöitä lapset käyttävät usein kriteerinä tunnesuhdetta (Pryor & Rodgers 2001). Mikäli lapsella ei ole uusperhettä perustettaessa toimivaa suhdetta etävanhemman kanssa, isä- tai äitipuoli voi korvata lapselle puuttuvan vanhemman.

Uusperheen perustaminen saattaa myös rauhoittaa ja normalisoida lapsen perhetilanteen eron jälkeisten ongelmien jälkeen. Jos lapsi on ollut yksinhuoltajatilanteessa vanhempansa tukija, uusperheen myötä hän vapautuu elämään omaa elämäänsä.

2.2 Uusperheen lasten hyvinvointi tutkimusten valossa

Aikaisempien tutkimusten mukaan perherakenne ja perheen muutokset ovat yhteydessä lapsen hyvinvointiin (esim. Demo, Aquilino & Fine 2005). Useimmiten avioero ja vanhemman uusi liitto nähdään perheen jonkinasteisena häiriötilana, joka vaikuttaa lapsiin ainakin jollakin tasolla negatiivisesti (Amato 2000). Tässä alaluvussa esitellään kokoavasti uusperheiden lasten hyvinvointia kartoittaneita tutkimuksia sekä laajemmin tutkimuksia, jotka selvittävät vanhempien eron kokeneiden lasten hyvinvointia. Suurimmat riskitekijät uusperheiden lapsilla liittyvät perheen konflikteihin, sosiaaliseen ja taloudelliseen stressiin sekä moniin perhesuhteita koskeviin muutoksiin (Duncan & Brooks-Gunn 2000; McCulloch, Wiggins, Heather & Darshan 2000; Dunn 2002). Useat muutokset perhesuhteissa, esimerkiksi asuminen useissa uusperheissä, lisäävät tutkimusten mukaan lasten hyvinvointiin kohdistuvaa riskiä (Capaldi & Patterson 1991; Pryor & Rodgers 2001, 192–193). Perhemuutosten vaikutuksia arvioidessa tulee huomioida myös lapsen ikä, muutosten määrä, niiden luonne, valmistelu ja ajoitus (Demo ym. 2005, 129). Peruslähtökohtana tutkimuksissa on, että vanhempien ero sinänsä ei ole riskitekijä, mutta se saattaa muuttaa perheen sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja ja sitä kautta heijastua lasten hyvinvointiin. On siis tärkeää ottaa huomioon lasten näkökulma perhe-elämään ja suhteiden toimivuus, ennemminkin kuin perhetyyppi sinällään. Ennen kuin voidaan arvioida, miten uusperheellisyys vaikuttaa lasten hyvinvointiin, on huomioitava uusperheiden moninaisuus. Uusperheet ovat rakenteeltaan hyvin erilaisia: esimerkiksi uusperheissä, joissa asuu molempien puolisoiden lapsia, on lapsilla todettu olevan suurempi riski ongelmiin (ks. Dunn 2002).

Lasten hyvinvointia ja siinä esiintyviä ongelmia kartoittaneissa tutkimuksissa on lähtökohtana ollut vertailuasetelma. Uusperheen lasten tuloksia on verrattu lähinnä ydinperheen ja yksinhuoltajaperheen lasten tuloksiin. Vertaaminen uusperheen ja yksinhuoltajaperheiden lasten välillä on nähty loogiseksi, koska molemmissa perhetyypeissä asuvat lapset ovat useimmiten kokeneet vanhempiensa eron. (Pryor & Rodgers 2001, 171.) Tärkeää on kuitenkin erottaa avioeroprosessi ja yksinhuoltajaperheen rakenne, koska osa yksinhuoltajaperheen lapsista ei ole kokenut vanhempiensa eroa (Demo

ym. 2005, 125). Toisaalta on nähty järkeväksi verrata uusperheen ja ydinperheen lapsia keskenään, koska molemmissa perhetyypeissä lapsen kanssa asuu kaksi aikuista (esim. Spruijt & Goede 1997). Kuitenkin uusperhe ja ydinperhe eroavat lähtökohdiltaan hyvin oleellisesti (Pryor & Rodgers 2001, 171). Tutkimukset ovat usein poikkileikkaustutkimuksia, joissa vertaillaan perhetyyppejä. Pitkittäisasetelmia hyödyntäviä tutkimuksia, joissa on keskitytty eroon liittyviin muutoksiin lapsen näkökulmasta, on puolestaan tehty erittäin vähän. (Demo ym. 2005, 126.)

Perhetyyppien vertailuasetelmaa hyödyntävien tutkimusten tulosten mukaan uusperheiden lapset menestyivät mittauksissa hieman heikommin kuin ydinperheen lapset ja hyvin samalla tavalla kuin yksinhuoltajaperheen lapset. Uusperheiden lapsilla on siis tutkimusten mukaan samat riskit kuin yksinhuoltajien lapsilla, eivätkä uusperheiden lapset eroa ongelmien määrässä yksinhuoltajaperheiden lapsista (Amato & Keith 1991; Dunn 2002; Ram & Hou 2003). Joissakin tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että uusperheessä asuvat nuoret voivat hieman paremmin kuin yksinhuoltajaperheiden nuoret (esim. Spruijt & Goede 1997). Isä- tai äitipuolen tarjoama sosiaalinen, ekonominen ja kasvatuksellinen tuki ei välttämättä heijastu ainakaan suoraan lapsen hyvinvointiin kun heitä verrataan yksinhuoltajaperheiden lapsiin (Hetherington 2005). Kuitenkin uusperheiden ryhmän sisällä on havaittavissa, että hyvä suhde isä- tai äitipuoleen on yhteydessä lapsen vähäisempiin ongelmiin ja korkeampaan itsetuntoon (White & Gilbreth 2001). Yksinhuoltajaperheiden lasten ongelmien taustalla on usein perheen heikompi taloudellinen tilanne. Uusperheissä puolestaan isä- tai äitipuolen tuleminen perheeseen tuo usein lisää taloudellista turvaa (Hawkins & Eggebeen 1991), mutta tämä ei näytä kuitenkaan heijastuvan suoraan lasten hyvinvointiin.

Uusperheen lasten hyvinvointia selvittäneissä tutkimuksissa on keskitytty kolmeen alueeseen: akateemisiin taitoihin, psykologiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin sekä sosiaalisiin taitoihin (ks. esim. Amato & Keith 1991; Demo & Acock 1996; Coleman ym. 2000; Ganong & Coleman 2004, 145). Seuraavassa käsitellään näihin osa-alueisiin liittyviä keskeisimpiä tutkimustuloksia, joita yhdistää se, että havaitut erot perhetyyppien välillä ovat erittäin pieniä. Uusperheiden lasten akateemiset taidot ovat jonkin verran heikommat, eivätkä he menesty koulussa aivan yhtä hyvin kuin ydinperheiden lapset (Hetherington & Clingempeel 1992; Thompson, Hanson & McLanahan 1994; Bogenscheider 1997). Suomalaisen tutkimuksen mukaan uusperheen lapsilla on kotona enemmän ongelmia, mutta koulussa taas vähemmän ongelmia kuin yksinhuoltajien lapsilla (Luoma, Puura, Tamminen, Kaukonen, Piha, Räsänen, Kumpulainen, Moilanen, Koivisto & Almqvist 1999).

Psyykkiset häiriöt näyttäisivät olevan yleisempiä uusperheessä asuvilla lapsilla kuin ydinperheessä asuvilla lapsilla (Hetherington ym. 1998; O'Connor, Dunn, Jenkins, Pickering & Rashbash 2001). Nuoruusiän psykiatrinen sairastuvuus korreloi vahvasti lapsuuden sosiaalisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin, ja esimerkiksi tilanne, jossa lapsen perhe ei ole ydinperhe, lisää sairastuvuuden riskiä (Chase-Lansdale, Cherlin & Kiernan 1995; Almqvist 2004, 17). Uusperheen lapsilla on myös enemmän emotionaalisen alueen ongelmia (Amato & Keith 1991; Zill, Morrison & Coiro 1993; Demo & Acock 1996; Hanson, McLanahan & Thomson 1996; Hetherington ym. 1998). Sama ilmiö on havaittavissa myös sosiaalisia taitoja painottavissa tutkimuksissa. Uusperheessä asuvilla lapsilla on enemmän toverisuhdeongelmia ja yleensä sosiaalisen kompetenssin ongelmia (Hetherington & Clingempeel 1992; Dunn, Deater-Deckard, Pickering, O'Connor & Golding 1998) ja antisosiaalista käyttäytymistä (Rodgers 1994) kuin ydinperheen lapsilla.

Näiden edellä mainittujen kolmen osa-alueen (akateemiset taidot, psykologinen ja emotionaalinen hyvinvointi sekä sosiaaliset taidot) lisäksi on raportoitu, että vanhempien erolla ja sitä seuraavalla uusperheellistymisellä on yhteyksiä vanhempisuhteisiin ja päihteiden käyttöön sekä rikosten uhriksi joutumiseen. Uusperheiden lapsilla on enemmän ongelmia vanhempi-suhteissa. Ylipäätään avioerolla on todettu olevan negatiivisia vaikutuksia kiintymyssuhteeseen, mistä seuraa se, että ydinperheissä on tutkimusten mukaan enemmän turvallisia kiintymyssuhteita lasten ja vanhempien välillä kuin uusperheissä. (Waters, Merrick, Treboux, Crowell, & Albersheim 2000; Love & Murdock 2004.) Tutkimustulokset äidin ja lapsen suhteesta ovat jonkin verran ristiriitaisia, ja esimerkiksi Aquilinin (1994) mukaan avioero ei vaikuta heikentävästi lapsen ja äidin suhteeseen. Toisen tutkimuksen mukaan lapset kokevat eroperheissä vähemmän läheisyyttä äitiin (Zill ym. 1993). Aquilinin (1994) mukaan lapsen suhteet biologiseen vanhempaan voivat hankaloitua uusperheen perustamisen myötä, ja esimerkiksi äiti-tytär-suhteeseen voi aiheuttaa ongelmia se, että tytär näkee isäpuolen kilpailevan äidin huomiosta.

Kirjallisuudessa on myös esitetty, että uusperheen lapset muuttavat pois kotoa hyvin varhain (Crosbie-Burnett, Lewis, Sullivan, Podolsky, Mantilla de Souza & Mitrani 2005, 214), että uusperheiden lapsilla esiintyy enemmän huumeiden käyttöä (Hoffman & Johnson 1998) ja että heillä on suurempi seksuaalisen hyväksikäytön vaara (esim. Coleman ym. 2000). Lisäksi väkivaltaiset kokemukset olivat suomalaisen tutkimuksen mukaan yleisempiä uus- tai yksinhuoltajaperheessä asuvien helsinkiläisnuorten keskuudessa kuin vastaavan ikäisten ydinperheessä asuvien nuorten keskuudessa (Kivi-vuori & Savolainen 2004).

Uusperheen lasten suurempi ongelmariski ulottuu aikuisuuteen asti: heillä on alempi sosioekonominen status ja enemmän ihmissuhde- ja käyttäytymisongelmia (Keith 1991; Zill ym. 1993; Amato & Hetherington 2005). Toisaalta on korostettu, että kun erosta on kulunut aikaa, lapset menestyvät myöhemmin keskimäärin yhtä hyvin kuin muut lapset. Esimerkiksi ruotsalaisen tutkimuksen mukaan suurin osa yksinhuoltajaperheiden lapsista voi psykologisesti hyvin aikuisina (Gähler 1998).

Edellisten tutkimustulosten perusteella voi siis tehdä johtopäätöksen, että eron kokeneiden ja muiden lasten ryhmien välillä on mittauksissa hyvin pieniä eroja, mutta lasten sopeutumisessa eroon on suuria variaatioita. Suurimmalla osalla lapsista ei ole ongelmia ja he selviävät erosta ja uusperheen perustamisesta erittäin hyvin (Zill ym. 1993; Chase-Lansdale ym. 1995; Emery & Forehand 1996; Coleman ym. 2000), mutta hyvin pienellä osalla lapsista saattaa olla hankaliakin ongelmia (Amato 2000; Demo & Cox 2000; Hetherington 2005). Samansuuntaisia tutkimustuloksia on saatu myös Suomessa, mutta nämä tulokset koskevat yleisesti lasten hyvinvointia. Näiden tutkimusten mukaan lapset ja perheet voivat Suomessa keskimääräisesti hyvin, mutta pienellä osalla on entistä enemmän ja vakavampia ongelmia (esim. Bardy, Salmi & Heino 2001; Järventie 2001).

2.3 Lasten hyvinvointiin yhteydessä olevat tekijät

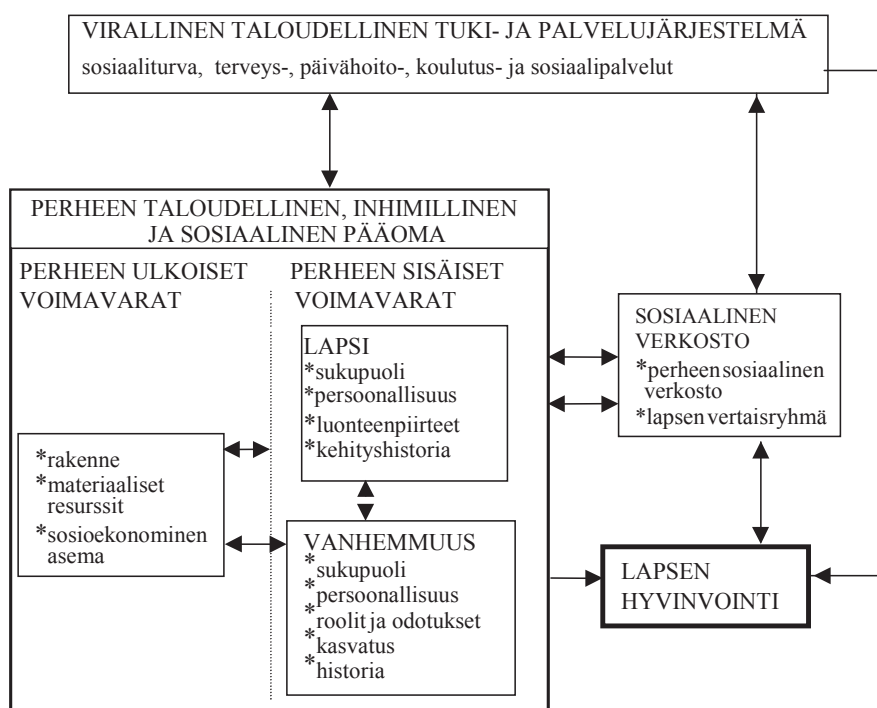
Edellä esiteltyjen tutkimustulosten tarkastelun pohjalta herää ensinnäkin kysymys siitä, mitkä tekijät selittävät tutkimuksissa havaittua tulosta, jonka mukaan uusperheen lapsilla on enemmän ongelmia kuin ydinperheen lapsilla. Toinen esiin nouseva kysymys on se, miksi variaatiot lasten hyvinvoinnissa eron ja uusperheen perustamisen jälkeen ovat kohtuullisen suuria eli toiset lapset selviytyvät hyvin ja pienellä osalla on hankalia ongelmia. Näihin kysymyksiin pyritään hakemaan vastausta kahdesta näkökulmasta käsin. Ensimmäisessä aluvussa keskitytään yleisiin perheen ulkoisiin ja sisäisiin voimavaroihin, jotka ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin. Sen jälkeen tarkastelua kohdennetaan enemmän uusperheen tilanteeseen, joten toisessa aluvussa esitellään kirjallisuudessa esitettyjä erilaisia malleja, joiden avulla voidaan selittää uusperheen lasten suurempaa riskiä joutua hyvinvointia uhkaaviin ongelmiin.

2.3.1 Perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat

Hyvinvointi on laaja käsite, jota voidaan lähestyä lukuisista erilaisista näkökulmista. Esimerkiksi psykologisessa tutkimuksessa on keskitytty yksilön hyvinvointiin usein subjektiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Sosiologisen näkökulman mukaisessa hyvinvointitarkastelussa painottuu vahvemmin yksilö sosiaalisena toimijana. Tässä tutkimuksessa hyvinvoinnin perustaksi määritellään perhe, joten lasten hyvinvointia ja perheen toimivuutta tarkastellaan perheen voimavarojen näkökulmasta. Voimavarakäsite viittaa sekä perheenjäsenten että koko perhesysteemin taloudellisiin ja toiminnallisiin resursseihin, joiden avulla perheet rakentavat hyvinvointiaan (ks. kuvio 2). Kuvioista ilmenevä perheen pääomien jaottelu perustuu aikaisempiin jaotteluihin. Bourdieu (1986) on jakanut pääoman taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen. Colemanin (1988) jaottelu on pitkälti samanlainen, mutta kulttuurisen pääoman tilalla hän käyttää käsitettä inhimillinen pääoma. Kuviossa 2 esitetyssä mallissa pyritään kuvaamaan voimavaroja monella tasolla: yksittäisen perheenjäsenen, perheyksikön sekä yhteisön tasolla (ks. myös McCubbin & Huang 1989). Erityisen keskeistä tasoajattelun kannalta on se, että näkemys pyrkii yhdistämään makro- ja mikrotason tulkinnat hyvinvoinnista (mm. Bronfenbrenner 1977, Belsky & Vondra 1989; Horowitz 2000). Mallissa on taustalla myös systeemiteoreettinen näkemys perheestä (ks. tarkemmin luku 1.2), jonka mukaan perhe rakentuu monista alasysteemeistä. Lapsen ongelmia on tämän näkemyksen mukaan mahdotonta tulkita ottamatta huomioon koko perhettä. (Cox & Paley 1997; Deal ym. 1999.)

Kuvion 2 mukaisesti lasten ja perheiden hyvinvointiin ovat yhteydessä ulkoisten tekijöiden (esim. toimeentulo ja asuminen) lisäksi perheen sisäiset prosessit ja dynamiikka (esim. vuorovaikutus ja vanhemmuus). Lapsen ja perheen sosiaalinen verkosto sekä virallinen tuki- ja palvelujärjestelmä kytkeytyvät myös hyvinvointiin. Lasten, vanhempien ja koko perheen yleinen hyvinvointi ja toimintavalmius edellyttävät siis sisäisten ja ulkoisten voimavarojen riittävää määrää. Päinvastaisessa tapauksessa, riittävien voimavarojen puuttuessa tai epäsuotuisten tekijöiden vaikutuksesta, riskit lasten optimaalisen kehityksen ja perheen hyvinvoinnin suhteen lisääntyvät. Perheen voimavarat ovat tärkeitä lasten hyvinvointia selittäviä tekijöitä, mutta myös lapsen persoonalliset piirteet on otettava huomioon tulkittaessa lasten hyvinvointia. Suurimmat erot lasten selviytymisen välillä selittyvät suojaavilla tekijöillä suhteessa lapsen henkilökohtaisiin piirteisiin ja perheen ulkopuoliseen ympäristöön. Rutterin (1999) mukaan lasten reaktioissa riskitekijöihin on oleellisia eroja. Hän puhuu psyykkisestä joustavuudesta (resilience), joka kuvastaa yksilöllistä reaktiota riskitekijään ja tavallaan ”kestävyyttä” psyko-

sosiaalisissa riskitekijätilanteissa. Joustavuus heijastaa siis yksilöllisiä variaatioita kohdata riskejä ja reagoida niihin. Se ei ole varsinaisesti ominaisuus, vaan dynaaminen prosessi. Psykyinen joustavuus ei ole pysyvä tilanne, vaan se saattaa vaihdella tilanteesta toiseen. Osa lapsista kehittyy siis vakavistakin vastoinkäymisistä huolimatta normaalisti.

Lähde: Forssén, Laine & Tähtinen 2002, ks. myös Pryor & Rodgers 2001

Kuvio 2. Lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevat tekijät

Viimeisten vuosikymmenten yhteiskunnallinen murros on aiheuttanut laajalti muutoksia lasten ja lapsiperheiden elämään. Perherakenteiden moninaistumisen lisäksi vanhempien työsidonaisuus on vahvistunut työelämän vaatimusten kasvaessa. Toisaalta työttömyys on kohdannut useita lapsiperheitä, ja ylipäätään lapsiperheiden taloudellinen niukkuus on lisääntynyt. Lisäksi perheiden sisäisten toimintavalmiuksien ja vanhemmuuden on katsottu heikentyneen. Muutokset ovat vaikuttaneet perheiden hyvinvoinnin sekä ulkosiin että sisäisiin tekijöihin (esim. David 1999). Perheenjäsenten yksilölliset tekijät ja perheen kulttuuriset, vuorovaikutukselliset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät vaikuttavat hyvinvointiin. Perheen hyvinvointiin vaikut-

tavat siis kaikki ne sosiokulttuurisen järjestelmän osat, joiden kanssa perhe on tekemisissä (Horowitz 2000). Tiivistetysti voidaan ajatella, että perheen hyvinvoinnin tekijöitä ovat taloudellisesti vakaa tilanne, läheiset ja turvalliset ihmissuhteet, lapsikeskeinen elämäntapa, perheen avoin kommunikaatio, perheenjäsenten kyky huomioida muiden jäsenten tarpeet sekä joustavuus ja mukautuvuus eri tilanteissa. Taloudelliset ongelmat, muuttuvat ja turvattomat ihmissuhteet, aikuiskeskeinen ja impulsiivinen elämäntyyli sekä yleinen ihmissuhteiden toimimattomuus voivat puolestaan olla riski perheen hyvinvoinnille (esim. Cox & Paley 1997). Hyvinvoinnin tekijöillä ja toisaalta riskitekijöillä on todettu olevan taipumus kasautua (Rönkä 1999; Repetti, Taylor & Seeman 2002).

Ulkoiset voimavarat luovat materiaaliset puitteet perheen hyvinvoinnille. Näitä ovat muun muassa perheen taloudelliset resurssit (esim. Duncan & Brooks-Gunn 2000), asuinympäristö ja vanhempien koulutus, eli siis vanhempien sosioekonominen asema (Bradley & Corwyn 2002). Puutteet perheen ulkoisissa voimavaroissa heijastuvat lasten hyvinvointiin sekä suoraan että epäsuorasti (Daniel & Ivatts 1998). Heikko toimeentulo näkyy lapsen elämässä konkreettisesti materiaalisten resurssien vähäisyytenä ja toisaalta ulkoiset voimavarat voivat vaikuttaa myös perheen sisäisiin tekijöihin esimerkiksi vanhemmuuteen ja sitä kautta koko perheen ja lapsen hyvinvointiin (Conger, Conger, Elder, Lorenz, Simons, & Whitbeck 1992; Zill, Moore, Smith, Stief & Coiro 1997; Duncan & Brooks-Gunn 2000). Pitkäkestoiset taloudelliset ja sosiaaliset haitat vaikuttavat lasten hyvinvointiin perherakennetta enemmän (Duncan & Brooks-Gunn 2000). Taloudellinen paine sekä siitä mahdollisesti aiheutuvat ongelmat vanhempien välisessä suhteessa sekä vanhemmuudessa voivat olla riski lapsen psyykkiselle terveydelle (Solantaus, Leinonen & Punamäki 2004).

Ulkoiset ja sisäiset voimavarat ovat yhteydessä toisiinsa, ja hyvät sisäiset voimavarat voivat kompensoida ulkoisten voimavarojen negatiivista vaikutusta. Perheen sosioekonominen asema on monitasoisesti yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Lapsen persoonalliset piirteet, perheen toimintatavat, perheen sosiaalinen tukiverkosto ja luonnollisesti myös tilannetekijät vaikuttavat siihen, millä tavalla nämä vaikutukset ilmenevät ja miten voimakkaita ne kunkin lapsen elämässä ovat (Bradley & Corwyn 2002). Sosioekonomisilla taustatekijöillä ei välttämättä ole yhteyttä lapsen sillä hetkellä ilmeneviin ongelmiin, mutta esimerkiksi perheen heikko taloudellinen asema voi pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna altistaa lasta ongelmille myöhemmässä elämänvaiheessa (Fergusson, Horwood & Lawton 1990).

Sisäiset voimavarat ovat useimmiten ulkoisia tekijöitä selvemmin yhteydessä perheen toimivuuteen. Sisäisissä voimavaroissa ilmenevät ongelmat

Auktoritatiivinen vanhempi vaikuttaa lapsen toimintaan rationaalisella tavalla: hän arvostaa lapsen omaa tahtoa, mutta asettaa myös rajat. Vanhemmalla ja lapsella on emotionaalisesti lämmin suhde. Sallivat vanhemmat ovat lapsikeskeisiä ja vaativat lapselta vähän. Lapsella ei ole selkeitä rajoja. Autoritaarinen kasvatus yrittää muokata ja kontrolloida lapsen toimintaa tietyn standardin mukaiseksi. Vanhemmat eivät perustele vaatimuksiaan eivätkä keskustele asioista lapsen kanssa. Lapsen ja vanhemman suhteessa on vähän luottamusta ja avoimuutta. Laiminlyövien vanhempien kohdalla ei toteudu kumpikaan esitetyistä ulottuvuuksista. Lapselle ei aseteta rajoja, vanhempi ei välitä lapsen tarpeista eikä hän ole sitoutunut vanhemmuuteen. (Pulkkinen 1994, 36–37.)

Sosiaalisella pääomalla on oleellinen merkitys lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta (ks. Coleman 1988; Jack & Jordan 1999). Sosiaaliseen pääomaan kuuluvat sekä lasten että perheiden sosiaalinen läheisyverkosto sekä yhteiskunnan tarjoama tukiverkosto. Tutkijoiden (esim. Jack & Jordan 1999) mukaan vanhempien ja lasten sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat jopa yksi tärkeimmistä lapsen hyvinvoinnin taustalla olevista tekijöistä (ks. myös Beckman, Barnwell, Horn, Hanson, Gutierrez & Lieber 1998). Kun lapsi saa kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa hänellä on läheisiä ja tukea tarjoavia sosiaalisia kontakteja, hänellä on mahdollisuus kasvaa tuottavaksi, aktiiviseksi ja luovaksi kansalaiseksi (Jack & Jordan 1999). Sosiaalisen tuen on arvioitu olevan hyödyksi myös vanhemmuuden kannalta (Bradley, Whiteside-Mansell, Brisby & Caldwell 1997).

Sisäisiin voimavaroihin kuuluvat myös perheiden tärkeiksi kokemat asiat, jotka ilmentävät motivaatioita ja päämääriä. Ne ovat käsitteitä tai uskomuksia, jotka ovat tekemisissä toivottavien lopputulosten tai käyttäytymisen kanssa. Tärkeiksi koetut asiat ohjaavat valintojamme tai arviointejamme. Lisäksi arvostukset ovat järjestyneet niiden suhteellisen tärkeyden mukaan. Arvot aktualisoituvat kuitenkin vasta valintatilanteissa. Suomalaiset arvostavat perhettä ja vapaa-aikaa, mutta myös työ määrittää elämää yhä enemmän. Työn ja perheen yhteensovittamista koskevat teemat ovat olleet hyvin näkyvästi esillä yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Vaikka vanhemmat pitävät työtä keskeisessä asemassa ja kokevat sen voimavaraksi, perhe on kuitenkin aina etusijalla (esim. Reuna 1998; Paajanen 2003).

Aikaa voi pitää verrannollisena siihen, mikä on elämässä tärkeää. Perhettä arvostetaan paljon, mutta se ei välttämättä näy perheeseen ja työhön liittyvässä ajankäytössä (Jallinoja 2000, 119). Yleisesti on todettu, että työstä perheeseen siirtyvää ristiriitaa koetaan enemmän kuin perheestä työhön suuntautuvaa ristiriitaa (Kinnunen 1997). Työn ja perheen suhdetta on

kuvattu erilaisten mallien avulla. Segmentaatiomallin mukaan perhe ja työ ovat täysin irrallaan toisistaan. Integraatiomalli pitää työtä ja perhettä erottamattomina. Kompensaatiomallin mukaan työ ja perhe vaikuttavat toisiinsa. Mallissa kuvastuvaa näkemystä työn ja perheen suhteesta voisi kuvailla niin, että perhe-elämän vastoinkäymisiä kompensoidaan työn tekemisellä. Työn ja perheen suhde voi olla myös välineellinen, jolloin palkka käytetään perheen hyväksi. Kuten Salmi ja Lammi-Taskula (2004, 114) toteavat, perheen ja työn suhteen ymmärtämiseen tarvitaan jollakin tavalla näitä kaikkia malleja. Heidän tutkimuksessaan tiivistetään nämä lähtökohdat kahteen näkökulmaan: joko-tai- ja sekä-että -ajatteluun. Joko-tai -ajattelu sisältää perheen ja työn välisen ristiriidan ja sekä-että -ajattelussa perhe ja työ eivät aiheuta arjessa ristiriitaa, vaan alueet tukevat toisiaan. Kinnunen tutkimusryhmineen (2005) on puolestaan raportoinut neljä erilaista työn ja perheen välistä siirräntää: kielteinen siirräntä perheestä työhön, myönteinen siirräntä perheestä työhön, myönteinen siirräntä työstä perheeseen sekä kielteinen siirräntä työstä perheeseen (Kinnunen, Feldt, Rantanen & Pulkkinen 2005).

2.3.2 Uusperheen lasten hyvinvointieroja selittävät mallit

Kuten edellä tarkasteltujen uusperheen lasten hyvinvointia selvittäneiden tutkimusten mukaan voidaan päätellä, uusperheen lapsilla ja ylipäätään vanhempiensa eron kokeneilla lapsilla on jonkin verran suurempi ongelmien riski kuin ydinperheen lapsilla. Lasten hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä voidaan selittää voimavaroilla, kuten edellisessä alaluvussa. Tässä luvussa pyritään tarkastelemaan hyvinvointia erityisesti uusperhekontekstissa ja etsimään aikaisemmista tutkimuksista syitä ja selitysmalleja näille uusperheen lasten useammin esiintyville ongelmille. Seuraavassa käsitellään useita kirjallisuudessa esitettyjä teoreettisia malleja, joiden avulla pyritään selittämään uusperheessä asuvien lasten ongelmia. Lähtökohtana kaikissa tutkimuksissa ja selitysmalleissa on se, että asuminen isä- tai äitipuolen kanssa on jollakin tavalla haitallista lapselle (Coleman ym. 2000).

Stressimallin mukaan vanhempien uusi liitto tuo lisää stressiä ja muutoksia lapsen elämään (esim. Henry & Lovelace 1995). Lapsen koti ehkä vaihtuu, ja näin tutut rutiinit muuttuvat. Lisäksi taloudellinen tilanne saattaa heikentyä. Uusi parisuhde vie vanhempien voimia (Hoffman & Johnson 1998), ja biologisten vanhempien väliset ristiriidat sekä uusperheen konfliktit aiheuttavat lapselle stressiä (Amato & Keith 1991; Amato 1993; Hanson ym. 1996). Stressiä aiheuttaa myös se, että isä- tai äitipuolta koskevat odotukset ovat vähemmän selkeitä kuin vanhempiin kohdistetut odotukset (Fine, Coleman

& Ganong 1998). Myös eroon liittyvä sosiaalinen leima sekä uusperheisiin liittyvät negatiiviset stereotypiat voivat aiheuttaa lapselle ongelmia (Claxton-Oldfield 1992). Näistä stressitekijöistä johtuen lapsen ajatellaan oireilevan uusperheessä.

Kirjallisuudessa on esitetty stressimallista erillään myös rooliteoria (Coleman ym. 2000). Ongelmia aiheutuu siitä, että uusperheen rooleja ei ole kulttuurisesti määritelty ja että roolien muodostumiseen liittyy paljon konflikteja ja stressiä (Doyle ym. 2002). Erityisesti isä- tai äitipuolen rooliin liittyy ristiriitoja (Whitsett & Land 1992). Konflikteja aiheuttavat roolien muuttuminen, epäselvät perhesiteet, suuret rooliodotukset, roolikonfliktit ja epäselvyys omasta roolista. Isä- tai äitipuoli voi tuntea itsensä ulkopuoliseksi biologisuuteen perustuvassa lapsen ja vanhemman suhteessa.

Yksi mahdollinen selitystapa liittyy vanhempien sekä isä- tai äitipuolen osallistumiseen lapsen elämään (Coleman ym. 2000). Lasten oireilua selittää sillä, että aikuisten energia menee uuteen suhteeseen ja lasten kasvatukseen jää vähemmän aikaa, jolloin lapsi saa vähemmän huomiota ja suhde lähivanhempaan voi muuttua vähemmän läheiseksi (Bogenschneider 1997; Cartwright & Seymour 2002; Guttman & Rosenberg 2003). Tätä selitystapaa tukee myös tutkimustulos, jonka mukaan ensimmäisenä vuotena uuden liiton jälkeen äidit ovat negatiivisempia vanhemmuudessaan (Bray & Berger 1993). Eronneiden äitien vanhemmuus paranee kahden vuoden sisällä erosta, mutta on vähemmän auktoritatiivinen ja kontrollia sisältävä (Hetherington 1987). Isä- tai äitipuoli ei puolestaan osallistu lapsen arkeen muualle muuttaneen biologisen vanhemman tavoin, vaan he osoittavat vähemmän tunteita lasta kohtaan (Crosbie-Burnett ym. 2005). On jopa esitetty väitteitä, että isä- tai äitipuoli on tekemisissä lapsen kanssa miellyttääkseen puolisoaan, mutta ei varsinaisesti huolehtiakseen lasten hyvinvoinnista (Coleman ym. 2000).

Yhtenä ajatuksena on esitetty myös, että lasten hyvinvointierot selittyvät tilanteella ennen avioeroa ja uusperheen perustamista (esim. Furstenberg & Tietler 1994; Sun 2001; Dunn 2002; Ram & Hou 2003). Avioero voi olla huonovointisuuden indikaattori, mutta ei sen syy. Ennen avioeroa perheessä on voinut esiintyä vuorovaikutusongelmia ja riitoja, jotka vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. (Demo ym. 2005, 127.) Tilastojen mukaan eroja tapahtuu enemmän alemmissa sosiaaliluokissa ja tulotasoilla ja nämä seikat voivat myös olla yhteydessä lapsen hyvinvointiin.

Belskyn (1984) vanhemmuuden mallin mukaan puolisolta saadulla tuella on yhteys vanhemmuuteen, joka taas puolestaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Vanhemmuuden laadun voidaan ajatella heikkenevän uusperheessä, koska puolisolta saatu vanhemmuuteen liittyvä tuki usein vähenee tai aina-

kin muuttuu (Pryor & Rodgers 2001, 43–50). Avioero on perinteisesti nähty lapsen kannalta riskiksi, koska se vähentää lapsen sosiaalista ja taloudellista pääomaa (ks. esim. Moxnes 2003). Sosiaalisen pääoman teorian mukaan uusperheessä joudutaan integroimaan uusia jäseniä perheen ihmissuhdeverkostoon. Uudet suhteet vaativat aikaa ja energiaa kehittyäkseen. Tilanne kuormittaa perheen sosiaalista pääomaa ja voi olla yhteydessä lapsen käyttäytymisongelmiin (Kim, Hetherington & Reiss 1999; Coleman ym. 2000).

Eron vaikutusta lapseen on selitetty myös toisaalta traumateorioiden ja toisaalta elämänkulkuteorioiden avulla. Traumateorioiden mukaan ero on traumaattinen tapahtuma, jolla on suora vaikutus lapsen hyvinvointiin. Traumateorian avulla ei kuitenkaan voida selittää eron pitkäaikaisvaikutuksia. Elämänkulkuteorian mukaan ero on seurausta ajan myötä kumuloituvista tekijöistä. Ero on yksi osa prosessia, joka alkaa jo ennen eroa ja jatkuu sen jälkeen. Yhtä tapahtumaa ei nähdä haitallisena lapsen hyvinvoinnille, vaan oleellisia ovat aika ja prosessi sekä lapsen yksilölliset tekijät. (Pryor & Rodgers 2001, 31–33, 36–37.)

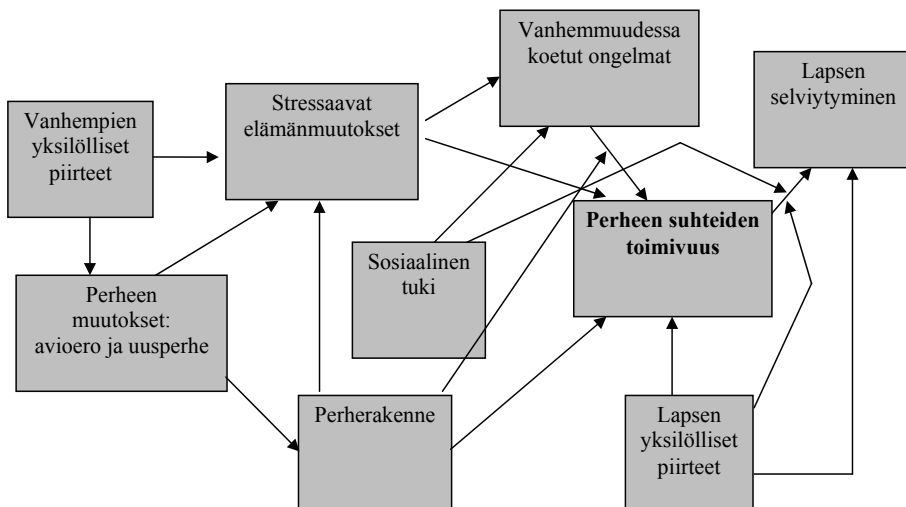
Monet edellisistä teorioista selittävät uusperheen lasten alemmää hyvinvointia, mutta ne eivät ainakaan suoraan selitä lasten välisiä suuria variaatiota hyvinvoinnissa. Doyle tutkimusryhmineen (2002) pyrki ratkaisemaan tätä ongelmaa kehittämällä uusperheen tapahtumia profiloivan mittarin uusperheessä asuvien nuorten mielestä merkityksellisten positiivisten ja negatiivisten tapahtumien pohjalta. Jos lapsi koki monia negatiivisia tapahtumia, hän todennäköisemmin voi huonosti. Yksi lasten välisiä eroja selittävä tekijä voisi siis olla muutosten määrä, eli se miten paljon muutoksia lapsella on vanhempien eroon ja uusperheen perustamiseen liittyen ja miten ne koetaan. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan negatiiviset tapahtumat olivat yhteydessä nuorten kokemiin ongelmiin.

Mikään malleista tai teorioista ei siis näyttäisi yksin selittävän uusperheen lasten hyvinvointiin liittyviä riskejä. Esimerkiksi traumateoria ei selitä eron pitkäaikaisempia vaikutuksia (Pryor & Rodgers 2001, 223–253). Hetherington työryhmineen (1998) on hahmotellut tutkimuksessaan kokonaismallin, jossa he esittelevät tekijöitä, jotka ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin uusperheessä (kuvi 3). Mallissa on mukana useita jo edellä käsiteltyjä tekijöitä. Mallissa mukana olevat tekijät ovat suoraan yhteydessä lasten hyvinvointiin, mutta lisäksi ne vaikuttavat lapsen hyvinvointiin myös toistensa kautta, eli esimerkiksi vanhemmuudessa koetut ongelmat heikentävät ensin perheen suhteiden toimivuutta ja sitä kautta edelleen heikentävät lasten hyvinvointia. Yksittäiset tekijät voidaan esittää myös omina selitysmalleinaan, mutta tässä mallissa nämä kaikki tekijät on yhdistetty. Avioero voidaan nähdä prosessina,

joka on alkanut jo vuosia ennen eroa ja jatkuu eron jälkeen. Tämän mallin mukaan lapsen riskit liittyvät monien asioiden yhteisvaikutukseen, johon liittyy erilaisia prosesseja ja kontekstuaalisia tekijöitä.

Lasten ja vanhempien yksilölliset piirteet (kuvio 3) voivat altistaa perhemuutoksille. Esimerkiksi aikuisilla antisosiaalinen käyttäytyminen voi lisätä avioeron riskiä. Esimerkiksi masentuneet vanhemmat ovat vähemmän sensitiivisiä ja heillä on vuorovaikutusongelmia. Nämä tekijät voivat kasvat-
taa avioeroriskiä ja sitä kautta vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. (Hetherington 2005.) Osalla lapsista on ominaisuuksia, jotka altistavat heitä voimakkaisiin stressireaktioihin tai toisaalta suojaavat heitä niiltä. Toiset lapset selviävät muutoksista paremmin kuin toiset (vrt. Rutter 1999). Lapsen persoonallisuus on myös yhteydessä siihen, miten ero vaikuttaa lapseen.

Kuviossa 3 kuvattuun selitysmalliin liittyy myös perherakenne. Taus-
talla on ajatus siitä, että ydinperhe on lapselle paras kasvuympäristö, ja poikkeaminen siitä altistaa lapsen joillekin riskeille. Riskiajattelu perustuu pitkälti isän poissaoloon sekä siihen, että ydinperheessä vanhemmat voivat tukea toisiaan kasvatusasioissa. Isäpuolen mukana olo uusperheessä voisi kompensoida isän puuttumista, mutta tämän selitysmallin mukaan kysymys ei ole kahdesta aikuisesta, vaan myös biologisten suhteiden tärkeydestä.

Lähde: Hetherington ym. 1998

Kuvio 3. Malli lasten sopeutumisesta vanhempien eroon ja uusperheen perustamiseen.

Uusperheen perustamiseen liittyvä muutos aiheuttaa stressiä, joka voi heijastua negatiivisesti lasten hyvinvointiin. Lasten hyvinvointiin ei heijastu stressi itsessään, vaan esimerkiksi vanhempien voimakas reaktio muutokseen. Stressiä liittyy myös suhteiden uudelleenmäärittelyyn (Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Olosuhteiden vaihtumisen myötä perheessä saattaa esiintyä myös taloudellisia muutoksia, jotka puolestaan saattavat vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Muutokset heijastuvat lisäksi vanhemmuuteen: muutosten keskellä vanhemmalla ajatellaan olevan vähemmän aikaa lapselle.

Perheen suhteiden toimivuus nähdään tässä mallissa hyvin keskeisenä elementtinä. Tähän sisältyy ajatus siitä, että hyvinvointiin ei ole yhteydessä niinkään perherakenne, vaan perheen suhdeverkoston toimivuus. Suhteita, jotka ovat läsnä uusperheen lapsen elämässä, on monia, ja suhteisiin liittyvät konfliktit ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin. Lapsen hyvinvointiin heijastuu negatiivisesti se, että lapset joutuvat vanhempien kiistojen keskelle ja kohtaamaan lojaalisuusristiriitoja. (Maccoby, Buchanan, Mnookin & Dornbusch 1993.) Yhdessä asuvan uusperheen sisäisten suhteiden toimivuuden lisäksi myös suhteella etävanhempaan on erittäin keskeinen rooli lapsen hyvinvoinnin kannalta. Suurin osa lapsista jää Suomessa asumaan eron jälkeen äidin kanssa, joten etävanhemmuus koskettaa useammin isiä. Tutkimuksissa on todettu, että parhaiten vanhempien erosta selviävät lapset, joilla säilyy hyvä ja toimiva suhde molempiin vanhempiin (Amato & Gilbreth 1999; Pryor & Rodgers 2001; Bauserman 2002; Harper & Fine 2006).

Tutkimustulokset lasten ja isän tapaamisten yhteydestä lasten hyvinvointiin ovat osittain ristiriitaisia. Osassa tutkimuksista on havaittu, että lapsen hyvinvoinnin sekä lapsen ja vanhemman tapaamisten välillä on yhteys, mutta se on hyvin heikko (ks. Amato & Gilbreth 1999). Osassa tutkimuksista ei ole osoitettu, että tapaamisilla olisi yhteyttä lasten hyvinvointiin (Amato 1993; King 1994; Seltzer 1994). Tämä selittyy ainakin osittain sillä, että lapsen hyvinvoinnin kannalta oleellisimpia ovat isän ja lapsen suhteen laatu sekä se, mitä tapaamisten aikana tehdään, ei niinkään tapaamisten määrä (Amato & Gilbreth 1999; Pryor ja Rodgers 2001).

Toisaalta on siis huomioitava, että lapsen ja etävanhemman säännöllinen tapaaminen ei yksin takaa hyvää suhdetta lapsen ja vanhemman välille (Amato & Gilbreth 1999; Spruijt, Goede & Vandervalk 2004). Clarke-Stewardin ja Haywardin (1996) mukaan lapsen ja isän hyvä suhde, säännölliset ja pitkät tapaamiset, yhteiset lomamatkat sekä ylipäättään yhteiset sosiaaliset aktiviteetit olivat positiivisesti yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Tapaamisen lisäksi etävanhemman kasvatusrooli ja osallistuminen lapsen elämään koskevaan päätöksentekoon tukevat lapsen tasapainoista kehitystä (Bradshaw, Stimson,

Skinner & Williams 1999). On myös havaittu, että isän vanhemmuus sekä isän ja lapsen hyvä suhde vähentävät nuoren käyttäytymisongelmia (Pryor & Rodgers 2001; Dunn, Cheng, O'Connor & Bridges 2004; King & Sobolewski 2006). Lapsen sopeutumista vanhempien eroon ja uudelleenlaiseen elämäntilanteeseen parantaa siis se, että isän ja lapsen yhteydenpito säilyy vanhempien erosta huolimatta. Etävanhemman sosiaalisen tuen lisäksi myös taloudellisella tuella on todettu olevan yhteys lapsen hyvinvointiin (esim. Amato 2000; Greene & Moore 2000). Lapsen ja etävanhemman suhteen lisäksi on lasten hyvinvoinnin kannalta otettava huomioon myös biologisten vanhempien yhteistyön merkitys (Moxnes 2003). Tutkittaessa tapaamisten ja lasten hyvinvoinnin välistä yhteyttä on todettu, että vanhempien välisellä yhteistyöllä on välillinen merkitys: mikäli se on toimiva, tapaamiset ovat positiivisesti yhteydessä lapsen hyvinvointiin (Amato & Gilbreth 1999; Amato & Afifi 2006).

Edellä esitetty malli antaisi viitteitä siitä, että muut tekijät kuin perherakenne itsessään ovat lasten hyvinvoinnin taustalla (vrt. Coleman ym. 2000). Keskeisellä sijalla on ajatus siitä, että lapsen hyvinvointi liittyy voimakkaasti uusperheen suhdeverkoston toimivuuteen. Uusperhe on tärkeää nähdä suhteiden verkostona, jossa huomioidaan myös lapsen suhde muualla asuvaan vanhempaan sekä biologisten vanhempien välinen yhteistyö. Tässä tutkimuksessa yhdistetään edellisessä alaluvussa esiteltyä perheen voimavara-ajattelua ja edellä esiteltyä mallia lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevista tekijöistä. Tutkimuksen viitekehys esitetään vielä tarkemmin luvun viimeisessä alaluvussa 2.5. Seuraavassa alaluvussa käsitellään uusperheen ihmissuhdeverkostoa ja sen toimivuutta. Toimiva suhdeverkosto on sekä uusperheen tärkeä voimavara että selkeästi uusperheen lapsen hyvinvointiin yhteydessä oleva tekijä.

2.4 Ihmissuhdeverkosto voimavarana ja lasten hyvinvointia selittävänä tekijänä

Uusperheen hyvinvointi perustuu pitkälti rakentavaan vuorovaikutukseen, jota tapahtuu usein myös kahdessa taloudessa asuvien kesken (Henry & Lovelace 1995). Vuorovaikutussuhteet voivat olla monimuotoisia ja monimutkaisiakin. Uusperheen hyvinvoinnin perusta ja lähtökohta ovat hyvä parisuhde sekä vanhemmuus- ja aikuissuhteiden toimivuus. Lasten sopeutuminen vanhempien parisuhteeseen ja sisarusten keskinäisten suhteiden toimivuus ovat myös hyvinvoinnin kannalta oleellisia. Vahvan sosiaalisen verkoston apu (esim. isovanhemmuussuhteet) tukee uusperheen selviytymistä. (Hetherington 1999.) Uusperhe voi ihannetapauksessa olla avoin systeemi, jossa perheenjäsenten

välinen myönteinen vuorovaikutus pystyy luomaan kaikille perheenjäsenille vahvan tukiverkoston. Uusperheen toimivuudelle asettavat kuitenkin melkoisia haasteita kaksinkertaiset vaatimukset. Toisaalta odotetaan sisäisten suhteiden toimimista eli perheyden saavuttamista, toisaalta taas korostetaan lasten biologisten vanhemmuussuhteiden ensisijaisuutta ja näiden suhteiden ylläpitämisen tärkeyttä. Uusperheiden jäsenet toteuttavat omaa perhe-elämäänsä näiden ristiriitaisten odotusten keskellä (ks. Ritala-Koskinen 2001).

Edellisissä luvuissa käsiteltyjen aikaisempien tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, että uusperheen lasten hyvinvointi perustuu pitkälti toimivan ihmissuhdeverkoston varaan. Tällä verkostolla on siis keskeinen rooli uusperheen voimavarana. Tässä alaluvussa keskitytään kuvaamaan uusperheen suhteista tehtyä tutkimusta. Edellä kuvatut hyvinvointiin vaikuttavat vuorovaikutussuhteet voidaan jakaa toisaalta uusperheen sisäisiin suhteisiin (esimerkiksi lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde) ja toisaalta yhdessä asuvan perheen ulkopuolisiin suhteisiin (esimerkiksi lapsen ja muualla asuvan biologisen vanhemman suhde). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan uusperheen parisuhdetta, lapsen sekä isä- tai äitipuolen välistä suhdetta, etävanhemmuutta, lasten keskinäisiä suhteita ja isovanhemmuussuhteita. Yhdessä asuvan perheen sisäiset ja ulkoiset suhteet vaikuttavat uusperheen elämässä oleellisesti toisiinsa. Esimerkiksi jos lasten biologisilla vanhemmilla on hyvät suhteet, se vaikuttaa myönteisesti myös lapsen ja uuden aikuisen suhteeseen (Dunn ym. 2000).

2.4.1 Uusperheen parisuhde

Uusperheen parisuhde eroaa lähtökohdiltaan ydinperheen parisuhteesta, sillä lapsen ja vanhemman suhde on olemassa ennen parisuhdetta ja tämä rikkoo suhteiden luonnollista järjestystä. Parisuhteessa ovat mukana alusta lähtien lapset, lapsipuolet ja useimmiten myös lapsen toinen biologinen vanhempi. Edelliseen eroon liittyvät epäonnistumisen kokemukset sekä mustasukkaisuus puolison aikaisempaa elämää kohtaan voivat aiheuttaa parisuhteen kannalta ongelmia. Uusperheen parisuhteelle asettaa haasteita joissakin tilanteissa myös se, että lapsen ja äidin suhteesta on yksinhuoltaja-aikana tullut erittäin tiivis, jolloin lapsi saattaa kokea uuden puolison kilpailijakseen. Monien osapuolten huomioiminen uusperheessä aiheuttaa usein myös sen, että parisuhteelle ei välttämättä ole riittävästi aikaa. (Ribbens McCarthy ym. 2003, 74; Ganong & Coleman 2004, 76.)

Uusperheen parisuhteeseen keskittyneiden tutkimusten tulokset korostavat hyvän parisuhteen keskeistä asemaa koko perheen toimivuuden kannalta. Parisuhteeseen on kuitenkin kiinnitetty uusperhetutkimuksen kentällä yllät-

tävänkin vähän huomiota. Suuressa osassa tutkimuksista parisuhdetta on tutkittu lapsen ja isä- tai äitipuolisuhteen kautta. Toinen tutkimuksissa usein esiin otettu näkökulma on uusperheen parisuhteen vertaaminen ensimmäiseen parisuhteeseen. Uusperheen parisuhdetta koskevat tutkimukset ovat usein otoskooltaan pieniä ja otteeltaan kvalitatiivisia. (Ks. Coleman ym. 2000.)

Parisuhteen sekä lapsen isä- tai äitipuolisuhteen yhteyden selvittämiseen keskittyneiden tutkimuksien keskeinen johtopäätös on uusperheen parisuhteen ja vanhemmuuden erillisuus, mutta toisaalta niiden vahva kytkeytyminen toisiinsa uusperheen toimivuuden näkökulmasta (esim. Bray 1992). Parisuhteen merkitys tulee esille erityisesti uusperhesuhteisiin liittyvien asioiden kohdalla, jotka aiheuttavat stressiä (Mikesell & Garbarino 1986; Bray & Berger 1993; Ganong & Coleman 2004, 75–76). Parisuhteen keskeistä merkitystä vanhemmuuden kannalta perhetyypistä riippumatta on korostettu myös Belskyn (1984) vanhemmuutta koskevassa mallissa (ks. myös Erel & Burman 1995) sekä systeemiteoreettisesti orientoituneessa perheterapeuttisessa kirjallisuudessa (esim. Minuchin 1985).

Hyvä parisuhde tukee siis vanhemmuutta myös uusperheessä, ja toimivan parisuhteen kannalta on tärkeää, että isä- ja äitipuolet löytävät paikkansa uuden puolison lasten elämässä. Kurdekin ja Finen (1993) mukaan parisuhteen laadun sekä lapsen ja isä- tai äitipuolen välisen suhteen yhteys on jopa voimakkaampi uusperheissä kuin parisuhteen sekä lapsi-vanhempisuhteen yhteys ydinperheessä. On myös esitetty, että ydinperheen vanhemmat erottavat vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvät ongelmat selkeästi toisistaan, kun taas uusperheessä vanhemmat ajattelevat, että parisuhteen hankaluudet sekä lapsen ja isä- tai äitipuolen suhteen ongelmat liittyvät vahvasti toisiinsa (Fine & Kurdek 1995; Ganong & Coleman 2004; Adamsons, O'Brien & Pasley 2007). Lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde näyttäytyy siis uusperheen parisuhteen kannalta toisaalta ongelmallisena ja toisaalta erittäin tärkeänä. Ritala-Koskinen (1993) puhuukin vanhemmuussuhteen ja parisuhteen kamppailusta uusperheessä. Tähän ristiriitaiseenkin asetelmaan vaikuttaa myös se, millainen asema parisuhteella uusperheessä on. Osassa uusperheistä on perheen perustamisen sijaan kysymys enemmänkin kahden aikuisen uudesta parisuhteesta (vrt. Jaakkola & Sääntti 2000), jolloin vanhemmuuden ja parisuhteen kamppailu ei ole niin näkyvässä roolissa perheessä.

Parisuhdetyytyväisyyttä ensimmäisen ja uusliiton vertailun kannalta selvittäneissä tutkimuksissa on päädytty ristiriitaisiin tuloksiin. Osassa tutkimuksista todetaan, että ensimmäisessä liitossa olevat pariskunnat ovat tyytyväisempiä liittoonsa kuin uusliitoissa olevat. Toisaalta osa tutkimuksista osoittaa, että vaikka uusliitot ovat onnellisempia avioliiton alkuvuosina, tyyty-

väisyys parisuhteeseen laskee isäpuoliperheissä nopeammin kuin ensimmäisissä liitoissa (Vemer, Coleman, Ganong & Cooper 1989; Kurdek 1991; Deal, Stanley-Hagan & Anderson 1992; Hetherington 1993; Brown & Booth 1996; Coleman ym. 2000). On myös esitetty, että vakiintuneiden uusperheiden ja ydinperheiden vanhemmat ovat yhtä tyytyväisiä avioliittonsa laatuun (Booth & Edwards 1992; Deal ym. 1992; Bray & Berger 1993; O'Connor & Insabella 1999). Tutkimustulosten pohjalta näyttäisi siis siltä, että ensimmäisissä ja uusliitoissa on paljon samankaltaisuutta ja vähän eroavuuksia. Nämä havaitut erot eivät niinkään esiinny suhteen laadussa, vaan parisuhteen asema perhesysteemissä on erilainen ensimmäisessä liitossa ja uusliitossa (ks. myös O'Connor & Insabella 1999). Parisuhteen alasysteemi on uusliitoissa vähemmän vahva kuin ensiliitoissa, esimerkiksi isäpuoli on marginaalisessa asemassa suhteessa äitiin ja hänen biologisiin lapsiinsa.

Myös negatiivisen kommunikaation esiintymisestä uusperheissä suhteessa ydinperheisiin on saatu ristiriitaisia tuloksia. Uusperheen parisuhteessa on todettu olevan vähemmän negatiivista kommunikaatiota (Halford, Nicholson & Sanders 2007), kun taas osa tutkimuksista päättyy siihen, että negatiivista kommunikaatiota ja konflikteja esiintyy uusperheissä enemmän kuin ydinperheissä (Hobart 1991; Hetherington & Clingempeel 1992). Parisuhteeseen sopeutumista voidaan puolisojen välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta arvioida ristiriitojen esiintymisen perusteella (esim. Kettunen, Krats & Kinnunen 1997). Parisuhteen ristiriidat uusperheissä liittyvät usein ei-yhteisten lasten kasvatukseen ja yleisemmin uusperheen sääntöihin, taloudellisiin kysymyksiin, lojaalisuusristiriitoihin ja entisten puolisojen kanssa tehtävään yhteistyöhön lasten asioissa (Pasley, Koch & Ihinger-Tallman 1993; Clingempeel, Colyar & Hetherington 1994; Hetherington 1999; Ganong & Coleman 2004, 79; Jaakkola & Sääntti 2000, 62).

Uusliitoissa on suuremmat avioeroluvut, mikäli pariskunnalla on ei-yhteisiä lapsia (Bumpass, Sweet & Castro Martin 1990; Cherlin & Furstenberg 1994; Dunn 2002). Ei-yhteisten lasten kasvatukseen liittyvien haasteiden voisi siis ajatella olevan uudelleen avioituneiden suurempien erolukujen taustalla. Uudelleen avioitunut joutuu asettamaan lapsen tarpeet parisuhteen edelle jo parisuhteen alusta lähtien. Avioerojen on ylipäättään todettu olevan yleisempiä pariskunnilla, joilla on monta lasta (esim. Härkönen 2005). Uusperheissä on usein keskimäärin enemmän lapsia kuin ydinperheissä.

Isä- tai äitipuolen ja lapsen välisen suhteen yhteys parisuhteen toimivuuteen näyttää aikaisemman tutkimuksen mukaan selkeältä, mutta mitkä muut tekijät ovat yhteydessä toimivaan parisuhteeseen uusperheessä? Uusperheen monimutkaisempi rakenne heijastuu parisuhdetyytyväisyyteen. Tyytyväisyys-

den on todettu olevan alempi, mikäli molemmilla puolisoilla on ennestään lapsia, kuin tilanteessa, jossa vain toisella puolisoista on lapsia (Hobart 1991; Brown & Booth 1996). Lasten ongelmat heijastuvat ylipäättään herkemmin uusperheen kuin ydinperheen vanhempien parisuhteeseen (Pryor & Rodgers 2001, 183). Uusperheen työnjaon yhteydestä parisuhteen toimivuuteen löytyy myös aikaisempaa tutkimusta. Isä- tai äitipuolen osallistuminen kotitöihin ja kasvatukseen on yhteydessä parisuhdetyytyväisyyteen (O'Connor & Insabella 1999; Adamsons ym. 2007). Entiset puoliset tuovat oman haasteensa parisuhteeseen. Biologisten vanhempien on tärkeää löytää sopiva tapa olla yhteydessä niin, että parisuhde ei häiriinny. Tämä voi joskus olla hankalaa, koska edellisen puolison kanssa jaettiin parisuhde ja vanhemmuus, uusperheessä nämä asiat jaetaan eri henkilöiden kanssa. (Ganong & Coleman 2004, 77.)

2.4.2 Uusperheessä isä- ja äitipuolena

Isä- tai äitipuolen rooli uusperheessä on erityinen, koska hänen asemansa perheessä on riippuvainen parisuhteesta. Vaikka parisuhde on uusperheen lähtökohta, isä- tai äitipuolen ja lapsen välistä suhdetta on pidetty perheen toimivuuden kannalta merkityksellisimpänä ja sen on nähty ennustavan voimakkaasti perhe-elämän laatua (Coleman & Ganong 1990). Isä- tai äitipuolisuhteen laadun on myös todettu olevan yhteydessä nuoren tunteeseen siitä, että hän kuuluu perheeseen (Leake 2007). Vastaavasti uusperheessä ilmenevien ongelmien on nähty keskittyvän erityisesti näihin suhteisiin (Henderson & Taylor 1999). Kuten edellisessä luvussa todettiin, parisuhde ja vanhemmuus vaikuttavat toisiinsa: esimerkiksi parisuhteeseensa tyytyväisillä isäpuolilla on useammin hyvät suhteet myös lapsiin (esim. Marsiglio 1992).

Uusperheeseen tulevan aikuisen roolista tekee haastavan erityisesti se, että hän on sekä perheeseen kuuluva että toisaalta ulkopuolinen (Mikesell & Garbarino 1986, 241; Ganong & Coleman 1997; Henderson & Taylor 1999, 79). Roolien epäselvyys onkin suurimpia stressin aiheuttajia uusperheessä (Bray & Berger 1993; Ganong & Coleman 1994; Fine ym. 1998; Hetherington 1999). Kun pohditaan uusperheen muodostumista ja rooleja systeemisen perhenäkemuksen (ks. luku 1.2) mukaisesti, nähdään uusperheen alkuvaiheen päätehtäväksi isä- tai äitipuolen integroituminen perhesysteemiin (Bray ym. 1994). Isä- tai äitipuoli on alussa ulkopuolinen biologisessa alasyteemissä, jonka jäsenet jakavat yhteisen historian. Yksinhuoltajuuden aikana tämä systeemi on muodostunut usein hyvin intensiiviseksi. Tähän biologiseen alasyteemiin kuuluu yleensä tavalla tai toisella myös entinen puoliso. (Fine & Kurdek 1994.) Uusperheen kehitysvaiheita selittävä teoria (Papernow 1984) kuvaa uusperheen alkuaikaa niin, että perhe on edelleen jakautunut biologisuuden mukaan.

Vasta myöhäisemmässä vaiheessa nämä siteet alkavat heiketä, ja alasyteemit, joihin myös isä- tai äitipuolet kuuluvat, alkavat muodostua.

Lapset ja heidän toimintansa vaikuttavat oleellisesti myös isä- ja äitipuolien toimintaan (Crosbie-Burnett ym. 2005). Jotta lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde olisi toimiva, tulee myös lapsipuolten vastata isä- tai äitipuolen kontaktirytyksiin. Lapsi ei kuitenkaan aina tähän pysty, koska hän ei oikein tunnista isä- tai äitipuolen yrityksiä, hänellä on hyvin vähän yhteistä isä- tai äitipuolen kanssa tai lojaalisuus muualla asuvaa vanhempaa kohtaan voi estää lasta solmimasta suhdetta isä- tai äitipuolen kanssa (Hetherington & Clingempeel 1992; Ganong & Coleman 2004, 126).

Isä- tai äitipuolisuhteet määritellään usein ydinperheessä käytettyjen käsitteiden kautta, jolloin huomiota kiinnitetään siihen, miten suhteet eroavat tai toisaalta muistuttavat biologisia suhteita. Kun käytetään suhteiden määrittelyn lähtökohdaksi ydinperhettä, biologinen vanhemmuus näyttäytyy siinä tapauksessa ylittämättömänä (Ritala-Koskinen 1993) ja biologiset suhteet koetaan sosiaalisia tärkeämpiä (Fine, Voydanoff & Donnelly 1993; Dunn ym. 2000). Nykyisessä uusperhetutkimuksessa on ainakin osittain siirrytty ydinperheeseen vertaamisesta uusperheen erityisyyttä huomioivaan suuntaan, jolloin huomiota on saanut se, millaiset suhteet ovat uusperheessä toimivia. Lapsilla ja aikuisilla on erilainen tapa kuvata uusperheen suhteita. Aikuiset käyttävät usein pohjana ydinperhettä ja kun taas lapset luovat uusia tapoja kuvata näitä suhteita. (Gamache 1997, 42.)

Tutkimuksissa on myös keskitytty isä- tai äitipuolen ja lapsen välisen suhteen tunnesisältöihin. Marsiglion (1992) tutkimuksen mukaan yli puolet isäpuolista kokee, että on vaikeampaa rakastaa lapsipuolta kuin biologista lasta. Tunne on syvempi biologisia lapsia kohtaan, mutta arjessa asia ei varsinaisesti tule esiin. Biologiset vanhemmat arvioivat usein suhteet lastensa kanssa paremmiksi kuin mitä isä- tai äitipuolet arvioivat suhteensa lapsipuoliin. Hendersonin ja Taylorin (1999) tutkimuksen mukaan äidit osoittavat enemmän lämpöä biologisille lapsilleen kuin lapsipuolilleen. Ajan kuluessa tilanne paranee, mutta suhde ei välttämättä saavuta samaa tasoa kuin biologisten lasten kanssa.

Tämän tutkimuksen ihmissuhdeverkostoa koskevassa tarkastelussa keskitytään uusperheisiin, jotka ovat muodostuneet äidin ja hänen lastensa ympärille. Perheessä on siis isäpuoli ja perheen äiti on mahdollisesti äiti-puoli isän osan aikaa perheessä asuville lapsille. Seuraavassa aikaisempiin tutkimuksiin pohjaavassa tarkastelussa kootaan ensin lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuuteen liittyviä tutkimustuloksia ja sen jälkeen tutkimustuloksia, joissa on käsitelty erityisesti äitipuolen ja lapsen välistä suhdetta tilanteessa, jossa lapsi asuu osan aikaa perheessä.

Lapsen ja isäpuolen suhde

Aikaisemmissa tutkimuksissa esitetyt lapsen ja isäpuolen suhteeseen ja sen toimivuuteen yhteydessä olevat tekijät voidaan tiivistää neljään ryhmään: lapseen, lapsen ja isäpuolen suhteeseen, uusperheen rakenteeseen sekä lapsen etä-isäsuhteeseen liittyviin tekijöihin (taulukko 3). Lapsen liittyviä tekijöitä ovat lapsen ikä, kehitysvaihe, sukupuoli sekä henkilökohtainen sopeutuminen tilanteeseen⁶. Lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät tekijät muodostuvat suhteen laadusta ja taloudellisen vastuun toteutumisesta sekä suhteesta isäpuolen vanhempiin⁷. Uusperheen rakenteeseen liittyviin tekijöihin kuuluu nykyinen perhetilanne: onko uusperheessä yhteisiä lapsia, miten kauan uusperhe on asunut yhdessä ja miten vastuuta ei-yhteisistä lapsista jaetaan perheessä. Tähän ryhmään kuuluu myös isäpuolen perhehistoria eli esimerkiksi se, onko hänellä lapsia, jotka asuvat osan aikaa perheessä. Viimeiseen ryhmään kuuluvat lapsen etävanhempisuhteet sekä biologisten vanhempien yhteistyö. (Cherlin & Furstenberg 1994; Levin & Sussman 1997; Ritala-Koskinen 2001.)

Taulukko 3. Lapsen ja isäpuolen suhteeseen yhteydessä olevat tekijät

Lapsen liittyvät tekijät	Lapsen ja isäpuolen väliseen suhteeseen liittyvät tekijät	Uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät	Lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvät tekijät
<ul style="list-style-type: none"> - Lapsen ikä uuden perheen muotoutuksessa - Lapsen sukupuoli - Lapsen sopeutumisen uusperheeseen 	<ul style="list-style-type: none"> - Isäpuolella ja lapsella vanhempi- vai kaverisuhteet - Isäpuolen taloudellinen vastuu lapsesta - Suhteet isäpuolen vanhempiin 	<ul style="list-style-type: none"> - Uuden perheen yhdessä elämisen kesto - Uusperheen yhteinen lapsi - Vastuujako ei-yhteisten lasten asioiden osalta - Uusperheessä osan aikaa asuvat lapset 	<ul style="list-style-type: none"> - Lapsen suhde muualla asuvaan biologiseen vanhempaan - Lapsen biologisten vanhempien yhteistyö

Lapsen liittyvät tekijät. Lapsen ikä vaikuttaa suhteen muodostamiseen isäpuolen kanssa. Iällä on yhteyttä siihen, miten isäpuoli näkee itsensä psykologisena vanhempana, koska vanhemmuuden tehtävät eroavat ylipäätään lapsen eri kehitysvaiheiden aikana (mm. Maccoby 1984). Nuorempien lasten kohdalla suhteesta muodostuu todennäköisemmin vanhemmuussuhdetta muistuttava (Marsiglio 1992; Ritala-Koskinen 2001). Erytisesti nuoruusikä on vaikea suhteen muodostumisen kannalta, koska konfliktit vanhempien

⁶ Lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuuden ja lasten sopeutumisen välistä yhteyttä on käsitelty luvussa 2.1.

⁷ Isovanhemmuussuhteita uusperheessä käsitellään luvussa 2.4.5.

kanssa ovat kehitysvaiheelle joka tapauksessa tyypillisiä (Ganong & Coleman 1994). Gamachen (1997, 59) tutkimuksessa todetaan, että toimivissa uusperheissä pääsääntöisesti biologinen vanhempi asetti rajat ja säännöt teini-ikäisille. Toinen tutkimuksessa tehty havainto oli, että niissä perheissä, joissa vastuu rajojen asettamisesta jaettiin onnistuneesti molempien aikuisten kesken, lapset olivat uusperhettä perustettaessa nuorempia.

Lapseen liittyvistä tekijöistä lapsen sukupuoli voi myös vaikuttaa isäpuolen käsityksiin vanhemmuudesta ja heidän keskinäisestä suhteestaan. Tytöillä on todettu olevan enemmän ongelmia ja konflikteja sekä isä- että äitipuolisuuksissa kuin pojilla ja heidän on vaikeampi sopeutua vanhempien uuteen liittoon kuin poikien (Bray & Berger 1993; Ganong & Coleman 1994; Hetherington 1999; Ganong & Coleman 2004, 139). Tätä on selitetty sillä, että yksinhuoltajaäidillä ja tyttäreillä on ollut tiivis suhde, jota uusi mies uusperhetilanteessa uhkaa (Hetherington 1999). Isäpuolista voi tuntua, että heidän on helpompi olla poikapuolen kanssa, koska heillä on useammin samanlaisia mielenkiinnon kohteita (Marsiglio 1992). Toisaalta on esitetty, että lapsen ja isä- tai äitipuolen suhde saattaa olla hankalampi, jos he ovat samaa sukupuolta (Ribbens McCarthy ym. 2003, 12).

Lapsen ja isäpuolen väliseen suhteeseen liittyvät tekijät. Vanhemmuuden sosiaalinen ja psykologinen ulottuvuus kietoutuvat usein yhteen. Sosiaalinen vanhemmuus on huolenpitoa sekä arkielämän toimintaa ja psykologisessa vanhemmuudessa on kysymys vanhemmuuden tunnetasosta. (Huttunen 2001; Ritala-Koskinen 2001.) Uusperheissä isäpuoli on usein lapsen sosiaalinen vanhempi, mutta psykologinen vanhemmuus on enemmän biologisen vanhemman vastuualuetta (esim. Marsiglio 1992). Lapsen ja isäpuolen suhdetta on kuvattu jatkumona, jonka toisessa päässä on täysvanhemmuus ja toisessa päässä ei-vanhemmuus (Gamache 1997, 45). Kirjallisuudessa puhutaan kaverisuhteesta, joka sijoittuu tässä jatkumossa edellä mainittujen ääripäiden välille (vrt. Ritala-Koskinen 2001; Ganong & Coleman 2004, 128). Ganong ja Coleman (2004, 132) puhuvat lisäksi kaveri- ja vanhempisuhteen välille sijoittuvasta suhteesta (quasi-kin), jossa isäpuoli toimii kuten vanhempi, mutta hän tiedostaa selkeästi, ettei kuitenkaan ole vanhempi, ja päävastuu kasvatuksesta on biologisella vanhemmalla. Käytännön esimerkki tämänkaltaisesta suhteesta voisi olla se, että isäpuoli valvoo sääntöjen noudattamista, mutta ei luo niitä. Tässä on kysymys pitkälti samankaltaisesta suhteesta, jota Sutinen (2005, 65) kutsuu väitöskirjassaan termillä ”isämäinen”. Isäpuolet halusivat sillä kertoa, etteivät halua olla isiä, koska lapsilla sellainen jo on, vaan haluttiin jotakin muuta, mihin kuitenkin selkeästi liittyvät läheisyys ja kiintymys. Perusajatuksena uusperheissä on

yleensä se, että isäpuoli tuo lapsen perhekokonaisuuteen jotakin lisää, sen sijaan että korvaisi biologisen isän (Pryor & Rodgers 2001, 184). Ganong ja Coleman (2004, 43) määrittelevät myös isäpuolityypin, jossa lapsi ja isäpuoli eivät käytännössä kuulu mitenkään toistensa elämään (intimate strangers). Tämä isäpuolityyppi muistuttaa Gamachen (1997, 45) esittämän jatkumon toista ääripäätä: ei-vanhemmuutta.

Isäpuolet omaksuvat hieman äitipuolia useammin vanhemman roolin (Coleman ym. 2000). Mitä pienempiä lapset ovat uusperheen muodostuessa, sitä enemmän vanhemmuus suhteessa yleensä painottuu. Ritala-Koskisen (2001) tutkimuksen mukaan neljännes lapsista määritteli uuden vanhemmansa kaverikseen. Marsiglionin (1992) tutkimuksen mukaan noin kolmasosa isäpuolista kokee, että he ovat enemmän ystäviä kuin vanhempia lapsipuolilleen. Isäpuolisuhteen kaveri- ja vanhempiulottuvuuksien kehittymiseen on esitetty myös ajallinen tulkinta, eli isäpuolet luovat usein ensin lapsen kanssa ystävyysuhteen, josta voi sitten kehittyä vanhemmuutta muistuttava suhde. (Bray & Berger 1993.) Ganong ja Coleman (2004, 123) esittävät meta-analyysinsä pohjalta, että isäpuolen rooli perheissä kuvataan kirjallisuudessa monilla hyvin erilaisilla tavoilla. Isäpuolet voidaan nähdä sankareina, jotka ovat tulleet pelastamaan perheen. Heistä voi joissakin tilanteissa tulla isän korvike tai toisaalta muualla asuvan isän kilpailija. Heidät voidaan myös mieltää tunkeilijoiksi, jotka häiritsevät yksinhuoltajaperheeseen jo syntyneitä rakenteita. Sutinen (2005) on analysoinut väitöskirjassaan isäpuolen roolia toimija-asemien näkökulmasta. Tällöin vaarana ovat hänen mukaansa avuttoman ja voimattoman ajautujan toimija-asetat, kun taas mahdollisuutena ovat vastuullisen aikuisen ja perheen toisen aikuisen toimija-asetat. Isäpuolen toimintaan vaikuttavia pohjaolehtamuksia olivat lasten biologisten vanhempien ensisijaisuus, lasten rakastaminen omien lasten tavoin ja muualla asuvan biologisen vanhemman kontrollin hyväksyminen lapsen edun nimissä.

Kuten aiemmin todettiin, uusperheen toimivuuden kannalta on tärkeää, että vanhempisuhteen muodostumiselle annetaan aikaa. Ongelmia syntyy herkästi, mikäli isä- tai äitipuoli yrittää ottaa vanhemman roolin liian pian odottamatta lapsen mukaantuloa (Ganong & Coleman 1994; Ganong, Coleman, Fine & Martin 1999). Isäpuolen tulee siis alkuvaiheessa tukea äidin vanhemmuutta ottamatta liian suurta roolia itselleen (Marsiglio 1992).

Lapsen ja isäpuolen väliseen suhteeseen voi vaikuttaa myös se, millainen uusperhe itsellä ajatellaan olevan. Jos pyritään luomaan uutta ydinperhettä, vanhemmuus on useimmiten mukana. Jos kysymys on enemmänkin kahden aikuisen suhteesta, vanhemmuutta ei pidetä niin oleellisen tärkeänä (vrt. Jaakkola ja Sääntti 2000). Isäpuolet kokevat, että suurimmat odotukset tulevat

uusperheen sisältä ja erityisesti uuden puolison taholta tulee paljon lapsipuolen ja puolison suhteeseen liittyviä odotuksia (Sutinen 2005, 102–103; 113). Se millä nimityksellä äiti- ja isäpuolia kutsutaan, voi myös kuvata emotionaalista läheisyyttä. Niissä uusperheissä, joissa pyritään rakentamaan ydinperhemallia, lapset myös todennäköisemmin kutsuvat isäpuolta isäksi. (Ganong & Coleman 1994.) Edellä mainitussa tutkimuksessa ei kuitenkaan todettu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vanhemmaksi kutsumisen ja läheisyyden kokemuksen välillä.

Isäpuolien ja biologisten vanhempien kasvatustapaa on vertailtu tutkimuksissa. Isäpuolet ovat vähemmän auktoritatiivisia ja kokevat olevansa vapaampia vastuusta kuin biologiset vanhemmat, joten biologiset vanhemmat myös kontrolloivat aktiivisemmin lastensa tekemisiä. Isäpuolien vanhemmuus on siis sallivampaa ja myös vähemmän kannustavaa. (Hetherington & Clingempeel 1992; Bray & Berger 1993; Fine ym. 1993; Crosbie-Burnett & Giles-Sims 1994; Cooksey & Fondell 1996; Hetherington 1999, 18; Pryor & Rodgers 2001, 179.) Isäpuolena oleminen on tutkimuksen mukaan vähemmän palkitsevaa kuin biologinen vanhemmuus (Rogers & White 1998). Lapset myös hyväksyvät ohjeet ja kurinpidon paremmin biologiselta vanhemmaltaan (Ganong & Coleman 1994; Ritala-Koskinen 2001, 140–141).

Isäpuolien vanhemmuutta koskevissa tutkimuksissa on tuotu esiin myös toinen näkökulma. Osassa tutkimuksista on esitetty väite, että isäpuolet ovat biologisia isiä tiukempia kasvattajia. Varsinkin lapsettomilla voi olla kovia odotuksia lasten käyttäytymisen suhteen. (Ganong & Coleman 1994.) Isäpuolen aikaisempi elämäntilanne näyttäisi siis olevan yhteydessä suhteen muodostumiseen lapsen kanssa. Aikaisemmin lapsettomien isäpuolien suhde lapseen on myös todennäköisemmin vanhemmuutta muistuttava, ja siinä saattaa olla myös piirteitä kilpailuasetelmasta lapsen muualla asuvan isän kanssa (Crosbie-Burnett 1989).

Isäpuolen rooliin perheessä ei liity juridisia oikeuksia tai velvollisuuksia, eli heillä ei ole oikeudellista asemaa lapsen elämässä. Mahdollisen eron jälkeen heillä ei myöskään ole tapaamisoikeutta, vaikka heillä on käytännössä ollut keskeinen rooli lapsen arjessa. (Ramsey 1994; Mason, Harrison-Jay, Svare & Wolfinger 2002; Gottberg 2007.) Lain mukaan isäpuolella ei ole myöskään taloudellisia velvoitteita, mutta kuitenkin uuden puolison tulot huomioidaan Suomessa määritettäessä päivähoitomaksua. Käytännössä isä- ja äitipuolet jossain määrin osallistuvat lapsen kuluihin yhteistä arkea elettäessä (Oláh, Bernhardt & Goldscheider 2002, 27). Fishman (1983) on esittänyt, että uusperheissä toteutetaan kahta erilaista taloudellista mallia. Toisessa mallissa perheen tulot käytetään yhteisesti uusperheen jäsenten menoihin, kun taas

toisessa mallissa menot kanavoidaan biologisten suhteiden mukaan eli isä maksaa omien lastensa menoja ja äiti omiensa. Suomalaisen tutkimuksen mukaan avioparien uusperheissä ja perheissä, joissa on yhteisiä lapsia, isäpuoli maksaa enemmän lasten menoja. (Jaakkola & Sääntti 2000.)

Uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät. Ajan merkityksestä lapsen ja isäpuolen suhteessa on kirjallisuudessa esitetty hyvin erilaisia tulkintoja. Suhteen on esitetty paranevan ajan myötä (McDonald & DeMaris 1996) tai heikkenevän ajan kuluessa (Hetherington & Jodl 1994). Marsiglio (1992) tulkitsee, että suhde pysyy useimmiten samankaltaisena ajan kuluessa. Ganong ja Coleman (1994) puolestaan esittävät, että suhde osaltaan paranee ajan kuluessa ja osaltaan heikkenee.

Uusperheen rakenteeseen liittyvistä tekijöistä, joilla voi olla vaikutusta lapsen ja isäpuolen suhteeseen, ovat keskeisimpiä yhteinen lapsi ja isäpuolen omat biologiset lapset. Noin puolessa uusperheistä on myös pariskunnan yhteinen lapsi tai lapsia. Yhteinen lapsi voi olla uusperheen yhdistävä tekijä tai toisaalta yhteinen lapsi saattaa vahvistaa ydinperhettä uusperheen sisällä ja etäännyttää muita lapsia (Ritala-Koskinen 1993). Yhteisen lapsen syntymällä on amerikkalaisessa tutkimuksessa todettu olevan positiivinen vaikutus lapsen ja isäpuolen suhteeseen (Ganong & Coleman 2004).

Lojaalisuusristiriidat ovat hyvin tyypillisiä uusperhe-elämässä. Isäpuolen roolissa olevalla miehellä voi olla biologisia lapsia, jolloin hän kokee isäpuolena olemisen hankalaksi, koska tilanteesta voi syntyä teon ja tunteen ristiriita. Isä haluaisi jakaa arjen myös muualla asuvien biologisten lastensa kanssa. (Esim. Marsiglio 1992.) Toisaalta, vaikka isäpuoli voi kokea lojaalisuusristiriitoja muualla asuviin lapsiin liittyen, biologisen lapsen olemassaolo voi myös helpottaa suhteen syntymistä lapsipuoleen, koska silloin hänellä on jo kokemusta lapsiperheen arjesta. Isäpuolet, joiden biologiset lapset myös asuvat uusperheessä, osoittavat enemmän isän roolia lapsipuoliaan kohtaan kuin miehet, jotka ovat perheessä pelkästään isäpuolen roolissa. (Marsiglio 1992.) Isäpuolilla, joilla ei ole biologisia lapsia, on todennäköisemmin kaverisuhde lapsipuolen kanssa, koska he kokevat hankalaksi muodostaa vanhempi-suhteen kaltaisen suhteen lapseen (Ganong & Coleman 2004, 131).

Lapsen ja etävänhemman suhteeseen liittyvät tekijät. Uusperheen arkeen kuuluu usein myös lapsen muualla asuva biologinen vanhempi. Tutkimuksissa on todettu, että lapsen vanhempien hyvät suhteet vaikuttavat myönteisesti myös lapsen ja uuden aikuisen suhteeseen (Marsiglio 1992; Dunn ym. 2000), ja toisaalta biologisten vanhempien väliset konfliktit vaikuttavat negatiivisesti isäpuolen ja lapsen välisen suhteen laatuun (McDonald & DeMaris 2002). Vanhempien hyvän yhteistyön on todettu ylipäättään vaikuttavan

uusperheen toimivuuteen. Toisaalta on myös havaittu, että roolien muodostumiseen liittyvät ongelmat ovat vähäisempiä perheissä, joissa ei ole enää toimivaa suhdetta biologiseen vanhempaan. (Ganong & Coleman 2004.)

Osassa tutkimuksista on puolestaan todettu, että suhteella etä-isään ja isäpuoleen ei kuitenkaan ole selkeää yhteyttä keskenään (Hetherington 1993; White & Gilbreth 2001). Vanhemmuussuhteen syntymisen ja etävanhempisuhteen välisestä yhteydestä on saatu samansuuntaisia tuloksia: mikäli lapsella ei ole suhdetta etävanhempaan, isä- tai äitipuolesta voi tulla selkeästi biologisen vanhemman korvaava vanhempi. Voisi siis ajatella, että tämäntyyppinen tilanne edesauttaa lapsen ja isä- tai äitipuolen vahvan vanhemmuussuhteen syntymistä. (Furstenberg & Nord 1985; Marsiglio 1992.) Tilanne voi olla myös päinvastoin eli lapsen ja biologisen isän vahva suhde heijastuu siihen, että lapsen ja isäpuolen välille ei synny vanhemmuussuhdetta (McDonald & DeMaris 2002). White ja Gillbrecht (2001) pohtivat ”kahden isän” tilannetta lapsen kannalta ja päätyvät esittämään, että molemmat miehet voivat olla lapselle tärkeitä, tai sitten isäpuoli voi korvata isän, tai mahdollisesti vain isä on lapselle tärkeä. Lapset voivat kokea voimakkaita lojaalisuusristiriitoja suhteessa isään ja toisaalta isäpuoleen (Clingempeel ym. 1994). Näitä konflikteja esiintyy erityisesti tilanteissa, joissa isäpuoleen kohdistetaan suurempia vaatimuksia kuin etä-isään, tai kun vanhemmilla on keskenään paljon erimielisyyksiä. Lapset kokevat, että heidän tulee valita kumman puolella he ovat. (Ganong & Coleman 1994.) Lapsella tai nuorella on ristiriitaisia tunteita uutta aikuista kohtaan silloinkin, jos etä-isällä ei ole uutta elämäkumppania. Lapsi haluaa olla lojaali isälleen eikä halua kiintyä isäpuoleen. (Robinson 1991, 176.)

Äitipuolena uusperheen isän lapselle

Äitipuolien elämää on kuvattu tasapainotteluksi toisaalta puolison ja lapsen välissä ja toisaalta ihanneäitikuvan ja arjen todellisuuden välissä (Ganong & Coleman 2004, 134). Äitipuolen roolia onkin pidetty uusperhetutkimuksessa uusperheen haasteellisimpana (Quick, McKenry & Newman 1994; Coleman & Ganong 1997, 109). Äitipuolet voidaan jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, asuvatko he lapsen kanssa vakituisesti vai osan aikaa. Osa-aikaisesti lapsen kanssa asuvilla äitipuolilla on enemmän haasteita suhteessa lapsipuoleen (Church 1999; Stewart 2007, 58). Tätä on selitetty sillä, että heillä on yhdessä asuvia äitipuolia vähemmän mahdollisuuksia luoda toimiva suhde lapseen (Cherlin & Furstenberg 1994). Suurin osa suomalaisista äitipuolista kuuluu tähän ryhmään, joka ei elä jatkuvasti lapsipuolen kanssa. Myös tässä tutkimuksessa käsitellään sellaisen äitipuolen roolia, jonka lapsipuolet eivät asu vakituisesti hänen kanssaan vaan viettävät perheen luona osan aikaa. Äitipuo-

lia käsittelevä kirjallisuus on pitkälti yleisesti äitipuolien elämään liittyvää, joten aikaisemmassa tutkimuksessa erotetaan harvoin lapsen kanssa asuvien ja ei-asuvien äitipuolien näkemykset (Ganong & Coleman 2004, 134).

Churchin (1999) kohtalaisen pieneen haastatteluaineistoon perustuvasa tutkimuksessa todetaan, että lapsen kanssa ei-asuvat äitipuolet haluavat harvemmin ottaa vanhemman roolin, ja he määrittelevät roolinsa suhteessa lapseen kaverisuhteen kaltaiseksi. Äitipuolilta odotetaan kuitenkin automaattisesti suurta osallistumista käytännön asioihin. Ylipäättään isien rooliin sisältyy vähemmän ideaaleja kuin äidin rooliin. Äitipuolet saattavat kokea, että he hoitavat äidin tehtäviä, mutta heillä ei ole siihen kuuluvaa auktoriteettia ja oikeutusta (Ganong & Coleman 2004, 135–136). Äitipuolet yrittävät toimia kuten perheenäidit toimivat, mutta isäpuolet lähtevät liikkeelle perheen toisen aikuisen toimija-asemasta (Sutinen 2005, 104). Sutisen (2005, 61) tutkimuksessa tuli esille mielenkiintoinen äiti- ja isäpuolien käyttäytymistä erotteleva seikka. Sutinen puhuu äitipuolen rajoista ja viittaa tällä siihen, että kodin ulkopuoliset tapahtumat, kuten esimerkiksi harrastuksiin kuljettaminen, eivät kuulu äitipuolelle. Isäpuolet taas nimenomaan osallistuivat lapsipuolten harrastuksiin kuljettamiseen.

Äitipuoliin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia: heiltä odotetaan, että he huolehtivat lapsipuolistaan, mutta he eivät kuitenkaan saa mennä liikaa äidin vastuualueelle. Äitipuolet kokivat usein, että heillä on kasvatusasioissa erilaiset arvot kuin äidillä ja tähän liittyen he kokivat voimattomuutta vaikuttaa asioihin mitenkään (Ganong & Coleman 2004). Äitipuoli ei voi osallistua päätöksentekoon, vaan mies neuvottelee asioista muualla asuvan äidin kanssa (Sutinen 2005, 60–62). Äitipuolien roolista tekee hankalamman myös se, että he joutuvat useammin lasten äidin mustasukkaisuuden ja vihan kohteeksi kuin isäpuolet (Nielsen 1999; Pryor & Rodgers 2001, 187).

Osan aikaa perheessä asuvat lapsipuolet luovat haasteita sekä perhe-elämään että aikatauluihin, ja äitipuolet voivat joskus kokea heidät jopa uutta perhe-elämää ”häiritseviksi” (Church 1999). Sutisen (2005, 114) haastattelututkimuksen mukaan äitipuolet kokevat lapsipuolet uhaksi omalle jaksamiselleen. Uusperheen kotia ei täysin koeta oikeaksi kodiksi osan aikaa perheessä asuville lapsille, ja äitipuolen voi olla hankala päästä lapsipuolia lähelle, koska he ovat perheessä vain joka toinen viikonloppu (Sutinen 2005, 75, 83).

Äitipuolen ja lapsen suhteen laatu saattaa kytkeytyä myös siihen, onko äitipuolella yhteinen lapsi uuden puolison kanssa. Äidit, joilla on uuden puolison kanssa myös yhteisiä lapsia, kokevat asemansa perheessä vahvemmaksi ja siitä syystä sitoutuvat perheeseen rakentamalla hyvää suhdetta myös osan aikaa perheessä asuviin uusperheen isän lapsiin (ks. Stewart 2007, 130). Toi-

saalta äitipuolelle syntyy helposti roolikonflikti äitiyden ja äitipuolena olemissen välille (McDonald & DeMaris 1996). Äitipuoli kokee lapsipuolen vierailut ambivalentisti ja pohtii, onko kiintyminen lapsipuoliin jotenkin pois omilta lapsilta. Äitipuolet ovat huolissaan ajasta, joka kuluu lapsipuolten asioiden hoitamiseen ja on pois omilta lapsilta. He ovat myös huolissaan lasten tasa-vertaisesta kohtelusta. Äitipuolet kokevat myös, että isät antavat etuoikeuksia perheessä osan aikaa asuville lapsilleen. (Coleman & Ganong 1997.)

2.4.3 Etävanhemmuus: Lapsen ja etä-isän tapaaminen

Uusperheeseen vanhempansa mukana tulleella lapsella on usein hyvin merkityksellinen suhde myös uusperheen ulkopuolella asuvaan toiseen vanhempaan isään tai äitiin. Perhevelvollisuuksien keskeiseksi teemaksi onkin avioliittoinstituution sijasta noussut vanhemmuus, jolloin vastuu perheenjäsenistä ei perustu avioliittoon ja parisuhteeseen, vaan vanhempien vastuuseen lapsistaan (Maclean & Eekelaar 1997; Nock 2001). Uusperheys koettelee yleensä eniten isän ja lapsen välistä suhdetta, koska useimmiten lapsi jää eron yhteydessä asumaan äidin kanssa ja tapaa muualla asuvaa isäänsä. Jaakkolan ja Sántin (2000, 36) kyselylomaketutkimuksen mukaan noin puolet uusperheiden lapsista tapasi muualla asuvaa etävanhempaansa kuukausittain. Tässä tutkimuksessa keskitytään isän rooliin etävanhempana.

Tutkimusten mukaan lasten hyvinvointiin positiivisesti vaikuttava etävanhemmuus voidaan jakaa sosiaaliseen ja psykologiseen sekä taloudelliseen lapsen elämään osallistumiseen (Bronstein & Stoll 1994; Amato & Gilbreth 1999; Bradshaw ym. 1999, 85; Menning 2002). Nämä voimakkaasti toisiinsa liittyvät osallistumisen muodot vaativat käytännössä toteutuakseen biologisten vanhempien yhteistyötä (Arditti & Kelly 1994; Bradshaw ym. 1999, 80). Mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sen keskeisempi rooli vanhemmilla on siinä, miten lasten suhde etävanhempaan säilyy. Lapsen ja etävanhemman säännöllinen tapaaminen ei kuitenkaan yksin takaa hyvää suhdetta lapsen ja vanhemman välille (Amato & Gilbreth 1999), vaikka näillä seikoilla onkin selkeä yhteys (Bradshaw ym. 1999, 97). Tapaamisen lisäksi myös etävanhemman kasvatusero ja osallistuminen lapsen elämään koskevaan päätöksentekoon on nähty tärkeäksi (Bradshaw ym. 1999, 80).

Lasten ja etävanhempien tapaaminen kuvataan usein lasten ja vanhempien välisenä asiana, mutta uusperheessä on huomioitava myös uudet puoliset tapaamisen taustatekijöitä selvitetessä. Uusperheessä perheenjäsenten vuorovaikutus tapahtuu perhekehityksen sisällä. Tähän perhekehitykseen tulee aika ajoin mukaan myös biologinen kehys, jossa uusperheen vanhemman, hänen entisen puolisonsa ja heidän yhteisten lastensa vuorovaikutus tapahtuu

(Sutinen 2005). Tapaamisten toteutumiseen vaikuttavat monet tekijät ja eron jälkeistä vanhemmuutta onkin nimitetty neuvottelevaksi vanhemmuudeksi (Kuronen 2003). Aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjen tulosten mukaan lapsen ja etä-isän⁸ suhteeseen yhteydessä olevat tekijät liittyvät uusperheen lisäksi biologisten vanhempien yhteistyöhön sekä siihen, miten isä on sitoutunut sosiaaliseen ja taloudelliseen etävanhemmuuteen. Myös erosta kulunut aika on yhteydessä lapsen ja etävanhemman tapaamisiin. Mitä kauemmin erosta on kulunut, sitä vähemmän lapsi tapaa etävanhempaansa. Lapsen ikä vaikuttaa kontaktin luonteeseen ja vanhemmat lapset pitävät todennäköisemmin yhteyttä etävanhempaansa. (Bradshaw ym. 1999, 86–87, 98.)

Eron jälkeisen biologisten vanhempien yhteistyön yhtenä määrittäjänä on lapsen huoltoa ja tapaamista koskeva sopimus⁹. Suomessa suurin osa vanhemmista jakaa huoltajuuden eron jälkeen. Vain noin viidesosa lapsista jää yhteishuollon ulkopuolelle: 19 prosenttia määrätään äidin yksinhuoltoon ja noin 3 prosentin yksinhuoltajana on isä (Muuri 1999). Valtaosa lapsista jää myös asumaan äitinsä luokse, ja määrä on sitä suurempi mitä nuorempia lapset ovat (Kartovaara 2007b). Huollon muoto ei kuitenkaan yksin kerro vanhemmuuden jakautumisesta puolisoitten kesken, koska juridisen yhteishuoltajuuden toteutuminen vaihtelee. Tapaamisten kannalta huoltomuodolla on kuitenkin merkitystä, sillä vanhempien yhteishuollossa olevia lapsia tavataan useammin kuin yksinhuollossa olevia (Amato & Gilbreth 1999). Toisaalta on myös todettu, että lapsen huoltomuoto ei sinänsä ole ratkaiseva vaan kysymys on siitä, miten vanhempien yhteistyö eron jälkeen toimii. Yhteishuoltajuus saattaa edistää vanhempien yhteistyötä ja vähentää vanhempien välisiä konflikteja (Bauserman 2002).

Biologisten vanhempien välinen yhteistyö on yksi hyvin keskeinen tapaamisiin yhteydessä oleva tekijä (Bauserman 2002). Biologisten vanhempien yhteistyötä hankaloittaa se, että vanhempien väliset ristiriidat eivät useinkaan pääty eroon, vaan ne voivat lisääntyä avioeron jälkeen (Emery 1982). Määntän (2002, 17) suomalaisten eroon liittyviä selviytymistarinoita koskevassa tutkimuksessa entisistä puolisoista välittyi yleisesti hyvin negatiivinen kuva. Mitä pidempi erokriisi on ollut ja mitä enemmän konflikteja huoltajuudesta

⁸ Etävanhemman sukupuolella ei ole todettu olevan vaikutusta tapaamisten määrään: etä-äidit ja etä-isät tapaavat lapsiaan yhtä paljon (Nieminen 1990; Stewart 1999). Etä-äidit voivat kuitenkin kokea suurempia paineita hyvästä vanhemmuudesta, kohteleeihan yleinen asenneilmasto etä-äitiä ankarammin kuin etä-isää. Äitiyden kulttuurinen kuva on moraalilla koodailla väritetty, ja lapsistaan erillään asuva äiti saa herkästi huonon äidin leiman (esim. Huttunen 2001, 105; Nousiainen 2004). Isän yksinhuoltajuuteen ei nykyisin yleensä liity mitään poikkeuksellisen dramaattista, vaan vanhemmat pohtivat eri vaihtoehtojen seurauksia tasavertaisesti (Nieminen 1990; Nousiainen 2004). Silti suomalaisista yksinhuoltajista vain noin 10 prosenttia on miehiä..

⁹ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983).

sopimiseen on liittynyt, sitä huonompi suhde vanhemmilla usein on (Maccoby ym. 1993; Baum 2003). Liiton päättymiseen vaikuttaneiden tekijöiden sekä sen, kumpi puoliso on tehnyt aloitteen erosta, on myös todettu vaikuttavan biologisten vanhempien suhteen toimivuuteen. Vanhempien katkeroituminen voi vaikeuttaa suhdetta lapseen ja tehdä lapsesta välikappaleen vanhempien välisiin riitoihin. Lisäksi etävanhemman perhetilanne vaikuttaa biologisten vanhempien yhteistyön toimivuuteen. Isillä, joilla on uudesta liitostaan lapsia, on todettu olevan heikompi suhde lapsen äitiin kuin isillä, jotka asuvat yksin tai puolison kanssa. Suhteen on kuitenkin nähty paranevan ajan kuluessa. (Wallerstein & Blakeslee 1991; Bradshaw ym. 1999.)

Sosiaalisen vastuun ohella myös vastuu lapsen elatuksesta kuuluu etävanhemmalle eronkin jälkeen¹⁰. Lapsen elatuksesta huolehtivat etä-isät tapaavat lapsia säännöllisemmin ja heillä on hyvä suhde sekä lapseen että lapsen äitiin (Bradshaw ym. 1999; Stewart 1999). Myös Pulkkinen (2002) tulkinnan mukaan vastuun ottaminen lasten taloudellisesta huolenpidosta kertoo myös halusta toteuttaa eron jälkeistä vanhemmuutta. Toisaalta hyvin harva etävanhempi jättää elatusmaksut tarkoituksella maksamatta. Tärkeimmät syyt elatusmaksujen hoitamattomuuteen ovat englantilaisen tutkimuksen mukaan työttömyys, taloudelliset ongelmat ja äidin haluttomuus ottaa vastaan rahaa lapsen isältä (Bradshaw ym. 1999; Corden 1999).

Lapsen asuminen uusperheessä voi tuoda jännitettä tapaamisiin. Uusperheen perustaminen saattaa heijastua lapsen ja etä-isän tapaamisiin biologisten vanhempien välisen yhteistyön heikkenemisen vuoksi. Kun puoliset ovat avioituneet uudelleen, heillä on vähemmän yhteistyötä kuin tilanteessa, jossa kumpikaan ei ole vielä avioitunut uudelleen (Smart & Neale 1999; Smart & May 2004). Hankaluuksia tapaamisten kannalta voi aiheutua siitä, että isäpuoli yrittää löytää oman roolinsa perheessä ja lapsen elämässä. Uusperheen perustaminen saattaa siis vaikuttaa etä-isän sosiaaliseen osallistumiseen lapsen arkeen. Suomalaisen 1990-luvun alussa tehdyn tutkimuksen mukaan sekä lähivanhemman että etävanhemman uusi perhe tai parisuhde vähentää tapaamisia (Nieminen 1990). Kansainvälisessä tutkimuksessa on osoitettu, että yksin asuvat etä-isät tapaavat lapsiaan useammin kuin uudessa parisuhteessa elävät etä-isät (Bradshaw ym. 1999, 86–87, 98). Ylipäätään uusperheissä asuvat lapset tapaavat etävanhempiaan harvemmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset (Seltzer & Bianchi 1988; Cooksey & Craig 1998; Bradshaw ym. 1999; Hakovirta & Broberg 2007). Uusperheiden ja yksinhuoltajaperheiden lasten ja etävanhempien välisen suhteen laadussa ei kuitenkaan ole tutkimusten mukaan nähtävissä oleellisia eroja (Dunn ym. 2004).

¹⁰ Laki lapsen elatuksesta 704/1975.

Lapsen uusperhe näyttäisi siis vähentävän lapsen ja etävanhemman tapaamisia. Erityisesti tämä tapaamisten väheneminen todentuu ydinperhemäisesti rakentuneissa uusperheissä. Kun uusperheeseen syntyy yhteisiä lapsia ja uusperheen sisälle muodostuu tavallaan ydinperhe, ja kun uusperheen ihmissuhteet vahvistuvat, yhteydenpito vanhaan perheeseen mahdollisesti vähenee. Tämän tyyppisessä uusperheessä tapaaminen biologisen vanhemman kanssa saattaa olla vähäisempää, ja isä- tai äitipuolelle siirtyy vanhemmuuteen liittyviä velvollisuuksia. Toisaalta voidaan myös todeta, että lapsen uusperhe ei vähennä tapaamisia tilanteessa, jossa uusperhe perustuu enemmänkin kahden aikuisen väliseen parisuhteeseen. Lapsen näkökulmasta tällaisessa perheessä yksinhuoltajuus jää ikään kuin elämään perheen sisälle, jolloin myös etävanhempaa tavataan enemmän (Jaakkola & Sääntti 2000, 65–66).

Tutkimuksissa on esitetty, että hyvä suhde lapsen ja isäpuolen välillä tukee toimivaa suhdetta myös lapsen ja etä-isän välillä. Näiden suhteiden kytkeytymistä toisiinsa on pohdittu työn aikaisemmassa luvussa (2.4.2), jossa on tarkasteltu lapsen ja isäpuolen suhteeseen yhteydessä olevia tekijöitä. Keskeistä lapsen ja etä-isän tapaamisiin liittyvien tekijöiden kannalta on ajatus siitä, miten isäpuolen ja lapsen välille syntynyt suhde mahdollisesti heijastuu tapaamisiin. Keskeistä näyttäisi olevan suhteen määrittely eli vanhemmuutta painottava suhde on yhteydessä toimimattomaan etä-isäsuhteeseen (esim. Marsiglio 1992).

Lapsen ja etävanhemman tapaamisia selittävät aikaisemman tutkimuksen mukaan vahvimmin biologisten vanhempien välinen yhteistyö sekä etä-isän sosiaaliseen ja taloudelliseen vastuuseen liittyvät tekijät. Tapaamisten harvenemisen taustalla voi olla myös se, että äiti tai äidin uusi puoliso vastustaa ja estää tapaamisia tai että lapset eivät itse halua tavata isäänsä (Dudley 1991). Myös isät voivat olla haluttomia tapaamaan lastaan. Aina etävanhemman tapaaminen ei ole lapsen kannalta järkevää (esim. Dudley 1991; King 1994). Lähivanhemmalla voi olla perusteltu syy estää tapaamisia esimerkiksi perheväkivallan uhan vuoksi.

2.4.4 Lasten keskinäiset suhteet

Lasten väliset suhteet ovat keskeisiä uusperhesysteemin kannalta (Hetherington & Jodl 1994), ja ylipäätään sisaruussuhteet ovat tärkeitä lasten sosioemotionaalisen kehityksen kannalta. Uusperheen sisaruussuhteisiin on kiinnitetty tutkimuksissa yllättävän vähän huomiota (Bernstein 1997, 153; Coleman ym. 2000; Stewart 2007, 62). Yhtenä syynä tähän on se, että suurimmat lapsiin liittyvät kysymykset uusperheessä kytkeytyvät lapsen ja isä- tai äitipuolen väliseen suhteeseen, ja lasten keskinäisten suhteiden on ajateltu muodostuvan jotenkin luontaisesti (Ritala-Koskisen 2001, 33). Tässä

luvussa keskitytään lasten keskinäisiin sisaruussuhteisiin uusperheessä sekä yhteisen lapsen rooliin ja lasten tasapuoliseen kohteluun.

Uusperheen sisaruussuhteet. Uusperheen perustamisen myötä lapselle syntyy usein myös uusia sisaruussuhteita, mikäli vanhemman uudella kumppanilla on lapsia aikaisemmasta liitostaan. Nämä lapset voivat asua samassa perheessä, tai he ovat voineet jäädä asumaan toisen biologisen vanhemman luokse ja viettävät osan aikaa uusperheessä. Ritala-Koskinen (2001, 33) käyttää sisaruussuhteista seuraavia käsitteitä: täyssisarukset (sisaruksilla on yhteiset biologiset vanhemmat), puolisisarukset (toinen biologinen vanhempi on sama) sekä uussisarukset (kumpikaan biologinen vanhempi ei ole sama). Täyssisaruuksuhde on ollut olemassa jo ennen uusperheellistymistä, tai kyse on uusperheen puolisoitten yhteisten lasten välisestä suhteesta. Puolisisaruksia taas ovat esimerkiksi uusperheeseen syntyneet yhteiset lapset ja äidin aiemmasta liitosta olevat lapset keskenään. Puolisisarusten yhteinen vanhempi on useimmiten juuri äiti. Uussisaruksia ovat puolestaan vanhemman uuden kumppanin lapset. Nämä sisaruussuhteet toimivat uusperheen sisällä, mutta kaikkia näitä sisaruussuhteita lapsella voi olla myös muualla asuvan vanhemman perheessä. Vanhempien eron merkityksestä lapsen sisaruussuhteisiin on tehty kahdenlaista tulkintaa. Toisaalta on esitetty, että konfliktit sisarusten välillä kasvavat, ja toisaalta, että aikuissuhteiden muuttuminen lähentää sisaruksia (Hetherington & Jodl 1994).

Sisaruksia koskevassa tutkimuksessa on todettu, että he kokevat perheen eri tavalla (esim. Plomin, Asbury & Dunn 2001). Lapsuuden yhdessä asuneet sisarukset jakavat kuitenkin aina yhteisen menneisyyden. Kaikkiin sisaruussuhteisiin liittyy tavalla tai toisella kilpailu vanhempien huomiosta, ja hankalan sisaruussuhteen taustalla voi olla heikko vanhemman ja lapsen välinen suhde (Hetherington 1999, 19). Kasvatustapa vaikuttaa myös sisarusten väleihin (Parker & Stimpson 2004, 106). Uusperheiden sisaruussuhteista tekee erityisen myös se, että sisarusjärjestys rakentuu sattumanvaraisesti ja että lapset tulevat erilaisista perhekulttuureista. Uusperheen perustamisen yhteydessä lapsen tulee etsiä itselleen uusi rooli ja paikka sisarusten keskuudessa ja usein kuopuksen ja esikoisen paikat jaetaan uudelleen. Osa lapsista voi pelätä joutuvansa luopumaan omasta asemastaan perheessä. Uusperheen vanhemmilla on tärkeä rooli perheen sisaruussuhteiden tukemisessa: esimerkiksi perheeseen kuulumisen tunteen vahvistuminen vahvistaa myös sisaruussuhteita (Parker & Stimpson 2004, 270).

Lapset kokevat uussisaruksen tulemisen perheeseen hyvin eri tavalla. Jollekin uussisarus näyttäytyy kauan kaivattuna veljenä tai siskona, toinen ei koe juuri mitään läheisyyttä uussisaruksen kanssa ja kokee hänet vain uhaksi. Lapset keskittyvät perhettä määrittellessään ihmissuhteisiin eivätkä

niinkään rakenteisiin (Smart ym. 2001). Biologisuus ei lasten kesken merkitse yhtä paljon kuin vanhemmuudessa, tai se ei tule yhtä selvästi esille. Sisaruussuhteeseen ei liity niin voimakkaita biologisia latauksia kuin vanhemmuussuhteeseen (Ritala-Koskinen 1992, 41). Ritala-Koskinen (1993, 139) kuvaa uusperheen sisaruussuhteita kolmella käsitteellä: sisaruussuhde, kaverisuhde ja kilpailusuhde. Sisaruussuhde on syvin suhde, kaverisuhde on pinnallisempaa ystävyyttä ja kilpailusuhteessa ei ole mukana mitään sisaruussuhteeseen liittyviä elementtejä. Janatuksen (2002, 71) gradututkimuksen mukaan lapset kokivat keskinäiset suhteensa voimakkaimmin kaverisuhteiksi. Lapset perustelivat asiaa sillä, että he eivät ole keskenään sukua, vaikka samassa perheessä asuvatkin. Ritala-Koskinen (2001) tutkimuksen mukaan sisaruussuhteet koetaan yleisesti myönteisesti. Suhteet paranevat usein ajan myötä, mutta eivät saavuta kuitenkaan biologisia suhteita. Puolisisaruussuhteet ovat vähemmän intensiivisiä ja niissä on vähemmän kilpailua ja konflikteja kuin biologisten sisarusten välillä. Yhdessä asuvien puolisisarusten suhteet ovat paremmat kuin vain osan aikaa yhdessä asuvien puolisisarusten. (Ganong & Coleman 1994; Anderson 1999, 118; Deater-Deckard, Dunn & Lussier 2002; Parker & Stimpson 2004, 262.) Positiivisissa suhteissa ei puolestaan ole todettu olevan eroja täyssisarusten ja puolisisarusten välillä (Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Uussisaruussuhteet ovat usein vähemmän läheisiä kuin edellä käsitelty puolisisaruussuhteet ja näihin uussisarusten välisiin suhteisiin vaikuttavat vahvasti henkilökiemiat (Dunn, Deater-Deckard ja Pickering 1998).

Uusperheiden sisaruussuhteita voivat hankaloittaa perheen lasten väliset suuret ikäerot. Tutkimuksissa on todettu, että kohtuullisen samanikäiset sisarukset tulevat yleensä keskenään parhaiten toimeen, ja 2–4 vuoden ikäeroa voidaan pitää sisaruussuhteen kannalta optimaalisena (Parker & Stimpson 2004, 20). Toisaalta esimerkiksi Rannikko (2008, 181) on tutkimuksessaan todennut, että suurikaan ikäero ei ole este lämpimän sisaruussuhteen muodostumiselle. Uussisarusten suhteen kehittymiselle asettaa haasteita myös se, että täyssisarusten suhde on uusperhettä perustettaessa muodostunut hyvin kiinteäksi, koska he ovat olleet erotilanteessa toisilleen tärkeä tuki (Parker & Stimpson 2004, 255). Sisaruussuhteissa on todettu olevan myös sukupuolieroja, sillä samaa sukupuolta olevat puolisisarukset ovat enemmän tekemisissä keskenään (Bernstein 1997, 173), ja uusperheissä asuvat tytöt käyttäytyvät ylipäättään toisiaan kohtaan empaattisemmin kuin pojat (Anderson 1999, 118).

Lasten tasapuolinen kohtelu uusperheessä. Suomalaiseen kyselylomakeaineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan perheissä, joissa on yhteisiä lapsia, viidesosa pitää yhteisten lasten asemaa parempana kuin ei-yhteisten lasten (Jaakkola ja Sääntti 2000). Lasten epätasa-arvoinen kohtelu aiheuttaa

ongelmia kaikkien perheiden sisaruussuhteissa, mutta uusperheessä vaikutukset ovat erityisen selkeät, koska jokainen vielä etsii omaa paikkaansa perheessä (Parker & Stimpson 2004, 262). Ongelmat sisaruussuhteissa johtuvatkin usein siitä, että lapsia kohdellaan uusperheessä eri tavoin (Hetherington 1999). Ribbens McCarthy tutkimusryhmineen (2003, 109) tuo esille sen, että lasten tasapuolinen, mutta yksilöllinen kohtelu on uusperheessä tärkeää. Vaikka eriarvoisen kohtelun on ajateltu aiheuttavan ristiriitoja sisarusten välille, on toisaalta todettu, että se voi myös vahvistaa uusperheen lasten suhteita. Lapset saattavat silloin jopa liittoutua vanhempia vastaan. Vanhempien tehtävä uusperheessä on siis tukea uusperheen lapsia keskinäisissä suhteissaan osoittamalla tasapuolisuutta, mutta samalla on osattava olla myös erityisesti oman lapsensa vanhempi (Ritala-Koskinen 2001).

Uusperhetutkimuksessa on todettu, että vanhemmat kohtelevat biologisia ja ei-biologisia lapsiaan eri tavoin. Tämä erilainen kohtelu ilmenee suhteen läheisyyden asteessa sekä lapsen tukemisessa ja valvonnassa. (Mekos, Hetherington & Reiss 1996; Coleman ym. 2000.) Lasten kokemus kohtelun tasa-arvoisuudesta saattaa perheen sisällä olla erilainen, lapset voivat esimerkiksi kokea samanlaisen isäpuolen kohtelun hyvinkin eri tavoin (Coleman & Ganong 1997). Lasten tasapuoliselle kohtelulle uusperheessä asettaa haasteita myös se, että osa lapsista asuu uusperheessä vain osan aikaa. Näiden lasten tukeminen perheyhteisöön kiinnittymisessä on nähty tutkimuksissa tärkeäksi, esimerkiksi osan aikaa perheessä asuville lapsille tulee tarjota oma paikka omille tärkeille tavaroille (Parker & Stimpson 2004, 264).

Yhteinen lapsi uusperheessä. Yhteisen lapsen myötä uusperheen ajatellaan täyttävän perheen kriteerit. Kulttuurisena oletuksena onkin se, että uusperheeseen syntyy myös yhteisiä lapsia. (Ritala-Koskinen 2001.) Se, että kaikilla uusperheen jäsenillä on yhteiseen lapseen biologinen suhde, voi yhdistää perhettä. Sutisen (2005, 66) tutkimuksessa isäpuolien haastatteluissa tuli esille yhteisen lapsen merkitys perhettä yhdistävänä tekijänä. Kaikki gradutyössä haastatellut lapset, jotka olivat saaneet uusia pikkusisaruksia, kokivat näiden vahvistavan perheen yhteenkuuluvuutta ja he puhuivat innostuneesti pikkuisista sisaruksistaan (Janatuinen 2002, 73). Yhteinen lapsi voidaan siis nähdä perheen kiinteyttäjänä, yhdistäjänä tai jopa pelastajana (ks. myös Ritala-Koskinen 1992). Uusperheissä, joissa asuu sekä äidin että isän lapsia, yhteisen lapsen syntymä voi olla ”kahdenlaisia” puolisisaruksia yhdistävä tekijä (Bernstein 1997, 170). Yhteiselle lapselle voi muodostua myös käänteinen, perhettä epäyhtenäistävä rooli. Yhteisen lapsen syntymän myötä uusperheen sisälle muodostuu ydinperhe, jolloin muut lapset kokevat itsensä syrjäytetyiksi. (Robinson 1991; Ritala-Koskinen 1993.) Yhteisen lapsen syntymä näyttää aiheuttavan

eniten ongelmia 6–10-vuotiaille (Bernstein 1997, 156–160). Yhteisen lapsen roolia joudutaan pohtimaan uusperheissä paljon; esimerkiksi Sutisen (2005, 67) haastattelututkimuksessa isäpuolet vakuuttivat, että etälapset ovat yhtä tärkeitä kuin uusi lapsi. Sutinen tulkitsikin, että haastateltava oli ikään kuin etukäteen varautunut tulevaan kritiikkiin.

Bernstein (1997, 155) on tarkastellut sisaruussuhteita ja yhteisen lapsen asemaa Papernown (1984, ks. tarkemmin luku 1.2) uusperheen vaihesyklin näkökulmasta. Sisaruussuhde on yhteydessä siihen, millaisessa kehitysvaiheessa vanhempien parisuhde on lapsen syntymän aikaan. Jos yhteinen lapsi syntyy uusperheen perustamisen alkuvaiheessa, perheenjäsenillä ei ole ollut vielä aikaa sopeutua perhemuutokseen. Tässä tilanteessa yhteinen lapsi etäännyttää muita lapsia. Uusperheen kehityksen keskivaiheessa syntynyt yhteinen lapsi voi ihannetapauksessa vahvistaa yhteisen perhekulttuurin muodostumista. Toisaalta isä- tai äitipuoli voi tällöin keskittyä vain yhteiseen lapseen, jolloin perheen sisälle syntyy ydinperhe, josta ei-yhteiset lapset jäävät ulkopuolelle. Vasta viimeisessä kehitysvaiheessa oleva uusperhe pysyy ottamaan vastaan yhteisen lapsen samaan tapaan kuin tilanteessa, jossa ydinperheeseen syntyy uusi sisarus.

2.4.5 Isovanhemmuussuhteet uusperheissä

Sosiaalinen tuki on tärkeä vanhemmuuden ja koko perheen hyvinvoinnin kannalta (esim. Coie, Watt, West, Hawkins, Asarnow, Markman, Ramey, Shure & Long 1993; Bradley ym. 1997; Leinonen 2004). Perheiden saamasta sosiaalisesta tuesta isovanhempien tuki muodostaa keskeisen osan (vrt. Salmi & Lammi-Taskula 2004, 70). Isovanhemmat vaikuttavat lasten hyvinvointiin sekä suoraan että epäsuorasti. Suoraa vaikuttamista tapahtuu esimerkiksi isovanhempien huolehtiessa lapsesta ja epäsuoraa vaikuttamista silloin, kun isovanhemmat tukevat lapsen vanhempia heidän kasvatustyössään. Hyvä lapsen ja isovanhemman suhde on yhteydessä myös hyvään lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. (Lussier, Deater-Deckard, Dunn & Davies 2002.)

Isovanhempien tuen ja laajemmin sosiaalisen tuen merkitys korostuu perherakennetta koskevassa muutostilanteessa (esim. Belsky 1984; Pulkkinen 1994, 43; Schaffer 1998; Hetherington & Stanley-Hagan 1999; Dunn ym. 2000; Lussier ym. 2002). Isovanhemmat edustavat lapselle pysyvyyttä vanhempien eron jälkeen, ja lapsille on tärkeää keskustella heidän kanssaan eroon liittyvistä tuntemuksista (esim. Kennedy & Kennedy 1993; Dunn ym. 2000). Tässä tutkimuksessa käsitellään isovanhemmuussuhteita, koska isovanhemmat ovat usein hyvin oleellinen osa perhesysteemiä. Lapsen vanhempien avioero tuo uusia haasteita myös lapsen ja isovanhemman

suhteeseen. Avioeron ja uusperheen perustamisen myötä lapsen biologiset isovanhemmuussuhteet väistämättä yleensä jollakin tavalla muuttuvat, ja isä- tai äitipuolen vanhemmat tulevat mukaan perhesysteemiin.

Ydinperheyksikön purkaututtua joudutaan miettimään lojaalisuuskysymyksiä. Uudelleen avioituneiden on välttämätöntä pohtia suhdettaan entisiin appivanhempiinsa ja miettiä siihen liittyviä velvoitteita suhteessa uuden kumppanin vanhempiin. Eron jälkeisestä sukulaisuuden rakentumisesta voidaan esittää kaksi erilaista mallia. Ensimmäisessä mallissa ytimen muodostaa parisuhde, jonka mukaan valikoituvat myös sukulaisuussuhteet. Toista mallia kutsutaan uusperhesukulaisuuden malliksi, ja siinä suhteita ohjaava sidos on vanhemman ja lapsen välinen suhde. (Castrén 2008, 246–248.) Castrénin (2008, 252) haastattelututkimuksen analyysissä lapsen keskeinen rooli eron jälkeisen sukulaisuuden määrittäjänä nousi selkeästi esiin. Tämä lapsen rooli voi olla hyvinkin vahva tilanteessa, jossa vanhemmalla ei ole uutta aviosuhdetta. Edellä mainitun tutkimuksen tulosten mukaan suurimmalla osalla oli eron jälkeen säilynyt jonkinlainen yhteys entisen puolison sukulaisiin, useimmiten entisen puolison vanhempiin ja sisaruksiin. Tutkimuksessa korostui erityisesti isovanhempisuhteiden säilyttämisen tärkeys lasten kannalta eron jälkeen. Jaakkolan ja Sántin (2000) kyselylomakeaineistoon perustuvassa tutkimuksessa puolestaan todettiin, että runsaat 60 prosenttia uusperheelisistä naisista oli ainakin jonkin verran tekemisissä entisen puolison suvun kanssa. Castrénin (2008, 242) tutkimuksessa tuli esiin myös se, että miehet tekivät haastatteluissa selkeää rajaa menneen ja nykyisen välillä näissä eron jälkeisissä suhteissa. Miehet ajattelivat, että uuden liiton myötä suhteet entisen puolison suvun kanssa kuuluvat ”entiseen elämään”.

Tutkimusten mukaan vanhempien eroaminen muuttaa lasten ja isovanhempien suhteita, ja muutoksen myötä isovanhemmat saattavat olla epävarmoja roolistaan muuttuneessa perheessä. Isovanhempien osalta Drewin ja Smithin (1999) tutkimuksessa todettiin, että avioeron myötä lasten ja isovanhempien suhde usein heikkenee ja että isovanhemmat ovat suhteeseen tyytymättömämpiä kuin ennen avioeroa. Myös Lussier (2002) tutkimusryhmineen totesi, että ydinperheiden lapset olivat läheisempiä isovanhempien kanssa kuin muiden perhetyyppien lapset. Toisaalta ruotsalaisen tutkimuksen mukaan isovanhempien kontaktit lastenlapsiin jopa lisääntyivät eron jälkeen (ks. Salmi & Lammi-Taskula 2004). Verrattaessa äidin ja isänpuoleisten isovanhempien tapaamisia eron jälkeen todettiin, että äidinpuoleiset isovanhemmat tapaavat lapsenlapsiaan enemmän kuin isänpuoleiset isovanhemmat (Bray & Berger 1990). Lapset asuvat usein äidin kanssa, joten isänpuoleisten isovanhempien tapaaminen kytkeytyy siihen, miten usein isä tapaa lapsiaan.

Isovanhemmat pyrkivät pitämään hyvät välit molempiin lapsen huoltajiin eron jälkeen, jotta lapsen tapaaminen mahdollistuu (Drew & Smith 1999). Yhteyden pitäminen entiseen vävyyn tai miniään ei välttämättä onnistu, jolloin isovanhemmilla ei ole enää mahdollisuutta tavata lapsenlapsiaan. Suomen lainsäädäntö ei tunne isovanhempien tapaamisoikeutta erotilanteessa. Suhteiden katkeaminen monien muidenkin mullistusten keskellä on lapselle hankala asia. Yhdysvalloissa ja Englannissa on laki, jonka perusteella isovanhemmat voivat hakea tapaamisoikeutta silloinkin, kun se on vastoin vanhempien toivomusta.

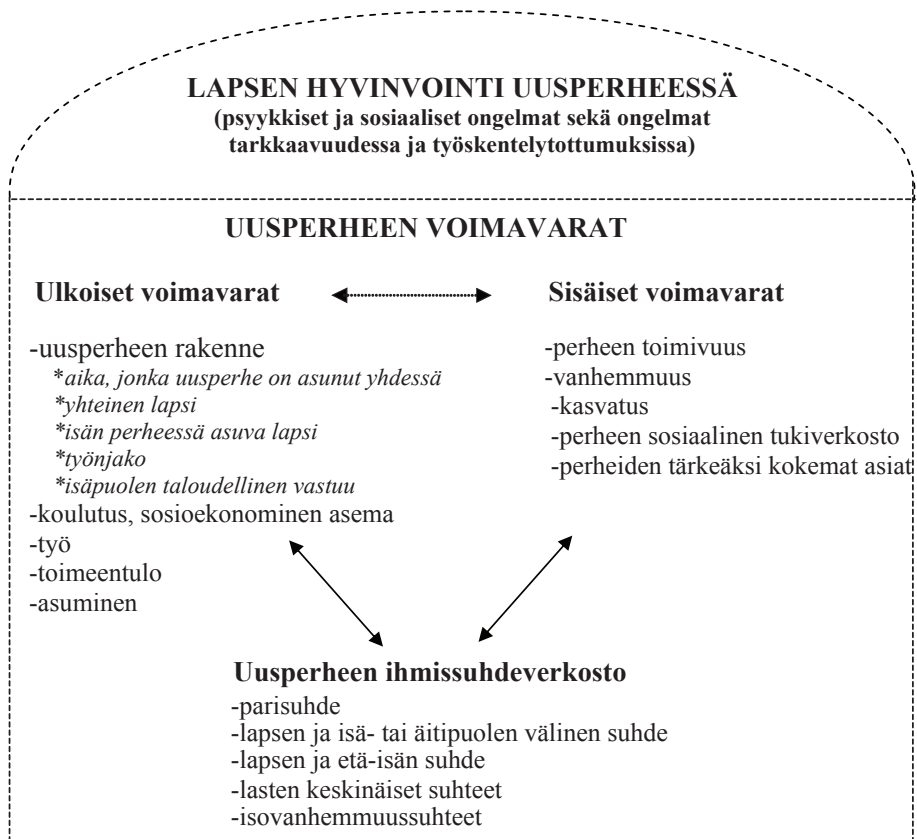
Isovanhempisuhteiden muuttumiseen ei vaikuta ainoastaan vanhempien ero, vaan myös vanhempien uudelleenavioituminen. Lapset, jotka asuvat isäpuolen kanssa, ovat vähemmän tekemisissä muualla asuvan isän vanhempien kanssa kuin yksinhuoltajaäidin kanssa asuvat lapset. Tilanne voi johtua siitä, että uudelleenavioituneet vanhemmat keskittyvät uusperheen suhteisiin. (Lussier ym. 2002.) Uusperheen isovanhemmat voivat tukea uuden perheen perustamista positiivisella suhtautumisella, toisaalta he voivat myös hankaloittaa lapsen sopeutumista uusperheeseen esimerkiksi puhumalla ikävään sävyyn lapsen vanhemman uudesta puolisoista (Ganong & Coleman 2004, 176).

Uusperheissä lapset saavat usein myös uudet isovanhemmat isä- tai äiti puolen vanhemmista. Äiti- tai isäpuolen vanhempien suhde lapseen on yhteydessä aikaisempaan tilanteeseen, eli jos heillä ei ole biologisia lapsenlapsia, isovanhemman rooli voi olla erityisen tervetullut. Jos taas lapsenlapsia on entuudestaan, isovanhemmat kantavat huolta siitä, että lapsia kohdellaan tasapuolisesti. Myös lapsen ikä on yhteydessä uuden isovanhempisuhteen syntyyn: vanhemmat lapset eivät enää luo yhtä läheistä suhdetta isä- tai äiti puolen vanhempiin kuin pienemmät lapset. (Ganong & Coleman 2004, 183.) Uusista isovanhemmuussuhteista ei yleensä muodostu biologisten kaltaisia (Kennedy & Kennedy 1993). Cherlinin ja Furstenbergin (1994) tutkimuksen mukaan ainoastaan vajaalla kymmenellä prosentilla isovanhemmista ei ollut mitään ongelmia hyväksyä lastensa puolisoitten lapsia. Erityisesti isoäitien on vaikea kohdella tasa-arvoisesti biologisia ja ei-biologisia lapsenlapsia (Henry, Ceglian & Ostrander 1993).

Eron jälkeisten sukulaisuussuhteiden rakentumisesta esitettiin edellä kaksi erilaista tapaa (Castrén 2008, 239). Ensimmäisessä mallissa suhteet valikoituvat parisuhteen mukaan, ja toisessa mallissa suhteita ohjaava sidos on puolestaan vanhemman ja lapsen suhde. Sovellettaessa näitä malleja uusperheen isovanhemmuussuhteisiin voidaan ajatella, että perheissä, joissa etävanhemman puoleiset isovanhemmuussuhteet ovat toimivia, suhteita ohjaa vahvemmin vanhemman ja lapsen suhde. Mikäli ohjaavana sidoksena on parisuhde, korostuvat puolestaan toimivat suhteet isäpuolen vanhempiin.

2.5 Uusperheiden voimavarojen ja lasten hyvinvoinnin viitekehys

Tässä tutkimuksessa lapsen hyvinvoinnin tarkastelussa hyödynnetään kahta edellä esiteltyä viitekehystä: perheen voimavaroihin perustuvaa mallia (kuvio 2) ja uusperheen lapsen hyvinvointia tarkastelevaa mallia (kuvio 3). Näissä lähtökohdissa on paljon yhteistä, mutta uusperheen lasten hyvinvointia selittävä malli tuo oman lisänsä perheen voimavaroja koskevaan ajatteluun. Tämän tutkimuksen viitekehyksessä hyödynnetään tästä mallista erityisesti uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuuden merkitystä lasten hyvinvoinnin kannalta. Näiden kahden mallin pohjalta sovellettu tämän tutkimuksen viitekehys esitetään kuviossa 4.

Kuvio 4. Uusperheen lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevat tekijät

Uusperheen hyvinvointiin ovat yhteydessä perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat sekä osana näitä voimavaroja uusperheen ihmissuhdeverkosto. Perheen ulkoisista voimavaroista tarkastelun keskiössä ovat uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät, vanhempien koulutus, sosioekonominen asema sekä työhön, toimeentuloon ja asumiseen liittyvät tekijät. Sisäisistä voimavaroista tutkimuksessa keskitytään perheen yleiseen toimivuuteen, vanhemmuuteen ja kasvatukseen, perheen sosiaaliseen tukiverkoston sekä perheiden tärkeiksi kokemiin asioihin. Perheiden arvostuksia koskevassa tarkastelussa syvennytään myös perheen ja työn yhdistämiseen liittyviin kysymyksiin. Tarkastelussa painottuvat sisäiset voimavarat, koska tässä tutkimuksessa käytettävän aineiston pohjalta tehdyn aikaisemman tutkimuksen (Tähtinen, Broberg, Forssén & Hakovirta 2004) keskeisin tulos oli se, että perheen sisäiset voimavarakelijät ovat ulkoisia tekijöitä voimakkaammin yhteydessä pienten lasten hyvinvointiin. Sosiaalisen verkoston osalta tarkastelu rajataan uusperheen ihmissuhdeverkostoon, koska sen merkitys uusperheen lapsen hyvinvointia selittävänä tekijänä on hyvin keskeinen.

Uusperheen ihmissuhdeverkosto ja sen toimivuuden yhteys lasten hyvinvointiin ovat siis tässä tutkimuksessa keskeisessä asemassa. Koska uusperheisiin ja niiden jäsenten välisiin suhteisiin liittyvät käsitteet eivät ole kielessämme yleisesti vakiintuneita, otetaan seuraavassa esille tässä tutkimuksessa tehtyjä käsitteiden käyttöön liittyviä valintoja. Uusperhe määritellään kuten Tilastokeskuksen tilastoinneissa¹¹, eli uusperheessä on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Perheen kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. Tutkimuksen kyselylomakeaineiston poiminta on myös tehty tämän kriteerin mukaisesti (ks. tarkemmin luku 3.3.1). Uusperheen muodostumisen ajankohdaksi määritellään tässä tutkimuksessa yhteen muuttaminen, jolloin kyseessä ei aina ole uudelleenavioituminen. Tutkimuksessa mukana olevien uusperheiden vanhemmat ovat keskenään joko avio- tai avoliitossa. Kahden huoltajan perheistä käytetään tässä tutkimuksessa käsitettä ydinperhe¹² ja lapsen ja vanhemman muodostamasta perheestä käsitettä yksinhuoltajaperhe¹³.

Uusperheen aikuisten vanhemmuuden määrittelyyn tarvitaan lisämääreitä, koska uuden aikuisen vanhemmuus halutaan jollakin tapaa erottaa biologisesta vanhemmuudesta. Nimitykset isäpuoli ja äitipuoli ovat sävyntyneet kulttuurissamme negatiivisesti, esimerkiksi tunnetuissa saduissa (Lumikki, Tuhkimo). Ritala-Koskisen (2001) tutkimuksessa käytettiin lapsen

11 http://www.stat.fi/til/perh/2008/perh_2008_2009-05-29_laa_001_fi.html

12 Ydinperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa asuu vanhemmat ja heidän yhteiset lapsensa.

13 Yksinhuoltajalla tarkoitetaan lapsen ja hänen vanhempansa muodostamaa perhettä. Käsitteellä ei viitata lapsen huoltomuotoon.

vanhemmista käsitteitä biologinen äiti, biologinen isä, uusi äiti ja uusi isä. Sutinen (2005) pohti väitöskirjassaan, luovatko käsitteet uusi isä ja uusi äiti vaikutelman siitä, että äitejä ja isiä voidaan laittaa kiertoön ja hankkia taas uusia. Hän käyttää omassa tutkimuksessaan nimityksiä uusvanhempi, uusperheen uusi aikuinen tai uusperheen toinen aikuinen. Sutinen perustelee näitä nimityksiä sillä, ettei hän niitä käyttäessään ole määrittelemässä isä- ja äitipuolille vanhemmuuden tehtävää suhteessa lapsipuoleen. Pidän kuitenkin selkeimpinä käsitteinä oman tutkimukseni viitekehyksen kannalta isä- ja äitipuolta, joten päädyin käyttämään niitä. Vaikka valitsin käsitteet isä- ja äitipuoli, en kuitenkaan ota sillä kantaa suhteeseen sisältyvään vanhemmuuteen. Tässä tutkimuksessa lähdetään siitä ajatuksesta, että toisen aikuisen rooli uusperheessä määritellään hyvin väljästi. Uusperheen äidistä (joka siis on biologinen äiti¹⁴ lapsilleen ja äitipuoli perheessä osan aikaa asuville perheen isän lapsille) käytetään yleisesti nimitystä perheen äiti.

Ritala-Koskinen (2001) käyttää tutkimuksessaan lapsipuolen sijasta käsitettä uuslapsi. Päädyin pitäytymään Sutisen (2005) tavoin lapsipuolikäsitteessä, koska se on kulttuurissamme tutuin. Uusperheen suhdeverkoston käsittelevässä osuudessa ei-yhteisistä lapsista käytetään käsitettä äidin lapsi. Tämä käsite on tämän tutkimuksen viitekehyksessä selkeä, koska aineistoni uusperheiden ei-yhteiset lapset ovat kaikissa tapauksissa äidin lapsia (poikkeuksena perheen voimavaroja käsittelevä osuus).

Eniten ongelmia ilmeni mietittäessä toimivaa käsitettä uusperheen isän biologiselle lapselle, joka ei virallisesti asu uusperheessä, mutta joka saattaa elää siellä pitkiäkin aikoja. Ongelmallista tässä käsitteessä on se, että sen lähtökohta on määritellä henkilö virallisen asuinpaikan mukaan. Vieraileva lapsi -nimitys ottaa liiaksi kantaa vanhemman ja lapsen suhteen laatuun ja lapsen asemaan uusperheessä (Sutinen 2005). Puhuttaessa vierailevasta lapsesta jää huomiotta yhdessä vietetyn ajan määrä ja sisältö. Päädyin lopulta käyttämään omassa tutkimuksessani käsitettä uusperheen isän lapsi. Puhuttaessa uusperheen isän lapsesta tarkoitetaan tässä tutkimuksessa siis lasta, joka asuu osan aikaa uusperheessä mutta asuu vakituisesti äitinsä kanssa muualla. Lapsen uusperheen ulkopuolella asuvasta isästä päädyttiin tutkimuksessa käyttämään käsitettä etä-isä (tai etävanhempi). Käsitteillä ei oteta kantaa suhteen laatuun, vaan sillä halutaan kuvata ainoastaan sitä, että vanhempi ja lapsi asuvat vakituisesti eri osoitteissa.

14 Tai adoptioäiti.

Tässä luvussa esitellään tutkimuskysymykset, tutkimusaineistot sekä tutkimuksen yleiset menetelmälliset lähtökohdat. Menetelmälliset ratkaisut käsitellään tarkemmin tutkimuksen empiirisessä osassa jokaisen luvun kohdalla erikseen.

3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella lasten hyvinvointia uusperheessä perheen voimavarojen näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimusongelma keskittyy uusperheen voimavaroihin ja toisaalta siihen, mitä seikkoja vanhemmat pitävät ongelmina perhe-elämässään. Voimavaroista tutkimuksen keskiössä on erityisesti uusperheen ihmissuhdeverkosto. Muuttuvien perhesuhteiden on ajateltu uhkaavan lapsen hyvinvointia, joten toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on selvittää uusperheen lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevia perheen voimavaroihin liittyviä tekijöitä.

1. Uusperheen voimavarat ja haasteet

- 1.1. Mitkä ovat uusperheen ulkoiset¹⁵ ja sisäiset¹⁶ voimavarat vanhempien arvioimina?
- 1.2. Miten perheiden voimavarat vaihtelevat eri perhetyyppien mukaan?
- 1.3. Mitkä ovat uusperheen suurimmat ongelmat vanhempien arvioimina?
- 1.4. Millainen on uusperheen ihmissuhdeverkosto ja sen toimivuus äitien arvioimana?
- 1.5. Mitkä ovat uusperheen ihmissuhdeverkoston vahvuudet ja vaikeudet vanhempien arvioimina?

2. Lasten hyvinvointi uusperheessä

- 2.1. Millainen on lasten hyvinvointi äitien arvioimana?
- 2.2. Miten uusperheen rakenteeseen ja ihmissuhdeverkostoon liittyvät tekijät ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin?

¹⁵ Koulutus, sosioekonominen asema, työ, toimeentulo ja asuminen.

¹⁶ Perheen toimivuus, vanhemmuus, kasvatusta, sosiaalinen verkosto ja perheiden tärkeiksi kokemat asiat.

Ensimmäinen tutkimusongelma liittyy uusperheen voimavaroihin ja toisaalta haasteisiin ja ongelmiin. Pyrkimyksenä on luoda laajan kyselylomakeaineiston avulla yleiskuva suomalaisten uusperheiden elämästä sisäisten ja ulkoisten voimavarojen näkökulmasta. Kuvailevan analyysin lisäksi tavoitteena on vertailla uusperheen voimavaroja ydin- ja yksinhuoltajaperheiden vastaaviin, koska tarkoituksena on saada esille mahdolliset erot perheiden välillä voimavaranäkökulmasta tarkasteltuna. Tutkimuksessa mukana olevat erilaiset perheet ovat muodostuneet toisistaan poikkeavista lähtökohdista. Toisaalta näitä perhetyyppejä myös yhdistävät monet asiat. Vaikka ydin- ja uusperhe perustetaan erilaisista lähtökohdista käsin, niitä yhdistää aina se, että perheessä asuu kaksi aikuista. Yksinhuoltaja- ja uusperheitä taas yhdistää useimmiten taustalla vaikuttava avioero, mutta uusperheen perustaneet tai ainakin toinen heistä on käynyt läpi eroprosessin lisäksi perheen uudelleenmuotoutumisen. Voimavaroja on mahdotonta tarkastella ottamatta huomioon perhe-elämään liittyviä haasteita, joten tutkimuksessa selvitetään myös vanhempien käsityksiä uusperhe-elämään liittyvistä ongelmallisista seikoista.

Kun tarkastellaan erityisesti uusperheen voimavaroja, perheen ihmissuhdeverkosto on keskeisessä asemassa. Uusperhe ja sen moninainen ihmissuhdeverkosto määritellään tässä tutkimuksessa moniulotteiseksi ja dynaamiseksi systeemiksi. Tutkimuksessa tarkastellaan millaisena perheen suhdeverkosto näyttäytyy uusperheen äidin näkökulmasta. Suhdeverkostoa koskeva tarkastelu kohdistuu niihin uusperheisiin, jotka ovat muodostuneet äidin ja hänen lastensa ympärille. Osaan näistä perheistä on syntynyt myös puolisoitten yhteisiä lapsia, ja isän muualla asuva lapsi saattaa asua osan aikaa perheessä. Ihmissuhdeverkostosta tarkempaan tarkasteluun valittiin ne suhteet, jotka kuvaavat erityisesti uusperheen ihmissuhdeverkostoa. Parisuhde on uusperheen lähtökohta, joten se on tarkastelussa mukana, samoin isäpuolen ja lapsen välinen suhde, joka aikaisemmassa tutkimuksessa on nähty tärkeänä uusperheen toimivuuden kannalta. Kolmantena suhteena päädyttiin tarkastelemaan lapsen ja etä-isän suhdetta, joka edustaa puolestaan yhdessä asuvan uusperheen ulkopuolelle ulottuvaa lapselle merkityksellistä suhdetta. Tutkimuksessa selvitettiin äitien näkemyksiä näiden suhteiden toimivuudesta ja niihin liittyvistä tekijöistä kyselylomakeaineiston analyysin avulla. Tästä saatua kuvaa pyritään syventämään keskittymällä koko uusperheen ihmissuhdeverkoston vahvuuksiin ja haasteisiin haastatteluaineiston valossa.

Toinen tutkimusongelma keskittyy uusperheen lasten hyvinvointiin ja sen kytkeytymiseen perheen voimavaroihin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että uusperheiden lapsilla on jonkin verran suurempi hyvinvointia uhkaavien ongelmien riski kuin muissa perheissä asuvilla lapsilla. Tässä

tutkimuksessa pyritään selvittämään, mitkä uusperheiden voimavaroihin ja erityisesti ihmissuhdeverkostoon liittyvät asiat voivat mahdollisesti olla lasten hyvinvointiongelmien taustalla. Tutkimuksen tämä osuus kohdistuu uusperheen ei-yhteisiin lapsiin. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on erityisesti ei-yhteisten lasten hyvinvointi, vaikka uusperheellisyys onkin keskeinen osa myös perheeseen syntyneiden yhteisten lasten elämää.

Tutkimusasetelmassa keskeistä on uusperheen voimavarojen ja lasten hyvinvoinnin tarkastelu moniulotteisesti, joten tutkimuksessa päädyttiin yhdistämään eri menetelmiä. Menetelmien yhdistämiseen liittyviä ratkaisuja esitellään seuraavassa alaluvussa. Tutkimuksessa käytetään kahta aineistoa: kyselylomakeaineistoa sekä haastatteluaineistoa. Näitä esitellään aineistojen yhdistämistä koskevan alaluvun jälkeen tarkemmin.

3.2 Tutkimusmenetelmien yhdistäminen

Tutkimusmenetelmät on perinteisesti jaettu tiukasti kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin (esim. Brannen 1992; Tashakkori & Teddle 2003). Näiden menetelmien taustalla on ajateltu olevan erilainen paradigma ja tutkimusprosessia kokonaisuudessaan on pidetty erilaisena. Kvantitatiivisen tutkimuksen taustalla on positivistinen paradigma, jolloin tyypillistä on hypoteesien ja teorioiden testaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa teorioiden ja tulosten käsitteellistäminen on puolestaan lopputulos. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan roolia on korostettu. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä, kun taas kvalitatiivisen tutkimuksen tulokset edustavat paikallisempaa ja rajallisempaa analyysiä. Näiden tutkimusmenetelmien on nähty tuottavan erilaisen kuvan sosiaalisesta todellisuudesta. (Brannen 1992, 3–4.) Tästä syystä menetelmien yhdistämiseen on ajateltu liittyvän periaatteellisia ongelmia (ks. esim. Siljander 1992; 2005).

Töttö (2000, 75) puolestaan korostaa, että tutkimusotteen tarkoituksenmukaisuus riippuu tutkimusongelmasta, joten tutkimusote valitaan puhtaasti tutkimusongelman mukaan. Kahtiajaon yhteydessä ei ole tarpeellista puhua laadullisesta ja määrällisestä, vaan eron voi ilmaista myös toisin. Esimerkiksi aineistot voidaan jakaa suuruuden mukaan kahteen luokkaan tai tutkimuskysymyksiä voi luokitella sen mukaan, millaisilla aineistoilla kysymyksiin pyritään vastaamaan. (Töttö 2004, 9–10.) Menetelmien kahtiajaon ei tarvitse olla jyrkkä siitäkään syystä, että kaikki kvantitatiiviset tutkimukset eivät ole deduktiivisia, teorioita testaavia tutkimuksia, eivätkä kaikki kvalitatiiviset tutkimukset ole induktiivisia tutkimuksia. Menetelmien eroja on korostettu, mutta niistä löytyy myös paljon samankaltaisuuksia, kuten se, että molem-

missa pyritään luotettavuuteen. Ylipäättään periaatteelliset erot näiden lähestymistapojen välillä ovat hyvin pieniä (esim. Pitkäniemi 2009). Menetelmien yhdistämiseen liittyen puhutaan kolmannesta metodologisesta liikkeestä tai paradigmasta, jossa pyritään ratkaisemaan tutkimuksen käytännön ongelmia ottamalla huomioon molempien perinteisten tutkimussuuntauksien vahvuudet ja luomalla uudenlaisia metodologisia ratkaisuja. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen menetelmän välillä käyty debatti on osaltaan vaikuttanut menetelmiä yhdistävän ajattelun tulemiseen. (Winchester 1999.)

Menetelmien yhdistämisessä tai integroivassa tutkimuksessa (mixed methods designs¹⁷) sovitetaan yhteen kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta tai metodeja samaan tutkimukseen. Yhdistämisen tarkoituksena on maksimoida vahvuudet ja minimoida heikkoudet tutkimusasetelmissa. (Johnson & Onwuegbuzie 2004.) Menetelmiä yhdistävissä asetelmissa korostetaan usein pragmaattisuutta. Taustalla on vahva ajatus siitä, että menetelmien kombinaatio on enemmän kuin kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen summa. (Tashakkori & Teddlie 2003.) Erilaiset menetelmät ovat eri tavoin käyttökelpoisia todellisuuden eri aspektien selvittämisessä, joten monimenetelmäinen lähestymistapa voi olla useassa tapauksessa hyvä lähtökohta (esim. Nummenmaa 1992). Ihannetapauksessa määrälliset ja laadulliset menetelmät täydentävät toisiaan, niiden käyttö etenee rinnakkaisena ja prosessit yhdistyvät tuloksissa. Vaihtoehtoja tutkimusasetelman rakentamiseen on useita. Täysin saumaton yhdistäminen ei kuitenkaan Pitkäniemen (2009) näkemyksen mukaan ole juuri toteutunut tutkimuksissa.

Menetelmien yhdistämisen avulla pystytään vastaamaan kokonaisvaltaisempiin tutkimuskysymyksiin kuin joko kvantitatiivisella tai kvalitatiivisella tutkimusotteella yksinään voitaisiin tehdä (Newman, Ridenour, Newman & DeMarco 2003). Perhetutkimuksen alueeseen liittyvät tutkimusaiheet ovat monimutkaisia, dynaamisia ja monitieteisiä. Perhetutkimuksen alueella on tehty paljon kvalitatiivista tutkimusta (Acock, van Dulmen, Allen & Piercy 2005), mutta uusperhetutkimuksessa myös menetelmien yhdistämistä voidaan pitää hedelmällisenä lähtökohtana (Ganong & Coleman 2004, 233). Menetelmiä yhdistettäessä on mahdollista tutkia suurempia kokonaisuuksia. Kvantitatiivinen tutkimus yleensä todentaa teoriaa, kvalitatiivisen avulla pyritään luomaan teoriaa. Mikäli pyrkimyksenä on tehdä molempia, menetelmien yhdistäminen voi olla mahdollisuus yhdistää nämä pyrkimykset. Esimerkiksi ensin kvantitatiivisen tutkimuksen avulla selvitetään, onko tietty muuttuja yhteydessä toiseen muuttujaan. Tämän jälkeen kvalitatiivisen lähestymistavan avulla vastataan

¹⁷ Menetelmien yhdistämisestä käytetään kirjallisuudessa erilaisia nimityksiä (esim. meshing methods, multi-methods, complementary research, multiple research strategies, intergration of information, triangulation).

kysymykseen siitä, miten todettu yhteys toteutuu. (Teddlie & Tashakkori 2003, 14–15.) Menetelmien yhdistäminen antaa mahdollisuuden yhdistää myös mikro- ja makrotasoa tutkimuksessa (Onwuegbuzie & Leech 2004).

Tässä tutkimuksessa käytetään yhdistelmää tutkimusmenetelmistä ja aineistoista. Tutkittaessa uusperheiden voimavaroja ja niihin liittyen erityisesti perheen ihmissuhdeverkostoa, kyselyaineisto ei yksin riitä kuvaamaan perheiden näkemyksiä. Suhdeverkoston moniulotteisempi tarkastelu edellyttää myös laadullisen aineiston käyttämistä. Tiivistetysti voisi ajatella, että kyselylomakeaineistoon perustuva tutkimus kuvaa suuren uusperheiden ryhmän mielipidettä, jolloin myös yleistysten tekeminen on mahdollista. Haastattelututkimukseen perustuvan analyysin avulla taas siirrytään enemmän yksittäisten perheiden näkemyksiin. Tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa tutkittavasta ilmiöstä.

Menetelmien yhdistäminen voidaan tehdä käytännössä kolmella eri tavalla (Brannen 1992). Ensimmäisessä vaihtoehdossa pääpaino on kvantitatiivisessa tutkimuksessa, toisessa pääpaino on kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja viimeisessä vaihtoehdossa nämä menetelmät ovat mukana yhtä vahvoina. Leech ja Onwuegbuzie (2009) ovat puolestaan esittäneet menetelmiä yhdistävän tutkimuksen luokittelun typologian. Luokittelun kriteerinä ovat menetelmien yhdistämisen taso, aikaulottuvuus sekä se, millaisen painon lähestymistapa tutkimuksen kokonaisuuden kannalta saa. Tässä tutkimuksessa pääpaino on selkeästi kvantitatiivisessa tutkimuksessa, mutta kvalitatiivisen analyysin avulla pyritään täydentämään kokonaiskuvaa. Haastatteluaineisto voidaan kerätä lomakeaineiston kanssa rinnakkain, samanaikaisesti tai peräkkäin, kun halutaan syventää tilastoanalyysien pohjalta tehtyjä tulkintoja (Creswell, Clark, Gutmann & Hanson 2003). Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty peräkkäin eli ensin kyselylomakeaineisto ja sen jälkeen haastatteluaineisto. Alustavan kyselylomakeaineiston analyysin pohjalta valittiin haastatteluun osa kyselylomakkeeseen vastanneista¹⁸. Aineistojen yhdistämisestä osa tapahtuu analyysivaiheessa ja osa vasta tulkintavaiheessa (ks. Creswell ym. 2003). Asetelman tarkoituksena on käyttää kvalitatiivisia tuloksia apuna tulkittaessa ja selitettäessä kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia (Brannen 1992, 24–25).

18 Haastatteluaineiston keräämistä kuvataan tarkemmin luvussa 3.3.3.

3.3. Tutkimuksen aineistot

Tässä aluvussa esitellään tutkimuksen aineistona oleva kyselylomake- ja haastatteluaiaineisto. Kyselylomakeaineiston käyttämiseen liittyen kuvataan myös tutkimuksen mittarit ja muuttujat.

3.3.1 Kyselylomakeaineisto

Kyselylomakeaineisto on vuonna 2002 Suomen Akatemian SYREENI-tutkimusohjelman (Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa, 2001–2003) projektin ”Origins of Exclusion in Early Childhood”¹⁹ yhteydessä kerätty postikysely. Perusjoukkona olivat suomalaiset lapsiperheet, joissa oli vuoden 2001 lopussa 3-, 6- tai 8-vuotias lapsi. Väestörekisterikeskuksen tiedoista poimittiin satunnaisesti 4 200 perhettä, joissa asui 1993, 1996 tai 1998 syntynyt lapsi. Otokseen poimittiin 1 200 kahden huoltajan perhettä, 1 500 yksinhuoltajaperhettä ja 1 500 uusperhettä. Otannan ulkopuolelle jätettiin kotikielensä muuta kuin suomea puhuvat perheet.

Tutkimuksessa käytetyllä kyselylomakkeella (liite 1) kartoitettiin perheen ulkoisia ja sisäisiä voimavaroja. Lomake sisälsi myös kysymyssarjoja, jotka oli tarkoitettu vain osalle vastaajista, esimerkiksi työssäkäyville tai työttömille. Lomake muodostui seuraavista osista: perherakenne (kysymykset 1–7), asuminen (kysymykset 8–14), koulutus ja työmarkkina-asema (kysymykset 15–19), työhön (kysymykset 20–32), työttömyyteen (33–44) tai kotiäitiyteen liittyvät kysymykset (kysymykset 45–51), perheen toimeentulo (kysymykset 52–58), perheen arki ja arvot (kysymykset 59–65), perheen vuorovaikutus (kysymys 66), vanhemmuus ja lasten kasvatusta (kysymykset 67–68), lapsen arki (kysymykset 69–73), lasten hyvinvointi (kysymykset 74–84), yhteiskunnalliset palvelut (kysymykset 85–88) sekä yksinhuoltajille (kysymykset 89–95) ja uusperheille suunnatut kysymykset (kysymykset 96–106).

Kyselylomakkeen esitelmä tehtiin vuonna 2001 Turussa Itä-Turku-hankkeen yhteydessä²⁰. Kysely lähetettiin vastaajille helmi–maaliskuussa 2002. Varsinaisen postituskierron jälkeen lähetettiin myös kaksi muistutuskirjettä. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 2 236 vanhempaa, ja vastausprosentti oli 54. Postikyselyssä vastausprosentti jää usein alhaisemmaksi kuin esimerkiksi koululuokkien kautta kerätyssä aineistossa (Valli 2001, 101). Menetelmäkirjallisuudessa on esitetty, että tulos on vastausprosentin osalta tyydyttävä, mikäli postitse lähetettyyn kyselyyn vastaa vähintään puolet (Cohen, Manion & Morrison 2000). Kun suhteutetaan vastausprosenttiin kyselyn vaatavuus osal-

¹⁹ Projekti (n:o 51057) toteutettiin Turun yliopiston kasvatustieteiden ja sosiaalipolitiikan laitoksen yhteistyönä. Projektin johtajana toimi professori Kaarina Laine.

²⁰ Katso tarkemmin Broberg, Forssén, Hakovirta, Laukkanen & Tähtinen (2002).

listujien kannalta, voi tilanteeseen olla kohtuullisen tyytyväinen. Lisäksi tämän tutkimuksen aineiston vastausprosentti oli suhteellisen samansuuntainen kuin lähiaikoina tehdyissä postikyselyissä (esim. Zacheus 2008). Vastaajista noin 39 % (876) oli kahden huoltajan perheitä, 31 % (693) yksinhuoltajaperheitä ja 30 % (667) uusperheitä. Perhetyypeistä ydinperheet vastasivat kyselyyn aktiivisimmin: heidän vastausprosenttinsa oli jopa 73. Uusperheistä puolestaan vastasi kyselyyn noin 45 % ja yksinhuoltajista 46 %.

Uusperheiden heikompaan vastausaktiivisuuteen ydinperheisiin verrattuna voi olla monia selityksiä. Uusperheisiin liittyvät asiat, kuten esimerkiksi toisen biologisen vanhemman tapaamiskysymykset ovat hyvin henkilökohtaisia, joten niihin vastaaminen kyselylomakkeessa voi tuntua hankalalta. Ne lomakkeen saaneet, joilla oli raskaita kokemuksia, esimerkiksi lapsen huoltajuuskiistoja, jättivät todennäköisemmin vastaamatta. Toisaalta omassa elämässä esiintyneet ongelmat saattoivat kannustaa vastaamaan. Useamman kyselomakkeen palauteosiossa pidettiin positiivisena sitä, että uusperheiden perhe-elämään liittyviä kysymyksiä tutkittiin. (Vrt. Nieminen 1990.)

Kyselytutkimuksen etuna on tässä tutkimuksessa se, että Suomessa on tehty jokseenkin vähän kyselylomaketutkimuksia, joissa eri perhetyypit ovat edustavasti mukana. Laajoja kyselyaineistoon perustuvia tutkimuksia uusperheistä on tehty Suomessa erittäin vähän. Yksi esimerkki on Jaakkolan ja Sántin (2000) tutkimus, jossa käytettiin kyselylomakeaineistoa. Siinä oli mukana lähes 1500 uusperheellistä vastaajaa. Vaikka postikysely on taloudellinen tapa kerätä tietoa suurelta joukolta, liittyy siihen myös heikkouksia. Tutkijalla ei ole varmuutta siitä, miten vastaajat ovat ymmärtäneet heille osoitetut kysymykset. Suurin ongelma on yleensä kato eli vastaamattomuus. Suuri kato voi merkitä sitä, että aineiston edustavuus kärsii, eli esimerkiksi tietyllä tavalla ajattelevat tai tietyssä elämäntilanteessa olevat henkilöt ovat jättäneet johdonmukaisesti vastaamatta. Katoa voidaan jonkin verran selvittää vertaamalla vastaajien demografisia tietoja otoksen perusjoukkoon. Jos aineisto edustaa tutkimuksen perusjoukkoa taustamuuttujien suhteen, voidaan aineistoa pitää luotettavana. (de Vaus 2002.)

Kattavan katoanalyysin tekemiseen liittyy tässä aineistossa ongelmia. Kyselyssä oli mukana erityisen rajallinen joukko pienten lasten perheitä, joten näiden osalta ei ole saatavissa tilastoitua tietoa. Aineistoa verrattiin Tilastokeskuksen 25–44-vuotiaita suomalaisia koskeviin tilastoihin sekä lapsiperhetilastoihin²¹. Aineistoa koskeva kuvaus löytyy taulukosta 10. Keskeiset vertailut koskivat siviilisäätyä, asuinpaikkaa, lasten määrää perheessä, koulutusta, sosioekonomista asemaa, pääasiallista toimintaa ja tulotaso.

²¹ Lapsiperheiksi luokitellaan perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia.

Tämän vertailun perusteella aineistoa voidaan pitää kohtuullisen edustavana. Asuinlääninä koskevan tarkastelun mukaan Länsi-Suomen alue oli aliedustettu²² ja Lapin lääni yliedustettu²³. Koulutusta koskevan vertailun mukaan olivat keskiasteen koulutuksen suorittaneet tämän tutkimuksen aineistossa jonkin verran yliedustettuja ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneet aliedustettuja²⁴. Työntekijät olivat myös hieman aliedustettuja suhteessa toimihenkilöihin kun verrataan aineistoa Tilastokeskuksen tilastoihin, jotka koskivat 25–44-vuotiaita suomalaisia. Todennäköisenä voidaan pitää sitä, että taloudellisesti erittäin huono-osaiset sekä perheet, joissa oli tutkimusajankohtana perhe-elämää kuormittavia ongelmia, vastasivat kyselyyn muita ryhmiä vähemmän.

Tutkimukseen vastanneet uusperheet edustivat uusperheiden ryhmää rakenteellisesti erittäin hyvin. Kyselyyn vastanneiden uusperheiden rakenne ja Tilastokeskuksen tilastoihin perustuvat uusperheluvut on koottu seuraavaan taulukkoon 4. Valtaosa tutkimukseen osallistuneista perheistä (90 %) oli muodostunut äidin ja hänen lastensa ympärille eli uusperheessä asui vain äidin lapsia tai äidin ja yhteisiä lapsia. Isän ja hänen lastensa ympärille muodostuneita uusperheitä oli tässä tutkimuksessa mukana noin 3 %, joten nämä uusperheet olivat hieman aliedustettuja verrattaessa lukua tilastoihin, joiden mukaan Suomessa on tämäntyyppisiä uusperheitä 4,9 %. Lähes puolessa perheistä (46 %) oli myös yhteisiä lapsia. Kun otetaan huomioon myös perheessä ajoittain asuvat lapset, kuva muuttuu jonkin verran: noin 30 %:ssa perheistä asui osan aikaa isän tai äidin muualla asuva lapsi. Joka neljännessä uusperheessä asui ainakin osan aikaa isän lapsi, noin 2 %:ssa äidin lapsi ja lähes 2 %:ssa perheistä sekä äidin että isän lapsia.

22 Vastaajista noin 22 % asui Länsi-Suomen läänin alueella ja vastaavasti tilastojen mukaan noin 35 % väestöstä asuu ko. läänin alueella (Tilastokeskus, Väestö 2008b).

23 Vastaajista noin 12 % asui Lapin läänin alueella ja vastaavasti tilastojen mukaan 3,5 % väestöstä asuu ko. läänin alueella (Tilastokeskus, Väestö 2008b).

24 Vastaajista 15 %:lla ei ollut ammatillista koulutusta, noin 65 % oli suorittanut keskiasteen koulutuksen ja vajaa 20 % korkea-asteen koulutuksen. Vastaavat luvut Tilastokeskuksen 25–44-vuotiaita suomalaisia koskevassa tilastossa ovat seuraavat: ei ammatillista koulutusta 15 %, keskiasteen koulutus 46 % ja korkea-asteen koulutus 39 % (Tilastokeskus, Koulutus 2008).

Taulukko 4. Uusperheiden (n = 667) jakautuminen perhetyypeittäin

Uusperhetyyppi	Tutkimuksen aineisto %	Uusperheet Suomessa Tilastokeskus %
Perheessä asuu vain äidin lapsia	47.0	47.1
Perheessä asuu vain isän lapsia	3.0	4.9
Perheessä asuu isän ja äidin lapsia	4.0	3.8
Perheessä asuu äidin lapsia ja yhteisiä lapsia	42.0	39.1
Perheessä asuu isän lapsia ja yhteisiä lapsia	2.0	3.8
Perheessä asuu äidin, isän ja yhteisiä lapsia	2.0	1.3

Lähde: Tilastokeskus, Perheet 2007

Uusperheet olivat asuneet yhdessä keskimäärin vajaat kolme vuotta (kh=2.15). Tutkimukseen osallistuneet uusperheet edustivat siis ”uusia” uusperheitä (taulukko 5). Suurin osa uusperheistä oli asunut yhdessä vuodesta kahteen vuoteen. Yli 10 vuotta sitten uusperheen perustaneita oli mukana aineistossa vain vajaa prosentti.

Taulukko 5. Uusperheiden (n=667) jakautuminen yhdessä asumisen keston mukaisesti

Yhdessä asumisen kesto	n	%
Alle 1 vuotta	122	18.3
1–2 vuotta	263	39.4
3–4 vuotta	180	27.0
5–6 vuotta	68	10.2
7–10 vuotta	29	4.4
yli 10 vuotta	5	0.7

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa, jossa tarkastellaan perheen voimavaroja, käytetään koko lapsiperheaineistoa (n = 2 236, joista uusperheiden osuus on 667). Kyselyyn vastanneista vanhemmista runsaat 90 % oli äitejä, joten aineisto edustaa siis pitkälti naisten näkemystä perheestään²⁵. Uusperheen ihmissuhdeverkostoa koskevassa tarkastelussa keskitytään ainoastaan äitien vastauksiin, eli tutkimuksen keskiössä ovat äidin ja hänen lastensa ympärille muodostuneet uusperheet (n = 598). Perheissä on siis isäpuoli ja perheen äiti on noin kolmasosassa perheistä myös äitipuoli uusperheen isän vakituisesti muualla asuville lapsille. Lasten hyvinvointia koskevassa tarkastelussa

²⁵ Aineistoa ei käsitelty painotettuna, koska epäsuhta nais- ja miesvastaajien välillä oli suuri. Tutkimuksessa ei myöskään oltu kiinnostuneita sukupuolieroista.

käytetään aineistona niiden perheiden vastauksia, joissa äiti oli arvioinut perheen ei-yhteisen lapsen hyvinvointia ($n = 512$). Kaikissa tutkimuksen osissa käytetään siis samaa aineistoa, mutta hieman eri osia siitä. Liitteenä 1²⁶ olevasta laajasta kyselylomakkeesta käytetään siis tämän tutkimuksen mittaristona vain rajattua osaa.

3.3.2 Tutkimuksessa käytetyt mittarit ja muuttujat

Tilastollisia analyysejä varten aineistosta muodostettiin useita summamuuttujia²⁷, joita käsitellään seuraavassa tarkemmin. Varsinaisten tuloslukujen kohdalla näitä ei käsitellä uudelleen, vaan viitataan tähän alalukuun. Summamuuuttujien muodostamisessa käytettiin useimmiten apuna faktorianalyysejä. Summamuuuttujien sisällöllinen homogeenisuus tarkistettiin Cronbachin alphan avulla. Reliabiliteetin raja-arvona pidettiin arvoa 0.6.

Perheen toimivuus. McMaster FAD -mittaristo (Family Assessment Device) kuvaa perheen rakenteellisia ja organisatorisia ominaisuuksia perheenjäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Liitteessä 1 tähän mittaristoon liittyvä kysymys on 66, ja se koostuu 39 väittämästä. Vanhemmat arvioivat vastausvaihtoehdoilla 1–4²⁸, miten hyvin väittämät kuvaavat heidän perhetään. Mittariin kuuluu kuusi vuorovaikutuksen ulottuvuutta sekä yleinen osio. Ongelmanratkaisu-osio²⁹ (Cronbach $\alpha=0.68$) kuvaa perheen valmiutta kohdata, käsitellä ja ratkaista ongelmia. Seuraavat osa-alueet kuvaavat perheen kommunikaatiota³⁰ ($\alpha=0.56$) sekä työnjakoa ja rooleja³¹ ($\alpha=0.58$). Tunneherkkyys-osio³² ($\alpha=0.62$) kuvaa negatiivisten ja positiivisten tunteiden ilmaistun vapautta perheessä. Läheisyys-osio³³ ($\alpha=0.57$) taas puolestaan pyrkii kuvaamaan perheenjäsenten keskinäistä suhdetta. Käyttäytymisen kontrollia³⁴ koskevassa osiossa ($\alpha=0.60$) arvioidaan tapaa, jolla perheenjäsenet ilmaisevat toisilleen perheen käyttäytymisstandardit, sekä sitä, miten näitä standardeja pidetään yllä. Viimeinen osio³⁵ ($\alpha=0.88$) pyrkii ilmentämään perheen yleistä toimintakykyisyyttä. Tämän summamuuttujan 12 väittämää

26 Liitteenä 1 olevasta kyselylomakkeesta on jätetty pois joitakin osia alkuperäisestä lomakkeesta. Näitä osioita ei käytetä ollenkaan tämän tutkimuksen analyyseissä (ks. tarkemmin liite 1).

27 Summamuuuttujia muodostettaessa puuttuvat tiedot korvattiin keskiarvolla. Ennen korvaamista tutkittiin puuttuvien tietojen sattumanvaraisuus MCAR-testillä (missing completely at random).

28 Osa summamuuttujiin kuuluvista väitteistä on mittarin ohjeistuksen mukaisesti käännetty.

29 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 2, 7, 25 ja 28 (ks. liite 1).

30 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 8, 9, 26, 29 ja 31 (ks. liite 1).

31 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 15, 32 ja 37 (ks. liite 1).

32 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 6, 10 ja 19 (ks. liite 1).

33 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 3, 13 ja 17 (ks. liite 1).

34 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 5, 21, 23 ja 24 (ks. liite 1).

35 Sisältää kysymyksen 66 väitteet 1, 4, 11, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 27, 38 ja 39 (ks. liite 1).

sisältävät kaikkien edellä lueteltujen osa-alueiden väittämiä. (Miller, Kabacoff, Epstein, Bishop, Keitner, Baldwin & Spuy, 1994; Räihä, Lehtonen, Korhonen & Korvenranta 1997.) Mittarin sensitiivisyys on arvioitu korkeaksi, mutta heikkoutena voidaan pitää sitä, että tulokset kuvaavat yleensä yhden henkilön käsitystä perheensä toimivuudesta.

Vanhemmuus. Vanhemmuutta mitattiin tässä tutkimuksessa oman kokemuksen näkökulmasta: miten vaativaksi vastaaja vanhempana olemisen arvioi. Vanhemmuuden kokemusta kuvaava summamuuttuja perustui vanhempien sosioemotionaalista suhtautumista lapseen mittaavaan mittariin (Parental Investment in Children, PIC), joka on 24-kohtainen kysely. Siihen sisältyy neljä osa-aluetta: vanhemman roolin hyväksyminen, vanhemmuudesta saatu ilo, sensitiivisyys sekä lapsesta erossa olemiseen liittyvä huoli. Mittari perustuu näkemykseen, jonka mukaan sosioemotionaalinen osallistuminen sisältää seuraavat seikat: missä määrin vanhempi kokee iloa vanhemmuudesta ja lapsen kanssa olemisesta, miten paljon vanhempi on huolissaan lapsensa hyvinvoinnista, miten hän on hyväksynyt oman roolinsa vanhempana ja miten sensitiivinen hän on lapsen tarpeille. (Bradley ym. 1997.)

Tähän tutkimukseen valittiin väittämät, jotka kuvaavat näkemystä vanhemmuuden vaativuudesta. Summamuuttuja (Cronbachin $\alpha=0.79$) muodostettiin seitsemästä väittämästä³⁶: Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä, Minulla on lasteni kasvattamisessa enemmän ongelmia kuin osasin odottaa, Lasten kasvatuksesta on tullut minulle raskas taakka, Koen usein syyllisyyttä ja riittämättömyyttä, kun ajattelen itseäni lasteni vanhempana, Lasteni kasvattamisen vuoksi olen joutunut luopumaan monesta minulle tärkeästä asiasta, Toivon, että lapseni kasvavat ja oppivat nopeammin uusia asioita, jottei minulta mene niin paljon aikaa heidän kanssaan sekä Lasten kasvatusta on niin vaativaa, että se vie lähes kaiken aikani.

Kasvatus. Tässä tutkimuksessa kasvatukseen liittyvistä väittämistä (Roberts, Block & Block 1984; Pulkkinen 1996) muodostettiin faktorianaalyyssin avulla kaksi summamuuttujaa, jotka kuvaavat kasvatuksen lämpöä ja kontrollia (taulukko 6).

36 Ks. liite 1, kysymys 67.

Taulukko 6. Kasvatukseen liittyvät summamuuttujat

Summamuuttuja	Summamuuttujaan sisältyvät väitteet (ks. liite 1, kys. 68)
Lämpö, lapsen tarpeisiin vastaaminen (Cronbachin $\alpha=0.68$, $ka=4.21$)	68/1 Näytän lapselleni häntä kohtaan kokemani positiiviset tunteet 68/2 Leikin ja pelaan lapseni kanssa usein 68/3 Minulla on lapseni kanssa usein hyviä ja läheisiä hetkiä 68/6 Lapseni herättää minussa usein negatiivisia tunteita * 68/8 Minulla on usein konflikteja lapseni kanssa * 68/9 Kunnioitan lapseni näkemyksiä ja tuen häntä ilmaisemaan itseään 68/53 Olen usein vihainen lapselleni * 68/60 Pysin aina perustelevaan asiain lapselleni mahdollisimman perusteellisesti
Kontrolli (Cronbachin $\alpha=0.70$, $ka=3.52$)	68/22 Kiellän ja varoitan lastani kielletyistä asioista ja pidän huolen siitä, että hän noudattaa näitä kieltoja ja varoituksia 68/26 Odotan, että lapseni noudattaa tarkkaan saamia ohjeita ja neuvoja 67/14 On tärkeää, että lapsi tottelee vanhempiaan 68/30 Kun olen päättänyt kuinka toimin lapseni kanssa, pidän siitä aina tiukasti kiinni 68/32 Lapsellani on tarkat ja selkeät säännöt, joita hänen pitää noudattaa 68/36 Kun lapsen kanssa on sovittu joku sääntö, sitä tulee noudattaa tiukasti ilman poikkeuksia

* käännetty väittämä

Puolisoiden välistä johdonmukaisuutta kasvatuksessa mitattiin seuraavien väittämien³⁷ pohjalta muodostetulla summamuuttujalla, jonka alfan arvo oli 0.72: Puolisoni toimii usein lapseni kanssa päinvastoin kuin minä sekä Puolisoni mitätöi usein käskyni tai määräykseni lapseni suhteen.

Parisuhteen dynamiikka. Parisuhteen toimivuutta kuvaava muuttuja koostui kolmesta kyselylomakkeen väitteestä³⁸: Ei-yhteisten lastemme asioihin liittyvät ongelmat vaikuttavat minun ja puolisoni väleihin heikentävästi (käännetty muuttuja), Puolisoni on mustasukkainen lapselleni (käännetty muuttuja) sekä Meillä on erimielisyyksiä parisuhteeseen liittyvissä asioissa (käännetty muuttuja). Väitteistä muodostetun summamuuttujan alfan arvo oli 0.64. Äidit arvioivat suhteen toimivuutta viisiportaisella asteikolla (täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä).

Lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuus. Suhteen toimivuutta kuvaava summamuuttuja muodostui neljästä väitteestä³⁹ (Cronbachin $\alpha=0.79$): Puolisoni kohtelee ajoittain epäreilusti minun entisestä liitosta ole-

37 Ks. liite 1, kysymys 68 (väitteet 31 ja 38).

38 Ks. liite 1, kysymys 104a (väitteet 4 ja 13) ja kysymys 60 (väite 9).

39 Ks. liite 1, kysymys 104a (väitteet 3,6,8 ja 9).

via lapsia (käännetty muuttuja), Lasteni ja puolisoni välinen suhde aiheuttaa jatkuvasti ongelmia (käännetty muuttuja), Puolisoni rakentaa määrätietoisesti vuorovaikutuksellista suhdetta lapsiini sekä Lasten ja puolisoni suhde on alkuvaikeuksien jälkeen tasapainoinen.

Etävanhempisuhteen toimivuus. Lapsen ja etävanhemman tapaamisia koskevaa analyysiä varten muodostettiin summamuuttuja⁴⁰, joka kuvaa lapsen ja etä-isän suhteen toimivuutta ($\alpha=0.69$). Summamuuttuja rakennettiin seuraavista väittämistä: Biologinen isä/äiti osallistuu mielestäni riittävästi lasten arkipäivän asioiden hoitamiseen, Lapseni suhde muualla asuvaan vanhempaan on hyvä ja Lapseni biologisella isällä/äidillä on lapsellemme riittävästi aikaa.

Etävanhemman taloudellista sitoutumista lapsen elämään kuvaavaan summamuuttujaan ($\alpha=0.72$) sisällytettiin seuraavat väittämät⁴¹: Lapseni biologinen isä/äiti ei osallistu lapsesta aiheutuviin kuluihin ja Lapseni biologinen isä/äiti maksaa elatusavun lisäksi muita lapsesta aiheutuvia kuluja.

Biologisten vanhempien suhteen toimivuutta kuvaamaan muodostettiin summamuuttuja ($\alpha=0.86$) seuraavista väittämistä⁴²: Lapseni biologiset vanhemmat pystyvät keskustelemaan rakentavasti lapsen asioista ja Minulla on yleisesti ottaen edelleen hyvät välit lapseni biologiseen isään/äitiin.

Lasten hyvinvointi. The Conners' Parent Rating Scale (CPRS) on vanhempien täytettäväksi tarkoitettu arviointiväline, jonka avulla voidaan karotoittaa lapsen käyttäytymisongelmia. Conners, Sitarenios, Parker ja Epstein (1998) jakavat tutkimuksessaan lapsen häiritsevän käyttäytymisen seuraaviin ryhmiin: kognitiiviset ongelmat, vastustaminen, ylivilkkaus/impulsiivisuus, ujous/arkuus, perfektionismi, sosiaaliset ongelmat ja psykosomaattiset ongelmat. Näistä väitteistä muodostettiin tätä tutkimusta varten faktorianalyysin avulla kolme hyvinvointia kuvaavaa summamuuttujaa: psyykkiset ongelmat, sosiaaliset ongelmat sekä ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa (taulukko 7).

40 Ks. liite 1, kysymys 104b (väitteet 1,8 ja 6).

41 Ks. liite 1, kysymys 104b (väitteet 5 ja 2).

42 Ks. liite 1, kysymys 104b (väitteet 9 ja 4).

Taulukko 7. Lapsen hyvinvointiin liittyvät summamuuttujat

Summamuuttuja	Summamuuttujaan sisältyvät väitteet (ks. liite 1, kys.76)
Psyykkiset ongelmat (Cronbachin $\alpha=0.84$, $k_a=1.95$)	Arkuus, ujous 76/2 Lapseni on arka ja pelokas 76/30 Lapseni on ujo Vastustaminen, aggressiivisuus 76/8 Lapseni uhmaa aikuisia 76/21 Lapseni on mielestäni itsepäinen ja tottelematon Masentuneisuus 76/11 Lapseni on usein onneton tai surullinen 76/14 Lapseni on masentuneisuuteen taipuvainen Ylivilkkaus, impulsiivisuus 76/13 Lapseni mieliala vaihtelee helposti ja usein 76/25 Lapseni on ylivilkas
Sosiaaliset ongelmat (Cronbachin $\alpha=0.74$, $k_a=2.31$)	76/4 Lapsellani ei ole ystäviä 76/20 Lapseni on joutunut kiusatuksi päiväkodissa tai kou- lussa 76/23 Lapseni leikit päättyvät usein riitoihin 76/43 Lapseni ei tule toimeen muiden kanssa 76/16 Lapseni ärsyttää tahallaan muita ihmisiä
Ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentely-tottumuksissa (Cronbachin $\alpha=0.75$, $k_a=2.29$)	76/7 Lapseni tarvitsee paljon ohjausta 76/22 Lapseni on pitkäjänteinen eli jaksaa leikkiä pitkään tai tekee aloittamansa tehtävän yleensä loppuun saakka * 76/28 Lapseni toimii oma-aloitteisesti * 76/36 Lapseni tuskastuu helposti tehtäviä tehdessään 76/33 Lapseni on vaikea keskittyä

* käännetty väittäjä

3.3.3. Haastatteluaineisto

Teemahaastattelun tarkoituksena oli syventää kuvaa siitä, millainen käsitys äideillä on perheensä ihmishuuhdeverkoston toimivuudesta. Haastattelun teemat olivat seuraavat: perherakenne, uusperheen muotoutuminen ja perheenjäsenten sopeutuminen, perheen suhdeverkosto (lapsen ja isäpuolen välinen suhde, lapsen ja äitipuolen välinen suhde, parisuhde, lasten väliset suhteet, biologisten vanhempien välinen yhteistyö ja lapsen suhde etä-isään), perheen sosiaalinen tukiverkosto sekä uusperheen arki (positiiviset ja hankaluuksia aiheuttavat asiat). Teemahaastattelun runko on liitteenä 2.

Haastattelussa oli mukana 21 naista ja 3 miestä. Haastatteluun osallistuneiden perheisiin liittyviä tietoja on koottu taulukkoon 8. Naisista 11 oli perheen äitejä ja loput 10 sekä äitejä että äitipuolia. Yksi mies oli isäpuoli ja kaksi miestä oli sekä isiä että isäpuolia. Haastatteluista rakentui hyvin pit-

källe kuva siitä, mikä näkemys äidillä oli omasta roolistaan perheen äitinä ja mahdollisesti äitipuolena perheessä osan aikaa asuville lapsille, sekä isäpuolen roolista. Miesten haastatteluja oli mukana vain kolme, mutta ne haluttiin säilyttää, jotta tutkimukseen saataisiin mukaan jonkin verran myös isäpuolien omia käsityksiä. Haastatteluun suostuneista perheistä noin 10 prosenttia ilmoitti perheen isän yhteystiedot. Miesten haastatteluja on ylipäätään hankalampi saada, ja erityisesti isäpuolia on työlästä motivoida keskustelemaan henkilökohtaisista asioista (ks. esim. Marsiglio 1993).

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin perheen mahdollista suostumusta haastatteluun. Yhteensä 89 vastaajaa ilmoitti tarvittaessa suostuvansa haastatteluun⁴³. Haastatteluaineisto kerättiin syksyn 2002 aikana. Haastatteluun suostuneista perheistä valittiin siihen 30 perhettä. Heidän kyselylomakkeeseen antamistaan vastauksista tehtiin alustava analyysi perheen ihmishuuhdeverkoston toimivuudesta. Haastatteluun pyydettiin mukaan perheitä, joiden äidit arvioivat perheen suhteet toimiviksi, ja toisaalta perheitä, joissa suhteissa koettiin selkeästi ongelmia.

Perheisiin otettiin yhteyttä puhelimitse, jolloin sovittiin joko käynnistä tai puhelinhaastattelusta. Haastateltavista valtaosa toivoi joko tapaamista jossakin muualla kuin kotonaan tai sitten puhelinhaastattelua. Puhelinkeskustelun yhteydessä kerroin pääpiirteittäin tutkimuksen tavoitteet. Lomakysely toteutettiin keväällä, ja syksyllä otin yhteyttä perheeseen haastattelun sopimiseksi. Osa perheistä oli jo unohtanut asian, ja kiireisiinsä vedoten he eivät enää halunneetkaan osallistua haastatteluun. Yhteensä kuusi perhettä, joihin otin yhteyttä, kieltäytyivät haastattelusta. Näiden perheiden äideistä viisi oli arvioinut, että perheen suhteissa oli ongelmia. Haastatteluja tehtiin 24, joista 14 tehtiin puhelimesta ja loput perheiden kotona.

Tutkimuksen tekemisen eettisiin peruseriaatteisiin kuuluu se, että haastateltavien yksityisyys suojataan. Haastatteluista on pyritty häivyttämään kaikki tunnistettavat tiedot. Henkilöiden ja paikkakuntien nimet on järjestelmällisesti muutettu. Viitatessani suoriin haastattelusitaatteihin käytän haastatteluista Hx-koodeja, joissa x tarkoittaa haastattelun järjestysnumeroa. Osa haastateltavista kertoi erittäin avoimesti uusperhe-elämästään ja myös siihen liittyvistä ongelmista. Osa halusi ensin keskustella yleisemmällä tasolla, mutta yleensä haastattelun lopussa päästiin puhumaan jo perheenkin tilanteesta syvällisemmin. Lähes kaikki haastateltavat olivat innokkaita puhumaan uusperheeseen liittyvistä asioista. Osa haastatteluista päättyi haastateltavan toteamukseen, että näistä uusperheeseen liittyvistä asioista oli hyvä keskustella. Asioiden ääneen pohtiminen tuntui jollakin

43 13,3 % kyselylomakkeeseen vastanneista uusperheistä

tapaa jäsentävän omaakin ajattelua. Sain myös palautetta puhelinhaastattelun käytöstä. Osa kertoi, että näistä asioista oli helpompi kertoa puhelimessa kuin kasvokkain. Toisaalta varmaankin osa haastatteluista jäi puhelimessa joissain mielessä suppeammaksi kuin mitä autenttisessa tilanteessa olisi tapahtunut.

Taulukko 8. Haastateltujen uusperheiden kuvaus

Koodi	Haastateltavan rooli perheessä	Ikä	Äidin perheessä asuvat lapset	Yhteiset lapset	Uusperheen isän lapset (eivät asu vakituisesti perheessä)	Aika, jonka uusperhe on asunut yhdessä
H1	Isä ja isäpuoli	35	Poika 10 v	Poika 6 v Tyttö 5 v		7 vuotta
H2	Äiti	28	Poika 4 v	Poika 1 kk		3 vuotta
H3	Äiti	33	Tyttö 6 v Tyttö 6 v Poika 7 v			1 vuosi
H4	Äiti ja äitipuoli	42	Poika 8 v Poika 17 v		Poika 11 v Tyttö 13 v	3 vuotta
H5	Äiti	35	Tyttö 9 v Tyttö 11 v	Poika 8 kk Tyttö 3 v		5 vuotta
H6	Äiti ja äitipuoli	34	Tyttö 7 v Poika 9 v		Poika 7 v Poika 13 v	Alle vuoden
H7	Äiti	34	Poika 7 v Tyttö 10 v	Tyttö 5 kk Tyttö 5 kk		2 vuotta
H8	Äiti ja äitipuoli	34	Tyttö 7 v Poika 9 v	Tyttö 3 kk	Tyttö 6 v	1 vuosi
H9	Äiti ja äitipuoli	35	Poika 7 v	Poika 1 v	Poika 10 v	5 vuotta
H10	Äiti	39	Tyttö 4 v	Tyttö 1 v		2 vuotta
H11	Äiti	23	Tyttö 5 v	Poika 1 v		4 vuotta
H12	Äiti ja äitipuoli	35	Poika 8 v Tyttö 9 v Tyttö 11 v Tyttö 16 v		Poika 17 v	3 vuotta
H13	Äiti ja äitipuoli	37	Tyttö 9 v Poika 12 v Tyttö 13 v		Poika 5 v Tyttö 6 v	2 vuotta
H14	Äiti	27	Tyttö 10 v	Tyttö 5 v		6 vuotta
H15	Äiti ja äitipuoli	38	Poika 4 v Poika 6 v		Poika 10 v Tyttö 14 v	3 vuotta
H16	Isä ja isäpuoli	39	Poika 4 v Poika 6 v		Poika 10 v Tyttö 14 v	3 vuotta

H17	Isäpuoli	29	Poika 4 v			3 vuotta
H18	Äiti ja äitipuoli	23	Poika 4 v	Tyttö 3 kk	Tyttö 9 v	1 vuosi
H19	Äiti	38	Tyttö 7 v	Poika 3 v		3 vuotta
H20	Äiti ja äitipuoli	36	Tyttö 7 v		Tyttö 7 v	1 vuosi
H21	Äiti ja äitipuoli	32	Tyttö 9 v Poika 11 v		Poika 12 v	Alle vuoden
H22	Äiti ja äitipuoli	34	Poika 10 v Poika 12 v	Tyttö 2 v	Poika 17 v Tyttö 10 v	3 vuotta
H23	Äiti ja äitipuoli	48	Tyttö 12 v	Poika 9 v		11 vuotta
H24	Äiti ja äitipuoli	35	Poika 8 v Poika 8 v	Tyttö 7 kk	Poika 11 v Tyttö 14 v	4 vuotta

Haastateltavat H15 ja H16 olivat samasta perheestä

Haastattelut jäsenyivät luontevasti perheen suhteiden mukaisesti. Uusperheen rakenne voi olla monimutkainen, joten perhekartan piirtäminen osoittautui hyväksi apuvälineeksi. Aloitin haastattelun kysymyksellä perheen rakenteesta ja kerroin piirtäväni kartan, johon merkitsen perheen suhteet. Henkilöt merkitsin etunimillä, jolloin minun oli helppo seurata koko haastattelun ajan esimerkiksi sitä, kenestä lapsesta haastateltava puhui. Perhekartat toimivat myös analyysivaiheessa apuvälineinä: niiden avulla pystyin nopeasti hahmottamaan perheen tilanteen (ks. Ritala-Koskinen 2001). Haastattelutilanteessa lähdin purkamaan ja käsittelemään perheen suhteita yksi kerrallaan. Tyypillinen tilanne oli, että haastattelussa keskusteltiin vanhempien parisuhteesta, lapsen ja biologisen vanhemman suhteesta, isä- tai äitipuolen ja lapsen välisistä suhteista sekä lasten välisistä suhteista. Haastateltavista perheistä oli käytössäni myös lomakekyselyn aineisto, joten esimerkiksi perheen taustatietoja ja uusperhetilanteeseen liittyviä perusasioita ei haastattelussa tarvinnut ottaa esiin. Tein kustakin perheestä ennen haastattelua peruskuvauksen taustaksi haastattelutilanteeseen, joten minulla oli kohtalaisen paljon tietoa perheestä jo aloittaessani haastattelua. Haastateltaville kerrottiin, että myös lomakkeen vastauksia käytetään tässä tutkimuksessa. Haastattelut purettiin tekstiksi, jota kertyi noin 180 kirjoitettua sivua.

Perusanalyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa käytetään sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93). Teoria toimi pitkälti välineenä, jonka avulla kerätystä aineistosta pyrittiin rakentamaan tulkintoja (Eskola & Suoranta 2003, 83). Kysymyksessä on siis teoriasidonnainen analyysi, jossa teoriaa käytetään apuna analyysin etenemisessä (Tuomi & Sarajärvi 2006, 98–99). Haastatteluaineiston analyysiä kuvataan tarkemmin kuudennessa luvussa, joka perustuu kokonaisuudessaan haastatteluaineiston analyysiin.

3.4 Yhteenveto: Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät

Taulukossa 9 ovat eriteltyinä tutkimusongelmat sekä se, millä aineistolla (kysely- tai haastatteluaineisto) ja millä aineiston osalla sekä minkä menetelmän avulla asetettuihin ongelmiin vastataan. Aineiston analyysiin liittyvät tarkemmat menetelmälliset ratkaisut⁴⁴ esitellään tulososiossa jokaisen luvun kohdalla erikseen.

Ensimmäisen, uusperheen voimavaroja ja ongelmia koskevan tutkimusongelman analysointiin käytetään sekä kysely- että haastatteluaineistoa. Kokonaisuudessa, jossa kartoitetaan uusperheen voimavaroja ja haasteita suhteessa muihin perhetyyppeihin, käytetään aineistona koko kyselylomakeaineistoa. Lapsiperhekyselyyn ovat vastanneet uusperheiden sekä yksinhuoltaja- ja ydinperheiden vanhemmat. Tarkasteltaessa uusperheen ihmissuhdeverkostoa äidin näkökulmasta käytetään kyselylomakeaineistosta niiden äitien vastauksia, jotka asuivat uusperheessä, jossa asui lapsen näkökulmasta kuvattuna äiti, isäpuoli sekä mahdollisesti sisaruspuolia. Lisäksi kyselylomakeaineiston rinnalla käytetään joissakin kohdin haastatteluaineistoa. Osio, jossa tarkastellaan uusperheen ihmissuhdeverkoston vahvuuksia ja heikkouksia uusperhetyyppien valossa, perustuu kokonaisuudessaan haastatteluaineistoon. Toinen päätutkimusongelma keskittyy uusperheen lasten hyvinvointiin, ja siihen liittyvässä analyysissä käytetään kyselylomakevastauksia perheen ei-yhteisten lasten osalta.

⁴⁴ Osa muuttujien jakaumista oli vinoja eli ne eivät noudattaneet normaalijakaumaa. Käytettäessä parametrisia menetelmiä tarkistettiin niiden antamat tulokset näissä kohdissa aina vastaavan epäparametrisen testin avulla. Esimerkiksi varianssianalyysin tulokset tarkistettiin Kruskal-Wallis testin avulla.

Taulukko 9. Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät

1. Uusperheen voimavarat ja haasteet		
<i>Tutkimuskysymykset</i>	<i>Aineistot</i>	<i>Menetelmät</i>
1.1 Mitkä ovat uusperheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat vanhempien arvioimina?	Kyselylomakeaineisto, analyyseissä mukana uusperheet (n = 667)	Frekvenssit, ristiintaulukointi, t-testi, faktorianalyysi, ryhmittelyanalyysi
1.2 Miten perheiden voimavarat vaihtelevat eri perhetyyppien mukaan?	Kyselylomakeaineisto, analyyseissä mukana kaikki perhekyselyn vastaajat (n = 2 236)	Ristiintaulukointi, t-testi, yksisuuntainen varianssi-analyysi
1.3 Mitkä ovat uusperheen suurimmat ongelmat vanhempien arvioimina?	Kyselylomakkeen avoin kysymys uusperheille (n = 477)	Avoimien kysymysten analysointi, kvantifiointi
1.4 Millainen on uusperheen ihmissuhdeverkosto ja sen toimivuus äitien arvioimana?	Kyselylomakeaineisto ⁴⁵ analyyseissä mukana uusperheiden äidit (n = 598)	Varianssianalyysi, korrelaatio, ryhmittelyanalyysi, kumulatiivinen logistinen regressioanalyysi
1.5 Mitkä ovat uusperheen ihmissuhdeverkoston vahvuudet ja vaikeudet vanhempien arvioimina?	Haastatteluaineisto (n = 24)	Sisällönanalyysi
2. Lasten hyvinvointi uusperheessä		
<i>Tutkimuskysymykset</i>	<i>Aineistot</i>	<i>Menetelmät</i>
2.1 Millainen on lasten hyvinvointi äitien arvioimana?	Kyselylomakeaineisto, mukana analyyseissä uusperheet, joissa äiti on arvioinut perheen ei-yhteisen lapsen hyvinvointia (n = 512) ⁴⁶	Korrelaatio, varianssianalyysi
2.2 Miten uusperheen rakenteeseen ja ihmissuhdeverkostoon liittyvät tekijät ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin?	Kyselylomakeaineisto, mukana analyyseissä uusperheet, joissa äiti on arvioinut perheen ei-yhteisen lapsen hyvinvointia (n = 512)	Kanoninen korrelaatio-analyysi

45 Etävanhemmuutta koskevassa osiossa ovat mukana uusperheet, joissa lapsella on muualla asuva etä-isä (n = 553).

46 Verrattaessa hyvinvointiarvioita muiden perhetyyppien vastauksiin käytetään koko lapsiperheaineistoa (n = 2 236).

Tämän tutkimuksen ensimmäinen tutkimusongelma keskittyy uusperheen vanhempien käsityksiin perheensä ulkoisista ja sisäisistä voimavaroista. Voimavaroista saatua kuvaa syvennetään vertaamalla uusperheitä voimavarojen osalta kahteen muuhun tutkimuksessa mukana olleeseen perhetyyppiin: ydinperheisiin ja yksinhuoltajaperheisiin. Osiossa käytetään vertailunäkökulmaa, koska tavoitteena on selvittää eroavatko uusperheet ulkoisten ja sisäisten toimintaedellytysten suhteen muista perheistä. Ensimmäisessä alaluvussa keskitytään ulkoisiin voimavaroihin, jotka luovat materiaaliset toimintaedellytykset perheen elämälle, minkä jälkeen edetään seuraavassa alaluvussa perheen sisäisiin voimavaroihin. Uusperheen voimavaroihin kuuluu oleellisena osana ihmissuhdeverkosto, jota käsitellään tutkimuksen seuraavassa pääluvussa. Voimavaroihin liittyy myös se, mitä asioita perheet kokevat arjessaan ongelmallisiksi, joten tämän luvun viimeisessä alaluvussa keskitytään vielä uusperheissä koettuihin haasteisiin.

4.1 Uusperheiden ulkoiset voimavarat verrattuna ydin- ja yksinhuoltajaperheisiin

Uusperheiden ulkoisia voimavaroja tarkasteltaessa keskityttiin perheen rakenteeseen, koulutukseen, sosioekonomiseen asemaan sekä työhön ja asumiseen liittyviin tekijöihin. Lisäksi selvitettiin perheiden subjektiivista kokemusta taloudellisesta toimeentulosta. Ensin esitellään ulkoiset voimavarat uusperheiden osalta ja sen jälkeen keskitytään vertailemaan tuloksia ydin- ja yksinhuoltajaperheitä koskeviin tuloksiin.

Ensimmäiseksi keskitytään uusperheen rakenteeseen⁴⁷ Näitä rakenteeseen ja toimintaan liittyviä tekijöitä olivat tässä tutkimuksessa aika, jonka uusperhe oli asunut yhdessä, yhteinen lapsi, isän perheessä asuva lapsi, puolisoiden välinen työnjako ja isäpuolen taloudellinen vastuu. Uusperheet olivat asuneet yhdessä keskimäärin kolme vuotta. Noin 90 % uusperheistä rakentui äidin ja hänen lastensa ympärille. Perheen isien lapsia asui vakituisesti noin joka kymmenennessä tutkimuksessa mukana olleessa uusperheessä. Joka

⁴⁷ Tutkimuksessa mukana olleiden uusperheiden rakenne on esitelty tarkemmin taulukossa 4.

kolmannessa uusperheessä asui osan aikaa isän lapsi, eli perheen isän lapsi asui vakituisesti äitinsä luona. Puolisoiden yhteinen lapsi tai lapsia oli syntynyt noin puoleen uusperheistä. Lähes 80 %:ssa tutkimukseen osallistuneista uusperheistä puolisot osallistuivat vanhempien arvion mukaan tasapuolisesti yhteiseen arkeen kuuluviin tehtäviin myös ei-yhteisten lasten osalta. Näissä perheissä myös isä- tai äiti puolen taloudellinen vastuu ei-yhteisistä lapsista arvioitiin hyväksi.

Uusperheen vanhempien tyypillisin siviilisäätö oli avioliitto, sillä lähes 60 % vanhemmista oli keskenään avioliitossa (taulukko 10). Avioliiton solmineiden osuus oli huomattavasti suurempi (52 %) niiden uusperheiden keskuudessa, joihin oli syntynyt myös puolisoiden yhteinen lapsi. Avioliitto oli tavallisempi siviilisäätö uusperheiden kuin ydinperheiden vanhempien keskuudessa. Ydinperheiden vanhemmista lähes 80 % oli solminut avioliiton ja uusperheen vanhemmista vastaavasti noin 40 %.

Uusperheen muodostivat useimmiten vanhempien lisäksi kaksi lasta. Tyypillisin perhekoko oli siis nelihenkkinen perhe. Yksinhuoltajaperheissä oli selkeästi vähemmän lapsia kuin ydin- ja uusperheissä (taulukko 10). Uusperheistä suurempi osa kuin ydinperheistä kuului yksilapsisiin perheisiin. Tyypillisin lapsiluku ydin- ja uusperheissä oli kaksi lasta, yksinhuoltajaperheissä oli lähes yhtä suuri osuus yksi- ja kaksilapsisia perheitä. Suuria perheitä (kolme tai useampia lapsia) oli ydin- ja uusperheistä lähes 40 % ja yksinhuoltajaperheistä runsaat 20 %. Ennako-oletuksena olisi voinut pitää sitä, että uusperheitä on hyvin erikokoisia, mutta keskimäärin ne ovat kohtalaisen suuria perheitä. Jaakkolan ja Sántin (2000, 29) mukaan kolmilapsisia tai suurempia perheitä on uusperheistä lähes kolmannes ja muista lapsiperheistä yksi kuudesta. Tämä oletus suuremmista perheistä osoittautui siis tässä tutkimuksessa vääräksi, sillä uus- ja ydinperheitä edustaneet perheet olivat keskimäärin lähes samankokoisia. Yksinhuoltajaperheissä puolestaan oli selkeästi vähemmän lapsia. Uusperheiden tarkemmassa tarkastelussa kävi ilmi, että uusperheet, joihin oli syntynyt puolisoiden yhteinen lapsi, olivat suurempia. Lähes 60 %:ssa uusperheistä, joihin oli syntynyt yhteinen lapsi, oli kolme tai useampia lapsia. Vastaavasti perheistä, joissa ei ollut yhteisiä lapsia, vähintään kolmilapsisia oli 18 %. Jos siis uusperheessä ei ollut vanhempien yhteisiä lapsia, perheet olivat suhteellisen pieniä (vrt. Jaakkola & Sántti 2000, 30). Noin 40 %:ssa uusperheistä oli myös alle 3-vuotiaita lapsia. Yksinhuoltajaperheissä näitä pieniä lapsia oli huomattavasti vähemmän kuin ydin- tai uusperheissä.

Taulukko 10. Perheiden taustatekijät (%)

	Uus- perheet (n = 667)	Ydin- perheet (n = 876)	Yksin huoltaja- perheet (n = 693)	Kaikki perheet (n = 2236)	Perhe- tyyppien välinen ero χ^2 p	
Siviilisääty					2236	0.000
Naimisissa	40.5	77.3	-	40.7		
Avoliitossa	59.5	22.7	-	24.8		
Naimaton	-	-	37.3	13.4		
Eronnut tai asumuserossa	-	-	58.6	19.8		
Leski	-	-	4.1	1.3		
Lasten lukumäärä					149	0.000
1 lapsi	24.2	14.2	39.2	24.9		
2 lasta	39.3	49.5	39.1	42.1		
3 lasta	25.9	26.7	15.9	21.8		
4 lasta	6.6	6.3	4.4	5.8		
5 tai useampia lapsia	4.0	3.2	1.4	5.4		
Perheessä alle 3-vuotiaita	37.6	26.5	13.1	25.9	108.8	0.000
Vastaajan ammatillinen koulutus					183	0.000
Ei ammatillista koulutusta	16.3	9.3	15.8	13.4		
Ammattikurssi tai oppisopimus	13.3	11.0	18.4	14.2		
Kouluasteen tutkinto	26.7	19.2	19.6	21.6		
Opistoasteen tutkinto	29.6	39.7	31.8	33.7		
Ammattikorkeakoulu	5.5	4.5	4.5	4.7		
Korkeakoulututkinto	8.6	16.3	9.9	12.4		
Vastaajan sosioekonominen asema					64	0.000
Ylempi toimihenkilö	19.2	33.8	24.0	25.6		
Alempi toimihenkilö	38.2	37.2	37.1	37.6		
Työntekijä	25.5	15.8	24.4	21.9		
Yrittäjä	3.2	4.0	2.7	3.3		
Muu	13.9	9.2	11.8	11.6		
Pääasiallinen toiminta					159	0.000
Työssä	56.2	69.7	63.1	63.0		
Opiskelija	4.9	3.6	5.7	4.8		
Kotiäiti tai -isä	27.0	18.9	7.7	18.8		
Työtön	11.9	7.8	20.5	13.4		

Suurin osa (vajaat 30 %) uusperheiden vanhemmista oli suorittanut opisto-
tason tutkinnon. Joka kuudennella vastaajalla ei puolestaan ollut ammatillista
koulutusta. Ammattikurssin tai kouluasteen tutkinnon oli suorittanut noin
40 % uusperheellisistä vastaajista. Noin 14 %:lla vanhemmista oli joko am-
mattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinto. Perhetyypit erosivat tilastollisesti
merkitsevästi toisistaan koulutuksen suhteen (taulukko 10). Ydinperheiden

vastaajista kuului korkeakoulututkinnon suorittaneisiin suurempi osa kuin uusperheellisistä ja yksinhuoltajista (ks. myös Haataja 2009). Tyypillisin uusperheellisten sosioekonominen asema oli alempi toimihenkilö. Eroja oli havaittavissa myös sosioekonomisen aseman suhteen: työntekijöihin kuului uusperheistä ja yksinhuoltajista suurempi osa kuin ydinperheiden vanhemmista, ja ylempiin toimihenkilöihin vastaavasti kuului pienempi osa (ks. myös Jaakkola & Sääntti 2000, 46; Haataja 2009).

Yli puolet uusperheellisistä oli työssä ja noin 5 % oli päätoimisia opiskelijoita. Lähes joka kolmas vastaaja oli kotona hoitamassa lapsia. Runsaat 10 % uusperheellisistä vastaajista oli tutkimusajankohtana työttömänä. Myös pääasiallisen toiminnan suhteen perhetyypit erosivat toisistaan (taulukko 10). Ydinperheiden vanhemmista oli työssä suurempi osa kuin yksinhuoltaja- tai uusperheiden vanhemmista. Työttömyys näytti koettelevan eniten yksinhuoltajaperheitä edustaneita vastaajia. Uusperheellisten vastaajien joukossa oli huomattavasti enemmän kotiäitejä ja -isiä kuin muissa ryhmissä. Eroa selittää osittain se, että uusperheissä oli myös eniten alle 3-vuotiaita lapsia; tosin ydinperheissä heitä oli lähes yhtä paljon. Uusperheistä lähes 40 %:ssa, yksinhuoltajaperheistä 13 %:ssa sekä ydinperheistä lähes 30 %:ssa oli lapsia, joiden hoitamiseen oli mahdollista saada kodinhoidontukea. Alle 3-vuotiaiden lasten perheissä oli äiti tai isä kotona hoitamassa lapsia seuraavin osuuksin: yksinhuoltajaperheet lähes 53 %, ydinperheet 57 % ja uusperheet 62 %. Edelleen siis uusperheissä vanhemmat jäivät jonkin verran useammin hoitovapaalle kuin muissa perhetyypeissä.

Joka kolmas uusperhe asui pääkaupunkiseudulla tai suuressa kaupungissa (taulukko 11). Pienessä kaupungissa asui kolmannes uusperheistä ja yhden kolmanneksen asuinpaikka oli maaseudulla. Lähes puolet uusperheistä asui omakotitalossa. Asuinpaikan mukaan tarkasteltuna yksinhuoltajaperheet asuivat huomattavasti todennäköisemmin kaupungissa kuin ydinperheet ja uusperheet. Lisäksi uusperheet asuivat hieman useammin kaupungissa kuin ydinperheet (vrt. Jaakkola & Sääntti 2000, 47). Yksinhuoltajaperheiden koti oli useimmiten kerrostalossa, uusperheistä ja ydinperheistä puolestaan valtaosa asui pari- tai omakotitalossa. Yksinhuoltajat asuivat usein kaupungissa, ja niiden alueella kerrostaloasuminen on luonnollisesti hyvin tyypillistä. Yksinhuoltajat asuivat useammin vuokra-asunnossa, ydinperheille ja uusperheille tyypillisin asumismuoto oli omistusasunto. Ydinperheistä 74 %, uusperheistä 54 % ja yksinhuoltajista 30 % asui omistusasunnossa ($\chi^2=299$, $df=2$, $p=0.000$).

Taulukko 11. Perheiden asumiseen liittyviä lukuja (%)

	Uus- perheet (n = 667)	Ydin- perheet (n = 876)	Yksin- huoltaja- perheet (n = 693)	Perhe- tyyppien välinen ero	
				χ^2	p
Asuinpaikka				91.97	0.000
Pääkaupunkiseutu	18.1	19.7	22.5		
Suuri kaupunki*	13.4	9.6	14.7		
Pieni kaupunki	35.6	34.1	39.4		
Maaseutu	32.9	36.6	23.4		
Asuntotyyppi				279	0.000
Kerrostalo	30.4	19.8	51.2		
Rivitalo	21.5	16.9	25.7		
Pari/omakotitalo	45.7	61.3	20.3		
Muu	2.4	2.0	2.8		

* Yli 100 000 asukasta

Tässä tutkimuksessa mukana olleet uusperheet asuivat keskimäärin 104 neliön, yksinhuoltajat keskimäärin 80 neliön ja ydinperheet keskimäärin 120 neliön asunnoissa. Tilastojen mukaan 40 % suomalaisista lapsista asuu ahtaasti⁴⁸ (Reijo 2007). Lapsimäärään suhteutettuna uusperheet asuivat tämän tutkimuksen mukaan ahtaimmin. Lähes puolella uusperheistä oli huoneita vähemmän kuin asukkaita (esimerkiksi nelihenkkinen perhe asui kolmen huoneen ja keittiön asunnossa). Vastaavasti ydinperheistä 35 % ja yksinhuoltajista vajaa 20 % asui ahtaasti. Ylipäätään ydinperheet olivat tyytyväisempiä asumiseensa kuin uusperheet ja yksinhuoltajaperheet. Eron jälkeen jouduttiin siis tinkimään asumistavoista käytännön syiden vuoksi. Ydinperheissä asuvien vastaajien keskiarvot olivat jonkin verran korkeampia kaikilla asumistyytyväisyyttä mittaavilla osa-alueilla⁴⁹: tyytyväisyys asumisväljyyteen ($F=3.8$, $p=0.021$), asumisympäristöön ($F=20.1$, $p=0.002$), asuinympäristön lapsiystävällisyys ($F=11.5$, $p=0.000$) sekä asuinalueen turvallisuus ($F=28.2$, $p=0.000$).

Seuraavassa siirrytään tarkastelemaan perheiden taloudellista toimeentuloa. Uusperheissä toisen aikuisen muuttaminen perheeseen luonnollisesti muuttaa taloudellista tilannetta yksinhuoltajaperheisiin verrattuna. Uusperheiden toimeentuloa pohdittaessa on huomioitava, että toisen puolison tuloilla voi olla perheen kulutusvaroihin myös päinvastainen vaikutus. Kun

48 Tilastokeskuksen määritelmän mukaan ahtaasti asuminen tarkoittaa sitä, että perheessä on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti, kun keittiötä ei lasketa huonelukuun. (http://www.stat.fi/meta/kas/ahda_asu.html).

49 Ks. liite 1, kysymys 14. Eroja tarkasteltiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä, parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni).

perheen kokonaistulot lisääntyvät, voidaan menettää joitakin sosiaalisia etuuksia tai päivähoitomaksu voi tulla oleellisesti korkeammaksi (vrt. Jaakkola & Sääntti 2000, 44). Isä- tai äitipuolella ei ole lain mukaan taloudellisia velvoitteita, mutta Suomessa kuitenkin uuden puolison tulot huomioidaan määritettäessä lapsen päivähoitomaksua. Käytännössä isä- ja äitipuolet ainakin jossain määrin osallistuvat lapsen kuluihin, kun arkea eletään yhdessä (Oláh ym. 2002, 27). Tähän asiaan palataan vielä tarkemmin luvussa 5.2.1, jossa käsitellään laajemmin lapsen ja isäpuolen suhdetta.

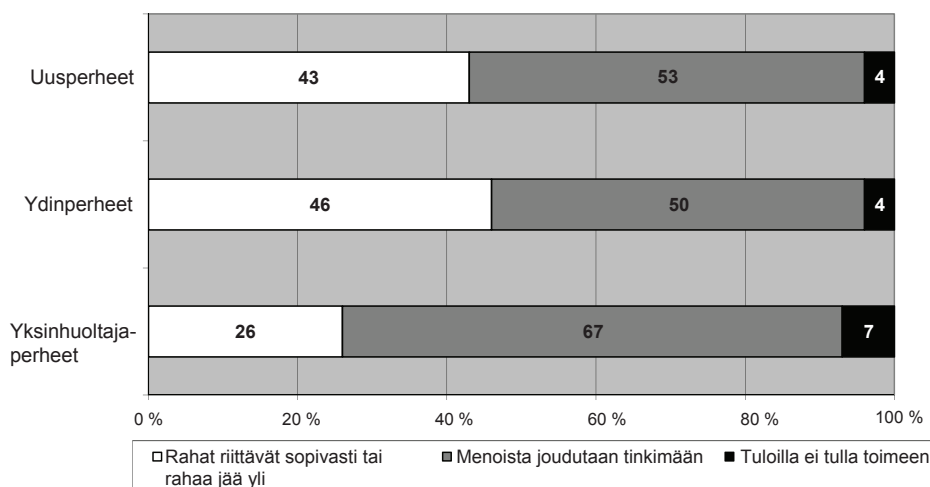
Ydinperheisiin verrattuna uusperheitten veronalaiset tulot olivat jonkin verran alhaisemmat ($t=-3.57$, $p=0.009$). Uusperheitten suhteellinen pienituloisuus voi johtua siitä, että uusperheiden puolisoitten koulutus on matalampi ja ammattiasema alhaisempi kuin ydinperheissä (ks. myös Jaakkola & Sääntti 2000, 41, 44). Seuraavassa tarkastelussa perheiden taloudellista tilannetta lähestytään subjektiivisesta näkökulmasta. Vastaajat arvioivat tulojen riittävyyttä perheen tarpeisiin. Uusperheellisistä vastaajista lähes puolet piti taloudellista tilannettaan hyvänä ja noin puolet ajatteli, että he joutuivat tinkimään jonkin verran kulutuksestaan. Noin 4 % piti taloudellista tilannetta hyvin huonona, eli perhe ei tullut toimeen käytettävissä olevilla tuloillaan.

Ydinperheiden ja uusperheiden vastaajat kokivat taloudellisen tilanteensa⁵⁰ hyvin samansuuntaisesti (ks. kuvio 5). Taloudelliset vaikeudet olivat puolestaan selkeästi tyypillisempiä yksinhuoltajille ($\chi^2=86.46$, $df=4$, $p=0.000$). Jaakkola ja Sääntti (2000, 48) päätyivät myös tutkimuksessaan siihen, että tyytyväisyydessä toimeentuloon ei ollut oleellista eroa uusperheiden ja ydinperheiden välillä. Tässä tutkimuksessa toimeentulotuen saamisessa oli kuitenkin eroja myös uusperheellisten ja ydinperheiden välillä: yksinhuoltajista 24 %, uusperheistä 12 % ja ydinperheistä 5 % oli saanut toimeentulotukea tutkimusta edeltäneen parin vuoden aikana ($\chi^2=122.64$, $df=2$, $p=0.000$).

Uusperheitä tarkasteltiin erikseen siitä näkökulmasta, osallistuiko isäpuoli lapsen kuluihin⁵¹. Vertailtaessa ryhmää, jossa isäpuoli osallistui kuluihin, ja ryhmää, jossa hän ei maksanut lapsen kuluja, vanhempien kokemuksessa toimeentulon riittävyydestä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja ($\chi^2=2.01$, $df=2$, $p=0.365$). Isäpuolien osallistuminen kuluihin oli puolestaan erilaista eri elämäntilanteissa. Isäpuolet esimerkiksi osallistuivat lasten kustannuksiin todennäköisemmin, mikäli äiti oli kotona lasten kanssa tai työttömänä ($\chi^2=21.27$, $df=8$, $p=0.006$). Työssäkäyvien äitien perheissä 23 % isäpuolista ei osallistunut lapsen kuluihin. Mikäli äiti oli työtön, isäpuolista 11 % ei äidin näkemyksen mukaan osallistunut ollenkaan rahallisesti lapsen elämään ja mikäli äiti oli kotona, vastaava osuus isäpuolista oli 7 %.

50 Ks. liite 1, kysymys 55.

51Ks. liite 1, kysymys 104a, väite 10.

Kuvio 5. Perheiden subjektiivinen kokemus tulojen riittävydestä

Tulojen riittämistä koskevan subjektiivisen kokemuksen lisäksi tarkasteltiin arkipäiväisiä tilanteita, joissa rahat eivät riittäneet perheen tarpeisiin. Taulukkoon 12 on koottu perhetyypeittäin perheet, jotka olivat kokeneet usein tai jatkuvasti erilaisia taloudellisen niukkuuden tilanteita⁵². Joka viidennessä uusperheessä laskujen maksu oli viivästynyt, ja yli 40 % perheistä oli joutunut siirtämään suurempia hankintoja myöhempään ajankohtaan taloudellisen tilanteensa vuoksi.

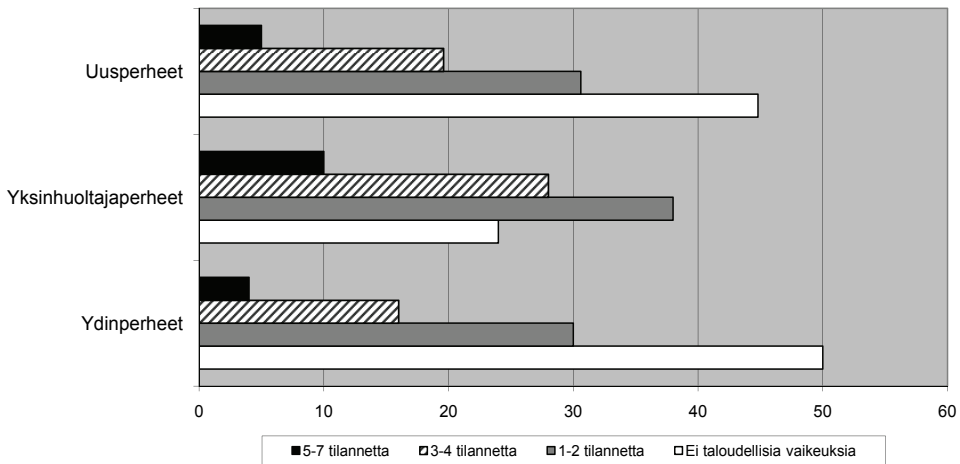
Taulukko 12. Usein tai jatkuvasti koetut taloudellisen niukkuuden kokemukset perhetyypeittäin tarkasteltuna (%)

	Uusperheistä	Ydinperheistä	Yksinhuoltajaperheistä	Perhetyyppien välinen ero	
				χ^2	p
Laskujen/lainojen maksu on viivästynyt	23	17	31	43.16	0.000
Omaisuuksia tai tuloja on ulosmitattu	4	3	4	2.38	0.305
Isompia hankintoja on lykätty	41	39	61	84.97	0.000
Ostettu luotolla aikaisempaa enemmän	15	12	17	6.85	0.033
Lainattu rahaa sukulaisilta/ystäviltä	11	7	20	62.28	0.000
Vähennetty aikuisten harrastusmenoja	37	35	62	127.54	0.000
Vähennetty lasten harrastusmenoja	7	8	15	27.98	0.000

Perhetyypeittäin tarkasteltuna niukkuuden kokemukset olivat huomattavasti yleisempiä yksinhuoltajaperheissä kuin ydinperheissä ja uusperheissä. Ylipäätään nämä kokemukset näyttivät olevan kohtalaisen yleisiä lapsiper-

⁵² Ks. liite 1, kysymys 58.

heissä. Noin 40 % ydin- ja uusperheistä sekä 60 % yksinhuoltajista joutui siirtämään isompia hankintoja taloudellisen tilanteen vuoksi. Harrastusmenojen karsimista koskevasta kysymyksestä voi päätellä, että kun karsinnan tarvetta ilmenee, ensin karsitaan aikuisten menoista ja vasta sitten lasten menoista (vrt. Jonsson 2001). Yksinhuoltajaperheiden vanhemmat saattavat vähentää harrastusmenojaan siitäkkin syystä, että lapsille voi olla vaikea saada hoitajaa.

Kuvio 6. Usein koettujen niukkuuskokemusten kasautuminen perhetyypeittäin tarkasteltuna (%)

Niukkuuden kokemukset näyttivät myös kasautuvan voimakkaammin yksinhuoltajaperheille ($\chi^2=136.6$, $df=6$, $p=0.000$) (ks. kuvio 6). Lähiaikoina joka kymmenes yksinhuoltajaperhe oli kokenut yli viisi niukkuuskokemukseen liittyvää erilaista tilannetta (ks. taulukko 12). Yksinhuoltajaperheistä 24 %, uusperheistä 45 % ja ydinperheistä puolet kuului ryhmään, jolla ei ollut taloudellisia ongelmia, eli he eivät maininneet yhtään taulukossa 12 mainittua niukkuuskokemusta.

Yhteenveto uusperheen ulkoisista voimavaroista suhteessa muihin perhetyyppeihin

Uusperheet erosivat ulkoisten voimavarojen suhteen ydin- ja yksinhuoltajaperheistä. Uusperheiden ulkoiset voimavarat erosivat oleellisesti ydinperheiden voimavaroista, mutta erot suhteessa yksinhuoltajaperheisiin liittyivät lähes kokonaisuudessaan taloudelliseen toimeentuloon. Ydinperheisiin verrattuna uusperheiden vanhemmat elivät useammin avoliitossa. Mikäli uusperheessä oli myös yhteisiä lapsia, perheet olivat ydinperheitä suurempia.

Uusperheiden vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema olivat jonkin verran matalammat. Noin puolet uusperheistä asui ahtaasti, ja he olivat ylipäättään tyytymättömämpiä asumiseensa kuin ydinperheet. Eron jälkeen joudutaan siis nähtävästi tinkimään asumiseen liittyvistä toiveista ja odotuksista. Uusperheiden taloudellinen tilanne ei ollut aivan yhtä hyvä kuin ydinperheillä. Uusperheellisistä suurempi osa kuin ydinperheiden vastaajista oli joutunut turvautumaan toimeentulotukeen. Isäpuolien osallistuminen lapsen kuluihin näyttäytyi tärkeänä tekijänä arvioitaessa rahan riittävyttä perheen menoihin erityisesti tilanteessa, jossa perheen äiti oli ilman työtä tai hoiti lapsia kotona. Verrattaessa uusperheiden ulkoisia voimavaroja suhteessa yksinhuoltajaperheiden vastaaviin voitiin selkeästi todeta, että erot kytkeytyivät taloudelliseen tilanteeseen. Yksinhuoltajien taloudellinen tilanne oli heikompi. Lisäksi työttömyys koetteli useammin yksinhuoltajia, ja työttömyys puolestaan on yhteydessä toimeentulo-ongelmiin.

4.2 Perheiden sisäiset voimavarat eri perhe- tyypeissä

Perheen sisäisten voimavarojen tarkastelu aloitetaan analysoimalla ensin perheen toimivuutta yleisellä tasolla. Lisäksi keskitytään perheen sisäiseen työnjakoon sekä asioihin, jotka aiheuttivat erimielisyyksiä, ja toisaalta asioihin, joista perheissä oltiin huolissaan. Näitä voidaan pitää arkielämän kannalta oleellisina perheen toimivuutta kuvaavina teemoina. Tässä perheen toimivuutta koskevassa osiossa vertailuryhmäksi valittiin vain ydinperheet, jolloin molemmissa vertailussa mukana olevissa perhetyypeissä oli kaksi aikuista. Perheen toimivuuden jälkeen siirrytään tarkastelemaan vanhemmuutta ja kasvatusta perheen voimavarana, minkä jälkeen keskiössä on perheen sosiaalinen tukiverkosto. Uusperheen ihmissuhdeverkosto jää tämän tarkastelun ulkopuolelle, koska siihen keskitytään tutkimuksen seuraavassa pääluvussa. Sisäisten voimavarojen tarkastelu päättyy arvoja koskevaan osuuteen, jossa keskeisellä sijalla on työn ja perheen yhdistäminen.

4.2.1 Perheen toimivuus

Yleisesti ottaen uusperheillä ei ollut perheiden toimivuuteen⁵³ liittyvissä asioissa suurempia ongelmia (ks. tarkemmin taulukko 13). Käyttäytymisen kontrolli näytti toimivan vastaajien mukaan sujuvimmin, eli käytännössä

⁵³ Perheen toimivuutta mitattiin McMaster FAD-mittariston (Family Assessment Device) avulla, ks. mittarin kuvaus luvussa 4.3.2.

perheillä oli selkeät ja yhteisesti sovitut toimintatavat ja -säännöt. Roolit tuottivat puolestaan eniten ongelmia. Uusperheissä valmius kohdata, käsitellä ja ratkaista ongelmia sekä yleinen kommunikaatio koettiin toimiviksi. Tunneherkkyyttä koskeva osio kuvasi lähinnä negatiivisten ja positiivisten tunteiden ilmaisen vapautta, ja myös tämä alue koettiin perheissä toimivaksi. Perheenjäsenten väliset suhteet koettiin myös yleisesti ottaen toimiviksi. Uusperheiden toimintakyky oli erittäin hyvä myös nämä osa-alueet kokoavan perheen yleisen toimintakykyä mittaavan osion mukaan (taulukko 13). Ydinperheillä ja uusperheillä oli keskenään hyvin samankaltainen näkemys perheen toimivuudesta. Tilastollisesti merkitsevästi toisistaan erosivat ongelmanratkaisua, tunneherkkyyttä sekä yleistä toimintakykyä koskevat arviot. Uusperheelliset kokivat nämä asiat hieman myönteisemmin kuin ydinperheet.

Taulukko 13. Perheen toimivuutta kuvaavien osa-alueiden keskiarvot ja keskihajonnat sekä perhetyyppien väliset erot

Osa-alue	Perhetyyppi	Keskiarvo ja keskihajonta	t	p
Ongelmanratkaisu	Uusperhe	3.09 (0.59)	3.29	0.001
	Ydinperhe	3.00 (0.54)		
Kommunikaatio	Uusperhe	3.00 (0.48)	-0.54	0.651
	Ydinperhe	3.01 (0.47)		
Roolit	Uusperhe	2.92 (0.57)	1.91	0.057
	Ydinperhe	2.87 (0.53)		
Tunneherkkyys	Uusperhe	3.41 (0.59)	1.98	0.048
	Ydinperhe	3.35 (0.60)		
Läheisyys	Uusperhe	3.31 (0.52)	-0.13	0.897
	Ydinperhe	3.32 (0.50)		
Käyttäytymisen kontrolli	Uusperhe	3.59 (0.43)	0.58	0.563
	Ydinperhe	3.58 (0.42)		
Yleinen toimintakyky	Uusperhe	3.46 (0.49)	2.29	0.022
	Ydinperhe	3.40 (0.48)		

(1 = toimivuudessa paljon ongelmia, 4 = toimivuudessa ei ongelmia).

Aika, jonka uusperhe oli ollut yhdessä, heijastui uusperheen toimivuuteen (ks. myös Pryor & Rodgers 2001, 171). Tässä tutkimuksessa ajalla havaittiin olevan tilastollisesti merkitsevä yhteys näkemykseen uusperheen toimivuudesta ($F=3.90$, $p=0.004$)⁵⁴. Alle kaksi vuotta sekä yli kuusi vuotta yhdessä asuneiden uusperheiden osalta toimivuutta kuvaava keskiarvo oli korkeam-

⁵⁴ Eroja tarkasteltiin yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla, parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni)

pi kuin 3–4 vuotta yhdessä asuneissa uusperheissä. Aikaisemmin esitetyn Papernown (1984) vaiheteorian mukaan 3–4 vuoden kohdalla esiintyvissä uudelleen organisoitumisen vaiheessa perheessä esiintyy eniten ongelmia toimivuudessa. Toimivuutta koskevat arvot osoittautuivatkin tässä tutkimuksessa matalammiksi alkuvaiheen fantasiavaiheessa sekä myöhemmässä vakiintumisen vaiheessa.

Ajan lisäksi uusperheeseen liittyvät muutkin taustatekijät saattavat heijastua perheen toimivuuteen. Uusperheiden ryhmää, jolla oli perheen toimivuudessa jossakin osiossa paljon ongelmia ($n = 51$) verrattiin uusperheiden taustatekijöiden osalta niiden perheiden ryhmään, jolla ei ollut paljoa ongelmia millään osa-alueella ($n = 616$). Uusperhetyypit (perheessä asui vain äidin lapsia, perheessä asui vain isän lapsia, perhe, jossa asui isän ja äidin lapsia⁵⁵) erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($\chi^2=6.29$, $df=2$, $p=0.043$). Äitipuoliperheistä ainoastaan yhdessä oli paljon ongelmia, ja isäpuoliperheistä vastaavasti noin 7 %:lla oli paljon ongelmia. Suhteellisesti eniten vuorovaikutuksen liittyviä ongelmia koettiin perheissä, joissa asui sekä isän että äidin lapsia (noin 18 %:ssa perheistä). Suurimmalla osalla näistä perheistä oli ongelmia rooleja koskeneessa osiossa. Uusperhe, jossa asuu sekä äidin että isän lapsia, näyttäisi olevan vuorovaikutuksen kannalta haasteellisimmin. Paljon ongelmia jollakin osa-alueella omaavat perheet eivät eronneet muista perheistä sen suhteen, oliko perheessä yhteinen lapsi ($\chi^2=2.54$, $df=1$, $p=0.111$) tai asuiko perheessä osan aikaa äidin tai isän lapsi ($\chi^2=1.46$, $df=3$, $p=0.690$).

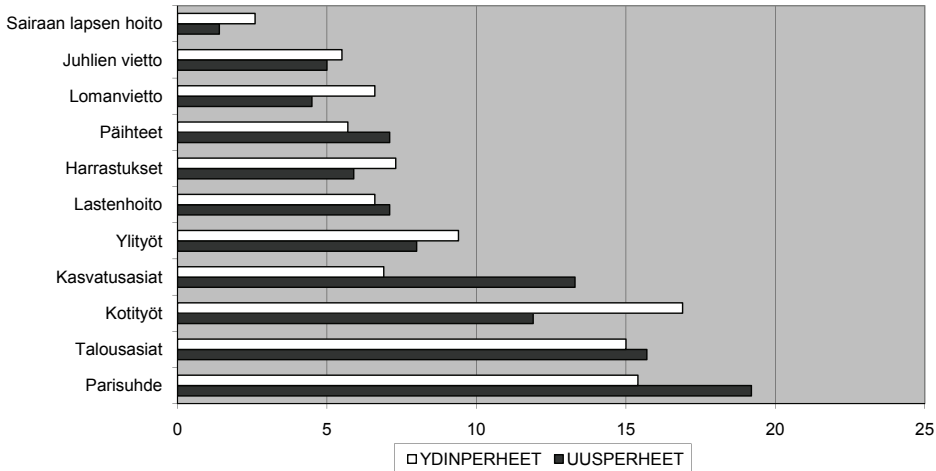
Seuraavassa pyritään tutkimaan perheen toimivuuden ongelmien kasautumista.⁵⁶ Perheitä, joilla oli vähintään yhdellä osa-alueella paljon ongelmia, oli koko aineistossa 117 (noin 8 %), joista uusperheiden määrä oli 51. Paljon ongelmia esiintyi osa-alueista eniten ongelmanratkaisussa sekä rooleissa. Eri osa-alueiden ongelmat eivät näyttäneet kumuloituvan voimakkaasti. Lähes 60 %:lla näistä perheistä oli paljon ongelmia yhdellä alueella ja 27 %:lla oli paljon ongelmia kahdella alueella. Mikäli perheellä oli kahdella alueella ongelmia, nämä alueet olivat useimmin ongelmanratkaisu ja roolit. Kasautumisen vähyydestä kertoo myös se, että yleistä toimintakykyä kuvaavassa osiossa hyvin pienellä osalla perheistä oli paljon ongelmia.

Erimielisyydet perheissä. Yhtenä konkreettisena perheen toimivuutta kuvaavana seikkana voidaan pitää arkisia erimielisyyksiä. Puolisoiden välisen

55 Uusperhetyypit luokiteltiin tutkimuksessa käytettäviä analyysejä varten seuraavasti: perheessä asui vain äidin lapsia ($n = 566$), perheessä asui vain isän lapsia ($n = 35$) ja perhe, jossa asui isän ja äidin lapsia ($n = 66$).

56 Osioiden pisteet luokiteltiin uudelleen niin, että arvon 1-1.99 saaneilla perheillä oli paljon ongelmia ja arvon 3-4 saaneilla ei ollut ongelmia. Keskimmäiseen ryhmään valikoituneilla oli jonkin verran ongelmia perheen toimivuudessa.

vuorovaikutuksen näkökulmasta on mahdollista arvioida parisuhteeseen sopeutumista ristiriitojen esiintymisen perusteella (esim. Kettunen ym. 1997). Uusperheessä näitä erimielisyyksiä voisi ajatella olevan enemmän, koska uusperheen vuorovaikutussuhteet ovat monimuotoisia ja monimutkaisiakin. Tavalliset perhekonfliktit aiheuttavat vaikeuksia herkemmin juuri uusperheen ihmissuhteissa.

Kuvio 7. Usein erimielisyyksiä kokevat uusperheiden ja ydinperheiden vanhemmat (%)

Uusperheissä aiheuttivat eniten erimielisyyksiä⁵⁷ parisuhteeseen, talouteen, kasvatukseen ja kotitöihin liittyvät asiat, jotka ovat yleisiä riidanaiheita juuri pikkulapsiperheissä (vrt. myös Tolkki-Nikkonen 1990; Reuna 1998; Paajanen 2003). Parisuhteeseen liittyvistä seikoista erimielisyyksiä esiintyi usein lähes joka viidennessä uusperheessä, taloustasiossa puolestaan ristiriitoja koki runsaat 15 % vastaajista. Runsaat 10 % uusperheellisistä arvioi, että kotityöt tai kasvatukseen liittyvät kysymykset aiheuttivat erimielisyyksiä perheessä. Tutkituista tekijöistä vähiten ristiriitoja aiheutti uusperheissä se, kumpi puolisoista jää kotiin hoitamaan sairastunutta lasta (kuvio 7). Vain muutama prosentti vastaajista ilmoitti, että sairaan lapsen hoitaminen oli usein erimielisyyksiä aiheuttava asia.

Usein erimielisyyksiä aiheuttavien asioiden suhteen uusperheet ja ydinperheet erosivat joiltakin osin toisistaan. Uusperheissä ristiriitoja aiheuttivat yleisimmin parisuhteeseen liittyvät tekijät ja ydinperheissä puolestaan kotityöt. Uusperheiden ja ydinperheiden väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä seu-

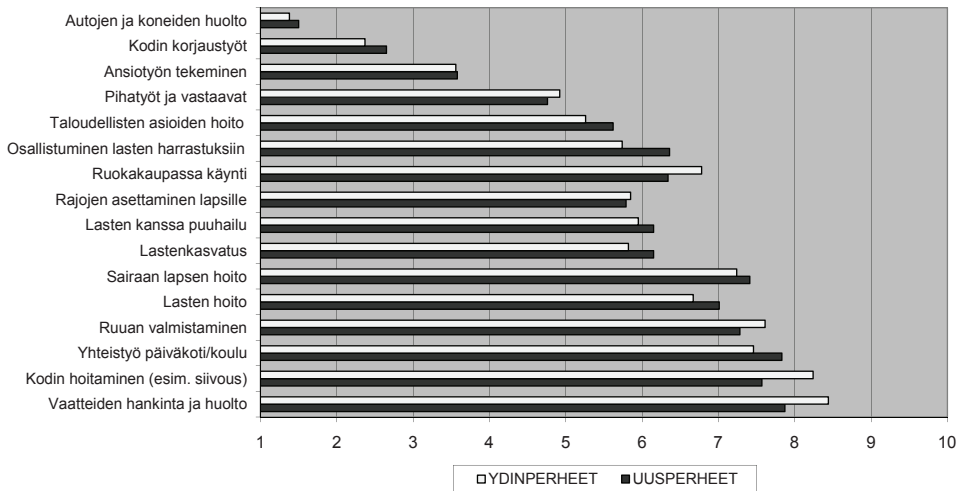
57 Ks. liite 1, kysymys 60.

raavien erimielisyyden aiheiden osalta: kasvatustasit ($\chi^2=19.88$, $df=1$, $p=0.00$), kotityöt ($\chi^2=5.05$, $df=1$, $p=0.025$) ja parisuhde ($\chi^2=5.68$, $df=1$, $p=0.017$). Ydinperheissä erimielisyyttä aiheutui uusperheitä enemmän kotitöiden jakamisesta. Uusperheissä puolestaan ristiriitoja aiheutui ydinperheitä enemmän kasvatukseen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista. Kasvatukseen liittyvien asioiden osalta ero uusperheiden ja ydinperheiden välillä oli selkein (ks. myös Pasley ym. 1993; Ganong & Coleman 1994; Hetherington 1999; Jaakkola & Sääntti 2000, 62). Yhteisen lapsen syntyminen uusperheeseen lisäsi erimielisyyksien määrää. Uusperheissä, joissa oli myös yhteinen lapsi, esiintyi enemmän kotitöihin ($\chi^2=26.82$, $df=4$, $p=0.000$) ja talousasioihin ($\chi^2=11.93$, $df=4$, $p=0.018$) liittyviä ristiriitoja kuin uusperheissä, joissa ei ollut yhteistä lasta. Tässä on mahdollisesti kysymys siitä, että näillä perheillä on pyrkimys perustaa ydinperhettä muistuttava uusperhe, jolloin myös ristiriitojen aiheet muistuttavat enemmän ydinperheen vastaavia (ks. myös Jaakkola & Sääntti 2000).

Työnjako perheissä. Kotityöt näyttivät siis aiheuttavan suhteellisen paljon erimielisyyksiä sekä uus- että ydinperheitä edustaneiden vastaajien mielestä, joten on syytä selvittää näiden kahden vanhemman perhetyyppien työnjakoa⁵⁸. Työt jakautuivat perheissä perinteisesti naisten ja miesten töihin (ks. kuvio 6) ja perheen äidit kantoivat suuremman vastuun perheen arjesta (ks. myös O'Connor & Insabella 1999, 58). Niemi ja Pääkkönen (2002) ovatkin todenneet, että työnjako perheissä lastenhoitoa lukuun ottamatta on muuttumassa hyvin hitaasti. Lasten kasvatukseen liittyvät asiat oli jaettu perheissä kohtuullisen tasaisesti. Perhebarometrin mukaan lasten kasvatusta on myös pidetty tärkeimpänä asiana, joka puolisoitten pitäisi jakaa perheessä tasaisesti (Paajanen 2003, 33). Taloudellisten asioiden hoito oli lähes yhtä paljon naisten kuin miestenkin vastuulla tutkimukseen osallistuneissa perheissä. Sairaalan lapsen hoitaminen, ruuan valmistaminen, kodin hoito ja vaatehuolto sekä yhteistyö päiväkodin tai koulun kanssa olivat pääsääntöisesti naisten vastuualueita. Pihatytöt, kodin korjaukset, erilaiset huollot sekä ansiotyön tekeminen koettiin puolestaan selvästi miesten vastuualueiksi (ks. kuvio 6).

Ydinperheissä ja uusperheissä työnjako oli hyvin samansuuntainen, mutta joitakin pieniä eroavaisuuksia oli kuitenkin havaittavissa. Uusperheissä naiset huolehtivat hieman enemmän taloudellisista asioista ($t=1.98$, $p=0.047$). Tämä johtunee siitä, että osassa uusperheistä talousasiat pidetään hyvinkin tiukasti erillään, eli molemmat huolehtivat omien lastensa kuluista. Aikaisemman tutkimuksen mukaan uusperheissä puolisoilta hyväksyttiin myös enemmän itsenäisyyttä raha-asioissa kuin ydinperheessä (Allen, Baucom, Burnett, Epstein & Rankin-Esquer 2001).

58 Ks. liite 1, kysymys 59.

1 = mies huolehtii selvästi enemmän, 5–6 = nainen ja mies huolehtivat lähes yhtä paljon, 10 = nainen huolehtii selvästi enemmän

Kuvio 8. Perheiden työnjako

Uusperheiden naiset huolehtivat hieman enemmän lasten kasvatuksesta ($t=2.44$, $p=0.015$) kuin ydinperheiden naiset. Tämä selittyy myös sillä, että äidit huolehtivat uusperheissä biologisten lastensa asioista enemmän kuin näiden isäpuolet. Kuten aiemmin on todettu, uusperheet muodostuvat usein juuri äidin ja hänen lastensa ympärille. Naiset kantoivatkin uusperheissä enemmän vastuuta lasten kasvatuksesta, mikäli perheessä ei ollut puolisoita yhteistä lasta (vrt. myös Jaakkola & Sänntti 2000, 66). Kodin hoitoon liittyviin tehtäviin uusperheiden miehet osallistuivat ydinperheiden miehiä enemmän ($t=-3.56$, $p=0.000$). Uusperheissä oli siis tasaisempi työnjako kotitöiden osalta kuin ydinperheissä. Aikaisemmissakin tutkimuksissa on todettu, että uusperheissä miehet osallistuvat jonkin verran enemmän kotitöihin kuin ydinperheessä (Deal ym. 1992; Ishii-Kuntz & Coltrane 1992; Sullivan 1997; Jaakkola & Sänntti 2000, 60).

Perheiden kokemat huolenaiheet. Viimeisenä perheen toimivuuteen liittyvänä osiona tutkimuksessa selvitettiin perheiden huolenaiheita. Vastaajat merkitsivät kyselylomakkeeseen valinnaisen määrän omaa perhettään huolestuttavia asioita (taulukko 14)⁵⁹. Lähes 8 % vastaajista ei kokenut minkään annetuista vaihtoehdoista huolestuttavan heidän perhettään tutkimusajankohdalla. Noin 20 % oli merkinnyt yhden asian ja lähes puolet kahdesta kolmeen tekijää. Lähes 20 %:lla oli neljä tai viisi huolenaihetta ja runsaalla 4 %:lla kuusi

59 Ks. liite 1, kysymys 62.

tai useampia aiheita. Uusperheet olivat merkinneet huolenaiheita hieman enemmän kuin ydinperheiden vanhemmat.

Taulukko 14. Perheiden kokemat huolenaiheet (%)

Huolenaihe	Uusperheet	Ydinperheet	Ryhmiä välinen ero χ^2 p	
Perheenjäsenen sairaus	21.0	24.1	2.07	0.151
Työttömyys	15.9	12.1	4.59	0.036
Työhön liittyvät paineet	27.0	35.8	13.65	0.000
Päihteiden käyttö	7.6	5.8	2.04	0.153
Parisuhde	24.9	24.7	0.01	0.912
Perheen toimeentulovaikeudet	43.0	34.4	12.06	0.001
Lapset	51.3	42.9	10.62	0.001
Epävarmuus tulevasta	25.3	21.8	2.64	0.104
Vanhemman ja lapsen välinen suhde	17.7	8.6	28.80	0.000
Perheen yhteinen ajankäyttö	29.7	29.1	0.06	0.806

Perheiden selkeästi yleisin huolenaihe olivat lapset. Uusperheitä edustaneita vastaajia huolestuttivat seuraavaksi eniten perheen toimeentulovaikeudet, perheen yhteinen ajankäyttö sekä työhön liittyvät paineet. Ydinperheiden suurimmat huolenaiheet lasten jälkeen olivat samat kuin uusperheissä, mutta ne esiintyivät hieman eri järjestyksessä. Työhön liittyvät paineet olivat ydinperheiden osalta toiseksi eniten huolta aiheuttava asia, kolmanneksi eniten huolta aiheutti perheen toimeentulo ja neljänneksi eniten puolestaan perheen yhteinen ajankäyttö. Työhön liittyviä paineita selittää se, että lähes 20 % työssä käyvistä vastaajista teki ylitöitä vähintään kolme tuntia viikossa. Salmen ja Lammi-Taskulan (2004, 30–32) mukaan alle kouluikäisten lasten vanhemmista 18 % tekee säännöllisesti ylitöitä, ja päällimmäinen syy näytti olevan se, että työstä ei selviä ilman ylitöitä aikataulujen kiristymisen vuoksi.

Tarkasteltaessa vastaajien prosenttiosuuksia huolenaiheiden osalta, havaitaan, että työttömyys, toimeentulo, lapset sekä vanhempien ja lapsen välinen suhde huolestuttivat uusperheissä ydinperheitä useammin. Työttömyyden osalta eron selittää se, että uusperheissä oli hieman enemmän työttömyyttä: tutkimuksessa mukana olleista uusperheistä noin 15 %:ssa oli työttömyyttä, kun taas vastaava luku ydinperheissä oli noin 10 %. Työsäkävistä uusperheellisistä noin 40 % oli ollut jossakin vaiheessa ainakin lyhyen aikaa työttömänä, vastaavasti ydinperheiden vastaajista joka neljäs oli ollut ilman työtä ($\chi^2=40.41$, $df=1$, $p=0.000$). Työttömyys ja toimeentulo-

vaikeudet ovatkin usein yhteydessä toisiinsa. Lapsiin liittyvät huolet olivat siis molempien perhetyyppien yleisin huolenaihe, mutta uusperheellisistä suurempi osa ylipäättään kertoi olevansa huolissaan lapsiin liittyvistä asioista. Tämä voidaan selittää sillä, että uusperheissä on usein enemmän lapsiin sekä lapsen ja aikuisen välisiin suhteisiin liittyviä mahdollisia huolenaiheita, kuten esimerkiksi isä- tai äitipuolen ja lapsen suhde sekä suhde etävanhempaan.

4.2.2 Vanhemmuus ja kasvatatus

Seuraavaksi keskitytään perheen sisäisistä voimavaroista vanhemmuuteen ja kasvatukseen. Vanhemmuutta mitattiin tässä tutkimuksessa kokemisen näkökulmasta, eli selvitettiin miten vaativaksi vastaajat vanhempana olemisen kokivat⁶⁰. Tässä vanhemmuutta ja kasvatusta koskevassa osiossa siirrytään vertailuasetelman osalta jälleen kolmen perhetyypin vertailuun⁶¹. Suurin osa vastaajista ei arvioinut vanhempana olemista kovinkaan vaativaksi ja kuormittavaksi⁶². Runsaat 17 % kaikista vastaajista koki vanhemmuuden erityisen rankaksi⁶³. Perhetyyppien välisiä eroja tutkittiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä⁶⁴. Erot osoittautuivat tilastollisesti merkitseviksi ($F=13.74$, $p=0.000$). Yksinhuoltajat kokivat vanhemmuuden kuormittavammaksi kuin ydinperheet ja uusperheet. Tähän luonnollisesti vaikuttaa se, että yksinhuoltajaperheissä ei ole toista puolisoa hoitamassa arkipäivän käytännön asioita, jolloin vanhemmuus voi tuntua haastavammalta (Hertz & Ferguson 1998; Kleist 1999; Salmi & Lammi-Taskula 2004, 90). Yksinhuoltajan kokemukseen vanhemmuudesta vaikuttaa myös lapsen etävanhemman osallistuminen lapsen arkeen (King 1994).

Uusperheelliset eivät siis arvioineet vanhemmuutta vaativammaksi ja rankemmaksi kuin ydinperheet, vaikka aikaisempien tutkimusten mukaan eron kokeneet vanhemmat raportoivat enemmän vanhemmuuteen liittyviä ongelmia (esim. Amato 2000). Selittäväksi tekijäksi osoittautui kuitenkin uusperheiden vanhempien välinen työnjako. Mikäli vain lapsen oma vanhempi huolehti tiukasti lapsen asioista, tämä vanhempi koki vanhempana olemisen rankemmaksi kuin silloin, jos molemmat puoliset osallistuivat tasaisesti myös ei-yhteisten lasten hoitoon ja kasvatukseen ($F=13.7$, $p=0.000$). Tutkimuksessa selvitettiin myös uusperheen rakenteellisten tekijöiden yhteyttä vanhemmuuden kokemiseen. Uusperheen rakenteellisista tekijöistä yhteinen lapsi

60 Ks. summamuuttujan kuvaus luvusta 3.3.2

61 Uusperhe, ydinperhe ja yksinhuoltajaperhe

62 Summamuuttujan keskiarvo oli 2,20 (vastausvaihtoehdot 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä) ja keskihajonta 0,76.

63 Summamuuttujan keskiarvo oli yli 3 (vastausvaihtoehdot 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

64 Parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni).

($\chi^2=0.39$, $df=1$, $p=0.520$) ja uusperheen isän lapsi ($\chi^2=0.33$, $df=1$, $p=0.561$) eivät olleet yhteydessä vanhemmuuden kokemukseen.

Tässä tutkimuksessa kasvatusta kuvattiin lämpöä ja kontrollia kuvaavien summamuuttujien avulla (ks. luku 3.3.2). Kahdesta muodostetusta summamuuttujasta (lämpö ja kontrolli)⁶⁵ tehtiin ryhmittelyanalyysin avulla jako neljään ryhmään (taulukko 15), jotka joiltakin osin kuvaavat aikaisemmin teoriaosassa esiteltyjä kasvatustyyliä (Pulkinen 1994).

Taulukko 15. Ryhmittelyanalyysi kasvatuksen ulottuvuuksista (summamuuttujien keskiarvot)

	Selkeästi auktoritatiivinen kasvatustyyli	Kasvatuksessa laiminlyövään kasvatusilmapiiriin viittaavia piirteitä	Kasvatuksessa sallivaan kasvatusilmapiiriin viittaavia piirteitä	Kasvatuksessa autoritaariseen kasvatusilmapiiriin viittaavia piirteitä
Lämpö ja lapsen tarpeisiin vastaaminen	4.54	3.28	4.40	3.43
Kontrolli	3.85	3.00	2.37	4.07

Auktoritatiivisessa kasvatuksessa oli vanhempien vastausten mukaan sekä kontrollia että lämpöä. Vanhempi pyrki vaikuttamaan lapsen toimintaan rationaalisesti. Hän arvosti lapsen tahtoa, mutta asetti myös aikuisena selkeät rajat lapselle. Vanhemman ja lapsen suhdetta voi kuvailla hyvin lämpimäksi. Neljästä aikaisemmin esitellystä kasvatustyylistä (auktoritatiivinen, laiminlyövä, salliva ja autoritaarinen) ainoastaan auktoritatiivinen kasvatusilmapiiri nousi selkeästi esiin tässä pienten lasten vanhempien kasvatuskäsityksiä koskeneessa tutkimuksessa. Muut vanhempien kasvatustyyli eivät siis olleet läheskään teoriaosassa esitettyjen Baumrindin (1978) ajatteluun perustuvien kasvatustyylien kaltaisia (Pulkinen 1994). Vahvasti auktoritatiivisen kasvatustyylin lisäksi kaikissa muissakin kolmessa kasvatustyyliä oli nähtävillä auktoritatiivisuutta, mutta niissä oli myös muihin kasvatustyyliin viittaavia piirteitä.

Laiminlyövässä kasvatuksessa oli molempia mitattuja kasvatukseen liittyviä piirteitä vähemmän kuin ensimmäisen ryhmän vanhempien kasvatuksessa. Lapselle ei asetettu rajoja, vanhempi ei välittänyt lapsen tarpeista eikä ollut täysin sitoutunut vanhemmuuteen. Nämä arvot eivät kuitenkaan olleet erityisen matalia, eli kasvatuksessa oli kuitenkin sekä lämpöä että kontrollia. Kysymys on siis siitä, että tähän ryhmään kuuluvien perheiden vanhempien kasvatuksessa esiintyi jonkin verran laiminlyövässä kasvatuk-

65 Ks. summamuuttujien kuvaus luvusta 3.3.2.

seen liittyviä piirteitä. Sallivassa kasvatuksessa vastattiin lapsen tarpeisiin, mutta kontrollia koskevat pisteet olivat matalat, eli lapselta vaadittiin varsin vähän, eikä hänellä ollut selkeitä rajoja. Autoritaarisessa kasvatuksessa oli puolestaan jonkin verran enemmän kontrollia ja vähemmän lämpöä kuin kahden ensimmäisen kasvatustyylin omaavilla vanhemmilla. Kasvatuksella pyrittiin muokkaamaan ja kontrolloimaan lapsen käyttäytymistä tietyn standardin mukaiseksi, jolloin lapsen ja vanhemman suhde ei välttämättä ollut kovinkaan luottamuksellinen.

Kivijärvi, Rönkä ja Hyväluoma (2009, 53–54) ovat myös päätyneet tutkimuksessaan samantapaiseen tulokseen, eli siihen, että Baumrindin (1978) mukaisia vanhemmuustyyliä ei pikkulapsiperheiden arkea selvittäneessä tutkimuksessa ollut havaittavissa. He arvelevat tämän johtuvan suomalaisen kasvatustyylin muutoksesta: esimerkiksi autoritaarisuutta ei nykyaikaisessa kasvatuksessa esiinny siinä määrin kuin aikaisemmin.

Uusperheissä yleisin kasvatustyyli oli auktoritatiivinen kasvatustyyli (taulukko 16). Kasvatuksessaan lämpöä ja kontrollia selkeästi painottavia vanhempia oli lähes 40 % uusperheellisistä vastaajista. Joka neljännestä vanhemman toteuttamaa kasvatustyyliä leimasi myös autoritaarisuus, jolloin kontrolliulottuvuus korostui. Laiminlyövän kasvatustyylin piirteitä oli runsaan 20 %:n kasvatustyyliin, ja 15 %:n osalta voidaan puhua kasvatustyylin piirteistä, jossa oli myös sallivan kasvatustyylin piirteitä.

Taulukko 16. Kasvatustyyli eri perhetyypeissä (%)

Perhetyyppi	Selkeästi auktoritatiivinen kasvatustyyli	Kasvatuksessa laiminlyövään kasvatustyyliin viittaavia piirteitä	Kasvatuksessa sallivaan kasvatustyyliin viittaavia piirteitä	Kasvatuksessa autoritaariseen kasvatustyyliin viittaavia piirteitä
Uusperhe	37.8	22.3	15.0	24.9
Yksinhuoltaja	43.3	17.6	21.6	17.5
Ydinperhe	42.4	21.4	19.1	17.0
Koko aineisto	41.3	20.5	18.7	19.5

Perhetyypit erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi kasvatustyylien osalta ($\chi^2=28.3$, $df=6$, $p=0.000$). Kaikkien perhetyyppien yleisin kasvatustyyli oli auktoritatiivinen kasvatustyyli. Uusperheistä kuului tähän ryhmään hieman pienempi osa kuin ydinperheistä ja yksinhuoltajista. Aikaisemmissakin tutkimuksissa on todettu, että eronneiden äitien kasvatustyyli on vähemmän auktoritatiivista kuin muiden äitien (Hetherington & Stanley-Hagan 1999)

ja että uusperheen äidit valvovat lapsiaan (esim. tietävät missä lapset ovat) vähemmän kuin ydinperheiden äidit (Kim ym. 1999). Eroja kasvatuksessa selitetään sillä, että aikuisten voimavaroja kuluu uuteen suhteeseen ja lasten kasvatukseen jää vähemmän aikaa, jolloin siis lapsen ja lähivanhemman suhde voi muuttua (Bogenschneider 1997). Autoritaarisen kasvatuksen piirteitä sisältävää kasvatusilmapiiriä esiintyi näistä perhetyypeistä hieman useammin uusperheissä, samoin kuin laiminlyövää kasvatusta. Sallivan kasvatusilmapiirin piirteitä puolestaan oli eniten yksinhuoltajaperheiden kasvatuksessa.

Lopuksi otetaan esille vielä puolisoiden välinen johdonmukaisuus kasvatuksessa. Yksinhuoltajien vastaukset jätettiin tässä tarkastelussa ulkopuolelle, koska vain vajaat 25 % heistä oli vastannut kysymykseen ja arvioinut itsensä ja entisen puolisonsa välistä johdonmukaisuutta kasvatuksessa. Hypoteettisesti voisi ajatella, että uusperheissä esiintyy enemmän puolisoiden välistä epäjohdonmukaisuutta, koska ylipäätään esimerkiksi kasvatukseen liittyviä erimielisyyksiä esiintyy heillä enemmän (ks. Ganong & Coleman 1994). Tämä oletamus osoittautui vääräksi, koska sekä uusperhettä että ydinperhettä edustaneista vastaajista noin 20 % arvioi, että puolisoiden välillä esiintyi kasvatuksessa epäjohdonmukaisuutta. Uusperheiden työnjako oli tässäkin selittävä tekijä, eli mikäli uusperheessä molemmat puoliset osallistuivat tasavertaisesti myös ei-yhteisten lasten asioiden hoitamiseen, puolisoiden välistä epäjohdonmukaisuutta esiintyi tilastollisesti merkitsevästi vähemmän kuin tilanteessa, jossa lapsen biologinen vanhempi huolehti lapsen asioista huomattavasti enemmän ($\chi^2=6.96$, $df=2$, $p=0.031$).

4.2.3 Perheiden tukiverkostot

Tässä alaluvussa tarkastellaan perheiden tukiverkostoa erilaisissa tilanteissa (taulukko 17)⁶⁶. Isovanhemmat näyttivät olevan kaikille lapsiperheille hyvin tärkeä tuki (vrt. Salmi & Lammi-Taskula 2004, 70). Isovanhemmilta perheet saivat erityisesti apua lasten hoidossa⁶⁷, tukea kriisitilanteissa sekä tarvittaessa rahallista tukea. Isovanhempien rooli tukijana oli merkittävin kaikissa tutkituissa tilanteissa. Uusperheiden saamasta lastenhoitoavusta noin puolet saatiin isovanhemmilta. Lisäksi sukulaisilla, ystävillä ja entisellä puolisoilla oli merkittävä rooli avun tarjoajina. Viralliseen palvelutahoon turvautui noin kaksi prosenttia vastaajista, ja noin kahdeksan prosenttia ei saanut keneltäkään lastenhoitoapua esimerkiksi iltamenojen ajaksi. Niiden perheiden osuus, jotka eivät saaneet tukea keneltäkään, oli huomattavasti suurempi, kun kysymys

66 Ks. liite 1, kysymys 61.

67 Vanhusbarometrin mukaan yli 60-vuotiaista kaksi viidestä hoitaa ainakin joskus lapsenlapsiaan (Vaarama, Hakkarainen & Laaksonen 1999).

oli sairastuneen lapsen hoitoavusta tai lapsen harrastuksiin kuljettamisesta. Uusperheistä lähes 40 % ei saanut apua lapsen sairastuessa ja lähes puolet ei saanut apua lasten harrastuksiin kuljettamisessa. Joka neljäs uusperheellinen vastaaja koki, että perhe ei saanut keneltäkään kasvatukseen liittyvää tukea.

Taulukko 17. Perheen ensisijainen tuki- tai apuverkosto erilaisissa tilanteissa perhetyypeittäin tarkasteltuna (%)

	Isovan- hemmil- ta	Suku- laisilta	Ys- täviltä, tuttavilta	Entiseltä puolisol- ta	Viralli- selta pal- velutaholta	Ei kenel- täkään
Lasten hoitoapu ilta- menoja varten						
Uusperheet	51.4	16.2	12.0	10.5	2.3	7.6
Ydinperheet	56.4	15.8	13.5	-	3.1	11.2
Yksinhuoltajat	37.0	10.7	17.6	22.4	2.1	10.2
Lasten hoitoapu kun lapsi sairastuu						
Uusperheet	42.9	8.2	3.9	6.4	1.8	36.8
Ydinperheet	50.8	7.2	4.7	-	2.9	34.3
Yksinhuoltajat	36.7	7.1	4.1	16.6	2.7	32.8
Lasten kuljetusapu esim. harrastuksiin						
Uusperheet	22.2	7.1	16.0	7.8	-	46.9
Ydinperheet	25.0	7.8	20.3	-	-	46.9
Yksinhuoltajat	16.6	6.1	13.2	17.4	-	46.7
Tuki perhettä kohdan- neessa kriisissä						
Uusperheet	38.0	26.8	16.1	0.6	3.2	15.3
Ydinperheet	40.1	26.0	15.8	-	2.9	15.2
Yksinhuoltajat	34.7	18.5	22.2	4.9	4.7	15.0
Tukea ja neuvoja kas- vatukseen						
Uusperheet	29.4	12.8	21.3	1.4	12.1	23.0
Ydinperheet	27.4	11.1	25.4	-	12.4	23.7
Yksinhuoltajat	22.8	8.5	27.9	6.9	14.8	19.1
Rahallista tukea *						
Uusperheet	57.3	14.8	6.6	0.3	1.5	19.5
Ydinperheet	56.3	9.7	4.4	-	2.7	26.9
Yksinhuoltajat	46.5	15.9	12.3	4.0	1.9	19.4

* esimerkiksi voi tarvittaessa lainata rahaa

Eri perhetyyppejä edustavien perheiden sosiaalinen apu- ja tukiverkosto rakentui hieman eri tavalla. Uusperheillä ja yksinhuoltajaperheillä oli sukulaisten ja ystävien lisäksi käytössään usein myös entisen puolison apu. Yksinhuoltajat saivat huomattavasti enemmän tukea entisiltä puolisoiltaan kuin uusperheelliset. Tämä selittyi todennäköisesti sillä, että entisten puolisoitten apua tarvitaan enemmän yksinhuoltajaperheissä, koska arjessa on mukana vain yksi vanhempi. Ylipäätään yksinhuoltajuudessa tukiverkoston merkitys kasvaa ja korostuu (ks. myös Salmi & Lammi-Taskula 2004, 89). Perhetyypeittäin tarkasteltuna ei ollut havaittavissa suuria eroja siinä, saiko perhe keneltäkään apua tai tukea tietyssä tilanteessa. Lastenhoito järjestyi hieman useammin uusperheissä ($\chi^2=5.35$, $df=2$, $p=0.049$). Noin 7 % uusperheistä ja runsaat 10 % muista perhetyypeistä ei saanut tarvittaessa lastenhoitoapua vanhempien iltamenojen ajaksi. Uusperheissä on usein vanhempia sisaruksia, joten pienempien lasten hoito voi joskus onnistua heidänkin avullaan.

Lopuksi tarkastellaan vielä eri perhetyyppien yhteiskunnallisten palveluiden käyttöä. Tarkasteluun valittiin lapsiperheiden näkökulmasta tärkeitä hyvinvointia tukevia palveluja: lastensuojelu sekä kasvatus- ja perheneuvola⁶⁸. Uusperheelliset ja yksinhuoltajat olivat käyttäneet näitä palveluja ydinperheitä useammin. Uusperheellisistä ja yksinhuoltajista noin 10 % oli käyttänyt lastensuojelun palveluita ja ydinperheistä noin 3 % ($\chi^2=45.84$, $df=2$, $p=0.000$). Kasvatus- ja perheneuvolaa oli käyttänyt uusperheellisistä 14 %, yksinhuoltajista 12 % ja ydinperheistä noin 6 % ($\chi^2=25.43$, $df=2$, $p=0.000$). Avioeroon ja uuden perheen perustamiseen liittyvät kysymykset näyttäisivätkin olevan palveluiden käytön taustalla (ks. myös esim. Forssén 1993).

4.2.4 Perheiden tärkeiksi kokemat asiat

Seuraavassa selvitetään vanhempien näkemyksiä keskeisistä elämän alueista: työstä, perheestä sekä laajemmin siitä, mitä he elämässään arvostivat ja kokivat tärkeäksi. Perheiden arvostuksia koskevista väittämistä muodostettiin taulukon 18 mukainen faktorimalli⁶⁹. Neljän faktorin mallista muodostui tulkinnallisesti johdonmukaisin. Ensimmäinen faktori kuvasi työn tärkeyttä, toinen perhekeskeisyyttä ja kolmas faktori perheen osallistumista ja aktiivisuutta. Neljännessä faktorissa hyvä tulotaso, omaisuus ja uusien kokemusten hankkiminen koettiin tärkeiksi. Faktoreista muodostettiin summamuuttujat, jotka nimettiin seuraavasti työ (Cronbachin $\alpha=0.85$), perhe ($\alpha=0.70$), aktiivisuus ($\alpha=0.67$) ja kokeminen ($\alpha=0.59$).

68 Ks. liite 1, kysymys 87.

69 Maximum likelihood, KMO=0.84 ja Bartlettin testi $p=0.000$

Taulukko 18. Perheiden arvostuksiin liittyvät faktorit

	F1 TYÖ	F2 PERHE	F3 AKTIIVI- SUUS	F4 KOKE- MINEN	Kommu- naliteetti
65/8 Tekisin ansiotyötä, vaikka se ei olisi taloudellisesti välttämätöntä	.854				.697
65/1 Vaikka voitaisiin paljon rahaa, haluaisin käydä töissä	.777				.577
65/6 Vaikka työttömyyskorvaus olisi korkea, kävisin mieluummin työssä	.703				.489
65/7 Työ on minulle enemmän kuin tapa hankkia rahaa	.687				.482
65/4 Ikävystyn pian, mikäli minulla ei ole työtä	.631				.425
65/2 Minulle on hyvin tärkeää, että minulla on työpaikka	.571				.385
64/1 Työ, ura ja työssä kehittyminen *	.443				.292
65/5 Tärkeimmät minulle tapahtuneet asiat liittyvät työhön	.387				.260
64/18 Lasteni hoitaminen ja kasvattaminen *		.657			.388
64/17 Lasten tasapainoinen kehitys *		.635			.364
64/20 Hyvät suhteet läheisiin ihmisiin *		.516			.291
64/24 Lapseni tulevaisuus *		.459			.225
64/22 Sosiaalinen turvallisuus *		.444			.288
64/3 Perhe-elämä *		.439			.172
64/21 Omista ja perheen asioista päättäminen *		.438			.252
64/6 Ajan riittäminen perheelle ja työlle *		.310			.161
64/15 Terveys *		.302			.115
63/8 Perheenjäsenet osallistuvat usein erilaisiin koulutustapahtumiin			.495		.236
63/11 Käymme säännöllisesti elokuvissa, taidenäyttelyissä tai museoissa			.480		.225
63/5 Puhumme perheessämme usein yhteiskunnallisista kysymyksistä			.475		.198
64/23 Matkusteleminen *			.450		.379
63/10 Pyrimme ainakin kerran vuodessa käymään lomamatkalla			.414		.172
64/4 Liikunta- ja urheiluharrastuksilla on tärkeä rooli perheessämme			.382		.181
64/7 Vapaa-ajan harrastustoiminta *			.336		.231
64/2 Hyvät tulot ja varallisuus *				.488	.282

	F1 TYÖ	F2 PERHE	F3 AKTIIVI- SUUS	F4 KOKE- MINEN	Kommu- naliteetti
64/25 Uusien kokemusten hankkiminen *				.461	.333
64/16 Lasteni koulumenestys *				.391	.246
64/26 Riippumattomuus muista *				.316	.115
64/4 Mukava ja tilava asunto*				.313	.157
Ominaisarvo	4.79	3.35	2.25	1.84	

* vastaajaa pyydettiin ottamaan kantaa siihen, miten tärkeäksi hän kokee kyselylomakkeessa esitetyn asian omassa elämässään asteikolla 1-5

Seuraavaan taulukkoon 19 on koottu faktorianalyysin pohjalta muodostettujen summamuuttujien (työ, perhe, aktiivisuus ja kokeminen) keskiarvot, keskihajonnat sekä suurimmat ja pienimmät arvot. Perhekeskeisyyttä kuvaavan summamuuttujan keskiarvo oli erittäin korkea, ja hajontaa vastaajien näkemyksissä oli erittäin vähän. Kaikki vastaajat arvostivat perhettä, mutta yksinhuoltajat arvostivat perhettä vielä hieman uusperheitä ja ydinperheitä enemmän ($\chi^2=5.27$, $df=2$, $p=0.005$). Alle 4:n keskiarvo⁷⁰ summamuuttujan osalta oli vain 23 vastaajalla eli noin 1 %:lla koko aineistosta.

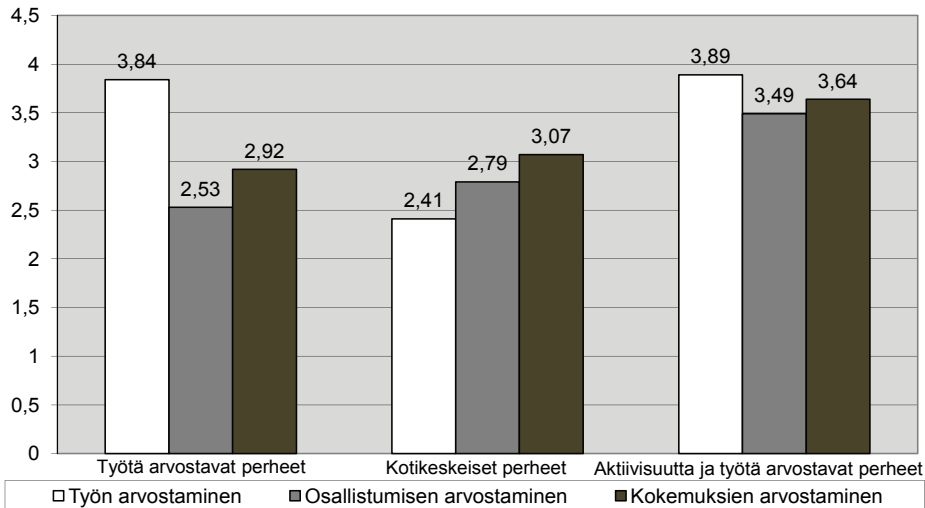
Taulukko 19. Perheiden arvostamia asioita koskevien summamuuttujien keskiarvot, keskihajonnat sekä suurimmat ja pienimmät arvot

	Keskiarvo	Keskihajonta	Minimi	Maksimi
Työ	3.45	0.81	1.00	5.00
Perhe	4.69	0.25	3.42	5.00
Aktiivisuus	2.98	0.60	1.00	4.89
Kokeminen	3.24	0.47	1.79	4.86

Lähtökohtana voidaan siis pitää sitä, että kaikille vastaajille perhe oli tärkeä arvo. Jatkossa perheiden tärkeänä pitämiä asioita tarkastellaan siitä näkökulmasta, oliko perheellä lisäksi jokin kolmesta alueesta (työ, osallistuminen, kokemukset), jota arvostettiin korkealle perheen lisäksi. Perheet jaettiin ryhmittelyanalyysin avulla ryhmiin (kuvio 9). Ensimmäiselle ryhmälle työ oli erittäin tärkeä, ja osallistumista sekä kokemuksia ei arvostettu mitenkään erityisen korkealle. Näitä työsuuntautuneita perheitä oli tutkimuksessa mukana olleista perheistä runsaat 30 %. Toisen ryhmän muodostivat perheet, joilla kaikkien kolmen osa-alueen keskiarvot olivat suhteellisen matalat, eli perheen arvostuksissa ei korostunut mikään osa-alue. Näitä kotikeskeisiä

⁷⁰ Vastausvaihtoehdot 4 = tärkeä, 5 = erittäin tärkeä.

perheitä oli vastaajista hieman vajaat 30 %. Kolmannen ryhmän muodostivat perheet, joissa arvostettiin kaikkia osa-alueita, eli sekä työtä että aktiivisuutta vapaa-ajalla. Näitä perheitä edusti noin 40 % tutkimukseen osallistuneista (kuvio 9). Perhetyypit eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi näihin ryhmisiin kuulumisen suhteen ($\chi^2=6.66$, $df=4$, $p=0.155$).

Kuvio 9. Perheiden arvostamat asiat

Seuraavassa tarkastellaan yhtenä perheiden arvomaailman osana työn ja perheen yhdistämistä. Työssäkävien vastaajien ($n = 1408$) osalta tarkasteltiin faktorianalyysin avulla, miten eri tavoin he kokivat työn ja perheen yhdistämisen omassa tilanteessaan (taulukko 20). Työn ja perheen suhdetta mitattiin väittämäsarjalla (vrt. Seppälä 2000), josta muodostettiin kolme faktoria⁷¹. Ensimmäinen faktori (Cronbachin $\alpha=0.79$) kuvasi perheen ja työn yhdistämisen hankaluutta. Tässä tilanteessa koettiin, että työ vie perheeltä liikaa aikaa. Toisessa faktorissa ($\alpha=0.68$) työ koettiin perhe-elämän voimavaraksi. Kolmas faktori ($\alpha=0.60$) kuvasi puolestaan tilannetta, jossa perhe ja työ koettiin elämässä varsin erillisiksi asioiksi, jotka eivät suoranaisesti haittaa toinen toisiaan. Kinnusen tutkimusryhmän (2005) tutkimuksessa selvitettiin työn ja perheen myönteistä ja kielteistä vuorovaikutusta. Tämän tutkimuksen ensimmäinen faktori kuvaa Kinnusen tutkimusryhmän⁷² esittämää kielteistä siirräntää työstä perheeseen. Toinen faktori kuvaa puolestaan myönteistä

71 $KMO=0,84$ ja Bartlett $p=0.000$.

72 Tutkimuksessa raportoitiin neljää erilaista siirräntää: kielteinen siirräntä perheestä työhön, myönteinen siirräntä perheestä työhön, myönteinen siirräntä työstä perheeseen sekä kielteinen siirräntä työstä perheeseen (Kinnunen ym. 2005).

siirräntää työstä perheeseen. Kolmannessa faktorissa ei ole kysymys siirräntästä kumpaankaan suuntaan, eli ei perheen eikä työn suuntaan. Perhe koettiin kuitenkin selkeästi työtä tärkeämmäksi.

Taulukko 20. Työn ja perheen suhdetta kuvaavat faktorit

	Faktori 1 työ kuormittaa perhettä	Faktori 2 työ perhe-elämän voimavara	Faktori 3 työ ja perhe erillään	Kommunaliiteetti
32/2* Koen itseni uupuneeksi työpäivän päätyttyä	.424			.226
32/7 Työ vie liikaa aikaa lapsiltani	.704			.509
32/8 Vapaa-aikani riittää perheen lisäksi myös omille harrastuksille	-.501			.256
32/9 Työn takia joudun laiminlyömään kotiasioita	.736			.575
32/10 Joudun usein tinkimään vapaa-ajasta työn vuoksi	.669			.513
32/15 Työn ja perheen yhteensovittaminen on täysin mahdollista	-.549			.343
32/17 Tunnen joskus syyllisyyttä siitä, etten hoida lastani kotona	.472			.231
32/18 Työpäivän jälkeen jaksan viettää aikaa lasten kanssa täysipainoisesti	-.449			.263
32/3 Työni auttaa minua jaksamaan paremmin myös lasten kanssa		.821		.687
32/4 Työni vaikuttaa positiivisesti myös parisuhteeseeni		.665		.453
32/13 Työni on minulle tärkeä tapa toteuttaa itseäni		.499		.347
32/5 Ilman perhettä urani etenisi nopeammin			-.302	.143
32/1 Kun tulen kotiin, lakkaan ajattelemaasta työtäni			.530	.285
32/12 Lapseni sairastuttua minun on helppo jäädä pois töistä			.357	.179
32/14 Uppoutuessani täysillä työhöni, perheeni jää joskus syrjään			-.692	.489
32/19 Asetan aina perheeni työasioiden edelle			.467	.227
Ominaisarvo	4.376	2.023	1.269	

*Ks. liite 1, kysymys 32.

Työn ja perheen yhdistäminen koettiin hankalaksi hyvin samansuuntaisesti kaikkien perhetyyppien vastaajien keskuudessa⁷² ($F=1.07$, $p=0.343$). Lähes 30 % kaikkien perhetyyppien vastaajista katsoi työn kuormittavan perhe-elämää⁷³. Tulos oli ehkä siinä mielessä yllättävä, että eron jälkeen työn ja perheen yhdistämiseen voisi kuvitella tulevan uusia haasteita (ks. Salmi & Lammi-Taskula 2004, 89). Työtä piti perhe-elämän voimavarana noin 30 % yksinhuoltajista ja uusperheellisistä, mutta runsaat 40 % ydinperheiden vastaajista ($F=33.42$, $p=0.000$). Noin 40 % kaikista vastaajista toisaalta koki, että työ ja perhe-elämä olivat hyvin erillään toisistaan. Työn ja perheen yhdistämistä tässä tutkimuksessa kuvanneet ulottuvuudet olivat selkeästi yhteydessä toisiinsa: esimerkiksi 40 % vastaajista koki työn hankaloittavan perhe-elämää, vaikka työ toisaalta koettiin voimavaraksi perhe-elämää ajatellen. Ylitöiden tekeminen oli yhteydessä kokemukseen työn ja perheen yhdistämisestä. Ylitöitä tekevistä huomattavasti suurempi osa eli noin puolet ajatteli työn hankaloittavan perhe-elämää ($\chi^2=197.12$, $df=1$, $p=0.000$). Normaalaa työaika tekevistä noin 20 % ajatteli samalla tavalla. Toisaalta ylitöitä tekevät näkivät muita useammin työn tukevan perhe-elämää ($\chi^2=132.15$, $df=1$, $p=0.000$). Noin 60 % ylitöitä säännöllisesti tekevistä ja noin 30 % normaalia työaika tekevistä piti työtä perhe-elämän voimavarana.

Yhteenveto uusperheen sisäisistä voimavaroista suhteessa muihin perhetyyppeihin

Sisäisten voimavarojen suhteen uusperheissä ja ydinperheissä ei ollut havaittavissa oleellisia eroja, mutta joitakin pieniä painotuseroja oli kuitenkin löydettävissä. Uusperheiden vanhemmat arvioivat perheensä toimivuuden jonkin verran ydinperheitä positiivisemmin. Perheen organisoitumisen vaiheessa uusperheessä koettiin eniten toimivuuteen liittyviä ongelmia. Kasvatusasiat ja parisuhteeseen liittyvät kysymykset näyttivät aiheuttavan eniten ristiriitoja uusperheissä, kun taas ydinperheessä puhuttivat kotityöt. Puolisoiden välinen työnjako oli uusperheissä jonkin verran tasaisempaa kuin ydinperheissä. Lapsiin liittyvät asiat huolestuttivat puolestaan uusperheissä ydinperheitä useammin.

Vanhemmuuden kokemisessa yksinhuoltajat erosivat ydin- ja uusperheistä. Yksinhuoltajat kokivat vanhemmuuden vaativammaksi kuin muiden perhetyyppien edustajat. Kasvatustyyliä koskevan vertailun mukaan uusperheissä kasvatusilmapiiri oli jonkin verran harvemmin auktoritatiivinen kuin ydin- tai yksinhuoltajaperheissä. Tutkimuksessa mukana olleiden perheiden sosiaalinen

⁷²Perhetyyppien välisiä eroja summamuuttujien keskiarvoissa tarkasteltiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä.

⁷³ Summamuuttujan keskiarvo oli vähintään 3 asteikolla 1-5.

tukiverkosto rakentui hieman eri tavalla. Uusperheiden ja yksinhuoltajaperheiden sosiaalisesta verkostosta oleellisen osan muodosti useimmiten myös entisen puolison tuki. Yksinhuoltajat saivat tukea entisiltä puolisoiltaan oleellisesti enemmän kuin uusperheelliset. Arvostuksia koskevan tarkastelun mukaan vastaajat arvostivat perhettä hyvin korkealle, joskin yksinhuoltajat vielä jonkin verran korkeammalle kuin muiden perhetyyppien edustajat. Työn ja perheen yhdistämistä pidettiin haasteellisena kaikissa perhetyypeissä.

4.3 Ongelmallisiksi koetut asiat uusperheissä

Edellä on kuvattu uusperhettä voimavarojen näkökulmasta. Voimavaroihin perustuvaa tarkastelutapaa täydennetään keskittymällä myös uusperheen vanhempien kokemuksiin perhe-elämän haasteisiin. Tässä tutkimuksessa ongelmallisiksi koetut asiat nähdään voimavarojen kääntöpuolena. Uusperheeseen liittyviin stressitekijöihin on yleisesti tutkimuksissa keskitytty vahvuuksia voimakkaammin. Ongelmiin keskittyvässä näkökulmassa perustellaan perheissä esiintyviä hankaluuksia sillä, että uusperhe-elämään liittyy lukuisia haasteita. Perhe-elämän ongelmatekijöitä käsitellään tässä tutkimuksessa kahdesta erilaisesta näkökulmasta käsin. Tässä luvussa keskitytään analysoimaan kyselylomakeaineiston avulla kuvailevalla tasolla uusperheen vanhempien kokemia ongelmia. Tutkimuksen luvussa kuusi syvennetään haasteiden analysointia haastatteluaineiston avulla, jolloin tarkastelun keskiössä on erityisesti uusperheen ihmissuhdeverkosto.

Seuraava analyysi uusperheellisten ongelmallisiksi kokemista asioista pohjautui kyselylomakkeessa esitettyyn avoimeen kysymykseen ”Mitkä ovat uusperheen suurimmat ongelmat?”⁷⁴. Jotta saatiin mahdollisimman laajasti erilaiset vastaajien kokemat ongelmat selvitettyä, tutkimuksessa päädyttiin käyttämään avointa kysymystä valmiiden ongelmalistojen sijaan. Yhteensä 477 kyselylomakkeen täyttäneitä (71.5 %) vastasi avoimeen kysymykseen. Uusperheiden vanhemmat esittivät avoimeen kysymykseen vastatessaan yhteensä 636 mainintaa uusperheen ongelmista. Vanhemmat mainitsivat avoimissa vastauksissaan yhdestä viiteen asiaa, jotka he olivat kokeneet uusperheessä ongelmiksi. Aluksi vanhempien esittämät ongelmat teemoiteltiin sisällönanalyysin avulla, ja sen jälkeen vastaukset kvantifioitiin. Lopuksi vanhempien vastaukset kytkettiin uusperheen rakennetekijöihin.

Kun tarkastellaan vanhempien mainitsemia yksittäisiä tekijöitä, jotka kuormittavat uusperheen elämää, nousevat tärkeimpinä esille kolme huolen-

74 Ks. liite 1

aihetta: lasten ja isä- tai äitipuolen välinen suhde, biologisten vanhempien välinen suhde sekä se, miten muodostetaan perhe ja löydetään perheelle yhteiset toimintatavat (taulukko 21). Uusperheen vanhempien ongelmat teemoiteltiin kahteen pääryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostivat ne haasteet, jotka liittyivät siihen, että perhettä kuormittaa sen uudelleen organisointi. Toinen asiakokonaisuus, jonka perheet ottivat esille, oli uusperheen suhteisiin liittyvät kysymykset. Nämä kaksi asiakokonaisuutta liittyivät siltä osin yhteen, että suhteisiin kytkeytyvissä ongelmissa on usein pohjimmiltaan kysymys myös perheen uudelleen organisoitumisesta.

Taulukko 21. Avoimien vastausten luokittelu.⁷⁵ Tekijät, jotka otettiin esiin uusperheessä esiintyviä ongelmia koskevissa vastauksissa (mainintoja yhteensä 636):

Mainittu ongelmia aiheuttava tekijä	n	%
1. UUSPERHEEN MUODOSTUMINEN JA ARJEN KÄYTÄNNÖT	245	38.5
Yhteisten tapojen löytäminen ja vastuun jakaminen	90	14.2
Taloudellisen vastuun jakaminen	46	7.2
Lasten tasapuolinen kohtelu	40	6.3
Aikataulut	31	4.9
Ympäristön ennakkoluulot	21	3.3
Lasten sopeutuminen tilanteeseen	17	2.6
2. UUSPERHEEN SUHTEET	338	53.1
Lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde	118	18.5
Biologisten vanhempien yhteistyö	90	14.2
Parisuhde	43	6.6
Lapsen ja etävanhemman suhde	35	5.5
Isovanhemmuussuhteet	19	3.0
Lapsen mustasukkaisuus omasta vanhemmasta	13	2.1
Lasten keskinäiset suhteet	10	1.6
Entisen ja nykyisen puolison välinen suhde	10	1.6
3. Ei ongelmia	53	8.4

Ensimmäinen ryhmä nimettiin perheen muodostumiseksi ja arjen käytännöiksi (taulukko 21). Tähän ryhmään kuuluvissa ongelmissa oli kysymys arkeen liittyvistä käytännön asioista. Perheen muodostuminen, yhteisten tapojen

⁷⁵ Ks. luokittelua koskevat esimerkit liite 3

löytyminen ja vastuun jakaminen perheessä aiheuttivat ongelmia. Toiseen ryhmään eli suhteisiin liittyviin haasteisiin ryhmiteltiin puolestaan asiat, jotka liittyivät suoraan uusperheen suhteisiin. Suhteisiin liittyvät pulmat kytkeytyivät sekä uusperheen sisäisiin suhteisiin että biologisten vanhempien väliin yhteistyöhön ja lapsen etävanhempisuhteeseen. Viimeisen, kolmannen ryhmän muodostivat perheet, joiden näkemyksen mukaan uusperheeseen ei liittynyt ongelmia. Luokittelua koskevat aineistoesimerkit on koottu liitteeseen 3. Verrattaessa kahta ongelmaa kuvaavaa ryhmää voidaan todeta, että uusperheen suhteet aiheuttivat vanhempien mielestä enemmän perhe-elämän ongelmia kuin uusperheen muodostumiseen ja arjen käytäntöihin liittyvät seikat. Runsas kolmasosa mainituista ongelmista liittyi ensimmäiseen teema-alueeseen eli arjen käytäntöjen muodostumiseen. Yli puolet esiin tuoduista hankaluuksista kytkeytyi puolestaan uusperheen suhteisiin. Loput vastaajat eivät liittäneet uusperheeseen mitään erityisiä ongelmia.

Uusperheen tärkein päämäärä on perheyden saavuttaminen, mihin liittyvät keskeisesti arjen käytännöt. Suurimmaksi osaksi ”perheen muodostuminen ja arjen käytännöt” -ryhmään kuuluvat ongelmat liittyivätkin perheen yhteisten tapojen löytämiseen ja vastuun jakamiseen liittyviin kysymyksiin. Käytäntöjen muodostumista hankaloittaa se, että ei-yhteisen lapsen asioista ei ole mahdollista sopia perheen sisällä. Useissa yhteisten tapojen löytämiseen liittyvissä vastauksissa tuotiin esiin se, että erityisiä haasteita aiheuttivat kasvatuskäytännöiden yhteensovittaminen. Edellä esitetystä perheiden toimivuuden analyysissä tuli myös esille, että kasvatukseen liittyviä erimielisyyksiä esiintyi uusperheissä enemmän verrattuna ydinperheisiin. Perheen muodostumiseen liittyy myös ei-yhteisten lasten hoidon ja kasvatuksen toimiva vastuunjakko puolisoitten välillä. Vanhemmat pitivät hankaluutena sitä, että isäpuolet eivät olleet valmiita jakamaan puolisonsa kanssa arkisia vastuita, esimerkiksi lasten päivähoidosta hakemista. Työnjaollisen vastuun lisäksi on löydettävä tasapaino myös taloudellisen vastuun jakamisessa, eli siinä, kuka maksaa ja kenen kuluja. Erityisesti äidit katsoivat, että uusperheen perustaminen ei vahvasta taloudellisesta tilannesta suhteessa yksinhuoltajana olemiseen. Vastauksissa tuotiin esille se, että päivähoitomaksu määräytyy molempien tulojen mukaan, vaikka uusi puoliso ei ole elatusvelvollinen (ks. Gottberg 2007, 239). Taloudellisiin ongelmiin liittyi muutamissa vastauksissa myös se, että perheen kasvattua tulee ostaa isompi asunto ja auto. (Ks. liite 3.)

Tähän ensimmäiseen ryhmään kuuluivat myös aikatauluihin liittyvät hankaluudet sekä ongelmat, jotka kytkeytyivät toisaalta lapsen sopeutumiseen ja toisaalta lasten tasapuoliseen kohteluun. Vanhemmat olivat huolissaan siitä, pystyvätkö he ja pystyykö toisaalta puoliso, olemaan tasapuolinen

kaikille perheen lapsille. Ympäristön ennakkoluulot uusperheitä kohtaan (esim. Ganong & Coleman 2004) nousivat myös keskeiseen asemaan vastaajien pohdinnoissa uusperheen haasteiden aiheuttajista. Vastaajat olivat joutuneet puolustamaan tiukasti uusperhettään. Heistä tuntui, että muut ihmiset olivat enemmän huolissaan uusperheen elämästä kuin perhe itse ja sukulaisten suhtautuminen tuntui yllättävältä (ks. myös Sutinen 2005, 96). Myös yhteiskunta on luotu ydinperhe-käsitteen varaan, joten uusperhe ei sovi valmiisiin malleihin. Joissakin tilanteissa isovanhempien oli hankala ymmärtää uusperheen tilannetta. (Ks. liite 3.)

Uusperheen suhteista vastaajat arvioivat eniten ongelmia aiheuttaneen lapsen ja isä- tai äitipuolen välisen suhteen. Joka viides vastaaja otti esille lapsen ja isä- tai äitipuolen väliseen suhteeseen liittyvän ongelmakohdan. Näistä maininnoista lähes 70 % liittyi lapsen ja isäpuolen suhteeseen, loput maininnat liittyivät lapsen ja äitipuolen väliseen suhteeseen. Lapsen ja isäpuolen suhteen ongelmia koskevat vastaukset kytkeytyivät suurimmalta osin huoleen suhteen tunnepuolesta. Ongelmat liittyivät myös konkreettisesti isä- tai äitipuolen ja lapsen välisen suhteen muotoutumiseen ja siihen liittyviin pulmiin sekä lapsen että isä- tai äitipuolen kannalta. Nämä asiat voisi tiivistää siihen, että vastaajat kokivat, että isä- tai äitipuolen on vaikea hyväksyä puolison lapsi perheen jäseneksi. Seuraavaksi eniten haasteita liittyi biologisten vanhempien yhteistyöhön. Vanhempien näkemyksen mukaan entiset puoliset vaikeuttivat uusperheen elämää esimerkiksi muuttamalla jo aikaisemmin sovittuja tapaamisaikatauluja.

Kolmanneksi eniten suhteisiin kytkeytyviä hankaluuksia liittyi parisuhteeseen. Parisuhteeseen liittyvät ongelmat kulminoituivat vanhempien vastauksissa yhteisen ajan puutteeseen ja siihen, että parisuhteessa oli alusta lähtien mukana muita osapuolia: lapsi ja lapsen toinen biologinen vanhempi. Yhteisen ajan puute oli suurin yksittäinen huoli parisuhteessa. Parisuhteen ristiriidat liittyivät usein ei-yhteisten lasten asioiden hoitamiseen. Entinen elämä tuntui tunkeutuvan parisuhteeseen ja aiheuttavan mustasukkaisuutta. Parisuhteeseen toi hankaluuksia entisen puolison kanssa tehtävä yhteistyö lapsen asioissa. Parisuhdetta voivat kuormittaa epäilykset uuden suhteen kestävydestä sekä erilaiset odotukset perhe-elämästä. Kolmen yleisimmin ongelmia aiheuttaneen suhteen lisäksi vanhempien maininnoissa nousivat esiin myös ongelmakohdat, jotka liittyivät lapsen ja etävänhemman suhteeseen, isovanhemmuussuhteisiin sekä lasten keskinäisiin suhteisiin. Lapsen mustasukkaisuus omasta vanhemmasta sekä entisen ja nykyisen puolison välinen suhde olivat huolenaiheina parissa prosentissa uusperheen hankaluuksia kuvaavista vastauksista. (Ks. liite 3.)

Näiden kahden haasteita aiheuttavan ryhmän lisäksi lähes 10 %:ssa mainnnoista korostettiin, että uusperheeseen ei liity ongelmia. Sama näkemys oli mahdollisesti osalla niistä kyselomakkeeseen vastanneista, jotka jättivät vastaamatta avoimeen kysymykseen. Vastauksissa tuotiin esille se, että mikäli ongelmia esiintyi, ne johtuivat muista syistä kuin uusperheellisyydestä. Osassa vastauksista perusteltiin tämänhetkisen perhetilanteen ongelmatonmuutta ajan tasoittavalla vaikutuksella. Alku oli mahdollisesti ollut hankala, mutta sitten tilanne oli helpottunut oleellisesti. Tutkimuksissa on esitetty, että mitä kauemmin uusperheen jäsenet ovat asuneet yhdessä, sen myönteisemmin perheeseen liittyvät asiat koetaan (Dunn ym. 2000). Ajan vaikutuksen rinnalla tuotiin esiin myös keskustelu ja sovittelu, joiden avulla mahdollisista hankaluuksista on selvitty. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että roolien muodostamiseen liittyvät ongelmat ovat vähäisempiä perheissä, joissa lapsella ei ole enää toimivaa suhdetta muualla asuvaan toiseen biologiseen vanhempaan (Ganong & Coleman 2004). Osa tässä tutkimuksessa mukana olleista perheistä, joilla ei kokemuksensa mukaan ollut ongelmia, vertasi perhettään ydinperheeseen. Lapsi ei tavannut etävanhempaansa, jolloin vastaajien mukaan heidän perheessään uusperheellisyys oli jäänyt selkeästi taustalle. Tilanteen koettiin ikään kuin selkeyttävän uusperheen rakennetta. Osasta näitä vastauksia oli luettavissa, että isäpuoli oli korvannut biologisen isän roolin lapsen elämässä. (Ks. liite 3.)

Uusperheiden ongelmia tarkasteltiin myös tutkimalla niiden yhteyttä uusperheen taustamuuttujiin. Ryhmitteleviksi muuttujiksi valittiin uusperheen rakenteeseen liittyviä muuttujia: aika, yhteinen lapsi sekä se, asuiko perheessä osan aikaa äidin tai isän lapsia. Uusperheet jaettiin yhdessäoloajan mukaan kolmeen ryhmään: uudet uusperheet (asuneet yhdessä alle vuoden, $n = 230$), jonkin aikaa yhdessä asuneet (2–3 vuotta, $n = 180$) sekä pidempään yhdessä asuneet perheet (yli 4 vuotta, $n = 67$).

Uusien uusperheiden osalta vastaukset kasautuivat eniten uusperheen muodostumiseen ja arjen käytäntöjen löytämiseen liittyviin ongelmiin. Tämän ryhmän ongelmat olivat myös yleisimpiä jonkin aikaa yhdessä asuneissa perheissä. Pidempään yhdessä asuneissa perheissä suurin ongelmia aiheuttava asia oli biologisten vanhempien välinen yhteistyö sekä lapsen ja etävanhemman välinen suhde. Ajallisesti voisi ajatella, että uusperheen muodostumisen alkuaikoina kiinnitetään paljon huomiota uusperheen käytännön asioiden sujuvuuteen. Kun käytännöt alkavat olla hioutuneet, huomio kohdistuu enemmän biologisen vanhemman kanssa tehtävään yhteistyöhön. Suhteessa muualla asuvaan biologiseen vanhempaan uudet uusperheet arvioivatkin olevan vähiten hankaluuksia. Ajan tasoittavasta vaikutuksesta kertoi myös se, että pidempään yhdessä olleista uusperheellisistä 12 % arvioi

vastauksessaan, että uusperheeseen ei liity mitään ongelmallista. Vastaava luku uusilla uusperheillä oli 5 % ja jonkin aikaa yhdessä asuneilla perheillä 8 %. Ongelmien on todettu aikaisemmissa tutkimuksissa vähenevän siinä vaiheessa, kun uusperhe on asunut yhdessä 3–5 vuotta (Hetherington 2005, 137). Kun yksittäisiä ongelmia aiheuttavia tekijöitä edelleen verrataan ajan kannalta, havaitaan, että talouteen liittyvät asiat huolestuttivat alkuvaiheessa enemmän. Samoin lasten keskinäisten suhteiden toimivuus mietitytti uusperheen alkuvaihetta elävissä perheissä enemmän kuin muissa vaiheissa olevissa uusperheissä.

Joka toisessa avoimeen kysymykseen vastanneessa uusperheessä oli myös puolisoiden yhteinen lapsi. Perheissä, joissa oli yhteinen lapsi, koettiin huomattavasti vähemmän ongelmia arjen käytäntöjen luomisessa. Näyttäisi siis siltä, että käytännöt olivat jo muotoutuneet perheessä ennen yhteisen lapsen syntymää. Suhde lapsen etävanhempaan aiheutti enemmän hankaluuksia uusperheissä, joissa oli yhteinen lapsi. Yhteisen lapsen syntymä näyttäytyi entisen puolison silmissä uusperheen vahvistumisena, mikä saattoi aktivoida uudelleen erimielisyyksiä biologisten vanhempien välillä. Tässä tarkastelussa yhteisen lapsen olemassaolo ei ollut yhteydessä perheen sisäisissä suhteissa koettuihin hankaluuksiin. Lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde aiheutti samalla tavalla hankaluutta molemmissa ryhmissä. Perheissä, joissa oli yhteinen lapsi, oli enemmän ongelmia isovanhemmuussuhteissa. Uusperheen yhteisen lapsen syntymän jälkeen isovanhemmilla oli enemmän ongelmia perheen lasten tasa-arvoisessa kohtelussa. Perheessä osan aikaa asuva lapsi oli useimmiten tässä tutkimuksessa isän lapsi. Mikäli perheessä asui osan aikaa isän lapsi, vanhemmilla oli huomattavasti enemmän arjen käytäntöjen muotoutumisen ongelmia. Aikataulut ja taloudellisen vastuun jakaminen huolestuttivat enemmän kuin perheissä, joissa ei asunut isän lapsia. Lisäksi tarkasteltiin perheen lapsen etävanhemman tapaamisen yhteyttä vastauksiin. Näissä ryhmissä ei esiintynyt selkeitä eroja. Tosin perheissä, joissa lapsilla oli kaksi kotia, koettiin enemmän arjen sujumisen ongelmia esimerkiksi aikataulujen sovittamisessa.

Uusperheen voimavaroista ihmissuhdeverkosto muodostaa keskeisen osan. Voimavaroja on mahdoton tulkita keskittymättä toisaalta myös ongelmia aiheuttaviin seikkoihin. Tässä luvussa esitelty haasteita erittelevä analyysi toi selkeästi esiin sen, että myös uusperheen hankaluudet keskittyivät pitkälti ihmissuhdeverkoston toimivuuteen. Seuraavassa pääluvussa palataan voimavarojen analysointiin, jolloin irrottaudutaan vertailunäkökulmasta eli uusperheiden vertaamisesta ydin- ja yksinhuoltajaperheisiin. Seuraavassa luvussa tarkastelun keskiössä on uusperheelle tärkeä ihmissuhdeverkosto.

Uusperheen voimavaroihin ja haasteisiin keskittyvän tutkimusongelman kannalta oleellisen osan muodostaa uusperheen ihmissuhdeverkosto, jonka tarkasteluun syvennytään tässä luvussa. Kolmessa ensimmäisessä alaluvussa käsitellään kyselylomakeaineiston pohjalta uusperheen parisuhteen, lapsen ja isäpuolen suhteen sekä lapsen ja etä-isän välisen suhteen toimivuutta sekä näihin arvioihin yhteydessä olevia tekijöitä. Tutkimuksen näkökulma tässä osiossa on uusperheen, joka on muodostunut äidin ja hänen lastensa ympärille, jolloin perheen ei-yhteiset lapset ovat äidin lapsia. Perheessä siis asuu isäpuoli ja lapsen etävanhempi on isä. Kolmen edellä mainitun suhteen tarkasteluun päädyttiin, koska nämä suhteet muodostavat uusperheen kannalta oleellisen ihmissuhdeverkoston ytimen⁷⁶. Parisuhdetta voidaan pitää uusperheen lähtökohtana. Lapsen ja isäpuolen välisen suhteen tarkastelu on tärkeää, koska tämän suhteen toimivuus on aikaisemman tutkimuksen mukaan yhteydessä parisuhteen toimivuuteen ja koko uusperheen hyvinvointiin. Toinen perustelu isäpuolisuhteen tarkastelulle on se, että useimpien uusperheessä koettujen hankaluuksien on nähty kytkeytyvän tähän suhteeseen. Uusperheen ihmissuhdeverkosto ulottuu useimmiten myös toiseen kotitalouteen, joten tarkastelun kohteeksi valittiin myös lapsen ja etä-isän suhde. Tutkimuksen viimeisessä, yhteenvetonaikin toimivassa alaluvussa laajennetaan suhdeverkoston tarkastelua, jolloin mukana ovat edellä mainittujen ihmissuhteiden lisäksi myös lasten keskinäiset suhteet ja isovanhemmuussuhteet. Myös seuraavassa pääluvussa esiteltävässä kokonaisuudessaan laadulliseen analyysiin perustuvassa luvussa on keskiössä koko uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuus.

5.1 Uusperheen parisuhteen dynamiikka

Uusperheen perusta ja lähtökohta on toimiva parisuhde. Uusperheen moninaisten suhteiden näkökulmasta parisuhdedynamiikkaan ovat yhteydessä monet erilaiset tekijät. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin uusperheen rakenteellisten tekijöiden, erilaisten lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvien tekijöiden sekä lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvien tekijöiden yhteyttä siihen, millainen näkemys äideillä on parisuhteen toimivuudesta (taulukko 22). Parisuhdetta ei siis käsitellä niinkään puolisoiden välisenä asiana, vaan

⁷⁶ Lasten ja biologisten vanhempien suhteen tarkastelu rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

enemmänkin uusperheisiin liittyvien muiden tekijöiden suhteen. Selitettävänä muuttujana analyysissä oli äidin kokemus parisuhteen toimivuudesta⁷⁷. Tämän luvun analyysissä olivat mukana ne aineiston perheet, joissa asui isäpuoli (n = 598). Eri tekijöiden yhteyttä käsitykseen parisuhteen toimivuudesta tarkasteltiin varianssianalyysin avulla. Ensin testattiin jokainen muuttuja erikseen⁷⁸ (taulukko 22), ja sen jälkeen muodostettiin monimuuttujamalli (taulukko 23) tilastollisesti merkitseviksi osoittautuneista muuttujista.

Taulukko 22. Uusperheen parisuhteen toimivuuteen liittyvät tekijät

Uusperheen rakenteeseen ja toimivuuteen liittyvät tekijät	F	p	n	Keski-arvo
Aika, jonka uusperhe on asunut yhdessä	0.43	0.728		
alle 2 vuotta			266	3.94
2–6 vuotta			299	3.91
yli 6 vuotta			33	3.81
Uusperheen puolisoiden yhteinen lapsi	0.85	0.357		
On yhteinen lapsi			264	3.89
Ei ole yhteistä lasta			334	3.96
Uusperheen isän lapsi	4.52	0.003		
On isän osan aikaa perheessä asuva lapsi			168	3.80
Ei ole isän osan aikaa perheessä asuvaa lasta			430	3.97
Uusperheen lasten keskinäisten suhteiden toimivuus	33.70	0.000		
Toimivat suhteet			395	4.07
Suhteissa ongelmia			203	3.64
Lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät tekijät	F	p	n	keski-arvo
Lapsen ja isäpuolen suhde	167.66	0.000		
Hyvä suhde			461	4.15
Suhteessa ongelmia			137	3.18
Isäpuolen osallistuminen lapsen hoitoon ja kasvatukseen	114.10	0.000		
Isäpuoli osallistuu			485	4.10
Isäpuoli ei osallistu			113	3.21
Isäpuolen taloudellinen vastuu	45.60	0.000		
Isäpuoli osallistuu lapsen kuluihin			503	4.05
Isäpuoli ei osallistu lapsen kuluihin			95	3.28
Vanhemmuuden painottuminen lapsen ja isäpuolen suhteessa	105.07	0.000		
Suhteessa painottuu vanhemmuus			511	4.07
Suhde ei muistuta vanhemmuussuhdetta			87	3.11
Suhteen toimivuus isäpuolen vanhempiin (lapsen isovanhempiin)	7.30	0.007		
Toimiva suhde			467	3.97
Suhteessa ongelmia			131	3.75

77 Ks. summamuuttujaan sisältyvät väitteet luvussa 3.3.2.

78 Parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni).

Lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvät tekijät	F	p	n	keski-arvo
Lapsen ja etä-isän välisen suhteen toimivuus	2.08	0.150		
Toimiva suhde			174	4.01
Suhteessa ongelmia			424	3.89
Lapsen huoltomuoto	0.03	0.956		
Yhteishuoltajuus			362	3.93
Äidin yksinhuoltajuus			236	3.92
Biologisten vanhempien välisen yhteistyön toimivuus	0.11	0.745		
Toimiva yhteistyö			311	3.93
Yhteistyössä ongelmia			287	3.91
Suhteen toimivuus isän vanhempiin (lapsen isovanhempiin)	0.28	0.600		
Toimiva suhde			410	3.94
Suhteessa ongelmia			188	3.89

Parisuhteen toimivuus erilaisissa uusperheissä. Yleisesti ottaen äidit arvioivat parisuhteensa hyvin toimivaksi (summamuuttujan⁷⁹ keskiarvo 3.92). Parisuhteen toimivuuteen yhteydessä olevien tekijöiden tarkastelu aloitettiin uusperheen rakenteeseen ja toimivuuteen liittyvistä tekijöistä. Näistä tekijöistä analyysissä olivat mukana seuraavat: aika, jonka uusperhe oli asunut yhdessä, uusperheen puolisoiden yhteinen lapsi, uusperheen isän lapsi sekä uusperheen lasten keskinäisten suhteiden toimivuus (taulukko 22). Ajalla on aikaisemmissa tutkimuksissa nähty olevan keskeinen rooli suhteiden kokemisessa ja kehittämisessä (Bray & Berger 1993). Tässä tutkimuksessa aika ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä arvioon parisuhteen toimivuudesta. Tutkimuksessa mukana olleet uusperheet olivat pienten lasten perheitä, joten ne olivat olleet yhdessä vasta kohtalaisen vähän aikaa. Näin ajan merkitystä näkemykseen parisuhteesta ei tällä aineistolla saatu aivan kattavasti esille. Valtaosa perheistä (70 %) kuului Papernown (ks. tarkemmin luku 1.2) esittämän syklin ensimmäiseen vaiheeseen eli aloitusvaiheeseen, jonka läpikäyminen kestää noin kolme vuotta. Perhe on tässä vaiheessa jakautunut vielä pitkälti biologisuuden mukaan. Aloitusvaiheen lopussa aletaan tiedostaa perhe-elämässä tarvittavat muutokset.

Yhteisten lasten on ajateltu tekevän uusperheestä ”todellisen perheen” (Ritala-Koskinen 1992, 38; Sutinen 2005, 67). Uusperhekirjallisuudessa (esim. Ambert 1986) on myös esitetty, että yhteinen lapsi lisää miesten tyytyväisyyttä parisuhteeseen. Uusperheen yhteinen lapsi on nähty perhettä yhdistävänä, koska kaikilla perheenjäsenillä on häneen biologinen suhde. Toisaalta yhteisen lapsen on ajateltu yhdistävän nimenomaan ydinperhettä

79 Äidit arvioivat parisuhteen toimivuutta vaihtoehtoilla 1–5 (5=erittäin toimiva suhde).

uusperheen sisällä ja etäännyttävän tästä muita lapsia. (Ritala-Koskinen 2001, 34.) Tässä tutkimuksessa niiden perheiden, joissa oli yhteinen lapsi, äitien näkemys parisuhteen toimivuudesta ei eronnut niiden perheiden äitien näkemyksestä, joissa ei ollut yhteistä lasta (taulukko 21). Yhteisen lapsen merkitys näyttäisi olevan suurempi uusperhettä kokonaisuudessaan yhdistävänä kuin parisuhteen toimivuuden kokemusta parantavana. Toisaalta uusperheen yhteinen lapsi voi myös tuoda ristiriitoja uusperheen puolisoiden välille sen suhteen, miten aika jaetaan yhteisten ja ei-yhteisten lasten välillä. Jos yhteinen lapsi syntyy uuden parisuhteen varhaisvaiheessa, kuten useissa uusperheissä tapahtuu, perheenjäsenillä ei ole ollut aikaa sopeutua edes yhteen muutokseen, kun he jo joutuvat kohtaamaan toisen.

Uusperheen isän muualla vakituisesti asuva lapsi näytti tässä tutkimuksessa puolestaan kuormittavan parisuhdetta (taulukko 22). Äidit, joiden uusperheessä asui ainakin osan aikaa isän lapsi, olivat tyytymättömämpiä parisuhteen toimivuuteen kuin äidit, joiden uusperheessä isällä ei ollut ennestään lasta. Äidit saattavat kokea epäoikeudenmukaiseksi sen, että he hoitavat kaikkien, myös vain osan aikaa perheessä asuvien lasten käytännön asioita. Parisuhdetta voi myös kuormittaa isäpuolen kokema lojaalisuusristiriita siitä, että hänen lapsensa asuvat muualla, mutta hän elää arkea lapsipuolten kanssa. Toisaalta jos isäpuolella ei ole aikaisemmin lapsia, hän voi tuntea itsensä vielä enemmän ulkopuoliseksi, koska lapsiperheen arki on hyvin vierasta. Ulkopuolisuuden tunne voi puolestaan alentaa parisuhdetyytyväisyyttä (esim. Vemer ym. 1989).

Uusperheen isän lapsen asumiseen uusperheessä kytkeytyy myös äidin arvio uusperheen lasten keskinäisten suhteiden toimivuudesta, joka osoittautui olevan yhteydessä näkemykseen parisuhteen toimivuudesta (taulukko 22). Äiti oli tyytyväisempi parisuhteeseen, mikäli perheen lasten keskinäiset välit olivat äidin arvion mukaan toimivat. Äidin lasten ja isän perheessä osan aikaa asuvien lasten ongelmallinen suhde voi edesauttaa uusperheen jakautumista biologisten siteiden mukaan, mikä saattaa alentaa parisuhdetyytyväisyyttä (vrt. Church 1999).

Parisuhteen sekä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuden kytkeytyminen toisiinsa. Näiden kahden suhteen eli parisuhteen sekä lapsen ja isäpuolen välisen suhteen kytkeytyminen toisiinsa oli erittäin selkeä, koska kaikki tutkimuksessa käytetyt lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät parisuhdetyytyväisyyttä selittävät tekijät osoittautuivat tilastollisesti merkitseviksi (taulukko 22). Tämä tulos vahvistaa siis omalta osaltaan jo aikaisemmin esitettyä ajatusta siitä, että uusperheen toimivuuden näkökulmasta parisuhde ja vanhemmuus kytkeytyvät toisiinsa. Kun äiti arvioi, että

lapsen ja isäpuolen suhde oli toimiva, arvioi hän todennäköisemmin myös parisuhteen toimivaksi. Tutkimuksessa olivat mukana seuraavat lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät tekijät: äidin arvio suhteen toimivuudesta, isäpuolen osallistuminen lapsen kasvatukseen sekä osallistuminen lapsen kuluihin, vanhemmuuden painottuminen suhteessa sekä suhteen toimivuus isäpuolen vanhempiin.

Parisuhteen toimivuuteen oli tässä tutkimuksessa selkeästi yhteydessä isäpuolen sekä sosiaalinen että taloudellinen osallistuminen lapsen elämään (taulukko 22). Äidit olivat tyytyväisempiä parisuhteeseensa, mikäli isäpuoli jakoi äidin kanssa vastuuta myös ei-yhteisestä lapsesta ja osallistui taloudellisesti tämän kuluihinsa. Tasapuolisen työnjaon perheessä on ylipäätään todettu nostavan tyytyväisyyttä parisuhteeseen (Cuisinger, Cowan & Schuldberg 1989; Vemer ym. 1989; Ganong & Coleman 2004, 83). Myös suomalaisessa tutkimuksessa on päädytty siihen, että puolisoiden vastuunjakon selkiytyminen vaikuttaa parisuhdetyytyväisyyteen (Jaakkola & Sääntti 2000). Uusperhettä koskevissa tutkimuksissa on toisaalta korostettu biologisten vanhempien taloudellista vastuuta lapsesta (esim. Deal ym. 1992; Ganong & Coleman 2004, 80–81) ja toisaalta painotettu, että käytännössä isäpuoli osallistuu usein kuitenkin edes jonkin verran lapsipuolen elatukseen (esim. Oláh ym. 2002). Lapsipuolen kustannuksiin osallistuminen on selvästi yhteydessä siihen, miten sitoutuneesta pariskunnasta on kyse. Erityisesti avioliitto ja yhteiset lapset vaikuttavat siihen, että isä- tai äitipuolet ottavat osaa puolisonsa lasten taloudellisiin menoihin. (Jaakkola & Sääntti 2000.)

Tähän tutkimukseen vastanneet äidit arvostivat isäpuolen vanhemmuuden kaltaista suhdetta lapseen (taulukko 22). Toimivaan parisuhteeseen olikin yhteydessä vanhemmuuden painottuminen lapsen ja isäpuolen suhteessa. Lisäksi toimiva suhde isäpuolen vanhempiin oli yhteydessä toimivaan parisuhteeseen. Sosiaalisen tuen on ylipäätään todettu selittävän parisuhdetyytyväisyyttä (Cuisinger ym. 1989; Kurdek 1991).

Lapsen ja etä-isän suhteen toimivuuden yhteys parisuhteen toimivuuteen. Lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvien tekijöiden yhteys äitien arvioon parisuhteen toimivuudesta ei osoittautunut tässä tutkimuksessa tilastollisesti merkitseväksi (taulukko 22). Lapsen ja etä-isän toimiva suhde ei siis ollut yhteydessä parisuhteen toimivuuteen. Tulos on osittain yllättävä, koska etävanhemman osallistumisen lapsen arkeen yhteishuoltajuustilanteessa on todettu liittyvän uusperheen vanhempien parisuhdetyytyväisyyteen. Yhteishuoltajuudessa olevien lasten isä- ja äitipuolilla ei ole niin suurta vanhemmuusvastuuta etävanhemman osallistuessa aktiivisesti lapsen kasvatukseen, jolloin uusperheen vanhemmilla on enemmän aikaa keskittyä parisuhteeseen

(Crosbie-Burnett 1989). Myös Ganong & Coleman (2004, 97) esittävät, että lasten ja etävanhempien säännölliset tapaamiset ovat yhteydessä uusperheen parisuhdetyytyväisyyteen. Tässä tutkimuksessa siihen tulokseen, että yhteyttä etävanhemman tapaamisten ja parisuhdetyytyväisyyden välillä ei ollut havaittavissa, on mahdollisesti vaikuttanut myös se, että tutkimukseen osallistuneista uusperheistä puolella oli lisäksi yhteisiä lapsia ja varsin suuri osa heistä oli pieniä. Ei-yhteisten lasten säännölliset vierailut etä-isän luona eivät kuitenkaan mahdollistaneet vanhemmille ajan viettämistä keskenään. Aikaisempien tutkimusten antama kuva lapsen ja etävanhemman suhteen sekä uusperheen parisuhdetyytyväisyyden välisestä yhteydestä ei ole myöskään täysin yksimielinen. Yhteydestä on esitetty myös edelliseen nähden ristiriitaisia tuloksia. Toisaalta voidaan ajatella, että yhteishuoltajuus alentaa parisuhdetyytyväisyyttä, koska oleminen jatkuvasti tekemisissä entisen puolison kanssa aiheuttaa mustasukkaisuutta nykyisten puolisoitten välille (Crosbie-Burnett 1989).

Parisuhteeseen yhteydessä olevien yksittäisten tekijöiden lisäksi tarkasteltiin muutamien tekijöiden yhdysvaikutuksia, koska haluttiin selvittää tarkemmin yhteyksien taustalla vaikuttavia tekijöitä. Uusperheen isän muualla asuva lapsi näytti kuormittavan parisuhdetta, eli näissä perheissä äidit pitivät parisuhdetta vähemmän toimivana kuin perheissä, joissa ei ollut isän lapsia. Yhdysvaikutusten avulla pyrittiin selvittämään tarkemmin, miten tämä yhteys selittyy. Tilanne kytkeytyi isäpuolen osallistumiseen lapsen kasvatukseen sekä kuluihin. Isän muualla asuvan lapsen ja isäpuolen lapsen arkeen osallistumisen välillä oli tilastollisesti merkitsevä yhdysvaikutus ($F=39.82$, $p=0.000$) parisuhteen toimivuuteen. Äitien mukaan parisuhde oli toimivin tilanteessa, jossa isäpuolella ei ollut muualla vakituisesti asuvaa lasta ja jossa isäpuoli osallistui lapsen arkeen. Isäpuolet siis osallistuivat ei-yhteisen lapsen hoitoon ja kasvatukseen sekä kuluihin vähemmän, mikäli heillä oli edellisestä liitostaan lapsi.

Lapsen suhteen toimivuus isäpuolen vanhempiin oli yhteydessä parisuhteen toimivuuteen. Yhdysvaikutusten avulla selvitettiin myös tätä havaittua yhteyttä tarkemmin. Tilastollisesti merkitseväksi yhdysvaikutukseksi osoittautui isäpuolen vanhemmuutta painottavan suhteen sekä isäpuolen vanhempiin olevan suhteen toimivuuden välinen yhdysvaikutus parisuhteen toimivuuteen ($F=35.65$, $p=0.000$). Suhde isäpuolen vanhempiin oli toimivampi, mikäli isäpuoli painotti vanhemmuutta suhteessa. Parisuhteen toimivuutta tukivat siis yhdessä isäpuolen vanhemmuus ja toimivat suhteet isäpuolen vanhempiin.

Yhteenveto. Luvun lopuksi kootaan vielä yhteen parisuhteen toimivuuteen liittyviä tekijöitä. Monimuuttujamalliin (taulukko 23) otettiin mukaan

kaikki muuttajat, jotka osoittautuivat edellisessä yksittäisten muuttajien tarkastelussa tilastollisesti merkitseviksi. Nämä olivat siis seuraavat: uusperheen isän lapsi, uusperheen lasten keskinäisten suhteiden toimivuus, lapsen ja isäpuolen toimiva suhde, isäpuolen sosiaalinen ja taloudellinen osallistuminen, vanhemmuuden painottuminen isäpuolisuuhteessa sekä lapsen toimiva suhde isäpuolen vanhempiin. Lisäksi mukaan malliin otettiin edellä käsitellyt yhdysvaikutukset, eli uusperheen isän lapsen ja isäpuolen osallistumisen välinen yhdysvaikutus, sekä isäpuolen vanhempiin olevan suhteen toimivuuden ja isäpuolen osallistumisen välinen yhdysvaikutus.

Taulukko 23. Parisuhteen toimivuuteen liittyvät tekijät. Monimuuttujamalli

	F	p	β
Uusperheen lasten keskinäisten suhteiden toimivuus	12.03	0.000	
Toimivat suhteet			0
Suhteissa ongelmia			-.300
Lapsen ja isäpuolen suhde	7.52	0.006	
Hyvä suhde			0
Suhteessa ongelmia			-.657
Isäpuolen osallistuminen lapsen hoitoon ja kasvatukseen	72.28	0.000	
Isäpuoli osallistuu			0
Isäpuoli ei osallistu			-.315
Isäpuolen taloudellinen vastuu	13.89	0.000	
Isäpuoli osallistuu lapsen kuluihin			0
Isäpuoli ei osallistu lapsen kuluihin			-.248
Vanhemmuuden painottuminen lapsen ja isäpuolen suhteessa	23.14	0.000	
Suhteessa painottuu vanhemmuus			0
Suhde ei muistuta vanhemmuussuhdetta			-.367

(R Squared=.352)

Mallin perusteella parisuhteen toimivuus sekä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuus kietoutuivat voimakkaasti yhteen. Mikäli äiti arvioi lapsen ja isäpuolen suhteen toimivaksi, hän todennäköisemmin oli tyytyväinen myös parisuhteeseen. Toimivaan isäpuolisuuhteeseen kuului sekä sosiaalinen että taloudellinen osallistuminen. Uusperheissä, joissa äidit olivat tyytyväisiä parisuhteeseen, isäpuolet osallistuivat lapsen hoitoon ja kasvatukseen sekä lapsen kuluihin. Lisäksi parisuhteen toimivaksi arvioineet äidit kuvailivat lapsen ja isäpuolen suhdetta useammin vanhemmuussuhteen kaltaiseksi kuin perheissä, joissa äidit kokivat parisuhteessaan ongelmia. Yhtenä parisuhteen toimivuutta selittävänä tekijänä oli myös uusperheen lasten keskinäisten

suhteiden toimivuus. Lopullisesta mallista jäi pois kaksi yksittäisissä analyysissä tilastollisesti merkitseväksi osoittautunutta muuttujaa: uusperheen isän lapsi ja suhde isäpuolen vanhempiin sekä kahden muuttujan väliset yhdysvaikutukset. Mallissa mukana olevat selittävät tekijät osoittautuivat olevan keskeisiksi parisuhteen toimivuuteen liittyviksi tekijöiksi, ja mallista poisjääneet tekijät olivat enemmänkin taustalla vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi, kuten edellä todettiin, isän muualla asuva lapsi kuormitti välillisesti uusperheen vanhempien parisuhdetta. Mikäli isällä oli entisestä liitostaan lapsi, hän osallistui vähemmän ei-yhteisen lapsen hoitoon. Isäpuolen osallistuminen lapsen hoitoon ja kasvatukseen oli taas puolestaan yhteydessä parisuhteen toimivuuteen.

5.2 Lapsen ja isäpuolen välinen suhde

Lapsen ja isäpuolen välinen suhde ja sen toimivuus ovat keskeisesti yhteydessä koko uusperheen toimivuuteen. Uusperheessä esiintyvien hankaluuksien on usein esitetty keskittyvän juuri tähän suhteeseen sekä lapsen ja äitipuolen välisiin suhteisiin. Ensimmäisessä alaluvussa keskitytään isäpuolen rooliin lapsen elämässä. Toisessa alaluvussa selvitetään äidin näkemystä isäpuolen ja lapsen suhteesta sekä siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Viimeisessä alaluvussa käsitellään äidin roolia lapsen ja isäpuolen suhteen rakentajana haastatteluaineiston valossa.

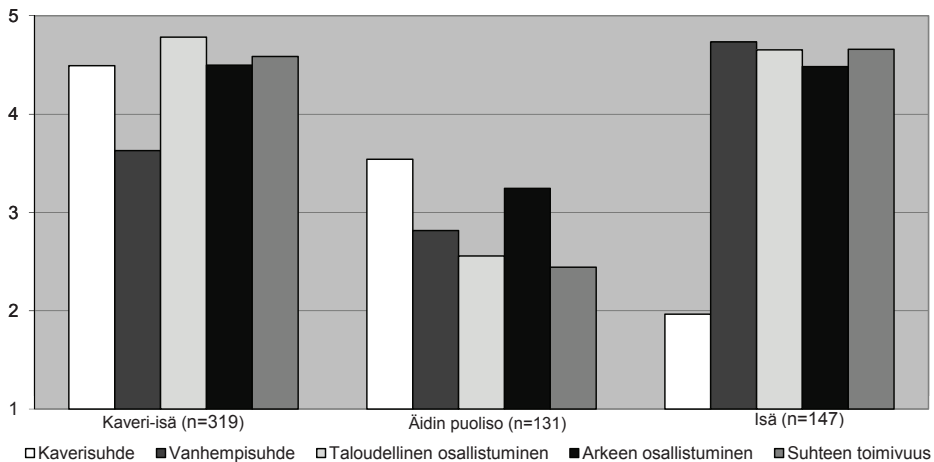
Ensimmäisen ja toisen alaluvun analyysieihin valittiin kyselyaineistosta perheet, joissa lapsi asui isäpuolen kanssa. Tämän kriteerin täyttäviä perheitä oli kyselylomakeaineistossa yhteensä 598, mikä oli lähes 90 % kaikista tutkimukseen osallistuneista uusperheistä. Kyselyyn vastasi lapsen äiti, joten tutkimuksen tulokset kuvaavat heidän näkemystään lapsen ja isäpuolen suhteesta. Joissakin erikseen mainituissa kohdissa käytetään tukena myös laadullisen aineiston analysointia. Viimeinen, äidin roolia lapsen ja isäpuolen suhteessa käsittelevä alaluku (5.2.3) perustuu kokonaisuudessaan haastatteluaineistoon.

5.2.1 Isäpuolen rooli lapsen arjessa

Lapsen ja isäpuolen suhdetta on kuvattu aikaisemmissa tutkimuksissa toisaalta vanhempi- ja toisaalta kaverisuhteeksi (ks. esim. Ritala-Koskinen 2001). Yli puolet tutkimuksessa mukana olleista äideistä määritteli lapsen ja isäpuolen suhteen sisältävän piirteitä sekä vanhemmuudesta että kaverisuhteesta. Noin 30 % painotti selkeästi vanhemmuutta ja 10 % määritteli isäpuolen lapsen kaveriksi. Lähes 4 % vastaajista ei määritellyt suhdetta

vanhempi- eikä kaverisuhteeksi. Äitien arvion mukaan isäpuolet osallistuivat aktiivisesti lapsen arkeen sekä ottivat osaa lapsen kuluihin lähes 80 %:ssa tutkimukseen osallistuneista uusperheistä.

Seuraavassa tarkastellaan isäpuolen roolia lapsen arjessa siitä näkökulmasta, mitä elementtejä äiti koki siihen kuuluvan. Ryhmittelyanalyysiin valittiin yhteensä viisi lapsen ja isäpuolen suhdetta kuvaavaa ulottuvuutta. Ensimmäinen muuttuja kuvasi isäpuolen ja lapsen suhteen toimivuutta yleisellä tasolla. Toiseksi tekijäksi otettiin mukaan suhteen määrittely: koettiin se enemmän vanhempisuhteeksi vai mahdollisesti kaverisuhteeksi? Lisäksi mukana olivat isäpuolen taloudellinen osallistuminen eli osallistuiko hän lapsen kuluihin sekä isäpuolen osallistuminen lapsen arkeen (esimerkiksi päivähoidosta hakeminen). Ryhmittelyanalyysin pohjalta muodostettiin kolme ryhmää, joissa isäpuolen rooli lapsen elämässä nähtiin eri tavoin (kuvio 10).

Kuvio 10. Lapsen ja isäpuolen suhdetta kuvaavien ulottuvuuksien pohjalta muodostetut isäpuolityypit

Ensimmäistä isäpuolityyppiä voisi kutsua kaverivanhemmaksi (kuvio 10). Tähän ryhmään kuului hieman yli puolet uusperheiden isäpuolista. Lapsen ja isäpuolen suhdetta kuvailtiin hyväksi, mutta siinä ei ollut mukana varsinaista vanhemmuutta. Isäpuoli kuitenkin osallistui lapsen arkeen ja kantoi myös taloudellista vastuuta lapsesta. Useimmiten näissä perheissä etä-isä oli säilyttänyt selkeästi isän roolin lapsen elämässä. Seuraava haastatteluaineistosta poimittu näyte kuvaa äidin tyyppillistä kuvausta kaveri-isästä:

Jarno osaa olla hyvin poikien kanssa, hän tietää mitä pienen pojan maailmassa on. Se osaa järjestää heille kaikkee, mist he tykkää. Hän on ollu lapsille mieluisa henkilö, ei he oo kokenu mitään kilpailutilannet. Heidän biologinen isä on kuitenkin heille se varsinainen isä. Heijän ei oo tarvinnu mitenkään valita kumman perheen puolel he on. He kokee varmaan, et heil on kaks kotia. (H24)

Toisessa ryhmässä isäpuolen rooli oli lapsen näkökulmasta katsottuna äidin puoliso. Noin joka viides tutkimuksessa mukana ollut isäpuoli kuului tähän ryhmään. Isäpuolella ei ollut lapsen elämässä selkeää roolia, eli suhde määriteltiin lähes ainoastaan äidin suhteen kautta. Isäpuoli ei juurikaan hoi-
tanut lapsen hoitoon liittyviä käytännön asioita eikä myöskään osallistunut taloudellisesti lapsen kuluihin. Äiti ei välttämättä edes toivonut lapselleen isää, vaan etä-isä oli säilynyt lasten ainoana isänä. Perherakenne näyttäytyi lapsen kannalta tavallaan yksinhuoltajaperheenä. Seuraavassa haastatteluaineiston näytteessä kuvataan äidin puolisosksi määritellyn isäpuolen suhdetta lapseen:

Ei se oo mikään isäsuhte, niinku hän ittekin sanoo, ettei hän oo mikään isä. Emmä usko, et mun lapsetkaan hänt sillee isäks ajattelee. Se on niinku mun mies ja tietty meijän yhteisten muksujen isä. Ei se suhde hirveen läheinen oo. Must isäpuoliki tuntuu silleen omituiselt, kyl hän on Tomi lapsil. (H22)

Viimeistä ryhmää, johon kuului joka neljäs isäpuoli, voisi kuvailla vanhempisuhteeksi. Äidin näkemyksen mukaan isäpuoli oli selkeästi isä lapselle. Isäpuolet osallistuivat aktiivisesti lasten arkeen ja vastasivat myös pitkälti lapsen kuluista. Osassa näistä perheistä isäpuoli oli oikeastaan syrjäyttänyt biologisen isän ja yhteys tähän oli kokonaankin katkennut. Tämän ryhmän äidit pitivät lapsen ja isäpuolen suhdetta toimivampana kuin äidit edellä esitel-
lyn isäpuolityypin yhteydessä. Seuraavassa haastattelunäytteessä uusperheen äiti kuvaa vanhempisuhteen kaltaista isäpuolen ja lapsen suhdetta:

*Teemu sanoo ittekin, että hän on ollu Hennalle enemmän isä ku tää bio-
loginen. Ja edelleen vaik hän on jo melkee aikune, Teemu on tosi tärke. Hän jopa on aina kutsunu isäks. (H23)*

Noin puolessa kaverisuhdetta ja vanhemmuutta painottaneista perheis-
tä oli myös nykyisten puolisoitten yhteinen lapsi. Äidin puoliso -perheistä noin 20 %:iin oli syntynyt yhteinen lapsi. Näiden lukujen valossa näyttäisi siltä, että äidin puoliso -perheissä olisi useammin kysymys perherakenteesta, jossa ei enää hankita yhteisiä lapsia ja jossa lasten näkökulmasta yksinhuoltajuus jää elämään perheen sisälle. Toisen tyyppisissä uusperheissä, joihin voisi ajatella tässä yhteydessä kuuluvan ainakin isäperheet, perheeseen syntyy

usein yhteisiä lapsia ja uusperheen sisälle muodostuu tavallaan ydinperhe (vrt. Jaakkola ja Sääntti 2000).

Lasten sopeutumisessa uusperheeseen oli havaittavissa selkeä ero näissä eri tavalla rakentuneissa uusperheissä ($\chi^2=54.03$, $df=2$, $p=0.000$). Kaveri-isän ja isän roolia painottavissa uusperheissä äidit raportoivat sopeutumisongelmia noin 9 %:lla lapsista, mutta äidin puoliso -perheistä jopa lähes 40 %:lla lapsista oli selkeitä sopeutumisvaikeuksia. Ajalla oli näiden isäpuolityyppien kannalta merkitystä ($\chi^2=4.68$, $df=4$, $p=0.049$). Mitä kauemmin uusperheet olivat olleet yhdessä, sitä enemmän kaveri-isäpuolien ja vanhempi-isäpuolien suhteellinen määrä lisääntyi ja vastaavasti ainoastaan äidin puolison roolissa olevien isäpuolien määrä väheni.

Vanhemmuutta isäpuolisuhhteessa painottavat perheet arvioivat lapsen ja etä-isän suhteen hieman heikommaksi kuin muihin ryhmiin kuuluvat perheet. Perheissä, joissa isäpuoli määriteltiin äidin puolisoiksi, koettiin etä-isäsuhte jonkin verran myönteisemmin kuin perheissä, joissa painotettiin kaverisuhteen kaltaista isäpuolisuhdetta. Nämä erot eivät kuitenkaan osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi. Näissä parisuhdetta painottavissa perheissä näytti siis olevan parhaiten toimiva suhde muualla asuvaan biologiseen vanhempaan. Tätä voisi tulkita niin, että kun lapsen suhde biologiseen isään on kunnossa ja tapaamiset säännöllisiä, isäpuolen ja lapsen välille kehittyvä epätodennäköisemmin vanhemmuussuhdetta muistuttava suhde.

Roolien selkeyden on todettu olevan yhteydessä uusperheen hyvinvointiin (Fine ym. 1998). Isäpuolen roolin löytyminen voi olla hankalaa, jos miehellä on omat lapset toisaalla. Hänelle voi syntyä isäpuolena olemisesta teon ja tunteen ristiriita, koska hän jakaa arjen vaimonsa lasten kanssa, vaikka haluaisi olla mukana myös muualla asuvien lastensa arjessa (ks. Marsiglio 1992). Mikäli isäpuolella itsellään oli uusperheessä osan aikaa asuvia lapsia, hän oli todennäköisimmin isäpuolityypiltään äidin puoliso. Noin puolella näistä äidin puoliso -isäpuolista oli entuudestaan lapsia. Vanhempi-isäpuolista taas noin 20 %:lla oli uusperheessä osan aikaa asuva lapsi ja kaveri-isäpuolista noin 30 %:lla. Tästä voisi päätellä, että niiden isäpuolien, jotka olivat entuudestaan isiä, oli vaikeampi solmia vanhemmuutta muistuttavaa suhdetta lapseen kuin niiden, joilla ei ollut entuudestaan lapsia. Näihin erilaisiin isäpuolen rooleihin palataan vielä tarkemmin luvussa 6, jossa käsitellään uusperhetyyppejä.

5.2.2 Lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuus

Lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuus⁸⁰ koettiin perheissä erittäin myönteisesti. Kolme neljästä uusperheen äidistä piti suhdetta hyvin tai erittäin hyvin toimivana. Noin 15 % äideistä arvioi suhteen kohtuullisen hyvin toimivaksi ja noin 8 % koki suhteen ongelmalliseksi. Seuraavassa analysoidaan lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuden yhteyttä teoriaosassa taulukossa 3 (luku 2.4.2) kuvattuihin lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyviin tekijöihin (taulukko 24). Analyysimenetelmänä käytettiin varianssianalyysiä⁸¹. Ensimmäisessä vaiheessa testattiin erikseen jokaisen muuttujan yhteys suhteen toimivuutta kuvaavaan summamuuttujaan. Sen jälkeen toiseen malliin otettiin mukaan ne muuttujat, jotka ensimmäisessä vaiheessa osoittautuivat tilastollisesti merkitseviksi.

Taulukko 24. Lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuteen liittyvät tekijät

Lapseen liittyvät tekijät	F	p	n	Keski-arvo
Lapsen ikä uusperheen muotoutuessa	0.47	0.630		
Alle 3 vuotta			156	4.31
4–6 vuotta			220	4.19
Yli 7 vuotta			222	4.22
Lapsen sopeutuminen uusperhe-elämään	38.39	0.000		
Lapsi on hyväksynyt uusperheen perheekseen			509	4.28
Lapsella on sopeutumisongelmia			89	3.22
Lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät tekijät	F	p	n	Keski-arvo
Lapsen ja isäpuolen suhde	64.91	0.000		
Kaverisuhde			60	3.53
Vanhempisuhde			182	4.34
Piirteitä sekä kaveri- että vanhempisuhteesta			334	4.11
Ei kumpikaan			22	2.54
Isäpuolen taloudellinen vastuu	85.37	0.000		
Isäpuoli osallistuu lapsen kuluihin			503	4.37
Isäpuoli ei osallistu lapsen kuluihin			95	3.52
Suhteen toimivuus isäpuolen vanhempiin (lapsen isovanhempiin)	9.18	0.003		
Toimiva suhde			466	4.29
Suhteessa ongelmia			132	4.03

80 Ks. summamuuttuja luku 3.3.2.

81 Parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni).

Uusperheen rakenteeseen ja toimivuuteen liittyvät tekijät	F	p	n	Keski-arvo
Aika, jonka uusperhe on asunut yhdessä	1.42	0.235		
alle 2 vuotta			266	4.31
2–6 vuotta			299	4.18
yli 6 vuotta			33	4.06
Uusperheen yhteinen lapsi	1.61	0.204		
Perheessä on puolisoiden yhteinen lapsi			264	4.18
Perheessä ei ole yhteistä lasta			334	4.27
Uusperheen isän lapsi	5.04	0.025		
On isän osan aikaa perheessä asuva lapsi			168	4.10
Ei ole isän osan aikaa perheessä asuvaa lasta			430	4.29
Puolisoiden vastuunjako ei-yhteisten lasten osalta	142.54	0.000		
Puolisot huolehtivat tasaisesti			325	4.42
Äiti huolehtii lasten asioista			273	3.44
Puolisoiden välisen suhteen toimivuus	279.69	0.000		
Hyvä suhde			461	4.46
Suhteessa ongelmia			137	3.17
Lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvät tekijät	F	p	n	Keski-arvo
Lapsen ja etä-isän välisen suhteen toimivuus	0.16	0.460		
Toimiva suhde			174	4.28
Suhteessa ongelmia			424	4.21
Biologisten vanhempien välisen yhteistyön toimivuus	0.66	0.640		
Toimiva yhteistyö			311	4.23
Yhteistyössä ongelmia			287	4.27

Lapsi ja isäpuolisuhteen toimivuus. Ensimmäisenä lapseen liittyvänä muuttujana testattiin lapsen iän yhteyttä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuteen. Oliko suhde toimivampi niissä perheissä, joissa lapsi oli ollut alle kouluikäinen uusperhettä perustettaessa? Yhteys ei yllättäen tässä tutkimuksessa osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi (taulukko 24), vaikka aikaisemman tutkimuksen perusteella näin olisi voinut olettaa. Aineistossa oli mukana pienten lasten perheitä, jolloin uusperheen perustaminen oli yleensä tapahtunut jo ennen lapsen kouluikää. Vastaajilla ei juuri ollut murrosikäisiä lapsia, joiden kohdalla erityisesti iän on todettu vaikuttavan isäpuolisuhteeseen. Lapsen iän yhteys isäpuolisuhteen toimivuuteen toteutui kuitenkin välillisesti: lapsen ikä uusperhettä perustettaessa oli selkeästi yhteydessä arvioon siitä, painottuiko isäpuolisuhteessa vanhemmuus. Lapsen ikä ja vanhemmuuden painottuminen

olivatkin yhteydessä toisiinsa korrelaatioanalyysin perusteella (-.550**). Mitä nuorempi lapsi oli ollut uusperhettä perustettaessa, sen todennäköisemmin isäpuolisuhhteessa painottui vanhemmuus (vrt. Ritala-Koskinen 2001). Vanhemmuussuhde taas puolestaan oli yhteydessä arvioon toimivuudesta, eli äidit arvioivat suhteen toimivammaksi, mikäli siinä painottui vanhemmuus. Tätä yhteyttä käsitellään vielä tarkemmin myöhemmin tässä luvussa.

Lapsen iän lisäksi toinen kiinnostava lapseen liittyvä tekijä on sukupuoli. Kyselylomakeaineisto ei tarjonnut mahdollisuutta tarkastella tätä asiaa, koska äidit vastasivat lapsen ja isäpuolen suhdetta koskeviin kysymyksiin kaikkien lastensa osalta. Haastatteluissa tätä teemaa käsiteltiin, joten seuraava analyysi perustuu haastatteluaineistoon. Perheissä, joissa oli vain toista sukupuolta olevia lapsipuolia, tätä kysymystä ei oikeastaan ollut juurikaan pohdittu. Haastatteluissa korostui myös ajatus siitä, että pienten lasten kohdalla asialla ei ole kovinkaan suurta merkitystä, mutta äidit ajattelivat, että isäpuolten oli helpompi löytää yhteisiä mielenkiinnon kohteita murrosikäisen pojan kuin tytön kanssa. Toisaalta muutamat äidit korostivat voimakkaasti ajatusta siitä, että isäpuolen ja pojan suhteesta oli tullut erityisen tiivis juuri siitä syystä, että lapsi oli poika.

Ne tulee kyl toimee tosi hyvin. Hän ihailee Tapioo paljo. Heillä on semmosta poikien tekemistä kyl tosi paljo, Atso pääsee mukaa punttisalil. On siin semmost poikien yhteist tekemist auton pesuu, korjauksii, semmost just mikä ny mikä poikii kiinnostaa. (H18)

Tilastollisissa analyysissa lapsen sopeutumisongelmien yhteys isäpuolisuhteen toimivuuteen oli puolestaan tilastollisesti merkitsevä. Sopeutumisongelmia omaavilla lapsilla oli äitien näkemyksen mukaan heikompi suhde isäpuoleen kuin lapsilla, jotka olivat jo sopeutuneet uusperhe-elämään (taulukko 24). Tämä yhteys vaikuttaa hyvin loogiselta, koska onhan isäpuolen ja lapsen suhteen toimivuutta pidetty jopa tärkeimpänä tekijänä lapsen sopeutumisen kannalta.

Isäpuolen osallistuminen lapsen arkeen ja suhteen toimivuus.

Tässä tutkimuksessa lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvistä tekijöistä tarkasteltiin isäpuolen suhteen määrittelyä (kaveri- vai vanhempisuhte), isäpuolen taloudellista vastuuta lapsesta sekä suhdetta isäpuolen vanhempiin. Uusperhetutkimuksessa on isäpuolen roolin yhteydessä puhuttu kaverin tai ystävän ja vanhemman rooleista (esim. Erera-Weatherly 1996). Äidit arvioivat vanhempisuhteen kaltaisen suhteen toimivammaksi kuin kaverisuhteen kaltaisen suhteen (taulukko 23). On tosin huomioitava, että äidit olivat keskimäärin hyvin tyytyväisiä molempiin suhteisiin. Tulos ei sinänsä ole yllättävä,

koska esimerkiksi Henry & Lovelace (1995) esittävät, että lapsen kannalta on parempi, mitä enemmän isä- tai äitipuolen toiminta muistuttaa vanhemmuutta. Hyvän parisuhteen on myös ajateltu edesauttavan vanhempisuhteen syntymistä (Marsiglio 1992). Toisaalta kuitenkin lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset painottavat kaverisuhteen paremmuutta lapsen hyvinvoinnin kannalta (Ganong & Coleman 2004, 130). Isäpuolen sosiaalisen osallistumisen lisäksi myös taloudellinen vastuu osoittautui tilastollisesti merkitseväksi selittäjäksi. Jos isäpuoli osallistui lapsen kuluihin, äiti oli tyytyväisempi lapsen ja isäpuolen suhteeseen. Hyvä suhde isäpuolen vanhempiin tuki myös toimivaa suhdetta lapsen ja isäpuolen välillä (taulukko 24).

Uusperheeseen liittyvien tekijöiden heijastuminen isäpuolisuhteen toimivuuteen. Uusperheeseen liittyvistä tekijöistä tarkasteltiin uusperheen yhdessä asumisen keston, yhteisen lapsen, puolisoiden vastuunjaon, osan aikaa uusperheessä asuvien isän lasten sekä puolisoiden välisen suhteen toimivuuden yhteyttä äidin arvioon isäpuolen ja lapsen välisestä suhteesta. Ajan merkityksestä isäpuolen ja lapsen suhteessa on esitetty ristiriitaisiakin tuloksia. Suhteen on ajateltu toisaalta lähenevän ajan myötä (Ganong & Coleman 1994) ja toisaalta muuttuvan ajan kuluessa negatiivisemmaksi (Hetherington & Clingempeel 1992). Ennako-odotuksista poiketen aika ei osoittautunutkaan merkitseväksi selittäjäksi (vrt. aikaisemmin esitelty uusperhekehä; Papernow 1984). Tulokseen on voinut vaikuttaa se, että tämän tutkimuksen perheet olivat olleet yhdessä keskimäärin kohtalaisen vähän aikaa (noin 3 vuotta). Mukana oli hyvin vähän perheitä, jotka olivat asuneet yhdessä yli 6 vuotta.

Uusperheen yhteisellä lapsella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä äidin arvioon lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuudesta (taulukko 24). Lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuden keskiarvo oli tosin hieman korkeampi perheissä, joissa ei ollut yhteistä lasta. Yhteisen lapsen merkitys lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuudelle on mielenkiintoinen kysymys. Tarkemman kuvan saamiseksi asiasta tarkasteltiin yksittäisten väittämien jakaumien eroja niiden perheiden osalta, joissa oli yhteinen lapsi. Ryhmien välisen vertailun perusteella isäpuolet osallistuivat enemmän lapsipuolen kasvatukseen ($t=4.77, p=0.000$) ja kustannuksiin ($t=155.26, p=0.000$) perheissä, joissa heillä oli myös biologinen lapsi. Onkin arveltu, että joissakin tapauksissa isäpuolet löytävät itselleen sopivan tavan olla lapsen kanssa vasta yhteisen lapsen syntymän jälkeen. Lisäksi perheissä, joissa oli yhteinen lapsi, isäpuolen ja lapsen suhdetta kuvailtiin useammin vanhempisuhteeksi. Toisaalta on myös esitetty, että yhteisen lapsen syntymä voi olla yhteydessä hankaluuksiin isäpuolen ja lapsen välisessä suhteessa tilanteessa, jossa syntyvä yhteinen lapsi on isäpuolen ensimmäinen biologinen lapsi. Isäpuolet voivat kokea

resurssien jakamisessa ristiriitaa biologisten lasten ja lapsipuolten välillä. (Clingempeel ym. 1994; McDonald & DeMaris 1996.)

Resurssien jakamista koskevaan ristiriitaan liittyy myös se, että isäpuolen muualla asuva lapsi oli yhteydessä äidin arvioon lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuudesta (taulukko 24). Isäpuolilla, joilla ei ollut muualla asuvaa lasta, oli toimivampi suhde lapseen. Isäpuolen on helpompi keskittyä isäpuolen rooliin, kun hänen ei tarvitse miettiä resurssien jakamista lasten ja lapsipuolten välillä. Toisaalta aikaisemmassa tutkimuksessa on myös esitetty, että isäpuolen biologinen lapsi auttaa isäpuolen ja lapsen välisen suhteen syntymisessä (Ganong & Coleman 1994).

Suhteen toimivuuden arvioon oli selkeästi yhteydessä puolisoiden välinen vastuunjako ei-yhteisten lasten asioiden osalta. Äidit, joiden perheessä vastuunjako oli hyvin tasainen, arvioivat lapsen ja isäpuolen suhteen positiivisimmin. Negatiivisimmin suhteen arvioivat äidit, jotka huolehtivat käytännössä yksin lapsen asioista perheessä. Sutisen (2005, 86) tekemässä haastattelututkimuksessa isäpuolet perustelivat esimerkiksi kasvatusvastuutaan yksinkertaisesti sillä, että kun yhdessä asutaan, niin lapsiin liittyvät asiat eivät voi olla vain äidin vastuulla. Puolisoiden välinen toimiva suhde oli myös selkeästi yhteydessä lapsen ja isäpuolen suhteeseen (vrt. edellinen luku).

Etä-isäsuhde ja isäpuolisuhteen toimivuus. Lapsen etävanhempaan liittyvät tekijät eivät yllättäen olleetkaan tässä tutkimuksessa yhteydessä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuteen (taulukko 24). Tämän aineiston perheet edustivat pääsääntöisesti uusperheen alkuaikaa eläviä perheitä. Tässä vaiheessa voisi ajatella, että uusperheen sisäisten suhteiden toimivuutta painotetaan muita suhteita enemmän. Huolimatta siitä, ettei isä- ja etä-isäsuhteen välillä ollut yhteyttä, vanhemmuutta painottava isäpuolisuhde oli yhteydessä etä-isäsuhteen toimimattomuuteen. Ryhmittelyanalyysin avulla oli erotettavissa neljä ryhmää, joista kahdessa äärimmäisessä näkyi selkeästi näiden asioiden yhteys toisiinsa. Noin 45 % vastaajista arvioi etävanhempisuhteen heikoksi (keskiarvo 1.46) ja isäpuolisuhteen erityisen paljon vanhemmuutta painottavaksi (keskiarvo 4.69). Vastakkaisessa ääriryhmässä, johon kuului noin 8 % vastaajista, arvioitiin etävanhempisuhte vahvaksi (keskiarvo 3.76) eikä isäpuolisuhteessa painotettu vanhemmuutta (keskiarvo 1.67). Näyttäisi siis siltä, että ongelmat etä-isäsuhteessa edesauttaisivat isäsuhteen kaltaisen suhteen syntymistä. Kuten edellä todettiin, vanhemmuussuhde puolestaan oli yhteydessä positiivisemmin arvioituun isäpuolisuhteeseen. Tämän asiaan palataan myöhemmin vielä tarkemmin etävanhemman ja lapsen tapaamista käsittelevässä luvussa 5.3.

Taulukko 25. Lapsen ja isäpuolen suhteeseen liittyvät tekijät. Monimuuttujamalli

	F	p	β
Lapsen sopeutuminen uusperhe-elämään	16.46	0.000	
Lapsi on hyväksynyt uusperheen perheeseen			0
Lapsella on sopeutumisongelmia			-.531
Lapsen ja isäpuolen suhde	17.26	0.000	
Kaverisuhde			.663
Vanhempisuhde			.943
Piirteitä sekä kaveri- että vanhempisuhteesta			.997
Ei kumpikaan			0
Isäpuolen taloudellinen vastuu	4.83	0.034	
Isäpuoli osallistuu lapsen kuluihin			0
Isäpuoli ei osallistu lapsen kuluihin			-.179
Puolisoiden vastuunjako ei-yhteisten lasten osalta	15.83	0.000	
Puolisot huolehtivat tasaisesti			0
Äiti huolehtii lasten asioista			-.324
Puolisoiden välisen suhteen toimivuus	133.83	0.000	
Hyvä suhde			0
Suhteessa ongelmia			-.883
Parisuhteen toimivuus * uusperheen isän lapsi	4.55	0.031	

(R Squared=.483)

Yhteenveto lapsen ja isäpuolen suhteeseen yhteydessä olevista tekijöistä. Tilastollisesti merkitseviksi osoittautuneista muuttujista muodostettiin monimuuttujamalli (taulukko 25). Äidit arvioivat lapsen ja isäpuolen suhteen toimivaksi, kun lapsi oli hyväksynyt uusperheen perheeseen, kun isäpuoli määriteltiin lapselle joko vanhemmaksi tai vanhemmaksi ja kaveriksi, kun isäpuoli osallistui lapsen kustannuksiin ja hänen arkeensa sekä kun puolisoiden suhde oli toimiva. Isäpuolen perheessä osan aikaa asuva lapsi sekä suhde isäpuolen vanhempiin eivät olleet enää lopullisessa mallissa tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuteen. Näiden muuttujien osalta tarkasteltiin päävaikutusten lisäksi myös yhdysvaikutuksia. Malliin sopivaksi selittäjäksi löydettiin yhdysvaikutus parisuhteen toimivuuden ja uusperheessä osan aikaa asuvan isän lapsen välillä. Muualla asuva isän lapsi kuormitti parisuhdetta ja heikensi sitä kautta lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuutta.

5.2.3 Äidin rooli lapsen ja isäpuolen suhteen rakentajana

Lapsen ja isäpuolen suhteeseen ja sen kehittymiseen kytkeytyy vahvasti myös uusperheen äidin toiminta. Asiaa sivuttiin jo edellä esimerkiksi osiossa, jossa käsiteltiin isäpuolen roolia lapsen elämässä. Äitien lähtökohdat uusperheen perustamisvaiheessa voivat olla hyvin erilaisia: esimerkiksi lapsen ja isäpuolen suhteen rakentaminen vanhemmuuden näkökulmasta ei ehkä ole äidille tärkeää, koska lapsella on jo entuudestaan isä. Äidin roolia lapsen ja isäpuolen suhteen rakentumisessa analysoidaan haastatteluaineiston pohjalta. Analyysissä oli mukana yhteensä 21 uusperheen äidin haastattelua sekä yhden isäpuolen haastattelu. Muiden isäpuolien haastatteluja ei otettu mukaan analyysiin, koska niissä ei keskusteltu suoranaisesti äidin roolista lapsen ja isäpuolen suhteen rakentumisessa.

Tilanteen tarkkaileminen sekä toisaalta lapsen ja toisaalta isäpuolen kannustaminen suhteeseen tuli jollakin tavalla esille lähes kaikissa haastatteluissa. Äidit määrittivät oman roolinsa hyvin tärkeäksi siinä, että he voivat tukea puolisoaan ottamaan vastuuta lapsesta.

Itekin pystyy vaikuttamaan siihe, et tukee isäpuolen ja lapsen välist suhdet kannustamal vaik kahen kesken lähtemää vaik tai niinku vaik luistelemaa ja semmost: pyrkii sitä täs kaikin tavoin tukemaa heijän tiivist suhdet tai välei ja se se on mun mieles tärkeet. Ja se on tosi ihanaa, että Erkki on kahden lapsen kans. (H10)

Äidit olivat miettineet, miten he voisivat kannustaa ja tukea isäpuolen ja lapsen suhdetta. Äidit ajattelivat olevansa jonkinlaisia perheen suhteiden koordinaattoreita, henkilöitä, joiden pitää ohjailla perheen suhteita. Ainoastaan yksi haastatelluista äideistä toi selkeästi esiin sen, että häntä ei mitenkään tarvittu lapsen ja isäpuolen suhteen kehittymisessä.

Äidit kokivat, että he olivat joutuneet taistelemaan perheen toimivien suhteiden puolesta. Erityisesti yhdessä perheessä äiti pohti, että hän oli myös painostanut puolisoaan:

Eroavat naiset kamppailee niitten samojen juttujen kans ja taistelee ja sit sen oman olemassaolon puolest ja kyynerpäitä käyttäen antaa tilaa niille omille lapsille ja tuoda ne siihen suhteeseen (H7).

On tässä joutunu kyllä pakottamaa sitä toista tähän juttuu niinku tarkotan kokonaisuudessaankin mukaa. Mun on pitäny olla kauheen johdonmukanen ja määrätietone kaikkes, ihan just kaikkes. (H7).

Äidit toivat esiin sen, että lasten sopeutuminen elämään isäpuolen kanssa on kiistattoman tärkeää. Yleisesti ottaen äidit olivat mielestään ponnostaneet paljon suhteen tukemiseen. Kun suhde oli alkanut muotoutua ja äidit olivat huomanneet, että isäpuoli alkoi kiintyä lapsiin, oli kokemus ollut äidille hyvin palkitseva.

Vaikka isäpuolen ja lasten suhteen toimivuus oli äideille tärkeää, olivat äidit myös tiedostaneet oman toimintansa mahdollisuuksien rajallisuuden suhteen kehittymisessä. Perheen, jossa lapsella ja isäpuolella oli varsin hankala suhde, äiti pohti haastattelussa, että hän ei ole voinut pakottaa miestänsä rakastamaan lastaan, vaan hänen oli hyväksyttävä, että suhde ei ollut muodostunut hyväksi.

Tällä hetkellä se on semmosta onhan se vähän vaikeeta. Sen huomaa ei oo oma laps ja mun pitää se vaa hyväksyy. (H9)

Äidin roolia lapsen ja isäpuolen suhteen kehittymisessä analysoitiin haastatteluaineiston perusteella vielä tarkemmin Ganongin ja Colemanin (2004, 113–115) kirjassaan esittelemän Weaverin ja Colemanin julkaisemattomaan käsikirjoitukseen perustuvan äitien rooleja käsittelevän jaon tarjoamassa viitekehyksessä. Heidän tulkintansa mukaan äidit saattoivat toimia lapsen ja isäpuolen suhteessa portinvartijana, puolustajana, sovittelijana tai tulkitsijana.

Äidin voi olla vaikea antaa tilaa lapsen ja isäpuolen suhteelle, jolloin hän toimii ikään kuin suhteen portinvartijana. Osa äideistä toivoi, että isäpuolesta tulisi lapselle vanhempi. Osa ilmaisi sen myös erittäin selkeästi: *”Mä olen nimenomaa halunnu sellasta isäsuhdetta”*. (H8). Aina äidillä ei ollut mahdollisuutta käytännössä valvoa suhteen kehittymistä. Isäpuoli (H1) kertoo haastattelussa, että hänen sopeutumisensa perhe-elämään onnistui erittäin helposti, koska perheen äiti teki kolmivuorotyötä ja joutui olemaan paljon öisin töissä. Lapsi oli ennen ollut usein yötä päiväkodissa. Isäpuolelle löytyi nopeasti paikka arkisessa lapsen hoitotyössä, jolloin lasta ei enää tarvinnut viedä yöksi päiväkotiin. Isäpuolella ja lapsella oli aikaa tutustua toisiinsa ja suhteesta tuli hyvin nopeasti vahva.

Äitien konkreettinen rooli portinvartijana tuli esiin siinä, että äitejä saattoi alussa jännittää se, että heidän pitää antaa toisen ”puuttua” lapsensa kasvatukseen. Heistä tuntui, että he halusivat valvoa, miten isäpuoli lapsen kanssa toimi.

Sitä mä itte pelkäsin aluksi, että miltä tuntuu ku toinen kieltää mun lasta. Poika on mun ja mä oon tottunu itte kaik hoitamaa. Sitten ku uskals jakaa asioit, tajus sen, että helpottavaa, ku voi jakaa juttuja. (H18)

Mun oli kyl itenkin vaikee sietää, et toinen komentaa mun lapsii. Must tuntu et mun lapsii pitää rakastaa ensin ennen kun niitä saa komentaa. (H22)

Osa äideistä mainitsi yksittäisiä tapahtumia, joissa he tavallaan antoivat luvan lapsen ja isäpuolen suhteen kehittymiseen. Seuraavassa esimerkissä äiti kuvaa kahta tällaista tapahtumaa:

Ja sitten kun ne hoki sitä äitii koko ajan, ku me kerran oltiin siin keittiös, niin sanoin, että sanokaa vaik välil Reima, Reimaki kannusti siihen ja siit se sitten jotenkin pikku hiljaa lähti, se heijän suhde. Ja sit ehkä semmonen toinen juttu, josta heijän suhde lähti kehittymää oli se ja sitt tää mun poika, joka on kauhee hellyydenkipee, niin hän on aina halunnu mennä sylii. Hän tuli aina mun sylii ja sitten kerran mä sanoin hänelle, et mee Reiman sylii, et kyl hänkin voi sua pidellä ja sit hä meni. (H7)

Äidin rooli lapsen ja isäpuolen suhteen portinvartijana saattoi tulla esiin myös niin, että äiti ei halunnutkaan, että lapsen ja isäpuolen välille syntyy vanhemmuussuhde. Äiti arvosti vahvaa suhdetta lapsen ja etävanhemman välillä ja ajatteli, että lapsella ei voi olla kahta isää.

Mun mielest se on lasta kohtaan väärin, et hänelt odotettais sitä et Saku olis hänen isäns ku ei kerran oo. Ku kumminki se isä on olemas nii mihinkään sellaseen vanhemmuussuhteeseen ei oo tarvettakaa. Jos ei tapais isäänsä, niin mä luulen, et lapski olis hyvin luontevast ottanut isäpuolen isäkseen. Lapsi rupee hakemaan sitä isähahmoo, ku oma puuttuu. (H4)

Toinen rooli, jossa uusperheen äiti toimi usein lapsen ja isäpuolen välisessä suhteessa oli puolustajan rooli. Äidit toimivat lapsensa puolustajina suhteessa perheen yhteisiin lapsiin sekä uusperheen isän lapsiin:

Aluks mie tunsin sen suhteen tosi vahvasti ja tarkkailin sitä tosi paljon jos yhtää niinku mun mies suosi niitä omiaan kun ne oli käymässä meillä (H8)

Yhteisen lapsen syntymä uusperheeseen näyttäisi siis olevan yksi vaihe, jossa äidit erityisesti puolustivat lapsiaan. Ensimmäistä yhteistä lasta odottava äiti pohti, että hän oli jo raskausajan alusta lähtien korostanut lasten tasavertaisuutta.

Kyl mä olen siit puhunu, et pitää olla molempien kans samal taval. Ei voi ruveta toista enemmän paapomaan ja lellimään ja sellasta". (H2)

Äidin rooli lapsensa puolustajana tuli esiin myös tilanteissa, joissa hän ajatteli, että mies oli liian tiukka lapsen kanssa:

Kyllä se on semmosta vaikeeta ja se on kauheen tiukka lapsel. Kyllä sen vaan aina huomaa, että kun ei oo oma lapsi, niin se on hankalaa. (H9)

Kolmas haastatteluissa ilmennyt rooli oli sovittelijan rooli. Äiti koki olevansa vastuussa perheen sisäisistä suhteista, ja hän pyrki kaikin tavoin välttämään konflikteja. Äidit mainitsivat tilanteita, joissa he toimivat sovittelijana juuri lapsen ja isäpuolen välisissä ristiriitaisuuksissa.

Alus mä sovittelin ja mä puolustin poikii ja aattelin, et ku kaik vaa menis sillee hyvi. Tämmösii kaikkii oli, mä olin aika karkäs sillo. Tilanne on tietty siit muuttunu. (H22)

Viimeisenä roolina äiti voi toimia tulkitsijana lapsen ja isäpuolen välisessä suhteessa, jolloin äiti tavallaan selittää lapsen maailmaa isäpuolelle. Yhdessä haastattelussa äiti myös kuvasi, miten hän ohjasi puolisoaan siinä, miten tyttöjen kanssa ollaan, koska puolison lapset entisestä liitosta olivat poikia.

Mä oon joutunu kuitenkin tavallaan olemaan siinä tietyllä tavalla semmonen ohjaava ihminen koko ajan. Et tieksä, et mä oon joutu ohjaamaan Reimaa oikeeseen suuntaan ja vähä niinku patistaa niit lapsii oikeeseen suuntaa. Mä oon joutunu sanoo Reimal, et ku heil on maata ja tääl on kaiken maailman kevättyöt ja piensä poikaa kiinnostaa ne traktorit. Niin mä sanoin sit, et kerra Reimal ku hä lähti traktorijuttuihin ulos. Mä sanoin hänel, et ooksä koskaa piensä ollu innoissaa traktoreist ja siit, että sä oot päässy isin kanssa traktorin kyytiin. Hän rupes sitten heti selittäään kuin kivaa ja jännää se oli. Niin sitten mä kysyin et mikset sä voi ottaa Aarnoa mukaa. Ja sitten se lähti siit, hän tajus, et siel on se poika, jonka ei aina tarvii jäädä sinne äidin kans kotiin. Sit hän rupes ihan luontevast sitä, että tuu sää Aarno mun mukaan. Aarnol kesti tietty jonkun aikaa ennen kuin se lähti, se sano, et eiku mä jään äitin kans. Sanoin, et ei sitä saa pakottaa tulemaa. Siit se sit sit vaan sit siit pikku hiljaa lähti. (H7)

Teemul ei oo ollenkaan tyttöjä, niin hänel oli vaikeeta se miten tyttöjen kans ollaan. Hänel oli tytön kans välil ihan pallo hukas ja hän tartti siihen semmost ohjaust. Hänel on ittelläänki pelkkii veljii. (H23)

Haastatteluaineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että äidit arvioivat oman roolinsa keskeiseksi erityisesti uusperheen alkuvaiheessa, jolloin lapsen ja isäpuolen suhde alkoi kehittyä. Äitien rooli yleensä väheni uusperheen vakiintumisen vaiheessa (ks. myös Papernow 1984), jolloin lapsen ja isäpuolen suhteesta tuli selkeämmin kahden henkilön välinen suhde. Äidit toimivat erilaisissa rooleissa vieden joko eteenpäin tai joissakin tilanteissa myös jarruttaen lapsen ja isäpuolen suhteen syntymistä.

5.3 Lapsen ja etä-isän tapaaminen

Tässä luvussa jatketaan perheen ihmissuhdeverkoston toimivuuden tarkastelua keskittymällä etä-isän sosiaalisen sitoutumisen yhteen konkreettiseen indikaattoriin eli lapsen säännölliseen tapaamiseen. Tarkoituksena on kuvata lapsen ja etä-isän tapaamisen käytännön toteutumista sekä siihen yhteydessä olevia tekijöitä uusperheessä. Asiaa selvitetään lapsen kanssa asuvan äidin näkökulmasta ja tutkitaan miten biologisten vanhempien väliseen yhteistyöhön, isän etävanhemmuuteen sitoutumiseen sekä uusperheeseen liittyvät tekijät ovat yhteydessä lapsen ja etävanhemman tapaamisiin. Luvun aluksi käsitellään etä-isien erilaisia tapoja osallistua lapsen elämään, ja lopussa pohditaan vielä lapsen ja etävanhemman suhteen katkeamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä haastatteluaineiston valossa. Kyselylomakeaineiston uusperheistä poimittiin tähän osuuteen perheet, joissa lapsen äiti oli vastannut isää koskeviin kysymyksiin (n = 553)⁸². Kyselyyn vastanneet olivat siis äitejä, joiden luona lapsi virallisesti asui. Näiden perheiden lapsista vähintään yksi oli alle 8-vuotias, jolloin käytännössä tapaamisista päättivät pääasiassa vanhemmat.

Etä-isien erilaiset tavat osallistua lapsen elämään. Seuraavassa analyysissä tarkastellaan äitien arvioita isien sosiaalisesta ja taloudellisesta vastuusta. Isät luokiteltiin näiden arvioiden perusteella ryhmittelyanalyysin avulla neljään luokkaan: osallistuvat isät, sosiaalisesti osallistuvat isät, taloudellisesti osallistuvat isät sekä sitoutumattomat isät (taulukko 26). Suurimman ryhmän (34 %) muodostivat sosiaalisesti osallistuvat isät, jotka tapasivat lastaan säännöllisesti, heillä oli toimiva suhde lapsen kanssa, mutta äidin näkökulmasta taloudellinen vastuu oli heikko. Lähes yhtä suuren ryhmän (33 %) muodostivat osallistuvat isät, jotka osallistuivat lapsen elämään aktiivisesti sekä sosiaalisesti että taloudellisesti. Pienen ryhmän muodostivat taloudellisesti osallistuvat isät (6 %), jotka osallistuivat lapsen kuluihin lapsen kanssa asuvan äidin arvion mukaan tyydyttävästi, mutta jotka eivät tavanneet lasta säännöllisesti. Noin neljäsosa isistä ei ollut sitoutunut taloudelliseen eikä sosiaaliseen vastuuseen.

Taulukko 26. Isän rooli (lapsen kanssa asuvien äitien arvioimana) n= 553

Taloudellinen vastuu lapsesta	Sosiaalinen vastuu lapsesta	
	Hyvä	Heikko
Hyvä	Osallistuvat isät (33 % n = 182)	Taloudellisesti osallistuvat isät (6 %, n = 34)
Heikko	Sosiaalisesti osallistuvat isät (34 %, n = 188)	Sitoutumattomat isät (27 %, n = 149)

⁸² Leskiä pyydettiin jättämään vastaamatta kyselylomakkeen osioon, joka käsitteli lapsen ja etävanhemman suhdetta.

Sosiaalisesti ja taloudellisesti osallistuvat isät olivat lasten kanssa asuvan äidin arvion mukaan sitoutuneet vahvasti eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Sitoutumattomien ryhmä taas edusti vastakkaista tilannetta. Suhde vanhemmuuteen oli selkeästi ristiriitaisempi ja epäselvempi kuin kahdessa keskimäisessä ryhmässä. Yhteistyön toimivuus biologisten vanhempien välillä oli hyvin tärkeä lapsen ja etävanhemman suhteen kannalta. Noin 90 %:lla taloudellisesti ja sosiaalisesti sitoutuneista etävanhemmista oli hyvä yhteistyö entisen puolison kanssa lasta koskevissa asioissa. Toisessa ääripäässä eli sitoutumattomien etävanhempien ryhmässä vain runsaalla 10 %:lla oli jollakin tavalla toimivat suhteet entiseen puolisoonsa.

Lapsen ja isän tapaaminen sekä siihen kytkeytyvät tekijät. Seuraavassa selvitetään lapsen ja etä-isän tapaamista uusperheessä lapsen kanssa asuvan äidin näkökulmasta vastaamalla kahteen keskeiseen kysymykseen: kuinka usein uusperheiden lapset tapasivat isäänsä ja mitkä tekijät olivat yhteydessä tapaamiseen. Uusperheissä asuvista lapsista yli 60 % tapasi etävanhempaa vähintään kuukausittain (taulukko 26)⁸³. Näistä lapsista noin kolmasosa tapasi muualla asuvaa vanhempaa viikoittain tai useammin. Lähes 40 % lapsista tapasi toista vanhempaansa hyvin harvoin, mikä käytännössä tarkoittaa, ettei heillä ollut juuri yhteyttä etävanhempaansa. Tulokset ovat melko samansuuntaiset kuin Jaakkolan ja Sántin (2000, 36) kyselylomaketutkimuksen tulokset: noin puolet lapsista tapasi muualla asuvaa etävanhempaansa vähintään kuukausittain. Neljänneksellä heidän tutkimukseensa osallistuneiden perheiden lapsista välit etävanhempiin olivat kokonaan katkenneet. Verrattaessa tuloksia tutkimuksiin, joissa ovat olleet mukana myös yksinhuoltajaperheiden lapset (Nieminen 1990; Hakovirta & Broberg 2007), havaitaan, että tulosten mukaan uusperheiden lapset tapaavat etävanhempiaan harvemmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset.

Taulukko 27. Lasten ja etävanhemman tapaaminen uusperheissä (n= 553)

	n	%
Joka päivä	12	2
Joka viikko	116	21
Joka kuukausi	221	40
Muutaman kerran vuodessa	82	15
Harvemmin	122	22

⁸³ Tähän lukuun liittyviä tuloksia on aiemmin julkaistu yksinhuoltaja- ja uusperheiden osalta (ks. tarkemmin Hakovirta & Broberg 2007).

Aikaisemman tutkimuksen perusteella voi esittää hypoteeseja tekijöistä, jotka ovat yhteydessä lapsen ja etävanhemman tapaamisiin. Vanhempien yhteishuollossa olevia lapsia tavataan enemmän kuin toisen vanhemman yksinhuollossa olevia lapsia (Amato & Gilbreth 1999). Mitä kauemmin erosta on kulunut, sitä vähemmän lapsi tapaa etävanhempaansa (Bradshaw ym. 1999). Tärkeä lapsen ja etävanhemman suhdetta ja tapaamista selittävä tekijä on biologisten vanhempien suhteen laatu: mitä paremmin vanhemmat tulevat toimeen keskenään, sitä todennäköisemmin lapsi tapaa etävanhempaansa (Bauserman 2002). Lapsen ja etävanhemman toimiva suhde edesauttaa tapaamisten toteutumista, ja lapsen elatuksesta huolehtivat etävanhemmat tapaavat lapsia useammin (Bradshaw ym. 1999; Stewart 1999). Lisäksi voisi ajatella, että tapaamisiin ovat yhteydessä uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät sekä lapsen ja isäpuolen välinen suhde (Seltzer & Bianchi 1988; Bradshaw ym. 1999). Tapaamisiin ja etävanhemmuuteen vaikuttavat tahot voi tiivistää kolmeen suhteeseen: eronneiden puolisoitten väliseen suhteeseen, lapsen ja etävanhemman väliseen suhteeseen sekä vanhempien uusiin parisuhteisiin.

Tapaamisiin yhteydessä olevia tekijöitä koskevassa analyysissä selitettävä muuttuja oli lapsen ja etävanhemman tapaaminen (1 = joka päivä, 5 = harvemmin kuin kerran vuodessa). Analyysimenetelmänä käytettiin kumulatiivista logistista regressioanalyysiä (Hosmer & Lemeshow 2000). Malli antaa tulokseksi kumulatiivisia riskisuhteita (COR). Tämä riskisuhde on ns. vedonlyöntisuhteiden suhde, mikä tarkoittaa selitettävän ilmiön eri vaihtoehtojen todennäköisyyksien suhdetta. Ne ilmaisevat mahdollisuuden, jolla henkilö kuuluu vastemuuttujan ylempiin luokkiin tietyillä selittävän muuttujan arvoilla. Riskisuhdetta verrataan aina referenssikategoriaan, joka saa arvon yksi. Tässä tutkimuksessa riskisuhde ilmoitti todennäköisyyden kuulua ryhmään, jossa lapsi tapaa etävanhempaansa harvoin. Toisin sanoen mitä suurempi COR-arvo on, sitä suurempi mahdollisuus lapsella on kuulua harvoin isäänsä tapaavien ryhmään. Seuraavassa tarkastellaan niitä tekijöitä, jotka olivat yhteydessä lapsen ja etä-isän tapaamisiin uusperheissä. Ensin esitellään yksittäisten muuttujien yhteys tapaamisiin, ja sen jälkeen käsitellään monimuuttujamalli. Taulukossa 28 on raportoitu yhden muuttujan analyysissä tilastollisesti merkitseviksi osoittautuneet selittävät tekijät ja muodostettu näistä tekijöistä monimuuttuja-analyysi.

Taulukko 28. Lasten ja etä-isän tapaamista selittävät tekijät ja perheen lasten todennäköisyys kuulua harvoin tapaavien ryhmään. Kumulatiivinen logistinen regressioanalyysi.

Selittävä tekijä	Yhden muuttujan analyysi			Monimuuttuja-analyysi		
	P-arvo	COR	95 % CI	P-arvo	COR	95 % CI
VANHEMPIEN YHTEISTYÖ						
Vanhempien välisen yhteistyön toimivuus	0.0001			0.0006		
Toimiva		1.00			1.00	
Yhteistyössä ongelmia		3.95	2.88–5.42		1.90	1.33–2.76
Lapsen huolto	0.0001			0.0001		
Äidin yksinhuoltajuus		1.00			1.00	
Yhteishuoltajuus		0.15	0.11–0.22		0.25	0.17–0.37
Matka etävanhemman luokse	0.0001			0.0001		
Alle 30 km		1.00			1.00	
30–150 km		1.45	1.00–2.10		1.17	0.79–1.75
Yli 150 km		4.36	2.99–6.37		3.35	2.21–5.06
ISÄN SITOUTUMINEN ETÄVANHEMMUUTEEN						
Lapsen suhde etä-isään	0.0001			0.0001		
Toimiva		1.00			1.00	
Ongelmia suhteessa		11.85	8.06–17.42		7.19	4.73–10.94
Elatusmaksun maksaminen	0.0001			0.0123		
Isä ei maksa elatusmaksua		1.00			1.00	
Isä maksaa elatusmaksua		0.34	0.25–0.46		0.64	0.45–0.91
Isän taloudellinen vastuu	0.0001			0.3431		
Hyvä		1.00			1.00	
Heikko		3.22	2.35–4.41		1.19	0.83–1.74
UUSPERHEESEEN LIITTYVÄT TEKIJÄT						
Lapsen ja isäpuolen suhde	0.0001			0.4424		
Kaverisuhde		1.00			1.00	
Vanhempisuuhde		1.85	1.37–2.51		1.14	0.81–1.61
Uusperheen yhteinen lapsi	0.0077			0.5555		
On yhteinen lapsi		1.00			1.00	
Ei ole yhteistä lasta		0.67	0.50–0.90		0.91	0.65–1.26

Ensimmäiseksi tarkasteltiin lapsen vanhempien yhteistyön ja siihen kytkeytyvien tekijöiden yhteyttä lapsen ja isän tapaamisiin. Mikäli vanhempien yhteistyös-

sä oli ollut suuria ongelmia jo yksinhuoltajuusaikana, uusperheen perustaminen saattoi hankaloittaa biologisten vanhempien yhteistyötä entisestään. Noin 60 % vastaajista arvioi, että yhteistyö lapsen toisen biologisen vanhemman kanssa sujui ja että he pystyivät keskustelemaan rakentavasti lasta koskevista asioista. Vanhempien yhteistyön toimivuus oli yhteydessä tapaamisiin. Jos biologisten vanhempien välinen yhteistyö toimi, isät tapasivat lapsiaan useammin. Vaikka lapsen vanhempien suhteeseen sisältyi ongelmia, tapaaminen oli silti mahdollista. Yli puolet lapsista, joiden vanhemmilla oli keskinäisessä suhteessaan ongelmia, tapasi etävanhempaansa vähintään kerran kuussa. Mikäli yhteistyö arvioitiin toimivaksi, yli 90 % tapasi vähintään kerran kuukaudessa.

Lapsen huoltosopimuksen muoto oli yhteydessä tapaamisten toteutumiseen: yhteishuollossa olevia lapsia tavattiin useammin kuin äidin yksinhuollossa olevia. Yksinhuoltajuuden taustalla voi olla esimerkiksi toisen vanhemman asuminen ulkomailla, jolloin tapaamiset ovat harvinaisempia. Yksinhuolto voi myös olla perusteltu tilanteessa, jossa lapsi on altistettu vanhempien riidan välineeksi. Yhteishuollon toteuttaminen asettaa haasteita eron jälkeiselle vanhemmuudelle, sillä se edellyttää vanhempien välistä yhteistyötä. Yhteishuolto voi myös vähentää vanhempien välisiä konflikteja, jolloin lapsenkin sopeutuminen eron jälkeiseen elämään helpottuu (esim. Bauserman 2002). Myös matka etävanhemman luokse osoittautui tärkeäksi tapaamista selittäväksi tekijäksi: mitä lähempänä asuttiin, sitä useammin tavattiin. Pitkä matka merkitsee siis usein myös henkistä välimatkaa lapsen ja etävanhemman välillä (Huttunen 2001, 181).

Toisena tarkasteltavana teema-alueena oli isän sitoutuminen etävanhemmuuteen. Lapsen ja isän toimiva suhde lisäsi selkeästi tapaamisia. Kyselyyn vastanneista äideistä lapsen ja etä-isän suhteen arvioi toimivaksi noin 60 %. Mikäli äidin arvion mukaan suhteessa oli ongelmia, lapsella oli huomattavasti suurempi todennäköisyys kuulua harvoin tapaavien joukkoon. Mikäli suhde määriteltiin toimivaksi, lapsi tapasi isäänsä todennäköisemmin. Isän taloudellisen vastuun kantaminen lapsesta oli myös selkeästi yhteydessä tapaamiseen. Yhteydessä tapaamisiin olivat sekä elatusavun maksaminen⁸⁴ että äidin subjektiivinen kokemus isän taloudellisen vastuun toteutumisesta. Lähes puolet äideistä piti taloudellista vastuuta heikkona. Elatusapua maksavien isien lapsista yli 80 % tapasi isäänsä vähintään kerran kuukaudessa. Vastaavasti noin 60 % isistä, jotka eivät maksaneet elatusmaksua, tapasi lastaan vähintään kerran kuussa. Runsaat 80 % lapsista tapasi etävanhempaansa kuukausittain, mikäli äidit olivat arvioineet taloudellisen vastuun hyväksi.

84 Kaikista vastaajista noin 45 % sai elatusapua lapsen isältä, noin kolmannes vastaanotti elatus-tukea, yli 7 % sai sekä elatusapua että -tukea ja noin 10 % ilmoitti, ettei saa kumpaakaan.

Viimeiseksi tarkasteltiin uusperheeseen liittyvien tekijöiden yhteyttä lapsen ja isän tapaamisiin. Uusperheessä, jossa lapsi tutkimusajankohtana asui, merkityksellisiksi tapaamisen selittäjiksi osoittautuivat lapsen ja isäpuolen välinen suhde sekä uusperheen yhteinen lapsi. Lapset tapasivat isäänsä useammin, mikäli lapsen äiti oli määritellyt lapsen ja isäpuolen suhteen kaverisuhteeksi, ja harvemmin, mikäli suhde nähtiin vanhempisuhteeksi. Vanhemmuussuhde isäpuoleen voi siis vähentää isän tapaamisia, mutta toisaalta voi olla kysymys siitä, että lapsella ei ole ollut enää toimivaa suhdetta etä-isään uusperheen perustamisen aikoihin. Tämän tyyppinen tilanne on voinut edistää lapsen ja isäpuolen vanhemmuussuhteen syntymistä. Uusperheissä, joissa oli myös puolisoitten yhteinen lapsi, lapset tapasivat isäänsä vähemmän. Yhteisen lapsen syntymän myötä uusperheen ihmissuhteet vahvistuvat, ja yhteydenpito etävanhempaan saattaa vähentyä. Yhteinen lapsi voi siis olla uusperheen yhdistävä tekijä, tai toisaalta yhteinen lapsi voi vahvistaa ydinperhettä uusperheen sisällä ja etäännyttää muita lapsia. (Ritala-Koskinen 1993; Jaakkola & Sääntti 2000.)

Edellä raportoitujen tekijöiden lisäksi tarkasteltiin ajan yhteyttä tapaamisten toteutumiseen. Selkeää ajan vaikutusta tapaamisiin ei ollut havaittavissa tässä aineistossa ($p=0.582$). Uusperheen perustamisen on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu ylipäätään vähentävän tapaamisia. Uusperheen perustamisesta kulunut aika ei puolestaan ollut yhteydessä tapaamisiin. Tätä selittänee osittain jo aikaisemmin mainittu tutkimukseen osallistuneiden perheiden suhteellisen lyhyt yhdessäoloaika, joten uusperheen vakiintumisen yhteys tapaamisiin ei ollut kokonaisuudessaan aineistossa nähtävissä. (Vrt. Jaakkola & Sääntti 2000.)

Yksittäisiä tekijöitä koskevan analyysin perusteella voi todeta, että uusperheissä asuvien lasten ja etävanhemman tapaamisia lisääviä tekijöitä olivat biologisten vanhempien välinen toimiva yhteistyö, yhteishuoltajuus, lyhyt matka isän luo, lapsen toimiva suhde etä-isään ja etä-isän vahva taloudellinen vastuu. Uusperheen yhteinen lapsi sekä vanhemmuussuhteen kaltainen lapsen ja isäpuolen välinen suhde puolestaan vähensi lapsen ja isän tapaamisia. Seuraavaksi siirrytään monimuuttuja-analyysin tulosten tulkintaan. Tapaamisiin yhteydessä olevia tekijöitä käsittelevässä monimuuttuja-analyysissä etä-isän taloudellinen vastuu sekä uusperheeseen liittyvät tekijät eivät olleet tilastollisesti merkitseviä selittäjiä. Muut mallissa mukana olleet tekijät selittivät näiden tekijöiden yhteyden tapaamiseen. Etä-isän taloudellinen vastuu oli yhteydessä vanhempien väliseen yhteistyöhön: mikäli yhteistyö toimi heikosti, myös taloudellinen vastuu koettiin useimmiten heikoksi. Uusperheen rakenteeseen liittyvät tekijät jäivät myös lopullisen mallin ulkopuolelle. Uusperheissä biologisten vanhempien yhteistyön toimivuuteen oli yhteydessä uusperheeseen syntynyt yhteinen lapsi. Perheissä, joissa ei ollut yhteistä

lasta, toimi yhteistyö biologisten vanhempien välillä paremmin. Toimiva yhteistyö taas lisäsi selkeästi tapaamisia. Lapsen ja isäpuolen välinen suhde oli yhteydessä lapsen huoltosopimukseen. Perheissä, joissa lapsen huoltomuoto oli äidin yksinhuoltajuus, lapsen ja isäpuolen suhde määriteltiin useammin vanhempisuhteeksi. Lasten huolto oli yhteydessä tapaamisiin, yhteishuollossa olevia lapsia tavattiin enemmän.

Miksi tapaamiset uusperheessä eivät aina toimi? Kuten aikaisemmin todettiin, uusperheiden lapset tapaavat etävanhempiaan huomattavasti harvemmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset. Yksinhuoltajien lapsista yli 20 % ei juurikaan tapaa etävanhempaansa (Hakovirta & Broberg 2007). Vastaava luku tässä tutkimuksessa uusperheiden lasten osalta oli 37 %. Edellä esitellyssä analyysissä selvitettiin uusperheiden osalta tekijöitä, jotka olivat yhteydessä lapsen ja etävanhemman tapaamisiin. Vaille vastausta tässä tarkastelussa jäi se, miten uusperheen perustaminen vähensi tapaamisia. Moninaiset suhteet voivat itsessään asettaa haasteita tapaamisille. Toinen mahdollinen selitys voi olla myös aika: uusperheissä erosta on useimmiten kulunut pidempi aika kuin yksinhuoltajaperheissä. Aikaisempien tutkimusten mukaan lapsi tapaa etävanhempaansa sitä vähemmän, mitä kauemmin erosta on kulunut (Bradshaw ym. 1999). Myös Nieminen (1990) on todennut, että tapaamisten määrä vähenee selvästi, kun erosta on kulunut yli 6 vuotta.

Seuraava analyysi tapaamisten katkeamisen taustalla olevista tekijöistä perustuu uusperheen äitien haastatteluaineistoon (n = 21). Näistä uusperheistä yhdeksässä lapsi ei pitänyt oikeastaan mitään yhteyttä etä-isäänsä. Määrä on hyvin samansuuntainen kuin kyselylomakeaineistonkin analyysin perusteella. Tarkasteltaessa lapsen ja etä-isän yhteydenpidon katkeamisen ajankohtaa kävi ilmi, että vain yhdessä perheessä lapsi ja etä-isä eivät olleet pitäneet yhteyttä uusperheen perustamisen aikoihin. Kaikissa muissa perheissä yhteydenpito oli harventunut uusperheen perustamisen jälkeen. Puolessa näistä perheistä eli neljässä perheessä äiti nosti tapaamattomuuden päällimmäiseksi selittäjäksi oman uusperheensä, ja puolessa tapauksista selittäjäksi nostettiin etä-isän uusperhe. Äitien näkemyksen perusteella uusperheen perustaminen vaikutti siihen, että lapsen ja etä-isän tapaamiset harvenivat ja loppuivat sitten lähes kokonaan. Isät tuntuivat vetäytyvän tilanteessa, jossa entinen puoliso menee uudelleen naimisiin (ks. Dudley 1991).

Mutta se ei enää yhtää toiminu, mut se toimi siihen asti ku mä olin yksin eli ennen kun mä tapasin Vesan. Sit se vaan jotenki vetäyty täst (H5)

Se on ollu semmosta, hän ei halua, hänel on ollu muuta menoo sitten niinä viikonloppuina. (H9)

Äidin uusperheen perustaminen voi muuttaa tapaamisia myös toiseen suuntaan eli isä koki uuden miehen uhaksi ja halusi vahvistaa suhdettaan lapseen. Tämä tuli esille perheessä, jossa isä halusi tavata lastaan jonkin aikaa huomattavasti enemmän. Tosin tässä perheessä palattiin parin vuoden päästä siihen tilanteeseen, että lapsi ja isä eivät juuri tavanneet toisiaan.

Niis eromyrkyissä oli vähän vaikee tilanne. Sitte oli alussa kaiken maailman oikeusjuttuja. Mä meen tonne alakertaan, jotta Jarin ei tarvii kuunnella taas kerran näit juttuja. Pojan isä ei tosiaan ollu alkuun pätkäänkään kiinnostunu lapsest ja sen asioist. Eikä halunnu ees tavata, mut sit ku mä rupesin seurustele, nii sit yhtäkki hän halus ittelleen koko huoltajuudenkin. (H9)

Etä-isän uusperhe saattoi myös olla äitien näkemyksen mukaan lapsen ja etä-isän suhteen katkeamisen taustalla. Uuden perheen mukanaan tuomat velvollisuudet ja mahdollisesti uuden puolison mustasukkaisuus hankaloittivat tapaamisia. Myös aikaisemman tutkimuksen mukaan uuteen liittoon sitoutumisen on todettu vähentävän tapaamisia. Yksin asuvat etä-isät tapaavatkin lapsiaan useammin kuin uudessa parisuhteessa elävät etä-isät. (Stephens 1996; Bradshaw ym. 1999, 86–87, 98.)

On ne tavannu tyttö ja isä. Mut se on vähän semmosta ja tämmöstä. Isällä on sitten uusperhe ja hänel on naisystävä, jolla on poika ja syksyllä synty yhtenen vauva. He ei oo varmaan ollu yhdes kun vajaa pari vuotta. Et tota sitä ennen Maijan isä oli naimisissa yhden naisen kans vajaa vuoden, jolla oli poika. Ja tota noina se isä on aina niitten poikien kans ollu. Ja nyt varsinkin tää on innokas urheileen niin heil on yhteistä. Neljän vanha taitaa olla se poika, hän pitää sitä ku omaans. Vähän Maija jää siin sit jalkoihin ja nyt kun tää vauva sitten tuli. Mää aattelin, et jos tää tulokas on poika, niin Maija saa unohtaa isänsä siinä vaiheessa täysin. Onneksi se oli tyttö. Et se vähän lohdutti. Nytkin kun oli isänpäivä, niin Maija tuotiin lauantaina neljältä kotiin. Nyt kun hän aatteli, että hän tekee isälle, kun hän on sinne kerran menossaki. Kun hän kerrankin tekee sen lahjan, niin isä tuo hänet lauantaina kotiin. Tämmösii pettymysii on ollu koko ajan. (H14)

Tapas se kyllä ennen isänsä, mutta sen se isä tapas sellasen naisen, joka ei tykkää lapsist. Et se on nyt ollu tämmöstä tän vuoden ajan ja sinä aikana se on kaks kertaa nähny isänsä. Ennen se näki ainakin kaks kertaa kuussa. Isä ei tällä hetkellä puhu mun kans edes puhelimes tai oikestaan se ei voi. Se on niin mustasukkane se nainen. Kyllä Roni juttelee sen kans puhelimessa. Mut mun pitää antaa puhelin suoraan lapselle, että se nainen on kieltänyt, ettei se saa puhuun mu kans puhelimessa, mies siis. (H2)

Niitten isä lopetti tapaamiset yhdessä kohassa kokonaa. Hän löysi uuden kaverin ja siellä puolella tuli ihan hirvee mustasukkasuus joku tämmönen juttu. Tää nainen oli vähän vaille kolmikymppinen ja se oli asunu sinkkuna ja sitten kun hän muutti miehen ja tän ex-mieheni tapas se oli puoli vuotta mun eron jälkeen, melkein vuosi eron jälkeen. Et sit siit kaiket tuli tosi vaikeeta..... (H13)

Ajan kuluessa uusperheet alkavat vakiintua ja sitä kautta tavallaan hylkiä perheen ”ulkopuolisia” suhteita (Jaakkola & Sääntti 2000). Tutkimuksessa mukana olleista perheistä, joissa yhteys etä-isään oli katkennut, oli muodostunut hyvin pitkälle ydinperhemäinen kokonaisuus. Tilanne voi kehittyä myös toisinpäin, eli mikäli lapsi ei ole yhteydessä etävanhempaansa, tilanne saattaa edistää uusperheen ydinperhemäisen rakenteen muodostumista. Tätä asiaa tarkastellaan lähemmin kuudennessa luvussa, jossa käsitellään erilaisia uusperhetyyppisiä.

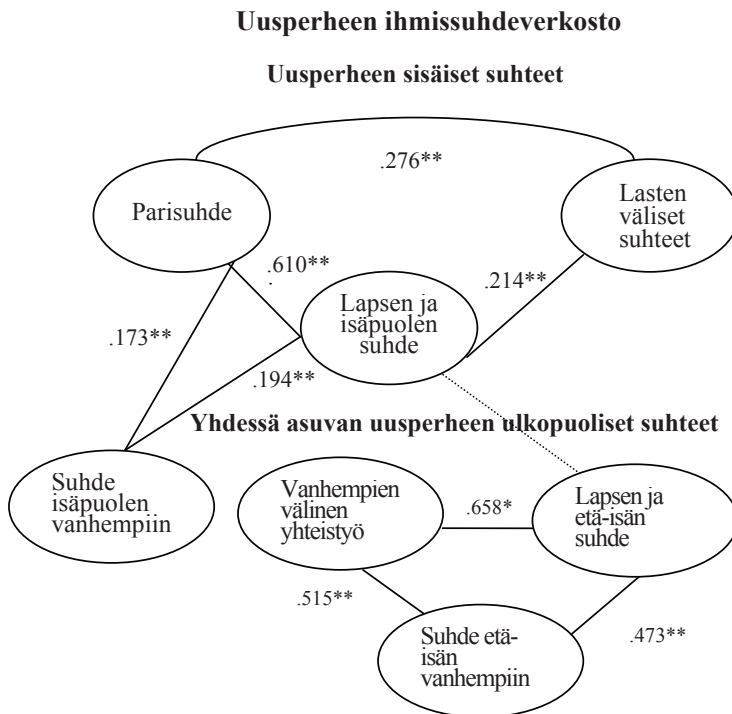
5.4 Yhteenveto: äitien uusperheen ihmishdeverkoston toimivuus

Tässä yhteenvetoluvussa kootaan vielä koko uusperheen ihmishdeverkoston toimivuutta koskevat arviot ja pohditaan niiden yhteyttä toisiinsa. Uusperheen ihmishdeverkostoon kuuluu toisaalta yhdessä asuvien perheenjäsenten välisiä suhteita ja toisaalta kahden talouden välisiä suhteita. Yhdessä asuvien perheenjäsenten välisiä suhteita olivat tässä tutkimuksessa parisuhde, lapsen ja isäpuolen välinen suhde sekä lasten keskinäiset suhteet. Kahden talouden välisiä suhteita olivat puolestaan lapsen suhde etä-isään sekä biologisten vanhempien välinen suhde. Lisäksi tähän ryhmään kuului äitien näkemys lapsen isovanhemmuussuhteista ja niiden säilymisestä eron jälkeen. Yleisesti ottaen uusperheiden äidit arvioivat, että yhdessä asuvien perheenjäsenten väliset suhteet toimivat huomattavasti paremmin kuin kahden talouden väliset suhteet (taulukko 29). Lapsen ja etä-isän välisessä suhteessa koettiin olevan eniten ongelmia. Myös vanhempien välisessä yhteistyössä oli kohtuullisen paljon ongelmia. Toimivimmaksi äidit arvioivat lapsen ja isäpuolen välisen suhteen, jopa parisuhdettaan hieman toimivammaksi. Lasten välisiin suhteisiin äidit olivat myös erittäin tyytyväisiä. Isovanhempi-suhteista äidit arvioivat lapsen suhteen isäpuolen vanhempiin toimivammaksi kuin suhteen etä-isän vanhempiin.

Taulukko 29. Uusperheiden suhteiden toimivuutta kuvaavia summamuuttujia koskevat tunnusluvut

	keskiarvo	keskihajonta
Parisuhde	3.92	0.87
Lapsen ja isäpuolen välinen suhde	4.23	0.85
Lasten väliset suhteet	3.93	1.21
Vanhempien välinen yhteistyö	3.07	1.49
Lapsen ja etä-isän välinen suhde	2.45	1.20
Isovanhemmuussuhteet (etä-isän vanhempiin)	3.67	1.54
Isovanhemmuussuhteet (isäpuolen vanhempiin)	4.06	1.22

Suhteiden toimivuutta koskevien arvioiden välisiä yhteyksiä tarkasteltiin korrelaatioiden avulla. Kaikkien tutkimuksessa käsiteltyjen uusperheen suhteiden väliset korrelaatiot on esitelty liitteessä 4. Korrelaatiotarkastelun perusteella tilastollisesti merkitseviksi osoittautuneet suhteiden väliset yhteydet koottiin kuvioon 11.

Kuvio 11. Uusperheen suhteiden väliset yhteydet korrelaatioihin perustuen

Kuten uusperheiden suhteiden toimivuutta käsittelevien aikaisempien lukujen perusteella voi päätellä, yhdessä asuvien uusperheen jäsenten suhteiden toimivuus kytkeytyi vahvasti toisiinsa, samoin kuin toisaalta kahden kotitalouden välisten suhteiden toimivuus oli yhteydessä toisiinsa (kuvio 11). Yhdessä asuvan perheen ja kahden kotitalouden välisten suhteiden välillä ei puolestaan ollut juurikaan yhteyttä. Ainoastaan suhteella isäpuolen vanhempiin oli selkeä yhteys parisuhteeseen sekä lapsen ja isäpuolen väliseen suhteeseen. Kuvioon 11 on merkitty katkoviivalla isäpuolisuhteen painottumisen yhteys lapsen ja etä-isän väliseen suhteeseen. Mikäli isäpuolen ja lapsen suhteessa painottui vanhemmuus, äiti arvioi todennäköisemmin lapsen ja etä-isän suhteen toimimattommaksi kuin tilanteessa, jossa äidin arvion mukaan suhde oli enemmän kaveri- kuin vanhempisuhte.

Sutinen (2005, 133–135) on analysoinut väitöskirjassaan uusperheen suhteita Goffmanin (1976) kehysajatteluun perustuen. Parisuhde ja vanhemmuus liitetään yleensä saumattomasti yhteen. Ydinperhettä ympäröivät vuorovaikutukseen perustuvat kehykset: perhekehys ja biologinen kehys. Uusperheessä nämä kehykset irrottautuvat toisistaan. Perhekehukseen kuuluvat yhdessä asuvan uusperheen jäsenet. Biologiseen kehykseen kuuluu puolestaan lapsen toinen biologinen vanhempi. Myös nyt käsillä olevan tutkimuksen tuloksia voisi tulkita tämän ajattelun valossa. Näyttäisi siis siltä, että äitien suhteiden toimivuutta koskevien arvioiden perusteella uusperheissä nämä kehykset toimivat suhteellisen itsenäisinä.

Uusperheen rakenteellisten tekijöiden yhteys suhteiden toimivuuteen on ollut kiinnostuksen kohteena tässä tutkimuksessa. Yhteisen lapsen ja uusperheen isän osan aikaa perheessä asuvan lapsen merkitys suhteiden toimivuuden kannalta on ollut erityisesti esillä. Uusperheen yhteisen lapsen syntymisellä ei ollut yhteyttä minkään muun suhteen toimivuuteen kuin etävanhemman ja lapsen välisen suhteen. Niissä perheissä, joissa oli myös puolisoitten yhteinen lapsi, lapsella oli vähemmän toimiva suhde etävanhempaan kuin perheissä, joissa ei ollut yhteistä lasta. Yhteinen lapsi tiivistänee ydinperhemäistä rakennetta uusperheessä, mikä puolestaan asettaa haasteita lapsen ja etävanhemman suhteelle. Uusperheen isän lapsen osittainen asuminen perheessä näytti puolestaan asettavan selkeitä haasteita erityisesti uusperheen parisuhteen toimivuudelle. Lisäksi perheissä, joissa asui osan aikaa myös isän lapsi, oli enemmän ongelmia lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuudessa.

PERHEEN IHMISSUHDEVERKOSTON VAHVUUDET JA HAASTEET UUSPERHE- TYYPPIEN VALOSSA

6

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksenä oli selvittää uusperheen voimavaroja ja toisaalta hankaluuksia, joita analysoitiin edellä pääsääntöisesti kyselylomakeaineistoon perustuen. Tässä luvussa tarkastelua täydennetään keskittymällä vahvuuksiin ja hankaluuksiin haastatteluaineiston valossa. Tarkoituksena on syventää edellä esiteltyä kyselylomakeaineiston avulla saatua kuvaa uusperheen ihmissuhdeverkostosta. Toisaalta tämä laadullisen aineiston analyysi toimii tässä tutkimuksessa myös edellä esiteltyjen tilastollisista analyyseistä saatujen tulosten yhteen kokoajana.

Tutkimuksen haastatteluaineisto koostui 24 uusperheen vanhemman teemahaastattelusta⁸⁵. Tutkimus aloitettiin kyselylomakeaineiston keräämisellä, ja haastatteluaineisto hankittiin myöhemmin. Aikaisemman tutkimuksen tarkastelun ja kyselylomaketutkimuksen analysoinnin jälkeen näytti selkeästi siltä, että hyvin keskeisen osan uusperheen voimavaroista muodostaa ihmissuhdeverkosto. Kyselylomakeaineisto ei yksin riittänyt suhdeverkoston toimivuuden tarkastelun pohjaksi, joten tutkimuksessa päädyttiin keräämään ihmissuhdeverkostoon keskittyvä haastatteluaineisto täydentämään kyselylomakeaineiston antamaa kuvaa. Haastatteluaineiston analyysi aloitettiin tarkastelemalla, miten haastateltavat kokivat perheensä ihmissuhdeverkoston vahvuudet ja toisaalta heikkoudet. Tarkoitus oli ensin tulkita haastatteluja aineistolähtöisesti, mutta analyysin edetessä muodostui seuraavassa esiteltävä tutkimus erilaisista uusperhetyypeistä hyvinkin paljon analyysiä ohjaavaksi. Aineistolähtöisyys ja teorian pohjalta muodostettu analyysikehys lomittuivat analyysissä (Tuomi & Sarajarvi 2006, 99). Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tutkimuksen ajattelu, mutta kysymys ei kuitenkaan ole tutkimuksen toisintamisesta tai testaamisesta.

Ennen tämän tutkimuksen analyysin tarkempaa kuvausta syvennytään analyysin apuna käytettyihin aikaisempiin jaotteluihin. Uusperheiden suhteisiin liittyviä typologioita on tehty useita (esim. Berger 1995; Erera-Weatherley 1996; Church 1999; Jaakkola & Säntti 2000; Braithwaite, Olson, Golish, Soukup & Turman 2001; Ganong & Coleman 2004). Kaikkia näitä tyypittelyjä yhdistää se, että yksi uusperhetyyppi niissä on ydinperheen rakennetta jäljittelevä tyyppi.

85 Aineisto on kuvattu tarkemmin luvussa 3.3.3.

Ganong ja Coleman (2004, 10) tyypittelevät uusperheet sen mukaan, miten perheenjäsenet ovat tekemisissä keskenään. Ensimmäisessä perhetyypissä pyritään käyttäytymään kuten ydinperheessä. Toisessa mallissa isäpuoli ei ole juurikaan tekemisissä lasten kanssa, eli hän ei oikeastaan kuulu perhesysteemiin. Syynä tilanteeseen voi olla esimerkiksi se, että isäpuoli ei halua olla osallisena perhesysteemissä, äiti ei tue isäpuolen ja lapsen suhteen kehittymistä tai lapset eivät määrittele isäpuolta perheeseensä kuuluvaksi. Kolmantena perhetyypinä he mainitsevat uusperheen, jossa keskeisintä on parisuhde. Viimeisenä tyyppinä kuvataan uusperheet, joissa arvostetaan perherakenteen moninaisuutta.

Braithwaite tutkimusryhmineen (2001) erotteli viisi erilaista uusperheen kehittymistä kuvaavaa prosessia. Ensimmäisessä mallissa (voimistuva perhetunne) uusperheestä muodostui noin neljässä vuodessa ydinperheen kaltainen perhe. Toisessa mallissa perheenjäsenet alkoivat tuntua läheisiltä toisilleen hyvin hitaasti, roolit alkoivat muodostua vasta noin kolmen vuoden yhdessä asumisen jälkeen (hitaasti kehittyvä perhetunne). Näistä uusperheistä muodostui aikanaan kiinteä perheyksikkö, mutta ei kuitenkaan ydinperheen kaltainen. Kolmannessa mallissa (heikkenevä perhetunne) uusperheen jäsenet olivat aluksi läheisiä toisilleen, mutta liian suurten odotusten myötä perheenjäsenten suhteet heikkenivät. Neljännessä mallissa (passiivinen perhe) perhetunnetta ei syntynyt oikeastaan ollenkaan, eikä perheen sisällä kyetty rakentamaan uusia rooleja. Viimeinen malli (myrskyisiä perhe) kuvasi uusperhettä, jossa vahvat positiiviset ja negatiiviset kokemukset vaihtelivat.

Church (1999) puolestaan keskittyi tutkimuksessaan siihen, miten äitipuolet kokevat uusperheensä suhteet. Yli sataan haastatteluun perustuvassa tutkimuksessa kuvattiin viisi erilaista tapaa määritellä perheen suhteet. Ensimmäinen perhetyyppi oli ydinperheen kaltainen, toista nimettiin suurperheeksi ja kolmannessa keskeistä oli parisuhde. Neljännessä tavassa määritellä suhteet olivat keskeisessä asemassa biologiset suhteet. Viimeistä perhetyyppiä ei oikeastaan voi kutsua perheeksi, koska äitipuoli ei kokenut millään tavalla kuuluvansa perheeseen. Kokemuksiin suhteista vaikuttivat henkilökohtaiset tarpeet, aikaisemmat perhekokemukset sekä toisten odotukset. Myös Crohn (2006) on esittänyt äitipuolien rooleja nuorten näkökulmasta tarkastelevan tyypittelyn, jossa yksi tyyppi vastaa pitkälti Churchin tyypittelyssä mainittua parisuhdemallia. Äitipuolen rooli on olla tässä mallissa isän vaimo. Berger (1995) luokittelee uusperheet kolmeen luokkaan. Ensimmäisessä perhetyypissä yhdistetään uusi ja vanha perhe-elämä. Tämä tyyppi muistuttaa Churchin (1999) tutkimuksen suurperhettä. Toisessa tyypissä entinen perhe-elämä pyritään siirtämään menneisyyteen

ja keskitytään uuteen perhekokoonpanoon. Viimeisenä mallina hän esittelee perheen, jota pyritään jatkamaan hyvin pitkälti vanhan pohjalta.

Tämän tutkimuksen analyysissä lähdettiin liikkeelle siitä, että pyrittiin tyypittelemään samankaltaiset kuvaukset tyypeiksi (Eskola & Suoranta 2003, 181–182). Tyypittelyssä yhdistettiin teksteistä mahdollisimman laaja tyyppi. Osa asioista esiintyi vain yhdessä vastauksessa. Aineistoni tyypittelyssä keskityin kahteen kysymykseen: mitä perheen ihmissuhdeverkostoon liittyviä ongelmia ja mitä vahvuuksia perheissä koettiin? Teemahaastattelut rakentuivat perheen suhteiden mukaisesti, joten tämä lähtökohta jo muodosti jonkinlaisen aineiston jäsenyyksen. Aineisto järjestettiin aluksi kunkin suhteen mukaan, eli esimerkiksi lapsen ja isäpuolen välistä suhdetta kuvaavat osat siirrettiin omaan tiedostoonsa.

Kuten jo aikaisemmin mainittiin, analyysi aloitettiin aineistolähtöisesti. Useiden aineiston lukukertojen jälkeen ensimmäinen johtopäätös oli se, että uussuhteiden toimivuuden taustalla olivat tapa määritellä perheen ihmissuhdeverkosto ja laajemminkin näkemys omasta uusperheestä. Ihmissuhdeverkosto ja sen toimivuus koettiin siis erilaisissa uusperheissä eri tavalla. Esimerkiksi yhdessä perheessä lapsen ja isäpuolen kaverisuhteenomainen suhde koettiin toimivaksi, kun taas toisessa perheessä vanhempisuhteen kaltainen suhde määriteltiin toimivaksi. Toinen perheitä erottava tekijä oli se, mitkä asiat koettiin ihmissuhdeverkoston toimivuudessa ongelmallisiksi.

Haastatteluaineiston perusteella oli löydettävissä kolme erilaista uusperhetyyppejä, jotka erosivat toisistaan myös siinä millainen käsitys omasta perheestä haastateltavilla oli. Kaikissa näissä perhetyypeissä ihmissuhdeverkosto koettiin yleensä melko toimivaksi, vaikka niissä kaikissa esiintyi myös hankaluuksia. Aineiston haastattelut päädyttiin siis luokittelemaan kolmeen erilaiseen tapaan jäsentää uusperheen ihmissuhdeverkosto (vrt. Church 1999):

- Ihanteena ja tavoitteena ydinperhe
- Monia suhteita arvostava suurperhe
- Vahvan parisuhteen malli

6.1 Ihanteena ja tavoitteena ydinperhe

Selkeimmin aineistosta olivat erotettavissa ne kuvaukset uusperheistä ja sen ihmissuhdeverkostosta, joissa ydinperhettä pidettiin tavoiteltavana perhemuotona (ks. myös Church 1999). Haastatteluaineistossani mukana olleet vanhemmat käyttivät perheensä suhteita kuvatessaan selkeitä viittauksia ydin-

perheen suhteisiin: *”Perheemme on kuin ydinperhe”* (H2) tai *”Arki toimii kuin ydinperheessä”* (H11). Ydinperhettä käytetäänkin usein pohjana määriteltäessä perhettä. Ydinperheillä on myös normatiivista merkitystä, sillä ydinperheideologia vaikuttaa vahvasti uskomuksiin siitä, miten suhteet perheessä tulee järjestää. Tästä seuraa myös, että ydinperhe on asetettu hierarkian huipulle ja muita perhetyyppejä tarkastellaan suhteessa ydinperhemalliin, esimerkiksi lapsen ja isäpuolen suhdetta verrataan lapsen ja isän suhteeseen. (Esim. Levin 1997a, 124; Karhu 1998, 134; Ribbens McCarthy ym. 2003, 130.)

Ydinperheajattelun lähtökohdista perheensä suhdeverkostoa kuvasi yhdeksän haastateltavaa. Näissä perheissä asui äidin lapsia ja yhteisiä lapsia. Ydinperhemalli syntyi herkemmin tilanteessa, jossa isäpuolella ei ollut entuudestaan lapsia. Isäpuolen rooli voi olla selkeämpi, koska hänellä ei ole biologisia lapsia toisaalla, jolloin syntyy usein teon ja tunteen ristiriita. Mikäli isällä on entuudestaan lapsia, isä haluaisi jakaa arjen näiden kanssa, jolloin eläminen puolison lasten kanssa voi tuntua ristiriitaiselta. Ainoastaan yhdessä perheessä asui osan aikaa myös uusperheen isän lapsi. Ydinperhemäistä rakennetta puolsi tässäkin perheessä se, että haastattelussa tuotiin esiin, että äiti puoli on ollut äiti samalla tavalla perheen kaikille lapsille:

kyllä mulla on ollu selkeesti vanhemmuuden rooli näihinki poikiin.
(H23)

Kaikissa perheissä oli yhteisiä lapsia, mikä lujitti uusperheen ydinperhemäistä rakennetta (vrt. Ritala-Koskinen 1993; Jaakkola & Sääntti 2000). Yhdessä perheessä ei ollut yhteisiä lapsia, mutta rakenne muistutti siitä huolimatta eniten ydinperhemallia. Tämä perhe erottui muutenkin muista ydinperhemallin perheistä. Isäpuoli oli alusta lähtien ajatellut, että hän saa avioliiton kautta ”valmiin perheen”: vaimon ja lapsen.

Joo se on näin paljo parempi. Mä oon siin mieles kyynine, ettei tähä maailmaan tarvis tulla lapsii enää yhtää enempä. Ja toi toi mä mielummin astun mukaan tämmösee uusperheeseen, et voi pitää huolta jo olemas olevast lapsest. Mä en haluu enää yhtään lisää lapsia. Must oli hienoo saada tällanen valmis tilanne tai perhe eli vaimo ja laps samal. Joo, joo nii, joo se oli mulle ku tehty ratkasu. Ei mul oo semmosta, et mä olisi jotain jääny paitsi. Mulla ei oo tarvetta nähdä välttämät oman sukuni jälkeläist. Tai jotain, tai niin et on omaa verta tai niin. (H17)

Tähän ryhmään kuuluvien uusperheiden muodostumisesta oli kulunut aikaa 2–11 vuotta. Perheen ei-yhteiset lapset olivat olleet pieniä uusperhettä perustettaessa. Kaikki lapset olivat olleet siinä tilanteessa alle kouluikäisiä.

Ydinperheen kaltaisen uusperheen perustaminen on siis mahdollisesti helpompaa lasten ollessa pieniä. Ylipäätään on todettu, että lapsen ikä on yhteydessä suhteen muodostamiseen isä- tai äitipuolen kanssa. Nuorempien lasten kohdalla suhteesta muodostuu todennäköisemmin vanhemmuussuhdetta muistuttava (Ritala-Koskinen 2001).

Vanhempien kuvauksissa suhteen alkujasta tuli esille kaipaus ”kokonaisesta perheestä”. Hyvin pian eron jälkeen toivottiin kumppania rinnalle, aikuista, joka jakaa lapsiin liittyviä tehtäviä. Näiden perheiden perustamiseen liittyi vakaata harkintaa. Yhteisen kodin perustamista oli harkittu tarkkaan koko tulevan perheen kannalta.

Sanotaan näin, että tän suhteen syntymine, jos se suhde syntyy joskus sillon kun toisel on jo lapsii, pitää olla aika vahval pohjal mietitty et siihe ei niinku ryntää sillen ku muuten ehkä saattais parisuhteeseen vois jos ei olis tällasta. Että se pitää mieltii niinku tavallaa niinku mieltii se tulevaisuus paljo paljo tarkemmin ei voi elää vaan tätä päivää siin vaihees kun siihen suhteeseen ryhtyy. Alussa pitää olla vahva tunne siit et täst kans tulee jotai. Se rajoittaa sun sun siis omaa liikkumist siinä mieles suhteessa liikkumist. Ei sitä voi helähdel paikast toisee. Ainaki itte ajatteli et se oli sillee etu et täs et se pakottaa pohtimaa sen asian niinku hyvin pitkäl tulevaisuutee. (H1)

Isäpuolet vanhemman roolissa. Ydinperheen kaltaisia uusperheitä yhdisti se, että perheissä korostettiin isäpuolen roolia isänä. Haastattelussa oli nähtävissä ehdottomuuttakin isäpuolen isän roolin korostamisessa. Näytti siltä, että äidit eivät oikeastaan olleet edes ajatelleet muuta vaihtoehtoa kuin vanhemmuuden kaltaista suhdetta lapsen ja isäpuolen välillä.

Kyl siinä on ollu semmonen vahvasti ja ehottomasti isän rooli. Joo, niinhän hän itteki sanoo. Ja on tosi tärkee. Ja ja hän sanoo et Teemu on ollu enemmän isä, kun tää biologinen. Hän halua et hänt kohdellaan yhtenä tämän perheen jäsenenä, et hän on yhtä tärkee Teemul ku kaikki muutki. (H23)

Se on ehdottamast ja vain vanhempisuhde. Netta oli sillon niin pieni, että ei siin mikään kaverisuhde tai semmonen olis ees ollu mahdolline. Hän ei muist mitään muuta. Erkki on tullu ihan biologisen isän tilalle, mikä musta on kauheen kiva. Just se, että esimerkiks Netta ja Erkki käy kaksistaan kaupassa, että heillä on semmosii omii juttui varsin kun nyt kun on tää vauva. (H10)

Tapio on ottanu isän paikan, joo, on ihan selkeest. Koska toista isäähä ei nyt oo siis niinku ollenkaa oikeastaan oo. (H18)

Äidit toivat esille myös oman keskeisen roolinsa isäpuolen ja lapsen suhteen kehittämisessä. Äidit esimerkiksi kannustivat lasta ja isäpuolta yhteiseen tekemiseen. Perheissä oli mennyt muutama vuosi siihen, että ydinperheen kaltainen rakenne oli alkanut muodostua. Tilanne kuvattiin usein niin, että isäpuolen piti olla kärsivällinen ja odottaa aloitetta lapsilta (ks. myös Ganong ym. 1999). Konkreettinen lasten tekemä aloite oli asioiden kertominen ja luvan kysyminen isäpuolelta. Yleisesti ottaen äidit kuvasivat lasten ja isäpuolen suhteen lämpimäksi ja toimivaksi. Erään isäpuolen haastattelussa tuli esiin ajatus siitä, että mahdollinen ero lapsesta olisi hankalampaa kuin puolisoista eroaminen.

H: Miten sä ajattelet, että miten sun vaimo kokee teijän suhteen?

Se tuli oikestaan ilmi hienosti semmosessa, ku meillä on ollu Marja-Leenan kans jotain rähinää niinku keskenää, niin noi mä sanon, et millä mäkin sua aina kestän. Niin hän sanoo, et kyl hän tietää, et et sä häntä kestäiskään, mutta et sä voi lähtee latomaan minnekää, kun et sä kestäis olla kuiteskaan Joelist eros. Olis se kyllä paljo helpompi erota puolisoista kun enää Joelist. Kylhän se taitaa siis jotenki sit kertoo paljon, mitä hän tuumii meidän suhteest. (H17)

Perheissä oli hyvin tasainen vastuunjako sekä käytännön että taloudellisissa asioissa. Isäpuolet olivat sopeutuneet äitien näkemyksen mukaan nopeasti ja kohtuullisen vaivattomasti lapsiperheen arkeen. Isäpuolilla ei ollut aikaisemmin kokemusta lapsiperheen arjesta ja siihen liittyvistä rutiineista. Uusperhe oli usein perustettu tilanteessa, jossa lapsi oli vielä hyvin pieni ja tarvitsi paljon huolenpitoa. Haastatteluissa myös korostettiin ja arvostettiin miesten taitoa olla lasten kanssa. Toisaalta äidit ajattelivat, että isäpuolen ei välttämättä ollut tunnetasolla helppo mennä äidin ja lapsen väliin (vrt. myös Hetherington & Clingempeel 1992).

No yllättävän hyvin. Siinä ei ollu sillä tavalla oikeastaan mitään ongelmia. Lapsiperheen arki lähti kyllä alusta lähtien meneen Erkiltä. Netta oli tosi pieni, joten hän pääs näihin rutiineihin heti alusta lähtien mukaan. Vaik ei se tietty ihan helpoo ollu tulla mun ja Netan väliin niinku. (H10)

Vaikka Mikal ei oo lapsia, niin hän näemmä pärjää lasten kanssa hyvin. Hän on aina ollu koko kylän lapsille isovelji. Aina ja sama juttu, kun hän oli siel töis, nii hänet oli laitettu niitten pienempien lasten kans. Et tota noin ens alkuun lapset säikähtää hänt, semmonen pitkä ja kalju ja kulkee ain mustis vaatteis, pitkä takki ja maiharit jalas. Ulkonäkö ei oo lapsiystävälline. Ne kattoo vähä ja sit syliin heti. Sama mun sisko se oli hirmu arka, niil Maijan kans vaan pikkusen yli vuoden ikäero, se on vanhempi. Niin niin hän on ollu arka, kun he tapas

Mikan kans niin heti leikkimään ja touhumaan kaikenlaista. Ei vierastanu ei pätjän vertaa. Hän on ihan omiaa lasten kans. (H14)

Osa äideistä ajatteli, että isäpuolen kokemattomuus lapsiperheeseen liittyvissä asioissa näkyi isäpuolen ankarana kasvatuksena. Ennestään lapsettomalla miehellä voi olla epärealistisia odotuksia lasten käyttäytymisen suhteen (vrt. Ganong & Coleman 1994). Toisen lapselle ajateltiin olevan helpompi olla tiukka kasvattaja. Toisaalta koettiin, että kokemattomuus oli yhteydessä hyvin sallivaan kasvatukseen (Fine ym. 1993; Hetherington 1999, 18).

Siit meillä on joskus riitaa, että Erkki on kauheen ankara, että semmosiin joskus ihan pieniä ja mitättömii asioita. Et mä hyväksyisin, mut hän ei anna periks. Mä luulen, että tähän liittyy sekin, että mulla on tosi kova koulu takana, niin mä en jaksa ihan pikkuasioit tehdä suuria. Yrittänyt sitä takoa toiselle, että ei tarvisi tehdä. (H10)

Joo tulee niist kasvatusasioist tosiaan joskus riitoja. Että niiku ku Vesa ku hänellä ei aikasemmin oo niitä lapsi ollu, niin ehkä se on toi juttu, et Vesa antaa paljon helpommin periks, se vähä lellii lapsii. (H5)

Tai jotain musta tuntuu et Harri ois vähän jäykempi joka asiassa. Kun ei oo oma lapsi, sillan ei oo niin tunteet pelis, niin on helpompi olla päättäväisempi ja jäykempi ja tarkempiki. (H2)

Isäpuolet halusivat osallistua lasten elämään täysipainoisesti, mutta juridinen asema aiheutti ongelmia. He kokivat hoitavansa isäpuolen tehtäviä ilman siihen kuuluvaa auktoriteettia ja oikeutusta (ks. Ganong & Coleman 2004, 136). Haastatteluissa tuli esille, että vanhemmat ajattelivat viranomaisen vähättelevän isäpuolen osuutta lapsen elämässä. Isä- tai äitipuolen rooliin perheessä ei liity juridisia oikeuksia tai velvollisuuksia eli heillä ei ole oikeudellista asemaa lapsen elämässä. Mahdollisen eron jälkeen heillä ei ole tapaamisoikeutta, vaikka he ovat käytännössä osallistuneet oleellisesti lapsen arkeen. Tapaamisoikeus voidaan vahvistaa ainoastaan lapsen ja hänen vanhempansa välillä (ks. Ramsey 1994; Mason ym. 2002; Gottberg 2007, 176). Seuraavassa haastattelunäytteessä sivutaan myös perintöoikeutta. Uusperhe ei tuota lapselle perintöoikeutta isä- tai äitipuolen jälkeen. Tämä järjestely onnistuu vain testamentin avulla (Gottberg 2007, 264).

Semmosii muuten tulee, että johonki Joelin päivähoitolappuun mun nimikirjoitus ei kelpaa, vaikka mä vien Joelin joka päivä hoitoon. Et toi mulla ei oo mitään virallista asemaa. Ja sit mä maksan kaikki Joelin vakuutukset ja edunsaajana on isä. Et sillasi hullutuksii, mulla ei oo minkäänlaista asemaa

päättää yhtään mistään. Mä oon sitä selvittänyt, et miten turvata sitä Joelin tulevaisuut jos jotain sattuu esim. mulle. Eli mikä on hänen asemansa ja kysyin sitä lakimiehilt. Kyllä nää on käytännön asiat on nyt sovittu. Marja-Leena on ker-tonut hoitotätille, että mun nimmarit kelpaa näihin papereihin ihan yhtä lailla. Sitkun joutuu viranomaisten kans hoitamaan, niin voi tulla kaiken maailman tilanteita. Viimeksi käytiin hammaslääkärissä, niin siellä tarkistettiin äidin ja isän tietoja, niin mä joutusin sinne latelemaan isän ammatit sun muut tiedot. Se on jotenkin niin hullua, kun me mennään yhdessä hammaslääkärii. (H17)

Isäpuolen vanhemmuuteen näyttivät olevan yhteydessä myös hyvät suhteet isäpuolen vanhempiin. Sen lisäksi, että lapsi oli saanut uuden vanhemman isäpuolesta, hän oli saanut useimmiten myös uudet isovanhemmat isäpuolen vanhemmista. Isovanhemmat olivat vahvasti taustalla tukemassa uusperhettä. Näissä perheissä isovanhempien oli ollut kohtalaisen helppo luopua perinteisestä isovanhemmuuden kuvasta ja ottaa ilolla vastaan ”uusia” lastenlapsia. Isovanhemmat olivat myös hoitaneet perheen kaikkia lapsia.

Joo on ihan täysin. He asuu kans paikkakunnalla. Isän puolelta Joelilla ei ookkaan minkäänlaisia isovanhemmuussuhteita ei oo koskaan ollutkaan. Marja-Leenan puolelta ne on eronnu ja siellä on sitte kaks erillistä paikkaa ja siitä tulee sitten hässäkkää ku sinne mennään. Välil on semmosta, että kaikki isovanhemmat haluais ja hoitopaikkoja kyllä löytyy. Mulla asuu vaan vanhemmat täällä, muita sukulaisia ei sitten olekkaan täällä. Kyllä he Joelii pitää mielellään aina vaan sitten ku tarve vaatii. (H17)

Roni on saanu nyt tavallaan tilalle Harrin ja sen vanhemmat, ne tykkää tosi paljon. Niissä on varamummo ja pappi. (H2)

Taustalla kuitenkin huoli lasten eriarvoisesta kohtelusta. Vaikka äidit olivat tyytyväisiä lapsen ja isäpuolen vanhemmuutta muistuttavaan ja hyvin toimi-vaan suhteeseen, olivat he kuitenkin huolissaan lasten tasa-arvoisen kohtelun toteutumisesta. Äitien oli vaikea luottaa siihen, että puoliso kohtelee kaikkia lapsia samanarvoisesti. Eriarvoisuuteen liittyvistä kysymyksistä tuntui olevan myös hankala keskustella perheen sisällä.

Suurin hankaluus on semmone ainainen pelko siitä, että lapset ei oo samanarvosii. Se pelko jäytää koko ajan, mä en voi sille mitää, vaikka mä kuinka yritän itelleni sanoo ja toinen vakuuttaa, mut silti, joku semmonen pelko. Ja ja se on ehkä se suurin haattatekijä meidän perheessä. Nyt kun on tää pienempi perheessä, niin on tullu kaikenlaista. Nyt Netta on huomannut tän biologisuuden. Mä luulen, että Netta vaistoaa sen, että Erkki välittää ehkä vähän enemmän toisest kuin toisest. Mä oon monta kertaa sanonut sitä Erkille. Hän

on kyllä sanonu, ettei se vaikuta, että ne on kyllä ihan samanarvoisi, että se ei vaikuta, että toinen on hänen biologinen lapsensa. Mutta tietysti ku toinen on vähän tämmönen pienempi ja avuttomampi, toisel on enemmän jo omaa tahtoo. Ehkä tää eri ikäisyyskin vaikuttaa tähän, mut kyllä siin on muutaki. En ossaa sannoo, mut välil nyt vaan ainaki musta tuntuu, et tytöt on eri arvosii. En tiedä onko se kuvittelu. Toinen on vielä vauva, niin tietysti vaikuttaa. Aika näyttää miten se kääntyy. Erkki ei kyllä ainakaan tiedosta sitä ja väittää, että lapset on kaikel taval ihan samalla viivalla. Niin hän ainakin väittää, ehkä se on mun kuvittelu ja oon näille asioille herkkä. Ja niistä täytyy sitte aina saada välillä pientä riidan poikastakin saada aikaiseks. (H10)

Yhdessä perheessä yhteinen lapsi oli aivan vastasyntynyt ja äiti kertoi pohtineensa lasten tasa-arvoista kohtelua jo paljon ennen synnytystä. Esille tuli selkeästi se, mitä tapahtuu, kun ”*se lapsi on oma lapsi?* (H2) Äiti pelkäsi, että hänen lapsensa jää syrjään, kun hänen miehestään tulee ensimmäisen kerran biologinen isä. Äidit kuvasivat hyvin harvoja konkreettisia tilanteita, joissa heistä oli tuntunut, että lapsia kohdellaan eriarvoisesti. Enemmänkin kysymys oli tunteesta ja pelosta. Seuraavassa lainauksessa eräs isäpuoli kuvaa kuitenkin arkista tilannetta, jossa hänestä itsestään tuntui, että hän koki lapset jotenkin eri tavalla:

Sanotaan, että äärimmäiset, mä oon tota miettiny, et kun joku menee äärimmäisen vaikeeks joku tilanne ja tulee näitä sisäisi raivonpuuskii, ett miksi se ei voi olla kunnolla tai jotain muuta tai jotain muuta on tapahtunu koulussa tai silleen. Niin sitten joskus jälkikäteen miettii et oisko toiminu toisella tavalla jos kyseessä ois ollu Aino tai Eemeli. Ja todennäköisesti kyllä jossakin tilanteessa. Mä voin ottaa esimerkin mejän elävästä elämästä. Me muutettiin vuos sitten ja Anteroo on rohkaistu hankkimaan kavereita. Ja sit kävi ilmi, et hän oli ollu jonkun lähellä asuvan luona ja oli ottanut sielt mukaansa jotakin kortteja. Ja sitten sitä tilannetta mielti ja kiehu itte sisällään et pitäis kavereita saada ja toimii näin. Hetken keskustelimme siinä sitten tosi äänekkääst koko perhe. Jälkikäteen mietin, et olisko se ollu jotenkin erilaista jos Eemeli ois ollu siinä. Kyl mulle suoraan sanottuna joskus huonona päivänä ku ittel on menny huonosti ja on ihan loppu ja yrittää saada lapset nukkuun tai jotain muuta niin joskus tulee kyllä mieleen et pitääkö näit olla näin paljon. Mut se menee samantien ohi, ei siin sen kummempaa. (H1)

Vaikka tähän ryhmään kuuluvilla perheillä oli yleensä hyvät suhteet isovanhempiin, joissakin tilanteissa isovanhemmat tekivät toiminnallaan näkyväksi lasten epätasa-arvoisuuden, mistä haastateltavat olivat pettyneitä ja pahoillaan. Haastatteluissa mukana ollut isäpuoli kertoi, miten hänen vanhempansa toivat esiin lasten eriarvoisuuden. Isällä oli kaksi biologista lasta:

Eemeli ja Aino sekä lapsipuoli Antero. Isästä lasten ”erotteleminen” tuntui erityisen pahalta siitäkkin syystä, että Anterolla ei ollut toimivaa suhdetta etä-isään ja hänen sukuunsa.

Mä oon omien vanhempien kans yrittänyt heijän kanssaa keskustella asiasta, et heijän pitäis herätä siihen, et mun perheeseen kuuluu ny kolme lasta. Ette voi missään nimessä erotella Eemelii ja Ainoo. Mä näen sellasta ongelmaa, mä näen sellasen asian heissä mitä mä olen aina yrittäny ittestän kitke pois. Silleen et lapset asetetaa eri arvoisee asemaa sen perusteella, et kuka heidän biologinen isäns on. Joskus mua oikeen raivostuttaa, mä oonki heille sitte sanonu, et nyt toi loppuu. Ja se on vaikee asia. (H1)

Musta on ylipäättää väärin asettaa lapsia eriarvoiseen asemaan sen perusteella onko terve tai sairas tai mun tai jonkun muun lapsi. Sit mä ymmärtäisin sen paremmin jos Anterolla olis semmonen todella kiintee suhde isäänsä tai esim jos hän asuis puolet ajasta isäl, niin sit se olis jotenkin ymmärrettävää tai enempi hyväksyttävää. Nyt hän on kuitenkin niinku osa meijän ydinperhet. Siis mä en itte näe siinä mitään eroa, niin miks jonkun muun on välttämättä pakko kaivaa se ero esiin. (H1)

Perheissä haluttiin tukea sisarusten välisiä suhteita, koska äidit ajattelivat sen vähentävän lasten eriarvoisuutta. Sisarusten huonoihin suhteisiin on usein yhteydessä vanhempien epätasa-arvoinen kohtelu lasten välillä (esim. Ihinger-Tallman & Pasley 1987, 106; Robinson 1991). Sisarusten suhteita kuvailtiin haastatteluissa lämpimiksi ja mutkattomiksi, ei tosin biologisten veroisiksi, mutta toimiviksi. Lapsilla oli mukavaa yhdessä ja he tulivat toimeen keskenään. Mustasukkaisuutta ei liiemmin haastatteluissa kuvattu. Jos mustasukkaisuutta perheissä esiintyi, äidit vetosivat siihen, että se oli pitkälti samankaltaista kuin biologistenkin sisarusten välillä esiintyy.

Vähäinen yhteydenpito etä-isään. Lapsen ja etä-isän vähäisten yhteyksien taustalla oli usein riittävä ero. Eroon liittyvät erimielisyydet olivat olleet niin suuria, että vanhempien välinen yhteistyö tuntui lähes mahdottomalta. ”Sen tilanteen tarvis olla tosi vakava esimerkiks vaik joku vakava sairastuminen, ett mä ottasin hänee jotaki yhteyttä. Meil oli tosi vaikee ero” (H18) Biologisten vanhempien huonot välit ovatkin yleensä yhteydessä lapsen tapaamiseen (Bradshaw ym. 1999). Tämä korostuu erityisesti silloin, kun kysymyksessä on pieni lapsi, joka ei voi itsenäisesti sopia tapaamisista. Osassa perheistä lapsi tapasi etä-isäänsä kohtalaisen usein, mutta tapaamisiin liittyi kuitenkin runsaasti käytännön ongelmia.

Näiden perheiden usein suhteellisen ongelmalliset suhteet etä-isään olivat selkeästi yhteydessä siihen, että lapsen ja isäpuolen välille oli kehitty-

nyt lämmin vanhemmuussuhde. Isäpuoli oli ottanut isän paikan, koska äitien näkemysten mukaan lapsen elämässä ei ollut toista isää. Äitien mielipiteet tilanteesta jakautuivat selkeästi kahtia. Suurin osa äideistä ei nähnyt tilannetta mitenkään negatiivisena, vaan he pitivät biologista isää huonompana vaihtoehtona osallistumaan lapsen kasvatukseen kuin isäpuolta. He olivat tyytyväisiä siihen, että lapsi oli saanut uuden ”paremman ja oikeamman isän”. Muutamat äidit olivat puolestaan todella pahoillaan siitä, että lapsella ei ollut hyvää suhdetta etä-isään ja heistä tuntui erityisen hankalalta lasten tapaamisiin liittyvien pettymysten näkeminen.

En tiedä tällä hetkellä isästä mitään, eikä ole minkäänlaista suhdetta. Hänellä on vain tämä nykyinen isä, hän ei muista mistään muusta mitään. Myös mulla ja hänellä on välit täysin katkenneet. Tapasin hänet nyt kesällä ja vähän kerroin Netan elämästä ja kerroin meidän muuttamisesta ja naimisiin menosta ja siitä, että meidän kaikkien nimi on muuttunut. Ei hän halua olla tekemisissä, hän jätti silloin meidät kummatki. Hän elää nyt tämän toisen perheen kanssa. Netta ei osaa isää kaivatakaan. (H10)

En kyllä koe sitä negatiiviseksi et Salla ei tapaa isää. Koska se oli vaan isää, johon ei oo yhteyttä, mummoon on yhteys ja pappaan ja muihinkin sukulaisiin on yhteys sekä tätiin. Se on niinku sillai, et siel on taustal erittäin ongelmallinen tilanne. (H11)

Koskaan ne ei enää kyselly, et koska mennää isäl. Ne tietää sen, et siinä tuli semmosii et mä olin kerran viemässä heitä isälle ja tota ei sitä näkynyt-kää missään. Siin on ollu semmonsii pettymyksii eli ne tietää se, että niinku se ei koskaa oo varmaa et mennäkö isälle vai ei. Silleen ne ei varmaan enää kyselekään. (H5)

Uusperheen perustaminen näyttäytyi siis näissä uusperheissä lapsen ja etä-isän tapaamisia hankaloittavana tekijänä. Tapaamiset olivat äitien mukaan sujuneet kohtuullisen hyvin, mutta uusperheen perustamisen jälkeen asiat olivat hankaloituneet. Yhteisen lapsen syntyminen uusperheeseen mainittiin käännekohtana, jonka jälkeen tapaamiset saattoivat jälleen harventua. Yhteisen lapsen syntymä vahvisti omalta osaltaan ydinperheen kaltaista rakennetta ja suhteita uusperheen sisällä, minkä seurauksena yhteydenpito etä-isään väheni (vrt. Jaakkola & Sääntti 2000).

Atso on nyt vuoden aikana nähny neljää kertaa isänsä. Kun mä löysin uuden miehen ja on nyt sitte tämä pieniki tullu, niin hän ei sitä sitten kait oikeen olenkaan hyväksyny. (H18)

Kyl se ihan silleen meni, et sit kun mä seurustelin, isä ei suostunu tapaa poikii, mut sit kun mulla ei ollu ketään isä tapas lapsii. (H11)

Uusperheen sisäisen ydinperheen vahvistuttua myös biologisten vanhempien yhteistyö usein hankaloituu, mikä puolestaan heijastuu negatiivisesti myös lapsen ja etävanhemman väliseen suhteeseen (ks. Manning, Stewart & Smock 2003). Joissakin tilanteissa ydinperheen kaltaisesta perheestä muodostui niin vahva, että asioita pohdittiin vain uusperheen kesken. Haastatteluissa tuotiin esiin tilanteita, joissa lapsen asioista sovittiin äidin ja isäpuolen kesken. Keskusteluissa ei ollut mukana lapsen isä, vaikka lapsi häntä tapasikin.

Kyllähän ne ny keskenää puhuu. Mutta tuota ei sanotaan näin, et se jottuu osittain siit, et meidän perheestä on tullut kohtuullisen tiivis perhe. Ei me harvoin puhutaa Anteron kanssakaan isäst tai muuta. Eikä se vaikuta niinku mejän päätökseen, koska Antero asuu meidän kanssa ja tapaa isääns harvoin nii, joo. Et esim. miten Anteron kans ja muuta ja. Kun me valkattiin Anterolle koulua, niin ei me puhuttu isän kans ollenkaan siitä. (H1)

Lapsen ja etä-isän suhteen ongelmiin liittyi lähes kaikissa perheissä myös se, että suhteet etä-isän vanhempiin olivat katkenneet, koska suhteen ylläpitäminen koettiin erittäin vaikeaksi. Äitien kuvausten mukaan myös isovanhemmat tunsivat olevansa hyvin epävarmoja roolinsa määrittelystä muuttuneessa perhekontekstissa. Lojaalisuuskyseymykset puhuttivatkin isovanhempisuhteiden yhteydessä ja laajemmin sukulaisuussuhteista eron jälkeen keskusteltaessa (ks. myös Castrén 2008). Isänpuoleisista isovanhemmista osan oli vaikea ottaa yhteyttä perheeseen, jossa lapsi asui äidin kanssa (ks. myös Ganong & Coleman 2004). Toisaalta he kokivat lojaalisuusristiriitaa suhteessa omaan poikaansa, toisaalta he eivät halunneet puuttua entisen miniänsä nykyiseen perhe-elämään.

Haluaisivat olla enemmänkin, mä en oikeen tiedä sitten mikä siin on. Me on käyty heil saunomas ja he on käyny tääl meil kyläs. Me nähdään kyllä, mutta heijän on kauheen vaikee ottaa yhteyttä kun he haluais nähdä tyttöä. Et se on jotenki niinku mun tai mejän varassa. Se on tosi vähästä silleen. Mä en tiedä, me ollaan tosiaan monta kertaa sanottu, että aina voi tulla ja soittaa ja hakee tyttöä. Ex-miehen vanhemmat on paljon hoitanu aina. Varmaan siin on ehkä jotain semmosta, että he ei halua sekaantuu mejän elämään nyt sitten tässä tilanteessa. (H14)

6.2 Monia suhteita arvostava suurperhe

Toisen ryhmän uusperheitä muodostivat perheet, joita yhdisti ajatus siitä, että uusperheen monet suhteet ovat rikkaus: *"Elämä on rikasta kun on monia suhteita"* (H8). Kaikkia perheen suhteita pyrittiin aktiivisesti tukemaan, ja uusperheellisyys tuotiin haastatteluissa vahvasti esiin. Lisäksi vanhemmat korostivat, että perheen toimivuuden kannalta oli tärkeää hyväksyä uusi perhetilanne.

Siis niinhä sen täytyy toimi, siit tulee muuten katastrofi, jos ihminen alkaa itsekkääks. Se on semmonen kuvio, johon on mukaan tullu, niin välil hammas-ta purren täytyy hyväksyy kaikki siihe kuuluvat jutut. Eli tosiasiat, joit ei voi muuksi muuttaa. En mä voi sanoo poikien isäl, et pysy meijän perheest pois. Suhteet täytyy vaan hyväksyy, vaik ne aina ehkä on jonkun kannalt vaikeit ja hankalii. (H16)

Tähän ryhmään kuuluvia perheitä oli aineistossa yhteensä kymmenen. Nämä uusperheet oli perustettu suhteellisen lyhyen ajan kuluessa eron jälkeen. Puoleen näistä perheistä oli syntynyt myös pariskunnan yhteinen lapsi. Lähes kaikissa perheissä asui myös osan aikaa uusperheen isän lapsi tai lapsia. Perheen rakenteesta keskusteltaessa haastateltavat toivat jo alkuvaiheessa esiin, että heidän perheessään asui osan aikaa isän lapsi.

Meidän perheeseen kuuluu minä ja mun lapset: Alpo 6 vuotta ja Elias 4 vuotta. Isä Riku sekä isän lapset Kaisu 14 vuotta ja Eetu 10 vuotta, jotka vieraillee meillä joka toinen viikonloppu ja välil muutenki. Tänäänkin he on nyt täällä käymässä. (H15)

Lapsen suhdetta etä-isään tuetaan. Keskeistä tähän ryhmään kuuluvissa uusperheissä oli se, että lapsen suhdetta etä-isään tuettiin ja arvostettiin. Haastatteluissa tuotiin johdonmukaisesti esille se, että esimerkiksi lapseen liittyvistä ratkaisuista sovitaan nimenomaan muualla asuvan isän kanssa:

Semmosis isommissa asioissa kuten se koulun valinta, emmä niist hänen (isäpuolen) kanssa puhu, vaan mä puhun tietyst poikien isän kans (H24).

Vastuuta lapsesta jaettiin myös yhdessä asuvan perheen ulkopuolelle. Yhteishuoltajuuden ajatus toteutuikin käytännön tasolla äitien arvioiden mukaan näissä perheissä erittäin hyvin. Pääsääntöisesti lapset tapasivat isäänsä säännöllisesti ja suhde oli kaikin puolin toimiva ja lämmin.

Ne on ollu koko ajan tekemisissä ihan siitä asti ku me erottiin. Se on ollu säännöllistä ja lomiakin viettäny siellä. Mullakin on tosi hyvät välit ex-miehee,

me voidaan puhua lapsist. Et joskus tuntuu, et Jukan mielest meillä on ollu vähän liiankin hyvät välit välil (nauraa..). Todellakin kun mä olin yksinhuoltaja mun ex-mies kävi kylässäki. Mutta ei se enää onnistu. Jukka ei ehkä sulata sitä, en mä voi häntä enää meille pyytää. Mut se johtuu ihan siit, että hänellä on itsellään tosi huonot välit ex-naiseensa. (H6)

Kaikissa perheissä vanhempien välinen yhteistyö sekä lasten ja etäisän tapaamiset eivät sujuneet hyvin aivan alusta lähtien. Erään perheen äiti kertoi, että hän oli se, joka halusi erota, joten lapsen isä yritti aluksi kostaa hänelle lapsen kautta eikä tavannut lastakaan. Kun isä pääsi pahimman yli ja sai oman elämänsä järjestykseen, tapaamiset olivat sujuneet erittäin hyvin (H15). Vanhemmat keskustelivat ja hoitivat yhteistyössä lapsen asioita.

Suurperhettä muistuttavissa perheissä tuotiin esille myös, että aika, jonka lapset viettivät isän kanssa, oli uusperheen puolisoille tärkeää parisuhteen hoitamisen aikaa. Erityisesti tätä korostettiin perheissä, joissa ei ainakaan vielä ollut uusperheen puolisoitten yhteisiä lapsia.

H: Miten teidän parisuhde, miten se voi tämän arjen keskellä?

Se voi hyvin. Meillähän on joka toinen viikonloppu sellanen viikonloppu et meillä ei oo lapsia ja me ollaan kahdestaan. Se on tosi tärkeätä meille, et saa vaan olla. Aluks me ei osattu oikeen tehdä mitään, mut kyl me nyt osataan (nauraa..). (H15)

Se on ehdottoman hyvä asia, siis tavalla, et ku ajattelee et normaaliperheessä eli ihmiset joilla on vain yhteisiä lapsia, niin liian vähän semmosilla ihmisillä on kahdenkeskistä aikaa. Ja tota kyllähän meillä on sitä aikaa. Kyl ku ajattelee, me ollaan vaimon kans menty yhteen, ku me rakastetaan toisiamme. Kaikki muu on täs ympärillä ja kuuluu tähän juttuun. Ei se missään tapauksessa ole semmonen juttu, et ne muut jutut tulis mejän väliin. Ne on meidän ympärillä yhdistävänä tekijänä eikä erottavana. (H16)

Isäpuoli - lapsen aikuinen kaveri. Äidit kuvasivat lapsen suhteen isäpuoleen erittäin toimivaksi. Näitä perheitä yhdisti se, että vaikka suhteet kuvattiin lämpimiksi, niitä ei kuitenkaan pidetty vanhempisuhteina. Äidit ajattelivat, että isän rooli kuului muualla asuvalle isälle ja että isäpuolen rooli oli tärkeä, mutta ei vanhempisuhde. Lapsen ja isäpuolen välistä suhdetta koskevissa kuvauksissa painotettiin nimenomaan isäpuolien luontevaa ja arkista lasten kanssa yhdessä olemista.

Nuutti ja Matiaski tykkää mun miehest hirveest, et sillai. Ehkä tää mun nykyinen mies ei oo missään vaiheessa yrittänykään ottaa sellasta isän roolia.

Kyl hän komentaa poikia ja pistää järjestykseen ja aamusin hän keittää puurot ja herättää pojat. Ja jos mä olen poissa, hän laittaa pojat nukkumaan. (H24)

Ei se mitään isää niille näyttele, ei mikään isäpuoli eikä semmonen. Se on niinku niitten kaveri enimmäkseen. Ei me käytetäkään mitää isäpuolinimitystä tai mitää sellasta. (H6)

Jos osaa ottaa sen kaverilinjan, nii sillon selvittää ja se menee paremmin. Se olis ehkä eri, jos mä olisin esimerkiks leski, niin sillon se voiskin olla enemmän semmonen vanhemmuussuhde. Kuitenkin lapsel on isä, niin toista ei voi tulla sillon tilal. (H12)

Erilaisten suhteiden arvostaminen näkyi haastateltavien vastauksissa myös siinä, että lasten tasavertainen kohtelu koettiin erittäin tärkeäksi. Osa äideistä toi esille ajatuksen, että lasten tasa-arvoinen kohtelu oli haasteellista, koska puoliso oli yhteisille lapsille isä ja koska suhdetta ei-yhteisiin lapsiin leimasi kaverisuhteen kaltaisuus.

Joo sillai kaikki jatku ennallaan. Me mietittiin jo paljon aikasemmin, et mitä sit jos me saadaankin yhteinen laps. Et miten hän pystyy kohtelemaan tasa-arvoisesti näitä mun ja sitten näitä yhteisiä. Mulle tää tasa-arvosuus on tosi tärkeitä. Hän mielti sitä ihan hirveest, et pystyyks hän siihen. Ja sit mä sanoin sitte hänelle sillon, tottakai sä ajattelet lapsesta, joka on ihan sun omaa lihaa ja verta ja sä ajattelet siit lapsesta taatusti eri tavalla, ihan varmasti, se on se sun oma juttus. Mut kuitenkin uskon ja luotan siihen, että jos sä oot kiintyny siihen vieraaseen lapseen, niin se tasa-arvo siin perheessä säilyy. Ja sit mä sanoin, että jos minä pystyn suhtautumaan kaikkiin tasa-arvoisesti, niin musta tuntuu, että hän tulee siinä perässä. Ja hyvin tää on menny. (H7)

Äidit ajattelivat, että etä-isän tuki ja hyväksyntä uusperhettä kohtaan oli tärkeää siinä, että lapsi pystyi luomaan hyvän suhteen sekä isäpuoleen että etä-isään. Äidit olivat tyytyväisiä siitä, että lapsi ei joutunut kohtaamaan suuria lojaalisuusristiriitoja, vaan lapsella oli mahdollisuus ja oikeus olla hyvissä väleissä molempien kanssa. Haastateltavat korostivat, että lapsen isän ja isäpuolen välillä ei ollut havaittavissa kilpailuasetelmaa, vaan roolit olivat kaikille selviä.

Emmä oo kokenu, et heil ois jottain pois. He on kokenu päinvastoin et musta tuntuu et kokee asian positiivisena et heil on tää uus aikuinen tässä perhees. Joka on ollu heille mieluisa henkilö, et ei he koe häntä minään kilpailijana. Suurelta osin siihen vaikuttaa se, et heidän oma isä on niinku emmä oo ainakaan kuulu hänen koskaan sanovan et hän ois ollu vastaan tätä uusperheen

syntymistä. Et se isän suhtautuminen on varmaan helpottanu poikien elämää ihan hirveesti. Heijän ei oo tarvinnu millään tavalla valita et onks he isän tai äidin puolella. Heijän ei oo tarvinnu ajatella, et pitäiskö tätä uusperhettä vastaan jollain tavalla kapinoida ku ei isäkään täst tykkää. (H24)

Näissä perheissä isäpuolena olemiseen liittyi myös tässä tutkimuksessa jo aiemminkin esillä ollut teon ja tunteen ristiriita. Isän biologiset lapset asuvat muualla, jolloin hän kokee isäpuolena olemisen hankalaksi. Näitä kokemuksia esittäneen isäpuolen haastattelussa tuli selkeästi esille se, että hän oli tyytymätön suhteeseensa muualla asuviin lapsiin, koska näiden äiti yritti pitkälti estää lasten vierailut uusperheessä.

Joo, eli mä oon paljon enemmän näiden poikien kans. Ja se on taas valtavan rikas ja hieno asia, et mulla on nää pikkupojat elämässä. Välil se tunne, että musta tuntuu, et mun lapsil sanotaan et ette taas saa mennä sinne, te ootte jo olleet liikaa. Mustasukkasuus kärjistyy tässä ja pelko siitä, että.. Mulla on ikävä lapsia. Se on hyväksyttävä fakta, se on rankkaa. Me on Jutan kans puhuttu, et täytyy miettii, niin et noi meidän lapset käy sisäoppilaitost, kun ne on aina välil pois. (H16)

Äitipuolena olemisessa haasteita ja hankaluuksia. Äitipuolen ja lapsen suhteella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa äitipuolen suhdetta lapseen, joka ei asu vakituisesti perheessä vaan viettää osan ajasta perheen kanssa. Äitipuolet pohtivat omaa rooliaan suhteessa lapsen äitiin. Näissä roolia koskevissa kuvauksissa tuli esille tietynlainen sivussa pysyminen, varovaisuus ja asioihin vaikuttaminen taustalla.

Se suhde on semmonen varovaisen kasvattajan rooli, että vähä sivusta katselee ja sieltä niinku silleen enemmän kyselemäl ja keskustelemal asioita viedä varovaisesti eteenpäin. Oman miehen kautta sitte välittää asioita, et voik sä tehdä asialle jotain. (H24)

Mä en oo ikinä heille mikään äiti yrittäny olla ja olen sen ehdottomasti päättänyt, että en koskaan arvostele heille heijän äitii enkä missään mieles astu hänen varpailleen.. Vaik voin mä joskus mun miehelle joskus arvostella. (H8)

Yhtenä näkökulmana haastatteluissa tuli esiin äitipuolen julkinen rooli suhteessa lapsen äitiin. Äitipuolet pohtivat esimerkiksi sitä, voiko äitipuoli osallistua isän puolisona lapsen rippijuhlaan. Kaksien juhlien järjestäminen esimerkiksi syntymäpäivänä ratkaisi monessa perheessä tämän ongelman, mutta enemmän hankaluuksia aiheuttivat ainutkertaiset tapahtumat, kuten rippijuhlat ja lakkiaiset. Juhlisiin meneminen oli äitipuolien mielestä tunkeu-

tumista, mutta toisaalta he kovasti toivoivat pääsevänsä mukaan tärkeään juhlaan.

Me ollaan mietitty, mutta ei ole ratkaistu. Kaisul on ens kesänä rippijuhlat. Et äitin uus mies on hirveen mustasukkanen eli me ei saada mennä sinne eikä äitikään varmaan halua mua sinne. Mä en tiedä pitääkö meidän olla pois, vai pitää omat täällä vai pitäiskö meidän vaan tunkeutua sinne. Emma usko, et sekkää onnistuu. Ei me haluta aiheuttaa riitaa ja sitä et hä on koko ajan kiukkusel tuulel, sillo kellään ei oo kivaa. Ei haluta pilata Kaisun juhlaa. Se on viel ihan auki. (H15)

Monia suhteita arvostavien uusperheiden haastattelujen mukaan eniten hankaluuksia liittyi äitipuolen ja lapsen väliseen suhteeseen. Tässä suhteessa oli ainakin jonkinlaisia hankaluuksia yhtä uusperhettä lukuun ottamatta. Äidit selittivät näitä suhteeseen liittyviä pulmia sillä, että lapsi ei ollut hyväksynyt vanhempiensa eroa, joten hän piti äitipuolta syyllisenä tilanteeseen ja kanavoii pettymystään ja vihaansa erosta äitipuoleen. Näiden äitipuoleen kohdistettujen negatiivisten tunteiden taustalla tuntui olevan myös mustasukkaisuus omasta vanhemmasta (ks. Coleman & Ganong 1997; Smart ym. 2001, 78). Tämän tyyppinen tilanne oli erityisesti perheissä, joissa isä oli muuttanut suoraan lasten äidin kotoa asumaan uuden puolison luo. Myös lapsen äiti saattoi hankaloittaa toiminnallaan lapsen asumista perheessä esimerkiksi järjestämällä jotakin erityisen mukavaa viikonlopuksi, jolloin lapsen piti mennä isän perheeseen. Yhteistyön toimimattomuuden lapsen vanhempien välillä ajateltiin olevan myös yksi lapsen ja äitipuolen suhteeseen negatiivisesti heijastuva tekijä.

Kyllä mä tykkään kovast Henrin lapsist, mutta esimerkiks en mä voi tätä nuorempaa pakottaa tuleen meille. Et ku se on vaikeeta, se pitää vanhempies eroo mun vikana, nii emmä halua tuputtaakaa itteäni. (H12)

Välillä näytti paremmalta, joskus Sofian syntymän aikoihin näytti siltä, et niinku Roosakii kävis täällä. Usein eron jälkeen ku toine osapuoli kokee tulleensa väärin kohdelluks, kaltoinkohdelluksi, niin vaikkei sitä ehkä aina tajua lapsia käytetään sellasin pelinappuloin. Tää mun nykyisen puolison ex-puoliso välil niinku ostaa tai järjestää nii lapsil jotain kivaa tekemist sillo viikonloppuna, ostaa niitten lasten aikaa tai hyväksyntää. Et nytki heijän piti tulla meille viikonloppuna, mut sit yhtäkki he meneeki jonneki jääkiekko-otteluu siel pääs. Et se tuki ei tuu sieltä, et ois hyväksytty, et lapset on joka toine viikonloppu meillä. (H24)

No se on kyllä tosi vähästä se yhteistyö. Kyllä ne lapset sitten tyrkätään tänne viikonlopuks sielt suunnalt. Et niinku on tääl vaan viikonloput. Tuntuu siltä, että tosi tarkkaan tää ex-vaimo pitää siitä huolta et nää lapset varmaan tulee tänne, ettei vaan jää viikonloppua välii. Et se on vähän sellasta sielt puolelt. Ku me taas puhutaan mun ex-miehen kans lasten koulunkäynnist ja kaikess sellasest. Kyl Jukka joutuu valitettavast lapsilt kysymää kaiken et miten koulu menee ja mites harrastukset ja tämmöset. (H6)

Äitipuolien näkemyksen mukaan arjesta tulee monimutkaisempaa, koska puolison lapset pitää ottaa arjessa eri tavalla huomioon kuin omat lapset (ks. Sutinen 2005, 64). Äitipuolet pohtivat haastatteluissa lapsen osallistumista kotitöihin silloin, kun hän asuu perheessä. Pohdinnoissa tuli esille ajatus siitä, että lapsi oli tavallaan käymässä, vierailulla eikä hän varsinaisesti kuulunut samalla tavalla perheeseen kuin siinä vakituisesti asuvat lapset. Äidit näkivät yhteyden näiden asioiden välillä. Tämä tunne lasten kuulumattomuudesta perheeseen oli yhteydessä siihen, että äitipuolen ja lapsen suhteessa oli ongelmia. Äitipuolet kokivat hyvin stressaavaksi ja hankalaksi sen, että heidän ja lapsen suhteessa oli ongelmia. Tälle suurperheiksi kutsuttujen uusperheiden ryhmälle lasten tasa-arvoinen kohtelu oli osa moninaisten suhteiden arvostamista, joten yhden suhteen hankaluudet koettiin raskaina. Erityisen hankalana koettiin lapsen vierailujen ennakoimattomuus, joka aiheutti sen, että perheen aikatauluja oli vaikea suunnitella. Eräs haastateltava kuvasi tätä tilannetta osuvasti:

Tää mejän perhe on vähä niinku rautatieasema, ovet käy ja ei aina tiedä kuka sieltä seuraavalla oven avauksella tulee. (H24)

Huolimatta siitä, että lapsen ja äitipuolen väliseen suhteeseen liittyi ongelmia, haastatteluissa tuotiin kuitenkin vahvasti esiin, että äitipuolelle kuului paljon käytännön tehtäviä (ruoka, pyykit jne.), jotka perinteisesti ovat kuuluneet perheissä äidin vastuualueelle. Äidin ja äitipuolen rooleissa näyttäisi olevan tässä suhteessa paljon yhdenmukaisuutta (ks. myös Levin 1997b). Kodista ja perheestä huolehtimista ei pidetty kuitenkaan äitipuolen tehtävänä yhtä itsestään selvästi kuin sitä pidetään äidin tehtävänä. Yhdessä perheessä osittain asuvalla lapsella oli sairaus, joka vaati erityisiä hoitotoimenpiteitä. Äitipuoli kertoi, että hän otti täysin vastuun lapsen hoitamisesta, kun isä oli esimerkiksi työmatkalla (H9). Isä odotti äitipuolen hoitavan lasta samalla tavalla itsestään selvästi kuin lapsen biologinenkin äiti tekee. Käytöksellään isä tavallaan vahvasti äitipuoleen kohdistuvia, joskus hyvinkin epärealistisia odotuksia. Isän passiivisuus käytännön asioiden hoitamisessa harmitti valtavasti yhtä äitiä.

Uusperhekirjallisuudessa (ks. Coleman & Ganong 1997) onkin esitetty, että isät pyrkivät ylipäättään passiivisuudellaan vähentämään ristiriitoja, mutta toisaalta tämä aiheuttaa hankaluuksia äitipuolen ja lapsen välille.

Suurperheen toiminnalle aikataulujen ja muiden käytännön järjestelyjen sujuminen toi suurimmat haasteet. Äitipuolien mielestä perheen arki rytmittyi selkeästi sen mukaan, asuiko lapsi heillä vai ei (vrt. Hokkanen 2005). Äidit kokivat, että heidän tuli toimia vahvasti perheen koordinaattoreina, jotta välillä monimutkaisestikin rakentunut arki sujuisi. Erään isän leikillinen lausahdus kuvasi tilannetta puolestaan isän ja isäpuolen näkökulmasta osuvasti:

Mulla on kaksi naista, jotka mun pitää pitää suht koht tyytyväisenä.
(H16)

Kaksi haastateltavaa korosti myös sitä, että uusperheelle hankittiin uusi koti, jolloin kukaan lapsista ei joutunut muuttamaan ”toisen revierille”. Arjen sujuvuutta pyrittiin helpottamaan erilaisilla ratkaisuilla. Näille perheille tyypillistä oli asioiden suunnitteleminen jo alusta lähtien ja perheen ”monimutkaisen” rakenteen hyväksyminen.

Kun me muutettiin yhteen, nii tämä on meidän yhdessä ostama talo. Vanhat kodit realisoitii avioerojen yhteydessä. Haluttiin sellanen asunto, jossa kaikilla on tilaa. Kun me aavistettiin ettei se välttämättä suju, ku ei kaikilta oo kysytty et halutteks te asuu näitten ihmisten kanssa ja ne isketään saman katon alle.
(H24)

Ympäristön suhtautuminen perheeseen erilaista. Uusperheen arkea kuormitti myös se, että kaikki ympärillä olevat ihmiset eivät välttämättä jakaneet uusperheen näkemystä kaikkien suhteiden hyväksymisestä ja arvostamisesta. Muutamissa esimerkeissä mainittiin isovanhemmat, jotka näkivät uusperheen enemmän ydinperheen kaltaisena. Eräs äiti toi haastattelussa esille yhteisen vauvan ristiäisissä häntä loukanneen tilanteen, jossa isovanhemmat kohtelivat yhteisiä ja ei-yhteisiä lapsia eriarvoisesti. Uusperheen äidin ja hänen puolisonsa vanhempien suhde oli ollut jo alusta lähtien ongelmallinen. Miehen äiti ei olisi halunnut hyväksyä sitä, että hänen poikansa vaimolla oli entuudestaan lapsia. He seurustelivat pitkään, ennen kuin hänen tuleva puolisonsa uskalsi kertoa äidilleen puolisonsa lapsista.

*Sit siin oli vielä alussa semmonen, et hän ei uskaltanu sanoo vanhemmil-
lee, et mul on lapset mä olin nähny hänen vanhemmat ja niin tota mä sanoin
sitten, että mä olin tosiaan tavannu hänen vanhemmat, mut oli tuotu heijän
kotiin ja esitelty, et täs on Heli. Ja se ahdisti mua hirvittävästi, et ne ihmiset ei*

tienny. Mul oli semmonen olo, et mulla on semmonen salaisuus, mitä mä en ees halunnu pitää salaisuuten ja mitä mä en hävenny, vaan se oli mun elämäni, enkä mä halunnu keneltäkään pyytää anteeks mun menneisyyttäni, koska mulla ei ollu koskaan siihen mitään tarvetta. Sitte sanoin sun on sanottava sun äidille, että hänen on kuultava se sun suusta, eikä kenenkään muun ihmisen suusta... Se oli jotenkin semmonen kauhee kynnyskysymys myöntää se, et mulla oli itteläni koko ajan semmonen olo, et mun menneisyydes oli joku tahra, mikä pitää pyyhkiä pois ja kuitenkin se asia ei ollu niin. (H7)

Ja sitten oli tossa ku tää vauva on kastettu. Sillon oli semmonen tilanne, jossa mä eka kertaa huomasin, että hänen äitinsä on tuonu enemmän sitä esiin, et nää vanhemmat on jonkun toisen lapsia. Se kuvio on menny meillä silleen hassusti, että sillon kun tää on kastettu, niin hän ei halua, että Aarno ja Anna tulee valokuviin, koska ne ei kuulu tähän sukuu. Just tämmösii, et hän tulee tänne käymään, hän tuo joka kerta tuolle pikkuselle jotakin, mutta ei isoille mitään. Mä sanoin Reimal sillon ristiäisten jälkeen, että niin kauan kuin me pidetään itteämme perheenä ja Aarno ja Anna on tääl ihan tasa-arvoisessa asemassa, niin kenenkään muunkaa ei tarvi heit ruveta erottamaan, kuka kuuluu mihinkin kastii. (H7)

Isovanhempien suhtautumisen lisäksi ongelmallisiksi mainittiin yleiset ennakkoluulot. Äidit ajattelivat, että uusperheellisyys näyttäytyi huomattavasti ongelmallisempana ympäristön näkökulmasta kuin perheen omasta näkökulmasta.

Mutta just näihi ennakkoluuloihin liittyen päiväkodis yks henkilö oli sitä mieltä, että ku mä oon nii avoin ja hän voi tulla meille millon vain niin se riittää mun rooliks. Niin tällasta oon kohdannu, että ulkopuoliset ja nyt kun tää vauva syntyy, niin ihmiset yritti valmiiksi mieltä, että se syntyy Säden perheeseen, mutta ei Sonjan perheeseen, mikä musta oli kauheen hassuu. (H8)

6.3 Vahvan parisuhteen malli

Keskeisenä ajatuksena vahvan parisuhteen mallin perheissä oli se, että toimiva parisuhde oli erittäin tärkeällä sijalla perheessä (ks. myös Church 1999). Vahvimmaksi vaikutelmaksi haastattelujen pohjalta tuli ajatus siitä, että kysymys ei oikeastaan ollut perheestä, vaan uudesta parisuhteesta. Lapset olivat tavallaan tulleet mukaan siinä sivussa: *”mieheni ajatteli varmaan jotenkin niin, että lapset vaan tuli mukana tätä kokonaispakettia”* (H3). Näissä perheissä ei

ollut pariskunnan yhteisiä lapsia. Haastattelussa tuli ilmi myös se, että yhteisiä lapsia ei ollut oikeastaan missään vaiheessa suunniteltukaan: *”Ei oo yhteisi lapsii... ja toivottavast ei tuukkaan (H21)*. Äidin lapsien lisäksi kaikissa tähän ryhmään kuuluvissa perheissä, yhtä lukuun ottamatta, asui osan aikaa uusperheen isän lapsi. Tähän ryhmään kuuluvia perheitä oli tutkimuksen aineistossa viisi. Vahvan parisuhteen malli toteutui todennäköisemmin perheessä, jossa oli uusperheen perustamisen vaiheessa jonkin verran vanhempia lapsia. Tämän tutkimuksen perheet olivat valikoituneet mukaan sillä perusteella, että ainakin yksi perheen lapsista oli 8-vuotias tai sitä nuorempi. Tästä voisi siis päätellä, että tutkimuksen aineiston perheissä vahvan parisuhteen mallia oli löydettävissä vähemmän kuin esimerkiksi tutkimuksessa, jossa olisi mukana enemmän uusperheitä, joissa on myös vanhempia lapsia.

Biologisten suhteiden tärkeys. Parisuhteen keskeisen roolin lisäksi toinen tähän ryhmään kuuluvien perheiden elämää leimaava piirre oli biologisten suhteiden painottaminen. Lapsen ja vanhemman suhde sekä biologisten sisarusten suhde nostettiin perhe-elämän keskiöön parisuhteen lisäksi. Biologisten suhteiden arvostaminen näkyi uusperheen arjessa monella tavalla. Keskeisimpiä haastatteluissa esiin otettuja teemoja olivat toimiva suhde etä-isään, perheen työnjako sekä isäpuolen rooli äidin miehenä.

Toimiva suhde etä-isään. Tähän ryhmään kuuluvissa uusperheissä lapsilla oli hyvät suhteet etä-isään, ja vanhemmat myös tukivat tämän suhteen säilymistä. Suhteen tärkeys näyttäytyi toisaalta parisuhdetta tukevana asiana. Vanhemmilla oli mahdollisuus viettää aikaa kahdestaan, kun lapsi oli isän luona. Toisaalta etävanhempisuhteen tukeminen liittyi biologisten suhteiden arvostamiseen. Sen lisäksi, että suhde etä-isään oli toimiva, näissä perheissä oli yleensä hyvät suhteet myös isän puoleisiin isovanhempiin. Äidit korostivat haastatteluissa isovanhempisuhteiden säilymisen tärkeyttä lapsen kannalta. Äidit olivat myös itse yhteydessä entisiin appivanhempiansa ja pyysivät apua esimerkiksi lasten kuljetuksiin liittyvissä asioissa.

Joo siis tosi hyvi. Se on tosi tärkeä asia lapsilla ja tietty molemmil osapuolil, et erost huolimat väli o lämpimät (H3).

Ne toimii hyvin, isovanhemmat on Essille tärkeitä. Mä sanoinkin anopille, siis ex-anopil, että en mä hänest eroa, vaik pojasta eron otinkin. On hänel tosin ollu silleen vähän hankalaa, että hän tuppaa arvosteleen mejän ratkaisuja, mutta mä olen yrittäny ymmärtää. (H20)

Äidit vastasivat omien lastensa asioista ja isät omiensa. Myös perheiden työnjako toimi biologisten suhteiden mukaisesti: molemmat vanhemmat vastasivat omien lastensa asioista. Äiti tai isä huolehti lasten asioista yksin,

eikä edes odottanut, että isä- tai äitipuoli osallistuisi paljoakaan esimerkiksi lasten hoitoon ja kasvatukseen.

Mä en odotakaan toiselta osapuolelta mitään sitoutumista ja vastuuta lapsista. (H21)

Mä huolehdin omistani ja Saku omistaa, eikä me kumpikaan puututa toisen lasten juttuihin. (H4)

Joo, kyl Sami huolehtii Neean asioista, viemisistä ja semmosesta ja mä enemmän Essin, kyllä se nii on. (H20)

Isäpuoli – äidin mies. Isäpuolella ja lapsella oli perheissä suhteellisen viileä suhde. Isäpuolella ei ollut selkeää roolia lapsen elämässä, vaan hän oli lapselle äidin mies. Isäpuoli tuntui ahdistuvan siitä, että äidit laittoivat kaikessa lapsen edun etusijalle: *”Miehen voi olla hankala ainaki joskus ymmärtää sitä et ne omat lapset on se johtotähti ja niiden mukaan on niinku mentävä”.* (H3) Isäpuoli koki siis mustasukkaisuutta siitä, että lapsi menee äidin silmissä parisuhteen edelle.

Äitipuoli mustasukkaisuuden kohteena. Äitipuolen ja lapsen suhteen ongelmat näyttivät kytkeytyvän siihen, että lapsi oli hyvin mustasukkainen isästään. Hillitäkseen mustasukkaisuutta isä saattoi olla näyttämättä tunteitaan puolisoaan kohtaan julkisesti. Äitipuolien mukaan arkea leimasi lapsen jatkuva huomion hakeminen isältään.

Neea on kauheen mustasukkainen isästään. Hän halua olla sen nainen, mä en sais olla sitä. Sami onkin ottanut sen linjan, että hä ei näytä tunteitaan Neean nähden, me ei halata eikä mitään sellasta, mikä on musta ihan kauheeta. (H20)

Se oli kyllä aikamoinen sekametelisoppa yrittää siinä äitipuolena selviytyä. Nää Sakun lapset halus tietty kaiken huomion isältään ku ne oli täällä. Että monien monien taistelujen jälkeen löydettiin sitten jonkinlaista sopua ja rauhaa tähän meidän elämään. (H4)

Sen lisäksi, että äitipuoli oli mustasukkaisuuden kohteena, perheen muihinkin suhteisiin liittyi mustasukkaisuutta. Esimerkiksi eräässä perheessä äiti kuvaa tilannetta, jossa esiintyi mustasukkaisuutta, ristiriitaisuutta ja kateutta perheen tyttöjen välillä.

Se on jotain sellasta, että Sami pelkää olla paljon mun tytön kanssa, ettei se jotenkin olis enemmän hänen kanssaan kuin oman tyttärensä kanssa. Joo siinä

on mustasukkaisuut sitä on molemmin puolin. Neea on sanonu, että hän voi olla yhtä hyvin äidin kans, koska isällä on jo tyttö. Ja sit Sami jotenki suojelee Neeaa, eikä uskalla olla tavallaan jotenkin liikaa Essin kans. (H20)

Joo mut se voi olla myös ongelma, et on samanikäisii. Heil on yleensä kivaa ja menee hyvin ku me ei olla lähel. Mutta sitte astuu se mustasukkasuus väliin. Ostamisist tulee semmosta, nytki ku ostettiin, jotain Neea kysy, et ostans mä hänelleki ja mä sanoin, et meil on kaks lasta tottakai mä ostan. Mut Sami voi ostaa vaan Neeal. Niin Neea jotenki osotti, et et sä mulle mitään merkitse. Se tuntuu tosi julmalt, et välil hän toimii niin. (H20)

Entinen puoliso parisuhteen uhkana. Parisuhdetta painottavissa uusperheissä koettiin siis lapsen suhde etä-isään tärkeäksi, mutta siitä huolimatta tämän suhteen koettiin uhkaavan parisuhdetta. Suhde entiseen puolisoon koettiin siis erittäin ristiriitaisesti. Entisten puolisoitten välinen yhteydenpito näyttäytyi isäpuolen näkökulmasta kiusallisena. Taustalla oli mahdollisesti ajatus siitä, että entisen puolison pelättiin sekaantuvan uuteen parisuhteeseen.

Joo, mut sit tää mies on niinku mustasukkanen jotenki mun menneisyydest kuitenkin sit ainaki jossai tilantees. (H4)

Kahtia jakautumassa oleva uusperhe? Kahdessa tähän ryhmään kuuluvassa perheessä parisuhteen ristiriidat ja biologisten suhteiden arvos-taminen olivat johtaneet siihen, että perhe oli oikeastaan jakautunut biolo-gisten suhteiden mukaisesti eli uusperheen sisällä asui kaksi perhettä: äidin perhe ja isän perhe. Äidit kuvailivat haastatteluissa, ettei puoliso jaa samaa näkemystä perheestä. Nämä perheet olivat tavallaan koko ajan repeytymässä kahdeksi yksinhuoltajaperheeksi.

En tiedä. Täytyy nyt mieltä. Tää on tosi vaikeeta. Näistä tulee niinku sem-mosta. Meillä oli nyt sattumalta eilen illalla keskustelu. Eilen oli sitten keskustelu siitä et meil on tosi hankalaa ja vaikeeta täl hetkel ja mä sanoin, et se niinku mikä meitä on tässä rassannu on se, että hänen puolelta tää perhe-elämä on hänen puoleltaan ollu jotekin semmosta sitoutumattomuutta. Ja erityisesti se on ollu semmosta sitoutumattomuutta tähä koko kuvioo. (H13)

6.4 Yhteenveto uusperhetyypeistä

Edellä kuvatussa ensimmäisessä uusperhetyypissä, ydinperhemallissa (taulukko 30), äidit halusivat muodostaa uuden ydinperheen, jossa yhdessä asuvan perheyksikön ulkopuoliset suhteet, esimerkiksi suhde lapsen biologiseen isään, koettiin useimmiten elämää jotenkin hankaloittavaksi asiaksi. Keskeistä oli myös se, että äidit toivoivat, että isäpuolet ottaisivat isän roolin perheessä. Uusperheen puoliset jakoivat vastuuta tasaisesti perheen tehtävien osalta. Äidit arvostivat myös hyviä sisaruussuhteita. Haastateltavien puheista välittyi vaikutelma siitä, että uusperheellisyys haluttiin jollakin tavalla häivyttää taustalle. Hankalinta äitien mielestä uusperheessä oli tulla toimeen entisen puolison kanssa. Suurimmat ongelmat perheissä näyttivätkin syntyvän siitä tosiasiasta, että perhe ei ole ydinperhe eikä voi myöskään sellaiseksi muuttua.

Taulukko 30. Kolme uusperhetyyppiä

Miten suhteita määriteltiin perheessä?	Millaisia ongelmia suhteissa oli ollut?	Mitä asioita koettiin uusperheen vahvuudeksi?
YDINPERHEMALLI		
Kuten ydinperheessä	<ul style="list-style-type: none"> -Huoli lasten tasa-arvoisen kohtelun toteutumisesta -Suhteessa muualla asuvaan biologiseen vanhempaan ongelmia, suhde joskus kokonaan katkennut -Isäpuolen vanhemmuuden kehittyminen vaatinut työtä 	-Isäpuolen vanhemmuus, lapsi oli saanut "uuden isän"
SUURPERHE		
Väljästi niin, että huomioitiin monenlaiset suhteet	<ul style="list-style-type: none"> -Kaikkien osapuolten näkemysten huomioiminen ja aikataulujen yhteensovittaminen haastavaa -Äitipuolisuuhteessa hankaluuksia -Ympäristö ei jaa perheen kokemusta hyvin toimivista suhteista 	<ul style="list-style-type: none"> - Monet ihmissuhteet rikastivat elämää - Lapsen ja etä-isän suhteen säilyminen - Lapsi saa isäpuolesta uuden luotettavan aikuisen elämänsä
PARISUHDEMALLI		
Parisuhteen kautta ja biologisten suhteiden mukaisesti	<ul style="list-style-type: none"> -Lasten sekä äiti- tai isäpuolen väliset suhteet koetaan hankaliksi -Mustasukkaisuus perheen suhteissa -Entinen puoliso nähdään parisuhdetta hankaloittavana -Uhkana perheen jakautuminen kahtia 	<ul style="list-style-type: none"> -Biologisen vanhemmuuden arvostaminen -Aikuisten uusi toimiva parisuhde

Toisessa uusperhetyypissä, monia suhteita arvostavissa uusperheissä, keskeistä oli se, että perhe määriteltiin laajasti. Perheen rajat olivat siis huomattavasti väljemmät kuin edellä esitetystä ydinperhemallissa. Perheessä osan aikaa asuvat lapset nähtiin tärkeäksi osaksi perhettä. Lähes kaikissa tähän ryhmään kuuluvissa perheissä asui ainakin osan aikaa isän lapsia. Äidit korostivat uusperheen positiivisia puolia. Lapsen ja etä-isän hyvää suhdetta sekä säännöllisiä tapaamisia haluttiin kaikilla tavoin tukea, ja vastuuta lapsesta oltiin valmiita jakamaan myös yhdessä asuvan perheen ulkopuolelle. Isäpuolet eivät olleet perheissä vanhemman roolissa, vaan he olivat lapsille tärkeitä aikuisia. Taustalla oli vahva ajatus siitä, että suhde voi olla merkityksellinen ilman, että siihen liittyy varsinaista vanhemmuutta. Miehen rooli isänä ja isäpuolena aiheutti ristiriitoja, jotka näkyivät konkreettisesti isäpuolen muualla asuvien biologisten lasten ikävöintinä. Äidit näkivät haitaksi sen, että muut eivät aina jaa positiivista käsitystä uusperheestä. Nämä uusperheet oli perustettu suhteellisen lyhyen ajan kuluessa eron jälkeen. Äiti puolella olemisessa koettiin ainakin jonkinasteisia hankaluuksia. Äidit näkivät itsensä perheen koordinaattoreina, jotka yrittivät sovittaa monien ihmisten tarpeet yhteen. Keskeisin ero ydinperhettä ja suurperhettä korostavien uusperheiden välillä oli se, että ydinperheissä ei enää ajateltu, että ollaan uusperhe. Suurperheessä ajatus uusperheestä oli jatkuvasti läsnä.

Kolmannessa mallissa, parisuhdemallissa isäpuoli keskittyi parisuhteeseen, jolloin suhde lapsiin oli varsin toisarvoinen. Tärkeintä oli parisuhde, ja lapset tulivat perheeseen mukaan osana tätä suhdetta. Tämän tyyppinen uusperherakenne näytti syntyvän herkemmin tilanteessa, jossa perheen lapset olivat hieman vanhempia. Biologisten suhteiden arvostaminen ja sen kautta määrittyvä työnjako olivat tyypillisiä piirteitä tälle perhetyypille. Yhteyden pitäminen entiseen puolisoon saattoi aiheuttaa mustasukkaisuutta, koska perheessä haluttiin siirtää entinen perhe selkeästi menneisyyteen. Parisuhdemallia soveltavissa uusperheissä parisuhde oli selkeästi keskiössä, mutta joissakin tilanteissa tärkeällä sijalla oleva biologisuuden arvostaminen meni parisuhteen edelle. Tämä näkyi erityisesti isovanhemmussuhteissa. Mikäli parisuhde olisi ollut täysin määräävä sidos (ks. Castrén 2008), isovanhemmussuhteet olisivat olleet toimivat isäpuolen vanhempiin. Näissä perheissä kuitenkin suhteet olivat toimivammat lapsen isäpuoleisiin isovanhempiin. Parisuhdemallin alatyypinä voidaan pitää perheitä, joissa parisuhteen ristiriidat ja biologisten suhteiden arvostaminen olivat johtaneet tilanteeseen, jossa saman katon alla asui kaksi perhettä, ja perhe oli koko ajan repeytymässä kahdeksi yksinhuoltajaperheeksi.

Aika näytti kytkeytyvän näistä esitellyistä perhetyypeistä selkeimmin juuri ydinperheen rakennetta tavoittelevan uusperheen elämään. Aikaisemmin työssä esitellyn Papernown (1984) uusperhekehän vaiheissa ydinperhemallin mukaiset perheet jakautuivat ajan suhteen kahteen ryhmään: 2–5 vuotta ja 6–11 vuotta yhdessä asuneiden perheiden ryhmiin. Pidemmän aikaa yhdessä eläneet perheet olivat vaiheteorian vakiintumisen vaiheessa. Isäpuolisuhde oli jo hyvin vakiintunut, ja tilanne oli muutenkin perheessä selkeä. Vähemmän aikaa yhdessä asuneissa ydinperhemallin perheissä elettiin vielä uudelleen organisoitumisen vaihetta, jossa tyypillistä oli suhteiden pohtiminen ja esimerkiksi se, että lasten tasa-arvoinen kohtelu mietitytti haastateltavia.

Tutkimuksen toinen päätutkimusongelma keskittyy lasten hyvinvoinnin ja perheen voimavarojen välisen yhteyden selvittämiseen. Muuttuvien perherakenteiden on ajateltu aiheuttavan lapsuuteen riskejä. Useimpien aikaisempien tutkimuksien mukaan uusperheiden lasten hyvinvointiin liittyy enemmän ongelmia kuin ydinperheen lasten, esimerkiksi akateemisissa taidoissa, psykologisessa hyvinvoinnissa sekä sosiaalisessa kompetenssissa (Coleman ym. 2000). Uusperheiden lapsilla on ajateltu olevan samat riskit kuin yksinhuoltajien lapsilla (Hetherington 2005), eli isä- tai äitipuolen tarjoama tuki ei välttämättä heijastu suoraan lapsen hyvinvointiin. Aikaisempien tutkimustulosten valossa voisi olettaa, että muut tekijät kuin perherakenne itsessään olisi avaintekijä suhteessa lasten hyvinvointiin.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lasta uusperheessä äidin näkökulmasta. Lasten sopeutuminen ja hyvinvointi kietoutuvat pitkälti yhteen, koska lasten käyttäytymistä voidaan pitää yhtenä sopeutumisen indikaattorina. Mikäli lapsi voi uusperheessä hyvin, hän on suurella todennäköisyydellä myös sopeutunut hyvin uuteen perhetilanteeseen. Tämän pääluvun ensimmäisessä alaluvussa keskitytään äitien arvioihin lastensa hyvinvoinnista, ja toisessa alaluvussa tarkastellaan hyvinvointiarvioiden yhteyttä perheen voimavaroihin, joista keskiössä ovat erityisesti uusperheen rakenteelliset tekijät ja ihmissuhdeverkoston toimivuuteen liittyvät arviot.

7.1 Lasten hyvinvointi ja siihen kytkeytyvät ongelmat

Lasten hyvinvoinnin tarkastelu aloitetaan perehtymällä äitien arvioihin lasten hyvinvoinnista. Hyvinvointiin keskittyvissä analyyseissä olivat mukana kyselylomakkeeseen vastanneet uusperheen äidit (n = 512), jotka olivat arvioineet perheen ei-yhteisen lapsen hyvinvointia. Tarkastelu rajattiin koskemaan ainoastaan perheen ei-yhteisiä lapsia, joiden elämää uusperheellisyys laajimmillaan koskettaa. He asuivat äitinsä ja isäpuolensa sekä mahdollisten sisaruspuoltensa kanssa. Lisäksi he useimmiten asuivat osan aikaa isänsä luona. Uusperheellisyys kuuluu myös yhteisten lasten elämään, mutta heidän hyvinvointinsa tarkastelu rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Yhtei-

sillä lapsilla on perheessä sisaruspuolia ja lisäksi heidän arkeensa kuuluu esimerkiksi se, että osa perheeseen kuuluvista lapsista asuu osan aikaa toisessa perheessä, isänsä luona. Uusperheen lasten hyvinvoinnin tarkastelun lisäksi tässä luvussa vertaillaan uusperheen lasten hyvinvointia ydinperheen ja yksinhuoltajaperheiden lasten hyvinvointiin.

Äitien hyvinvointiarvioiden kohteena olleista lapsista noin yksi kolmasosa oli tutkimusajankohtana 3-vuotiaita, yksi kolmasosa 6-vuotiaita sekä yksi kolmasosa 8-vuotiaita. Lapsen ongelmia arvioitiin kolmella eri alueella: psyykkiset ongelmat, sosiaaliset ongelmat sekä ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa. Psykkisiin ongelmiin liittyi arkuutta, ujoutta, vastustamista, aggressiivisuutta, masentuneisuutta ja ylivilkkautta. Sosiaaliset ongelmat kytkeytyivät lapsen hankaluuksiin vertaisryhmässä (esimerkiksi lapsella ei ollut ystäviä tai hän oli joutunut kiusatuksi). Tarkkaavuuden ja työskentelytottumusten alueen ongelmista voisi mainita esimerkiksi keskittymisongelmat. Näiden summamuuttujien tarkempi rakentuminen on raportoitu taulukossa 7 luvussa 3.3.2, joka käsittelee tutkimuksessa käytettyjä mittareita ja muuttujia.

Uusperheissä asuvien lasten äitien arvioiden mukaan lapsilla oli kohdallaisen vähän ongelmia, ja ongelmia esiintyi suhteellisen tasaisesti kaikilla kolmella mitatulla osa-alueella: psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat sekä ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa (taulukko 31). Yksittäisten ongelmien tarkastelun perusteella psyykkisistä ongelmista yleisin oli aikuisten uhmaaminen, ja harvimminkin esiintyvä taipuvaisuus masentuneisuuteen. Muiden ihmisten ärsyttäminen oli puolestaan yleisin sosiaalisen alueen ongelma ja hankaluudet tulla toimeen toisten kanssa harvimminkin esiintyvä. Tarkkaavuuteen ja työskentelytottumuksiin liittyvistä ongelmista yleisimpiä olivat tuskastuminen tehtävien tekemisessä; oma-aloitteisuuden puutetta esiintyi puolestaan vähiten. Ongelmaryhmittäin tarkasteltuna sosiaalisia ongelmia esiintyi hieman kahta muuta ryhmää enemmän. Kaikilla osa-alueilla noin kolmasosalla lapsista oli joitakin hankaluuksia. Selkeästi ongelmia omaavien lasten osuus oli noin 3–4 prosenttia.

Taulukko 31. Uusperheessä asuvien lasten hyvinvoinnin toteutuminen äidin arvioimana (n = 512)

	n	%
Psyykkiset ongelmat		
Ei ongelmia	319	62
Joitakin hankaluuksia	174	34
Selkeästi ongelmia	19	4
Sosiaaliset ongelmat		
Ei ongelmia	295	58
Joitakin hankaluuksia	201	39
Selkeästi ongelmia	16	3
Ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa		
Ei ongelmia	334	65
Joitakin hankaluuksia	161	32
Selkeästi ongelmia	17	3

Lapsilla esiintyvät ongelmat olivat myös selkeästi yhteydessä toisiinsa. Mikäli lapsella esiintyi ongelmia jollakin osa-alueella, hänellä esiintyi niitä todennäköisemmin myös kahdella muulla mittauksessa mukana olleella alueella. Psyykkisten ja sosiaalisten ongelmien keskinäinen korrelaatio oli hieman vahvempi kuin näiden ongelmaryhmien sekä tarkkaavuuden ja työskentelytottumusten ongelmien välinen korrelaatio (ks. taulukko 32).

Taulukko 32. Hyvinvointiin liittyvien ongelmien väliset korrelaatiot

	Psyykkiset ongelmat	Sosiaaliset ongelmat
Psyykkiset ongelmat	-	
Sosiaaliset ongelmat	.771**	-
Ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa	.582**	.551**

** korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevä (p<0.01)

Kuten aikaisemmin on todettu, kansainvälisten tutkimusten mukaan uusperheiden lapsilla on jonkin verran enemmän ongelmia kuin muiden perhetyyppien lapsilla. Seuraavassa verrataan uusperheiden lasten ongelmien esiintymistä muihin tässä tutkimuksessa käytetyn kyselylomakeaineiston perheisiin, ydin- ja yksinhuoltajaperheiden vastauksiin. Perhetyyppien välisiä eroja tarkasteltiin varianssianalyysin avulla (ks. taulukko 33).

86 Parittaiset ryhmävertailut tehtiin post hoc -testillä (Bonferroni).

Taulukko 33. Hyvinvointiin liittyvien ongelmien keskiarvot perhetyypeittäin

	Uusperheet	Ydinperheet	Yksinhuoltajaperheet	Ryhmiä välinen ero		
				F	df	p
Psyykkiset ongelmat	1.89	1.75	1.82	2.79	2	0.049
Sosiaaliset ongelmat	1.55	1.50	1.50	1.70	2	0.182
Ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa	2.07	1.84	1.96	11.36	2	0.000

Perhetyyppien väliset keskiarvoerot olivat erittäin pieniä, joten pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei näiden tulosten perusteella voida tehdä. Tulokset antavat kuitenkin jonkinlaisia viitteitä siitä, että uusperheet erosivat ydinperheistä psyykkisten ongelmien osalta sekä tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa esiintyvien ongelmien suhteen. Uusperheiden lapsilla esiintyi siis näiden tutkittujen alueiden ongelmia hieman ydinperheiden lapsia useammin. Yksinhuoltajaperheiden lasten hyvinvointiin liittyvien ongelmien keskiarvot asettuivat kahden muun perhetyypin välille, eli yksinhuoltajaperheiden lapsilla oli hieman korkeammat keskiarvot kuin ydinperheiden lapsilla, mutta jonkin verran matalammat kuin uusperheiden lapsilla. Sosiaalisten ongelmien osalta ei ollut havaittavissa perhetyyppien välistä eroa.

7.2 Uusperheen lasten hyvinvointia selittävät tekijät

Lasten hyvinvointiin ja perheen voimavaroihin keskittyvän tutkimusongelman toisessa osassa syvennytään äitien hyvinvointiarvioiden lisäksi näihin arvioihin kytkeytyviin perheen voimavaroihin. Tässä luvussa käsitellään aluksi tämän tutkimuksen aineistona käytetyn kyselylomakeaineiston pohjalta aikaisemmin tehtyä tutkimusta, jonka keskeisenä tavoitteena oli analysoida lasten hyvinvointiin yhteydessä olevia perheen sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Nyt käsillä olevan tutkimuksen kannalta keskeisenä lähtökohtana on se, ettei perherakenne itsessään selitä uusperheen lasten hyvinvointieroja. Tutkimuksen viitekehysten (ks. tarkemmin kuvio 4) mukaan uusperheen sisäiset ja ulkoiset voimavarat olivat yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuus osana uusperheen voimavaroja nähtiin erityisen keskeisenä hyvinvointiin liittyvänä tekijänä. Tästä syystä aikaisemmin tehdyn tutkimuksen tarkastelun jälkeen keskitytään analysoimaan uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuuteen liittyvien arvioiden ja

lasten hyvinvoinnin välistä yhteyttä. Ihmissuhdeverkoston lisäksi tarkastellaan uusperheen rakenteellisia tekijöitä osana ulkoisia voimavaroja.

Samasta aineistosta, jota käytetään tässä tutkimuksessa, on tehty aikaisemmin tutkimus perheen voimavarojen yhteydestä lasten hyvinvointiin (Tähtinen ym. 2004). Kyseisen tutkimuksen keskeisin tulos oli se, että perheen sisäiset voimavaratekijät olivat ulkoisia tekijöitä voimakkaammin yhteydessä pienten lasten hyvinvointiin. Aikaisemmassa tutkimuksessa olivat mukana ydinperheet, yksinhuoltaja- ja uusperheet. Perheen sisäisiä voimavaroja edustivat tutkimuksessa lapsen sukupuoli (liittyen lasten persoonallisuuteen), perheen vuorovaikutus, vanhemmuus, lasten kasvatus ja vanhempien työorientaatio. Ulkoisista voimavaroista tarkastelun kohteena olivat perhetyyppi, perheen koko, tulot (sekä todelliset tulot että perheen subjektiivinen kokemus tulojen riittävydestä), koulutus, työtilanne ja asuminen (kaupunki - maaseutu). Tutkimuksessa määriteltiin aluksi perheet, joiden lapsilla oli paljon ongelmia ainakin yhdellä tutkituista alueista (fyysinen, psyykinen, sosioemotionaalinen ja kognitiivinen). Aineiston lapsista tämän kriteerin täytti kahdeksan prosenttia. Vanhempien arvioimien lasten ongelmien yhteyttä perheen voimavaroihin tarkasteltiin logistisen regressioanalyysin⁸⁷ avulla.

Lasten kehityksen tai käyttäytymisen ongelmat olivat perheen ulkoisista voimavaroista voimakkaammin yhteydessä perhetyyppiin ja vanhempien työttömyyteen sekä perheen sisäisistä voimavaroista kasvatukseen, vanhemmuuteen ja perheen yleistä toimintavalmiutta ja vuorovaikutusta kokonaisuutena kuvaavaan osioon (ks. tarkemmin Tähtinen ym. 2004). Lisäksi lapsen persoonallisista ominaisuuksista sukupuolella oli merkitystä ongelmien esiintymisen kannalta: pojilla esiintyi tyttöihin verrattuna enemmän ongelmia. Uusperheessä asuvilla lapsilla näyttäisi olevan kahden huoltajan perheissä ja yksinhuoltajaperheissä asuvia lapsia suurempi riski joutua hyvinvoinniltaan heikompien ryhmään. Myös työttömyyttä kohdanneiden perheiden lapsilla oli suurempi ongelmariski kuin niiden perheiden lapsilla, joissa ei ollut työttömyyttä. Perheen ulkoisista voimavaroista lasten määrä perheessä, perheen toimeentulo, vanhempien koulutustaso tai perheen asuinpaikka (kaupunki tai maaseutu) eivät olleet yhteydessä lasten ongelmiin.

Kasvatukseen liittyvistä tekijöistä epäjohdonmukaisella kasvatuksella ja korostuneilla negatiivisilla tunteilla lasta kohtaan oli yhteys lapsilla esiintyviin

87 Selitettävänä muuttujana oli dikotominen muuttuja: perhe, jonka lapsella ei ole millään osa-alueella selkeitä ongelmia (n = 1001) – perhe, jonka lapsella oli jollakin alueella (fyysinen, psyykinen, sosioemotionaalinen tai kognitiivinen hyvinvointi) paljon ongelmia (n = 174). Analyysistä jätettiin kokonaan pois perheet, jotka kuuluivat keskiryhmään eli lapsilla esiintyi joitakin vähäisiä ongelmia. Selittäviksi muuttujiksi valittiin kaikki edellä mainitut perheen sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin liittyvät muuttujat.

hyvinvoinnin ongelmiin (Tähtinen ym. 2004). Mikäli vastaaja koki vanhemmuuden hyvin vaativaksi eikä ollut hyväksynyt vanhemman roolia, oli lapsella todennäköisemmin ongelmia. Vanhemmuuden kokeminen merkitykselliseksi oman elämän kannalta lisäsi lasten hyvinvointia. Perheen yleisen toimintakyvyn puute selitti vuorovaikutukseen liittyvistä osioista voimakkaimmin lasten ongelmakäyttäytymistä. Perheen sosiaalisen verkoston osalta nousi hoitoavun saaminen merkitykselliseksi. Oireilevien lasten perheissä oli suhteellisesti enemmän perheitä, jotka eivät saaneet keneltäkään tarvittaessa lastenhoitoapua, esimerkiksi vanhempien iltamenoja varten. Myös vanhempien voimakkaalla työsuuntautumisella, johon sisältyi työn asettamista perheen edelle, oli jossakin määrin yhteyttä lasten ongelmien esiintymiseen.

Aineistosta tehty aikaisempi tutkimus tarjosi tämän tutkimuksen analyysille kaksi keskeistä lähtökohtaa: uusperheen lapsilla oli hieman enemmän ongelmia, ja sisäiset voimavarat näyttivät olevan vahvemmin yhteydessä lasten hyvinvointiin kuin ulkoiset voimavarat. Tässä tutkimuksessa pyritään viemään voimavara-ajattelua vahvemmin uusperheiden elämän kannalta keskeisiin voimavaroihin, joten seuraavassa tarkastellaan uusperheen rakenteellisten tekijöiden ja ihmissuhdeverkostoon liittyvien tekijöiden yhteyttä lasten hyvinvointiin (ks. taulukko 34). Näihin tekijöihin päädyttiin, koska teoreettisissa malleissa on avioeron ja uusperheen sekä lasten hyvinvoinnin välistä yhteyttä selitettäessä nostettu esiin uusperheiden rakenteellinen erilaisuus sekä suhteiden toimivuus. Ihmissuhdeverkoston keskeisyyttä hyvinvoinnin kannalta puoltaa myös se, että aikaisempien tutkimusten perusteella lasten perhemuutoksiin sopeutumiseen on yhteydessä uusperheen suhteiden toimivuus (ks. esim. Hetherington 1987; Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Lasten käyttäytyminen voidaan nähdä yhdeksi sopeutumisen indikaattoriksi.

Taulukko 34. Uusperheen rakenteeseen ja ihmissuhdeverkostoon liittyvien tekijöiden yhteys äitien arvioimaan lapsen hyvinvointiin

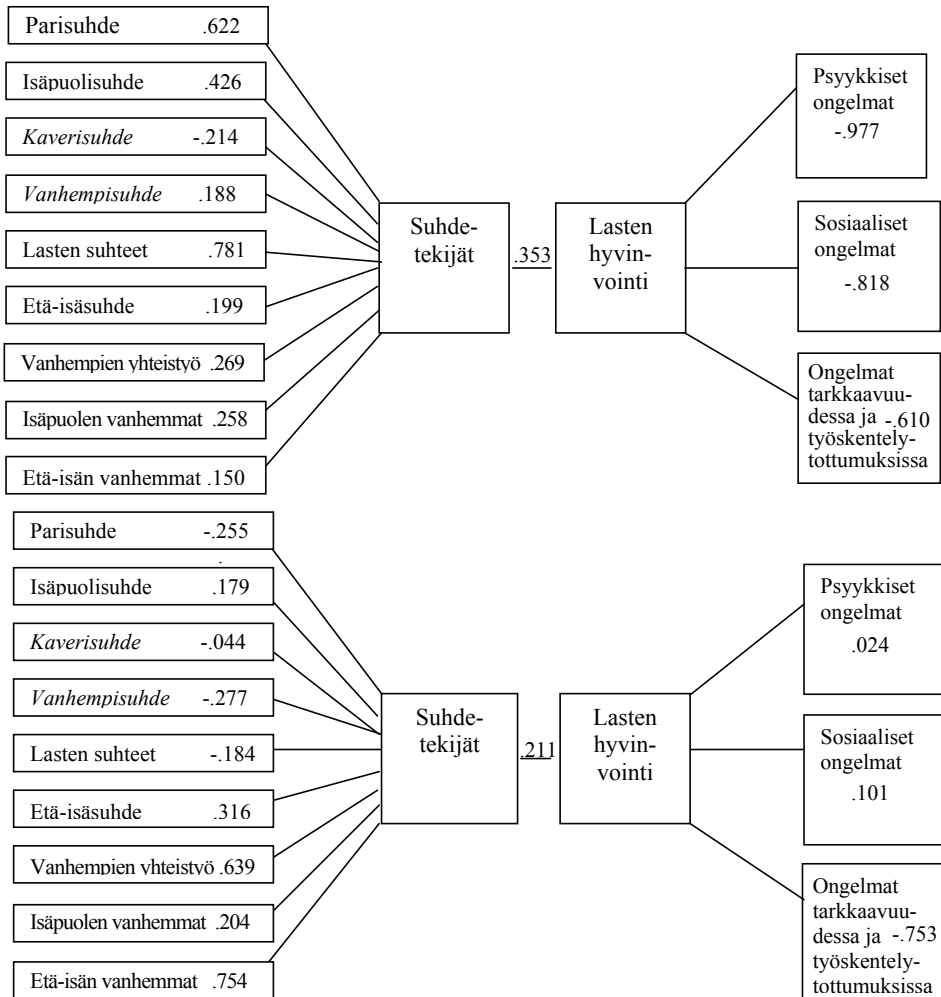
UUSPERHEEN RAKENNE	IHMISUHDEVERKOSTO (toimivuutta koskevat arviot)	LAPSEN HYVINVOINTI
Aika	Parisuhde	Psyykkiset ongelmat
Yhteinen lapsi	Isäpuolisuhde	Sosiaaliset ongelmat
Isän perheessä osan aikaa asuva lapsi	Lasten väliset suhteet	Ongelmat tarkkaavudessa ja työskentelytottumuksissa
Työnjako	Etä-isäsuhde	
Isäpuolen taloudellinen vastuu	Biologisten vanhempien yhteistyö	
Lapsen ympäristön muuttuminen	Isovanhempisuhteet	

Seuraavissa analyyseissä (kuvio 12) tarkasteltiin uusperheen rakenteeseen ja ihmissuhdeverkoston toimivuuteen liittyvien tekijöiden yhteyttä äidin lasta koskeviin hyvinvointiarvioihin. Menetelmäksi valittiin kanoninen korrelaatio, jota käytetään tutkittaessa yhteyksiä kahden useampia muuttujia sisältävän muuttujajoukon välillä. Menetelmä muodostaa molemmista muuttujajoukoista sellaiset lineaarikombinaatiot eli kanoniset muuttujat, jolloin ensimmäisen kanonisen muuttujaparin välinen korrelaatio on maksimaalinen. Menetelmä jatkaa hakemalla toisen kanonisen korrelaation eli sellaisen lineaarisen kombinaation, jossa näiden välinen korrelaatio on maksimaalinen ja jossa nämä muuttujat eivät korreloi ensimmäisen kierroksen kanonisten muuttujien kanssa. Näin jatketaan, kunnes kanonisia korrelaatioita on sama määrä kuin muuttujia pienemmässä muuttujajoukossa. Samasta muuttujajoukosta muodostetut kanoniset muuttujat ovat siis toisistaan riippumattomia. (Metsämuuronen 2001, 93–103.)

Aluksi keskitytään uusperheen rakennetekijöiden ja lasten ongelmia koskevien muuttujaryhmien välisiin yhteyksiin. Tarkoituksena oli siis selvittää, onko esimerkiksi uusperheen yhteisellä lapsella tai sillä, että perheessä asuu osan aikaa myös isän lapsi, yhteyttä uusperheen lapsen hyvinvointiin. Näiden muuttujaryhmien välistä suhdetta selvittäneen kanonisen korrelaation perusteella nämä kaksi muuttujajoukkoa eivät olleet yhteydessä toisiinsa. Korrelaatiot jäivät hyvin matalaksi (.001–.105). Ensimmäinen kanoninen korrelaatiokaan ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=0.058$). Mallin selitysaste oli myös erittäin matala (5.2 %). Uusperheen rakenteelliset tekijät eivät siis olleet yhteydessä lasten hyvinvointiin tässä tutkimuksessa mukana olleiden alle 8-vuotiaiden osalta. Uusperheen yhdessä asumisen kesto, uusperheen yhteinen lapsi, uusperheen isän perheessä osan aikaa asuva lapsi, uusperheen vanhempien keskinäinen työnjako, isäpuolen taloudellinen vastuu tai lapsen ympäristön muuttuminen eivät olleet yhteydessä lapsen hyvinvointia koskeviin arvioihin.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan lapset voivat yhtä hyvin eri tavoin rakentuneissa uusperheissä. Dunn (2002) on puolestaan tutkimuksessaan esittänyt, että rakenteeltaan monimutkaisemmissa uusperheissä (perheessä asuu molempien puolisoitten lapsia), lapsilla olisi enemmän ongelmia. Tässä tutkimuksessa yhteyden puuttumista selittää ainakin osittain se, että tutkimuksessa ei ollut mukana perheitä, joissa asui vakituisesti myös isän lapsi. Uusperheen rakennetta ehkä jossakin määrin ”monimutkaistava” uusperheessä osan aikaa asuva lapsi ei puolestaan näyttänyt heijastuvan uusperheessä asuvan ei-yhteisen lapsen hyvinvointiin. Tässä tutkimuksessa myöskään yhteinen lapsi ei ollut yhteydessä hyvinvointiarvioihin. Tätä selittänee se, että aikaisemmat tutkimukset asiasta ovat olleet hyvin ristiriitaisia. Hofferth (2006) on todennut tutkimuksessaan, että lapsipuolet hyötyvät hyvinvoinnin kannalta siitä, että perheeseen syntyy

yhteinen lapsi. Toisaalta on kuitenkin esitetty, että vanhempien osallistuminen lapsipuolten elämään vähenee, kun yhteinen lapsi syntyy (Stewart 2005).

Kuvio 12. Kanoninen korrelaatioanalyysi uusperheen suhteiden toimivuuden ja lasten ongelmien välisestä yhteydestä / ensimmäinen ja toinen kanoninen muuttujapari

Toisena lähtöoletuksena oli, että arvio uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuudesta olisi yhteydessä äidin lasta koskeviin hyvinvointiarvioihin. Toinen kanoninen korrelaatioanalyysi muodostettiin uusperheiden suhteita koskevien ja lasten ongelmia kuvaavien muuttujajoukkojen välille (kuvio 12). Tämä muodostettu malli sopi aineistoon (Wilks' Lambda $F=3.52$, $p=0.000$) ja

sen selitysaste muodostui kohtuullisen hyväksi (64.5 %). Kaksi ensimmäistä kanonista muuttujaparia olivat tilastollisesti merkitseviä, joten kahden muuttujaparin ratkaisu vaikutti tulkinnallisesti järkevimmältä. Ensimmäisen muuttujaparin välinen kanoninen korrelaatio oli .353 ($p=0.000$) ja toisen muuttujaparin korrelaatio oli .211 ($p=0.031$).

Ensimmäisen muuttujaparin tulkintaan (kuvio 12) liittyväksi keskeiseksi tulokseksi muodostui se, että yhdessä asuvan uusperheen sisäisten suhteiden toimivuus oli yhteydessä lapsella esiintyviin ongelmiin. Mikäli uusperheen parisuhde, lapsen ja isäpuolen välinen suhde sekä lasten väliset suhteet koettiin perheessä toimiviksi, lapsella arvioitiin olevan vähemmän ongelmia. Isäpuolisuhteen osalta vanhemmuutta muistuttava suhde tuki lapsen hyvinvointia enemmän kuin kaverisuhde. Yhteys psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin oli vahvempi kuin yhteys ongelmiin tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa.

Toisen muuttujaparin perusteella lapsen ongelmat tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa kytkeytyivät ongelmiin yhdessä asuvan uusperheen ulkopuolisissa suhteissa riippumatta siitä, millaiset perheen sisäiset suhteet olivat. Mikäli äiti oli arvioinut etä-isän ja lapsen suhteen, suhteen etä-isän vanhempiin sekä biologisten vanhempien välisen yhteistyön toimivaksi, oli lapsella myös vähemmän ongelmia tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa.

Tässä tutkimuksessa tuli siis selkeästi esille yhteys lapsen kognitiivisen alueen ongelmien sekä lapsen ja etä-isän suhteeseen liittyvien tekijöiden välillä. Kansainvälisissä tutkimuksissa on saatu tätä tukevia tuloksia. Vaikka aikaisemmat tutkimukset etä-isän osallistumisen ja lapsen hyvinvoinnin välisestä yhteydestä ovat osittain ristiriitaisia, useissa tutkimuksissa on raportoitu näiden välillä ainakin heikkoja yhteyksiä (ks. tarkemmin luku 2.3.2). Erityisen samansuuntainen tämän tutkimuksen tuloksen kanssa on Amaton ja Gilbrethin (1991) meta-analyysin pohjalta tekemä johtopäätös siitä, että isän ja lapsen tapaamisilla on heikko yhteys koulumenestykseen. Lisäksi joissakin tutkimuksissa on raportoitu, että isäänsä tapaavilla lapsilla on vähemmän käyttäytymisongelmia (Amato & Gilbreth 1999; Greene & Moore 2000; Dunn ym. 2004).

Tässä luvussa keskityttiin tarkastelemaan uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuuden yhteyttä lasten hyvinvointiin. Uusperheen rakenteelliset tekijät eivät olleet yhteydessä lapsen hyvinvointiin, mutta uusperheen suhdeverkoston toimivuus oli selkeästi yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Uusperheen sisäisten suhteiden ongelmat olivat yhteydessä lapsen psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, kun taas yhdessä asuvan uusperheen ulkopuoliset suhteet olivat yhteydessä ongelmiin tarkkaavuudessa ja työskentelytottumuksissa. Suhdeverkoston toimivuus muodostaa siis erittäin merkittävän osan uusperheen lapsen hyvinvoinnin rakentumisessa.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin uusperheen lasten hyvinvointiin ja siihen kytkeytyviin perheen voimavaroihin. Aluksi kuvattiin uusperheiden ulkoisia ja sisäisiä voimavaroja, jolloin keskeistä oli vertaaminen ydin- ja yksinhuoltajaperheisiin. Uusperheen ihmissuhdeverkosto muodostaa erittäin merkityksellisen osan perheen voimavaroista, joten tutkimuksessa tarkasteltiin uusperheen äitien näkemyksiä perheen suhdeverkoston toimivuudesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Suhdeverkostoa lähestyttiin aluksi kyselylomakeaineiston avulla, lisäksi tarkastelua fokuoitiin suhdeverkoston vahvuuksiin ja toisaalta haasteisiin haastatteluaineiston analyysillä. Tutkimuksen lopuksi syvennyttiin uusperheessä asuvan lapsen hyvinvointiin sekä selvitettiin uusperheen rakenteeseen ja ihmissuhdeverkoston toimivuuteen liittyvien tekijöiden yhteyttä lapsen hyvinvointiin.

Uusperheen voimavarat suhteessa muihin perheisiin

Uusperheen perustaminen heijastuu kokonaisvaltaisesti perheen sekä ulkoisiin että sisäisiin voimavaroihin. Perheen asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen tulee usein muutoksia. Perheen vuorovaikutukselle, vanhemmuudelle ja kasvatukselle uusi tilanne tuo haasteita. Voimavarat luovat perustan perheen hyvinvoinnille, ja sisäisten voimavarojen on todettu olevan vielä ulkoisia voimavaroja vahvemmin yhteydessä perheen toimivuuteen ja laajemmin hyvinvointiin. Tutkimuksessa verrattiin uusperheen ulkoisia ja sisäisiä voimavaroja ydin- ja yksinhuoltajaperheiden voimavaroihin. Tarkastelussa havaittiin, että oleelliset erot näiden perhetyyppien välillä olivat ulkoisissa voimavaroissa. Seuraavassa tarkastellaan keskeisiä eroja ensin suhteessa ydinperheisiin ja sen jälkeen yksinhuoltajaperheisiin.

Uusperheiden ulkoiset voimavarat erosivat hyvin monessa suhteessa ydinperheen vastaavista. Ensimmäinen keskeinen ero oli se, että avoliitto oli huomattavasti yleisempi uusperheen vanhempien keskuudessa kuin ydinperheen vanhemmilla (ks. myös Pitkänen ja Jalovaara 2007). Suomessa avoliitot ovat tyypillisiä (esim. Sihvo 2002), mutta uusperheissä vielä ydinperheitä yleisempiä. Uusperheiden vanhemmista lähes 60 % asui avoliitossa, kun vastaava luku ydinperheiden osalta oli 20 %. Uusperheen puolisoitten yhteisen lapsen syntymä näytti olevan yhteydessä avioliiton solmimiseen, sillä uusperheissä, joissa puolisoilla oli myös yhteinen lapsi, olivat vanhem-

mat todennäköisemmin solmineet avioliiton. Aviopareilla oli siis useammin yhteisiä lapsia kuin avopareilla. Avioliiton solmiminen voidaan tulkita voimakkaammaksi sitoutumiseksi uusperheeseen, ja samalla avioituminen edustaa pyrkimystä ydinperheen tapaiseen perheeseen, johon yleensä syntyy myös yhteisiä lapsia (ks. Jaakkola & Sääntti 2000; Litmala 2003a). Tämän tutkimuksen aineiston suurta avoliitossa asuvien uusperheiden osuutta selittää myös se, että aineiston uusperheet olivat asuneet yhdessä keskimäärin kohtalaisen lyhyen aikaa, jolloin suurin osa ehkä myöhemmin avioituvista pareista ei ollut sitä vielä tehnyt.

Uusperheen vanhemmat erosivat ydinperheistä myös koulutustason ja sosioekonomisen aseman suhteen. Uusperheellisten vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema olivat matalammat kuin ydinperheen vanhemmilla (ks. myös Jaakkola & Sääntti 2000). Jalovaara (2000) on todennut, että työntekijät eroavat useammin kuin toimihenkilöt. Näin myös uusperheellisiä on enemmän niissä sosioekonomisissa asemissa, joissa erotaankin useammin. Ydinperheisiin verrattuna oli uusperheissä eron myötä jouduttu selkeästi tinkimään asumiseen liittyvistä toiveista. Noin puolet uusperheistä asui ahtaasti, ja uusperheet olivat huomattavasti tyytymättömämpiä asumiseensa kuin ydinperheitä edustaneet vastaajat. Tinkiminen asumisesta kytkeytyy toisaalta mahdolliseen taloudellisen tilanteen heikkenemiseen. Toisaalta kaikille perheenjäsenille riittävän suuren asunnon hankinta voi pakottaa muuttamaan esimerkiksi kauemmas kaupungin keskustasta, johon perhe olisi toivonut voivansa muuttaa.

Uusperheiden ja yksinhuoltajaperheiden taloudellisessa tilanteessa oli hyvin keskeinen ero. Uusperheiden taloudellinen tilanne oli selkeästi parempi kuin yksinhuoltajaperheiden, mutta ei kuitenkaan aivan yhtä hyvä kuin ydinperheen vanhemmilla. Yksinhuoltajaperheiden heikompi taloudellinen tilanne on monissa aikaisemmissa tutkimuksissa tuotu selkeästi esiin, ja lapsiperheiden köyhyys onkin huomattavasti yleisempää yksinhuoltajaperheissä kuin perheissä, joissa on kaksi vanhempaa (esim. Bradshaw & Ritakallio 2006; Haataja 2009). Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat ajatusta, että uusi liitto tuo yksinhuoltajuuden jälkeen myös taloudellista turvaa perhe-elämään. Toisaalta osa äideistä toi uusperheen ongelmia koskevassa analyysissä esiin, että uusperheen perustaminen ei suinkaan aina vahvista taloudellista tilannetta. Esimerkiksi päivähoitomaksu määräytyy molempien tulojen mukaan, jolloin päivähoitomaksun määrä nousee oleellisesti suhteessa yksinhuoltajavaiheeseen.

Perheen sisäisistä voimavaroista tässä tutkimuksessa tarkasteltiin perheen toimivuutta, kasvatusta, vanhemmuutta, perheen sosiaalista tuki-

verkostoa sekä perheiden tärkeiksi kokemia asioita. Vertailunäkökulmassa uusperheitä verrattiin perheen toimivuuden osalta ydinperheisiin ja muiden osioiden suhteen sekä ydin- että yksinhuoltajaperheisiin. Perheen toimivuuden tarkastelussa valittiin vertailuryhmäksi ainoastaan ydinperheet, koska molemmissa perhetyypeissä arkeen osallistuu kaksi aikuista. Tämä asetelma mahdollisti esimerkiksi työnjakoon liittyvien kysymysten vertailemisen. Perheen toimivuuden lisäksi tarkasteltiin myös useita muita sisäisiin voimavaroihin lukeutuvia tekijöitä, jolloin vertailuasetelmassa olivat mukana ydinperheiden lisäksi yksinhuoltajaperheet.

Keskeinen sisäisiä voimavaroja koskeva vertailunäkökulmaan perustuva tulos oli, että näiden eri perhetyyppien voimavarat eivät juuri eronneet toisistaan. Kokonaisuudessaan uusperheiden vanhemmat arvioivat perheensä toimivuuden hieman ydinperheitä positiivisemmin. Tässä voisi olla kysymys siitä, että avioeron läpikäyneet arvioivat vaikeuksien jälkeen perheen vuorovaikutuksen myönteisemmin. Negatiivisen kommunikaation määrästä uusperheessä on saatu aikaisemmin ristiriitaisia tutkimustuloksia. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat siis ajatusta siitä, että uusperheissä esiintyy hieman vähemmän perheen vuorovaikutukseen ja laajemmin perheen toimivuuteen liittyviä ongelmia kuin muissa perhetyypeissä. Yksittäisistä perheen toimivuuteen liittyvistä osa-alueista olivat roolit uusperheiden näkemysten mukaan hankalimpia. Roolien epäselvyys ja niihin liittyvä kipuilu kytkeytyy uusperheen perheytyymiseen, jonka yhteydessä roolit on sovittava uudelleen. Ajalla oli merkitystä perheen toimivuuden kannalta, joten juuri perheen organisoitumisen vaihe osoittautui vastaajien näkemysten mukaan haasteellisimmaksi. Papernown (1984) sykliteoriaan suhteutettuna alkuvuosien fantasiavaihe ja loppuvaihe, jossa uusperhe alkaa saada muotonsa, olivat aikaa, jolloin vanhemmat arvioivat perheensä toimivuuden paremmaksi kuin keskivaiheessa, jolloin perheen yhteisten toimintatapojen hakeminen oli vielä työn alla. Rakenteeltaan monimutkaisempien uusperheiden, joissa asui sekä äidin että isän lapsia, toimivuudessa oli keskimääräisesti enemmän ongelmia kuin muiden uusperhetyyppien kohdalla. Vuorovaikutuksellisesti siis kyseinen uusperhetyyppi vaikutti olevan haasteellisin.

Erimielisyydet uusperheissä koskivat useimmiten kasvatusta ja parisuhdetta, kun taas ydinperheissä kiisteltiin kotitöistä. Mielenkiintoinen ristiriitoinen havainto oli se, että uusperheissä, joissa oli myös yhteinen lapsi, riideltiin enemmän kotitöihin liittyvistä asioista. Tästä voisi päätellä, että mikäli uusperhe oli lähempänä ydinperheen rakennetta, olivat ristiriidatkin samantyyppisiä. Yhteisen lapsen syntymän myötä kasvatukseen liittyvät ristiriidat oli ehkä jo saatu ratkaistua. Uusperheissä äidit huolehtivat jonkin

verran enemmän kasvatuksesta ja raha-asioista kuin ydinperheissä. Selityksenä tähän on varmasti se, että äidit huolehtivat isäpuolia enemmän lapsen asioista. Muilta osin työjako näytti olevan uusperheissä jopa tasaisempaa kuin ydinperheissä (vrt. Allen ym. 2001). Uusperheiden toimintaan liittyvistä neuvotteluista voi siis seurata perinteisen kotitöiden jaon heikkenemistä (ks. Sutinen 2005, 62). Tasaisemman vallan jakautumisen taustalla saattavat olla myös edellisen liiton kokemukset, jotka ovat vaikuttaneet perheen rooleja koskeviin näkemyksiin ja puolisoitten pyrkimykseen kohti tasa-arvoista työnjakoa. Uusperheellisillä oli enemmän lapsiin liittyviä huolenaiheita kuin ydinperheiden vastaajilla. Tähän vaikuttaa se, että uusperheissä on erittäin monia lapsen ja aikuisen välisiä suhteita, joiden toimivuuteen liittyy haasteita, esimerkiksi lapsen ja etävanhemman välinen suhde.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että eron kokeneet vanhemmat raportoivat enemmän vanhemmuuteen liittyviä ongelmia (ks. Amato 2000). Tässä tutkimuksessa tämä ajatus toteutui vain yksinhuoltajaperheiden osalta. Uusperheissä toisen aikuisen mukaantulo perheeseen tuki vanhemmuutta, mikäli molemmat aikuiset ottivat osaa lapsen arkeen. Pidemmälle viedyssä analyysissä ilmeni selkeästi, että tilanteessa, jossa lapsen vanhempi huolehti tiukasti yksin lapsen asioista, hän myös arvioi vanhempana olemisen rankemmaksi kuin silloin, jos molemmat puoliset osallistuivat tasaisesti myös ei-yhteisten lasten hoitoon ja kasvatukseen. Tuloksissa oli myös viitteitä siitä, että uusperheen äideillä oli vähemmän auktoritatiivinen kasvatustyyli (ks. myös Hetherington & Stanley-Hagan 1999). Tämän eron voisi ajatella johtuvan siitä, että uusi suhde kuluttaa vanhemman voimavaroja, jolloin lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyviin asioihin jää vähemmän aikaa, jolloin myös lapsen suhde lähivanhempaan saattaa muuttua (esim. Bogenscheider 1997).

Uusperheiden tukiverkosto rakentui hieman eri tavalla kuin ydinperheissä, koska niillä oli käytössään myös entisen puolison tuki. Yksinhuoltajat saivat kuitenkin enemmän tukea entiseltä puolisoiltaan kuin uusperheessä asuneet eronneet vanhemmat. Entisten puolisoitten oli siis helpompi osallistua perheen arkeen tilanteessa, jossa lapsen vanhempi asui lasten kanssa keskenään. Työn ja perheen yhdistämiseen ei eroaminen yllättäen näyttäneen tuovan lisää kuormitusta: kaikkien perhetyyppien vanhemmilla oli ongelmia työn ja perheen yhdistämiseen liittyvissä tilanteissa. Tämä kertonee siitä, että työn ja perheen yhdistämiseen liittyvät kysymykset ovat nykyään erittäin haastavia perhetyypistä riippumatta.

Voimavarojen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin uusperheiden osalta myös vanhempien perhe-elämässään kokemia ongelmia. Nämä ongelmat

liittyivät yleensä uusperheen muodostumiseen sekä ihmissuhdeverkostoon. Uusperheessä ei riitä se, että yhdistetään kahden perheen tavat ja pyritään löytämään uudet pelisäännöt, vaan on otettava huomioon myös lapsen suhde etävanhempaan. Uusperheen muodostumisessa kasvatukseen liittyvien käsitysten yhteensovittamisen haasteet olivat hyvin keskeinen asia (vrt. Whitsett & Land 1992). Vähän aikaa yhdessä asuneissa uusperheissä hankaluudet liittyivät uusperheen muodostumiseen ja yhteisten arjen käytäntöjen löytymiseen. Pidempään yhdessä asuneissa perheissä ongelmat liittyivät puolestaan yhdessä asuvan perheen ulkopuolisiin suhteisiin: haastetta tuntui löytyvän lapsen ja etävanhemman välisestä suhteesta ja biologisten vanhempien välisestä yhteistyöstä. Näyttäisi siis siltä, että alkuvaiheessa on tärkeää saada perheen arki toimimaan. Arjen käytäntöjen alkaessa sujua voidaan huomiota kiinnittää enemmän myös lapsen ja etävanhemman suhteen toimivuuteen. Uusperheessä hankaliksi koettujen asioiden joukkoon nousi vahvasti myös ennakkoluuloihin liittyvät hankaluudet. Tämäntyyppinen havainto tuntui ehkä yllättävältä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa suvaitsevaisuus erilaisia perhemuotoja kohtaan on jo paljon tavallisempaa. Uusperheellisyys liittyy siis edelleen kulttuurinen leima (vrt. myös Ganong & Coleman 2004, 232).

Uusperheen moninainen ihmissuhdeverkosto voimavarana ja toisaalta haasteita tuovana

Ihmissuhdeverkoston toimivuus nousi erittäin keskeiseen asemaan tässä tutkimuksessa, koska sillä osoittautui olevan tärkeä rooli sekä perheiden voimavarana että lapsen hyvinvointiin yhteydessä olevana tekijänä. Suhdeverkostosta tarkastelun keskiössä olivat ne suhteet, jotka uusperheessä erityisesti muuttuvat, kun toisen tai molempien puolisoitten ydinperhemenneisyydestä tulee osa uusperheen nykyistä elämää. Perheen hajoaminen ja sitä kautta uuden rakentaminen aiheuttaa muutoksia kaikissa perheen kautta muotoutuneissa suhteissa. Uusperheen elämä on täynnä ristiriitaisia vaatimuksia. Kaikkien näkökulmia ei voida aina huomioida ja osa ihmissuhteista saattaa jäädä vähälle tuelle.

Tässä tutkimuksessa uusperhettä tarkasteltiin systeemiteoreettisen ajattelun tarjoamassa viitekehyksessä. Uusperheen suhteiden rakentumisessa keskeistä on niistä neuvottelemineen. Suhteiden määrittelyssä biologisuus ei ole keskeisessä roolissa, vaan kysymys on enemmän siitä, mitkä suhteet ovat yksilölle merkityksellisiä. Perhe muodostuu alasysteemeistä, joita on useita, ja sama henkilö on osa useampaa systeemiä. Erilaisten perhesuhteiden kytkytyminen toisiinsa näkyy hyvin konkreettisesti uusperheissä, vaikuttaahan perheen uusi elämäntilanne koko perheen ympärillä olevaan systeemiin.

Uusperhe muodostuu suhdeverkostoista, joista jokainen toimii erikseen, mutta ne muodostavat myös kokonaisuuden, joka on jotakin enemmän kuin osiensa summa.

Uusperheen muodostuminen voidaan nähdä perhesysteemin tasapainon järkkymisenä, jolloin perhesysteemissä joudutaan määrittelemään suhteet ja vastuut uudelleen, jotta tasapaino saavutetaan taas uudelleen. Uusperheessä suhteiden toimivuus on haasteellista, koska usein perhe on käynyt läpi tasapainon järkkymisen jo kertaalleen eron jälkeen, eli yksinhuoltajaperheen muodostuminen on vaatinut paljon uudelleenmäärittelyä alasysteemien toimintaan. Uusperheen suhteiden toimivuudelle asettaa haasteita se, että perhe ulottuu useimmiten vähintään kahteen kotitalouteen sekä se, että perheen rajat vaihtelevat: esimerkiksi viikolla lapsia voi olla kotona neljä ja viikonloppuna kaksi tai päinvastoin. Uusperheen toimivuuden kannalta isäpuolen integroituminen perhesysteemiin on nostettu hyvin keskeiseksi seikaksi. Lapsen ja isäpuolen suhde ei ole aluksi tiukasti rajautunut, vaan siinä on ainakin osittain mukana myös perheen äiti, esimerkiksi portinvartijan roolissa (ks. tarkemmin luku 5.2.3). Uusperheen alkuvaiheessa vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvät alasysteemit ovat erillään, mutta myöhemmin isäpuolen osallistuessa yhä enemmän lapsen kasvatukseen nämä alasysteemit eivät ole enää niin irrallaan toisistaan (ks. esim. Ganong & Coleman 2004).

Tässä tutkimuksessa esitetyn uusperheiden ihmissuhdeverkoston toimivuutta tarkastelevan analyysin päätulos oli, että äidit arvioivat yhdessä asuvan perheen ulkopuoliset suhteet, eli lapsen ja etä-isän sekä vanhempien välisen yhteistyön, uusperheensä sisäisiä suhteita huomattavasti hankalammiksi. Tutkimuksessa keskityttiin kyselylomakeaineistoon perustuvassa analyysissä kolmeen uusperheen suhteeseen: parisuhteeseen, lapsen ja isäpuolen suhteeseen sekä lapsen ja etä-isän väliseen suhteeseen. Yleisesti ottaen äidit olivat tyytyväisiä parisuhteen sekä lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuuteen. Vanhemmuutta painottava isäpuolisuhde koettiin myönteisemmäksi kuin kaverisuhteenomainen lapsen ja isäpuolen välinen suhde. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös todettu äitien toivovan, että isäpuolen ja lapsen suhde muistuttaa vanhemmuussuhdetta, toisaalta he kuitenkin toivovat roolin olevan omaa rooliaan vähemmän aktiivinen (Marsiglio 1992). Tämän tutkimuksen tulosten mukaan uusperheen vanhempien parisuhde sekä lapsen ja isäpuolen välinen suhde näyttivät kietoutuvan selkeästi yhteen. Tämä havainto on mielenkiintoinen, koska toisaalta uusperheessä vanhemmuus ja parisuhde ovat irrallaan toisistaan päinvastoin kuin ydinperheessä, jossa parisuhteessa olevat vanhemmat jakavat keskenään myös vanhemmuuden. Systemiteoreettisen ajattelun valossa parisuhteen alasysteemi voidaan siis

nähdä uusperheessä itsenäisempänä kuin ydinperheessä. Kuitenkaan vanhemman uusi parisuhde ei ole vanhemmuudesta irrallaan, vaan vaikuttaa koko perheeseen. Vaikka parisuhteen sekä lapsen ja isäpuolen välisen suhteen toimivuuden yhteys oli hyvin selkeä kyselylomakeaineiston analyysin valossa, toi haastatteluaineiston analyysi tähän toisenlaista näkökulmaa. Perheissä, joissa parisuhde oli selkeästi keskiössä eikä perhettä oikeastaan edes haluttu perustaa, parisuhde sekä lapsen ja isäpuolen välinen suhde toimivat selkeämmin erillään. Tästä voisi päätellä, että parisuhteen ja vanhemmuuden välinen yhteys toteutuu erilaisista lähtökohdista käsin rakentuneissa uusperheissä eri tavalla. Asiaa voidaan kuvata jatkumon avulla, jossa toisessa ääripäässä parisuhdetta painotetaan erittäin paljon, jolloin lapsen ja isäpuolen suhde perustuu ajatukseen siitä, että isäpuoli on äidin mies. Jatkumon toisessa ääripäässä on parisuhteen sekä lapsen ja isäpuolen välisen suhteen täydellinen yhteys eli isäpuoli on käytännössä lapsen toinen vanhempi.

Äidit siis määrittivät parisuhteen ja lapsen sekä isäpuolen välisen suhteen toimivaksi, mutta lapsen ja etä-isän suhteeseen kytkeytyi puolestaan enemmän ongelmia. Tutkimuksen mukaan suurin osa uusperheiden lapsista kuitenkin tapasi etävanhempaansa säännöllisesti vähintään kerran kuukaudessa, mutta noin 40 % lapsista ei juuri ollut yhteydessä isäänsä. Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että uusperheen lapset tapaavat etävanhempiaan harvemmin kuin yksinhuoltajaperheiden lapset. Tästäkin voi päätellä sen, että uusperheeseen liittyvillä tekijöillä oli yhteyttä tapaamisiin. Lapset tapasivat etävanhempaansa harvemmin, mikäli lapsen ja isäpuolen suhde määriteltiin vanhempisuhteeksi. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että lapsella oli jo uusperheen perustamisen aikaan ollut toimimaton suhde etävanhempaan, joten tämä tilanne on voinut edesauttaa vanhempisuhteen syntymistä isäpuoleen. Uusperheissä, joissa oli myös puolisoitten yhteinen lapsi, lapset tapasivat etävanhempaansa harvemmin. Yhteinen lapsi voi vahvistaa ydinperhemäistä rakennetta, jolloin yhdessä asuvan perheen ulkopuoliset suhteet saattavat heikentyä. Uusperheeseen liittyvien tekijöiden lisäksi myös vanhempien välisen yhteistyön toimivuus osoittautui tässä tutkimuksessa keskeiseksi tapaamisista tukevaksi tekijäksi. Lapsen vanhempien yhteistyön merkitys korostui tässä tutkimuksessa, koska aineiston perheiden lapset olivat 3-, 6- tai 8-vuotiaita, joten he eivät vielä voineet pitää itsenäisesti yhteyttä etävanhempaansa. Vasta yli 12-vuotiaalla lapsella on oikeus päättää, haluaako hän tavata muualla asuvaa vanhempaansa (Taskinen 2001).

Uusperheen rakenteellisten tekijöiden heijastuminen ihmissuhdeverkoston toimivuuteen oli suhteellisen vähäistä. Ajalla ei ollut yhteyttä parisuhteen toimivuuteen eikä lapsen ja isäpuolen suhteen toimivuuteen.

Yhteisen lapsen kuuluminen uusperheeseen heijastui ainoastaan lapsen ja etävanhemman tapaamisiin: yhteinen lapsi yhdisti perhettä, jolloin perheen ulkopuoliset suhteet heikkenivät ja lapsi tapasi etävanhempaansa harvemmin. Uusperheen isän muualla asuva lapsi puolestaan kuormitti parisuhdetta. Syynä tähän voisi olla ainakin se, että osan aikaa perheessä asuva lapsi tuo omat haasteensa äidille arjen sujumisen kannalta. Isäpuolisuhteen todettiin olevan toimivampi, mikäli isäpuolella ei ollut muualla asuvia lapsia. Tällaisessa tilanteessa isäpuolet eivät koe ristiriitaa resurssien jakamisesta sekä biologisten lasten että lapsipuolten kesken.

Tässä tutkimuksessa yhdessä asuvan uusperheen ihmissuhdeverkostosta muodostui siis hyvin positiivinen kuva. Vanhempien välinen yhteistyö sekä lapsen ja etä-isän välinen suhde puolestaan näyttäytyivät huomattavasti haasteellisempina. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että suurin osa perheistä oli uusperhekehän (Papernow 1984) aloitusvaiheessa, eli perheet elivät parisuhteen kannalta onnellista fantasiavaihetta, jossa perhe erityisesti aikuisten näkökulmasta katsottuna tuntui hyvin toimivalta. Vakiintumisen vaiheessa olevia uusperheitä oli tässä tutkimuksessa mukana erittäin vähän. Erosta oli useimmilla vastaavasti kulunut lyhyt aika, joten muualla asuvan biologisen vanhemman kanssa yhteistyö oli hankalaa ja ehkä vielä kaikin tavoin vakiintumatonta. Uusperheen perustamisen alkuvaiheeseen liittyi myös se, että äidit pohtivat enemmän uusperheen sisäisten suhteiden toimivuutta ja sen tärkeyttä. Lapsen ja isäpuolen välinen suhde nousi esiin hieman keskeisempänä huolenaiheena kuin lapsen ja etä-isän suhde, vaikka äidit arvioivat lapsen ja isäpuolen suhteen yleisesti ottaen huomattavasti toimivammaksi kuin lapsen ja etä-isän suhteen.

Lapsen ja etävanhemman haasteellista suhdetta pohdittaessa on myös huomioitava se, että tämän tutkimuksen tulokset edustivat lähivanhempien näkemystä etävanhemmuuden toteutumisesta lastensa elämässä. Kuva voisi olla erilainen, mikäli etävanhemmista ja heidän näkemyksistään olisi ollut enemmän tietoa. Monissa tutkimuksissa (esim. Maclean & Eekelaar 1997; Bradshaw ym. 1999, 83) on todettu, että lähiäitien ja etä-isien näkemykset lasten tapaamisesta eroavat toisistaan. Isien arvioiden mukaan he tapaavat lapsiaan useammin, kuin mitä äidit arvioivat. Toisaalta verrattaessa käsillä olevan tutkimuksen tuloksia etä-isien näkemyksiä pienen aineiston avulla selvittäneeseen tutkimukseen voidaan todeta, että tulokset näyttävät eroavan ainoastaan taloudellisen vastuun osalta. Lapsen kanssa asuvat äidit pitivät etä-isän taloudellista vastuuta heikompana kuin millaiseksi etä-isät sen itse arvioivat. Näissä tutkimuksissa käytettiin samoja etä-isän taloudellista ja sosiaalista vastuuta kuvaavia summamuuttujia. (ks. tarkemmin Broberg &

Hakovirta 2009.) Lisäksi vuorovaikutuksen laatu lapsen ja etävanhemman välillä voidaan kokea hyvinkin eri tavalla.

Ihmissuhdeverkoston tarkastelun pohjalta on mahdollista tehdä myös johtopäätös, että yhdessä asuvan uusperheen sisäiset suhteet ja toisaalta toiseen kotitalouteen ulottuvat suhteet näyttivät muodostavan jokseenkin erilliset kokonaisuutensa. Näin siitäkkin huolimatta, että lapsi yhdistää nämä kaksi perhettä: sen, jossa hän asuu vakituisesti ja sen, jossa hän asuu osan ajasta. Perheen sisäisten suhteiden toimivuutta koskevat arviot olivat yhteydessä toisiinsa ja toiseen kotitalouteen ulottuvia suhteita koskevat arviot puolestaan yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi sisäisten suhteiden osalta parisuhde sekä lapsen ja isäpuolen toimiva suhde tukivat toisiaan, ja ulkoisten suhteiden osalta biologisten vanhempien yhteistyön toimivuus sekä lapsen ja etävanhemman suhde olivat yhteydessä toisiinsa. Vaikka nämä sisäiset ja ulkoiset suhteet näyttivät muodostavan omat erilliset kokonaisuutensa, oli niiden välillä havaittavissa se, että isäpuolen vanhemmuussuhdetta painottavalla suhteella oli yhteys etä-isäsuhteen toimimattomuuteen. Ganong ja Coleman (2004, 128) painottavat, että ennen kuin lapsi voi rakentaa hyvän suhteen isäpuoleen, hänen on jotenkin määriteltävä isäpuolen ja etä-isän roolit erilaisiksi omassa elämässään. Isäpuolen rooli perheessä konkretisoituu näiden suhteiden yhteyksien kautta. Kun uusperhettä tarkastellaan perheen sisäisten suhteiden kautta, on isäpuoli selkeästi mukana näissä suhteissa. Kun taas katsotaan toiseen kotitalouteen ulottuvia suhteita (lukuun ottamatta suhdetta isäpuolen vanhempiin), on isäpuoli täysin ulkopuolinen (vrt. Ganong & Coleman 2004, 120). Uusperheen sisäisten ja ulkopuolelle ulottuvien suhteiden välisen yhteyden tulkinta on erittäin haastava, koska uusperheissä lapset tapaavat etävanhempaansa joka tapauksessa vähemmän, eli uusperheellisyys haastaa selkeästi etävanhemmuuden toimivuuden ylipäättään.

Uusperheen ihmissuhdeverkostoon liittyviä vahvuuksia ja haasteita tarkasteltiin tässä tutkimuksessa myös haastatteluaineiston pohjalta muodostettujen uusperhetyyppien valossa. Uusperheistä oli löydettävissä kolme erilaista tyyppiä: ydinperhemalli, suurperhe ja parisuhdemalli. Nämä perheet erosivat toisistaan siinä, miten suhteita määriteltiin perheessä sekä siinä, millaisia ongelmia suhteissa oli ollut ja mitä asioita koettiin vahvuuksiksi. Ydinperhemallissa suhteet määriteltiin kuten ydinperheessä ja ydinperhe näyttäytyi myös selkeästi perheen ihanteena. Positiivisimmaksi asiaksi näissä kuvauksissa nostettiin se, että lapsi oli saanut uuden isän. Hankalat seikat liittyivät erityisesti lapsen ja etä-isän suhteeseen. Suurperhemalli osoittautui olevan tässä aineistossa yleisin uusperhetyyppi. Näissä perheissä perheen rajat olivat huomattavasti väljemmät: perheissä pyrittiin huomioimaan

pitkälti kaikkien näkemykset senkin uhalla, että esimerkiksi aikataulujen yhteensovittaminen oli ajoittain erittäin haastavaa. Lapsen ja etä-isän suhde oli säilynyt vahvana, ja isäpuolesta lapsi oli saanut uuden turvallisen aikuisen elämäänsä. Kolmannessa uusperhetyypissä perheen määrittelyn keskiössä oli uusi parisuhde. Lisäksi näissä perheissä arvostettiin biologisia suhteita, joten isä- ja äitipuolisuhteet koettiin hankaliksi. Parisuhteeseen liittyvät ongelmat saattoivat näissä perheissä aiheuttaa uhan perheen jakautumisesta kahtia äidin ja isän perheiksi. Tarkasteltaessa näitä perhetyyppejä lapsen näkökulmasta voidaan todeta, että ydinperheen kaltainen perhe näyttäytyy perheenä, johon kuuluviksi lasketaan käytännössä vain lapsen kanssa asuvat henkilöt (vrt. Ritala-Koskinen 2001). Suurperheeseen katsotaan puolestaan kuuluviksi kaikki lapselle tärkeät ihmiset, niin biologiseen, alkuperäiseen perheeseen liittyvät suhteet kuin myös suhteet hänen kanssaan nykyään asuviin. Parisuhdemallissa lapsen perheeseen kuuluvat alkuperäiseen ydinperheeseen kuuluneet suhteet.

Lasten hyvinvointi uusperheessä

Lapsen hyvinvoinnista muuttuvien perhesuhteiden maailmassa on oltu huolissaan. Lapsen ja koko perheenkin kannalta uusperheeseen liittyy kolmenlaista menettämistä: ydinperheen menettäminen, yksinhuoltajan ja lapsen erityislaatuisen suhteen katkeaminen sekä etävanhemman ja lapsen suhteen muuttuminen ja joskus jopa katkeaminen (Afifi & Keith 2004). Aikaisempien tutkimusten valossa uusperheen lasten hyvinvointiin kytkeytyy hieman enemmän ongelmia kuin ydin- tai yksinhuoltajaperheiden lasten hyvinvointiin. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin uusperheen lapsen hyvinvointia perheen voimavarojen näkökulmasta. Erityisenä kiinnostuksen kohteena näistä voimavaroista oli perheen ihmissuhdeverkosto. Tämä verkosto muodostaa keskeisen osan voimavaroista, lisäksi vuorovaikutussuhteiden merkitystä lasten hyvinvoinnin kannalta on ylipäätään korostettu (esim. Henry & Lovelace 1995). Uusperheissä lapsen ympärillä oleva ihmissuhdeverkosto laajenee ja monimutkaistuukin, joten sen merkitys lapsen hyvinvoinnille on oleellinen, jolloin myöskään lasten hyvinvointia ei voida tulkita irrallaan tästä suhdeverkostosta.

Perheen voimavaroihin kuuluvan uusperheen ihmissuhdeverkoston toimivuutta koskevat arviot olivat yhteydessä lapsen hyvinvointiin. Mikäli äiti arvioi uusperheen suhdeverkoston toimivaksi, olivat myös perheen lapsen hyvinvointia koskevat arviot positiivisempia kuin tilanteessa, jossa äiti arvioi suhteissa olevan ongelmia. Lasten ongelmien ja suhteissa ilmenevien vaikeuksien yhteys ei ole tuloksena yllättävä, onhan aikaisemmissa tutkimuksissa

laajalti todettu, että hyvin toimivilla vuorovaikutussuhteilla sekä erityisesti vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutussuhteella on suojaava vaikutus ajatellen lasten ongelmakäyttäytymistä. (Erel & Burman 1995; Mathijssen ym. 1998; Repetti ym. 2002.) Yhdessä asuvan uusperheen sisäiset suhteet näyttäytyivät äitien arvioissa lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeämpinä kuin yhdessä asuvan perheen ulkopuoliset suhteet. Tässä tutkimuksessa oli mukana kohtalaisen uusia uusperheitä, joten voisi olettaa, että tämä ajattelu heillä vielä korostuu. Uusperheen äidit saattavat ajatella, että uuden perheyksikön sisäiset asiat on ensin saatava kuntoon ja että ne tuntuivat jollakin tapaa tärkeämmiltä kuin kotitalouden ulkopuolelle ulottuvat suhteet.

Lapsen hyvä suhde muualla asuvaan isään voidaan nähdä tämän tutkimuksen tulosten perusteella positiivisena voimavarana, joka tukee lapsen hyvinvointia uusperheessä. Etä-isän tuen ja lapsen hyvinvoinnin välinen yhteys toteutui erityisesti kognitiivisen kehityksen osa-alueella. Etä-isän tukea, esimerkiksi kouluun liittyvissä asioissa, voidaan pitää merkittävänä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tässä tutkimuksessa käytetystä aineistosta on aikaisemmin tehty tutkimus, jossa selvitettiin, miten lasten ja isän tapaminen sekä laajemmin isän osallistuminen lapsen arkeen eron jälkeen oli yhteydessä lapsen hyvinvointiin (Broberg & Hakovirta 2010). Tutkimuksessa verrattiin yksinhuoltajaäitien ja uusperheen äitien näkemyksiä asiasta. Lapsen hyvinvoinnin ja etä-isän osallistumisen välinen yhteys osoittautui hieman vahvemmaksi yksinhuoltajaperheissä kuin uusperheissä. Erityisesti biologisten vanhempien välisen yhteistyön toimimattomuus ja isän heikko taloudellinen sitoutuminen heijastuivat lasten hyvinvointiin yksinhuoltajaperheissä uusperheitä selkeämmin. Tämän tutkimustuloksen perusteella uusperheessä asuva lapsi saa tukea myös isäpuolelta, jolloin etä-isän osallistumisen ja lapsen hyvinvoinnin välinen yhteys ei ole aivan niin vahva kuin yksinhuoltajaperheissä.

Uusperheys sinänsä ei siis näyttäisi olevan riski lasten hyvinvoinnille, mutta se saattaa muuttaa perheen voimavaroja ja sitä kautta heijastua lasten hyvinvointiin. Ihmissuhdeverkoston toimivuuden ja uusperheen lapsen hyvinvoinnin välinen yhteys näyttää tämän tutkimuksen tulosten mukaan erittäin selkeältä. Näiden kahden tekijän välinen yhteys voi todentua kahdella tavalla. Toisaalta ongelmat ihmissuhdeverkoston toimivuudessa heijastuvat lapsen hyvinvointiin. Esimerkiksi lapsi ei saa tarvitsemaansa tukea etävanhemmalta, minkä seurauksena hän alkaa oireilla. Yhteys voi toimia myös päinvastoin, eli lapsen oireilu ja siihen kytkeytyvät hankaluudet saattavat heikentää myös suhdeverkoston toimivuutta. Tässä tutkimuksessa lapsen hyvinvointia tulokittiin erittäin tiukasti perhekehityksessä. Tarkasteltaessa lapsen hyvinvointia

voimavaranäkökulmasta korostui ihmissuhdeverkoston toimivuuden rooli. Lapsen hyvinvointiin ovat perheen voimavarojen lisäksi yhteydessä monet muutkin tekijät, jotka jäivät tässä tarkastelussa ulkopuolelle. Esimerkiksi lapsen vertaissuhdeverkosto tukee lapsen hyvinvointia, ja tämä verkosto saattaa oleellisesti muuttua uusperheen perustamisen yhteydessä tapahtuvan muuton seurauksena.

Miten lasten hyvinvointia sitten voitaisiin tukea tämän tutkimuksen tulosten perusteella? Keskeistä on ottaa huomioon se, että uusperheitä perustetaan hyvin erilaisista lähtökohdista käsin. Kuten edellä kolmen uusperhetyypin esittelyssä todetaan, perheet määrittelevät perhesuhteitaan eri tavoilla ja erilaisia asioita painottaen. Nämä perhetyypit tarvitsevat myös erilaista tukea suhteiden uudelleenjäsentämiseen ja vanhemmuuteen. Ydinperhemalliin perustuvassa uusperheessä erityisesti isäpuoli tarvitsee tukea vanhemmuuteensa. Osassa näistä perheistä lapsen ja etä-isän suhde oli lähes kokonaan katkennut, joten nämä perheet hyötyisivät myös tämän suhteen ylläpitämiseen liittyvästä tuesta. Miten sitten olisi mahdollista tukea uusperheessä asuvan lapsen ja etävanhemman tapaamista? Yhtenä keinona voidaan nähdä etävanhemman taloudellinen tukeminen, eli esimerkiksi perhepoliittisten etuuskien takaaminen myös etävanhemmalle sekä lasten luonapidosta aiheutuvien kustannusten huomioiminen asumistukea määriteltäessä (ks. myös Hakovirta & Broberg 2007). Uusperheiden lasten tapaamista voidaan tukea myös tarjoamalla erotilanteessa psykososiaalista tukea, jotta vanhemmuussuhde ei sekoittuisi erotilanteessa parisuhderistiriitoihin. Suurperhettä muistuttavien uusperheiden tuki olisi hyödyllistä kohdistaa arjen käytäntöihin ja niihin liittyviin haasteisiin. Parisuhdemallin uusperheet tarvitsevat tukea erityisesti suhteiden uudelleenjäsentämiseen. Erityisesti pienten lasten perheitä edustavien parisuhdetta korostavien uusperheiden kanssa tehtävässä työssä olisi tärkeää keskittyä perheytyymisen tukemiseen, jotta muut suhteet parisuhteen rinnalla saisivat perheessä tilaa.

Tutkimuksen arviointi ja tulevaisuuden haasteet uusperhetutkimuksessa

Tutkimuksessa pyrittiin menetelmien yhdistämisellä saamaan aikaan mahdollisimman hyvin uusperheen lapsen hyvinvointia ja siihen yhteydessä olevien voimavarojen kokonaisuutta hahmottava tutkimusasetelma. Kyselylomakeaineiston pohjalta luotiin yleiskuvaa uusperheiden näkemyksistä, ja haastatteluaineiston avulla paneuduttiin lukujen taakse kätkeytyviin erilaisiin käsityksiin uusperheiden ihmissuhdeverkostosta. Tutkimusasetelman pyrkimys kokonaisvaltaiseen kuvaan lasten hyvinvointiin kytkeytyvistä perheen voimavaroista oli toisaalta tutkimuksen vahvuus ja toisaalta

heikkous. Asetelman vahvuutena voi pitää juuri hyvinvoinnin ja erityisesti uusperheen suhdeverkoston monipuolista tarkastelua. Menetelmien yhdistämistä koskevassa, uuteen metodologiaan liittyvässä keskustelussa Pitkäniemi (2009) on tuonut esiin tutkimukseen liittyvän laaja-alaisuuden vaatimuksen. On tärkeää tehdä myös tutkimusta, joka ottaa huomioon mahdollisimman laajasti useita, ilmiön kannalta oleellisia tekijöitä. Ihmissuhdeverkostoon liittyvän tarkastelun ansiona voi pitää sitä, että tutkimuksessa yhdistetään yhdessä asuvan uusperheen ja toiseen kotitalouteen ulottuvien suhteiden tarkastelua. Uusperhetutkimusta on yleisesti kritisoitu yhdessä asuvan perheen ulkopuolisten suhteiden jättämisestä erittäin vähälle huomiolle (ks. Coleman ym. 2000).

Haastatteluaineiston analyysin yhdistäminen kyselylomakeaineiston analyysiin avasi tutkimuksessa uusia näkökulmia. Esimerkiksi kyselylomakeaineiston perusteella uusperheelliset pitivät yleisesti ottaen lapsen ja isäpuolen suhdetta hyvin toimivana. Haastatteluaineiston perusteella oli nähtävissä enemmän hajontaa näissä mielipiteissä. Ensin kerätty kyselylomakeaineisto ja sen jälkeen analyysin syventämistä varten kerätty teemahaastatteluaineisto tuntuivat kokonaisuutta ajatellen varsin toimivalta ratkaisulta. Jälkikäteen ajatellen haastattelut olisivat toimineet myös esitutkimuksena, jonka pohjalta olisi laadittu kyselylomake (vrt. Winchester 1999).

Menetelmien yhdistämiseen ja kohtalaisen laajaan kysymyksenasetteluun voi liittyä myös hankaluuksia. Ihmissuhdeverkostoon liittyvien yksittäisten suhteiden syvälinen tarkastelu ei tässä tutkimuksessa ollut mahdollista. Tutkimuksen yhtenä puutteena oli se, että siinä käytettiin poikkileikkausaineistoa, joka saattaa herkästi antaa liian staattisen kuvan uusperheen elämästä. Uusperhetutkimuksen kentässä olisikin selkeästi tarvetta pitkittäistutkimuksille (esim. Hetherington ym. 1998; Ganong & Coleman 2004, 234). Tässä tutkimuksessa käytetty Papernown (1984) aikateoria puoltaa myös tätä ajatusta. Myöskään kausaalisuhteiden tutkiminen ei onnistu poikkileikkausaineiston avulla. Tutkimuksessa todettiin esimerkiksi, että lapsen ja etä-isän välisen suhteen toimimattomuus oli yhteydessä lapsen ja isäpuolen vanhemmuussuhteen kaltaiseen suhteeseen. Vaille vastausta jäi kuitenkin se, kumpaan suuntaa vaikutus toteutui. Vähensikö isäpuolen vanhemmuussuhde lapsen ja etä-isän tapaamisia vai oliko etä-isän ja lapsen suhde jo katkennut, jolloin vanhemmuuden kaltainen suhde syntyy lapsen ja isäpuolen välille herkemmin?

Perhetutkimuksessa, toisin kuin kokeellisessa tutkimuksessa, perheen suora ”mittaaminen” on usein vaikeaa ja jopa mahdotonta. Perhetutkimuksen alueella onkin jouduttu turvautumaan hyvin erilaisiin menettelytapoihin.

Suuri osa perhetutkimuksista perustuu nykyään kyselyihin ja haastatteluihin, joissa yleensä yhtä perheenjäsentä tutkimalla on saatu perhettä koskevat tiedot. Tähän liittyy luonnollisesti ongelmia, ja tällaista menettelyä onkin voimakkaasti kritisoitu, sillä eri perheenjäsenillä saattaa olla toisistaan poikkeava kuva perhetilanteesta. (Nummenmaa 1992.) Tämänkin tutkimuksen heikkous oli juuri se, että kuva perheen tilanteesta oli yhden tarjoama. Äitejä on tutkittu perhetutkimuksen alueella paljon ja he vastaavat kyselylomakkeisiin useammin (ks. myös Ganong & Coleman 2004, 109–110). Äidit valittiin ihmissuhdeverkostoa koskevan tutkimuksen kohderyhmäksi siitä syystä, että heidät voi nähdä uusperheen keskeisinä toimijoina ja tulkitsijoina, joiden näkemyksiä analysoimalla voidaan sanoa jotakin koko uusperheen toiminnasta. Äitien rooli on kokonaisuudessaan uusperheessä hyvin keskeinen. Tämä tuli selkeästi esille esimerkiksi analyysissä, joka koski äitien roolia isäpuolen ja lapsen suhteen rakentumisessa.

Tutkimuksessa kysyttiin isäpuolia koskevia asioita äidiltä, joten isäpuolien oma ääni jäi tässä tutkimuksessa vähälle. Äidit rakensivat kuvaa isäpuolen ja lapsen suhteesta täysin omasta näkökulmastaan. Isä- ja äitipuolista voi tuntua, että ihmiset, joita he eivät juuri tunne, kontrolloivat heidän elämäänsä (Ganong & Coleman 2004, 50). Tässä tutkimuksessa isäpuolien usein kokemat vierauden kokemukset (esim. Sutinen 2005) jäivät suhteellisen vähälle huomiolle. Tutkimusasetelmaan olisi saatu huomattavasti lisää moniulotteisuutta, mikäli aineistoa olisi kerätty kaikilta uusperheen jäseniltä. Esimerkiksi Kurdek ja Fine (1991) päätyivät tutkimuksessaan siihen, että äidit näkivät koko uusperhekuvion optimistisempina ja olivat tyytyväisempiä uuden vanhemman ja lapsen välisiin suhteisiin kuin isäpuolet. Äidin näkökulma syntyy pitkälti rakastumisen kautta. Amerikkalaisessa tutkimuksessa kolmasosa isä- ja äitipuolista ajatteli, että he joutuivat osallistumaan lapsipuolten arkeen enemmän kuin he oikeastaan itse haluaisivat (Ganong & Coleman 1994). Näiden tutkimustulosten valossa voisi siis ajatella, että isäpuolien oman näkemyksen huomioiminen tutkimuksessa olisi tuonut tuloksiin nykyistä kriittisempiä näkökulmia.

Suomessa on aikaisemmin kerätty hyvin vähän laajoja uusperheitä koskevia kyselylomakeaineistoja. Yksi esimerkki on Jaakkolan ja Sántin vuonna 2000 keräämä aineisto. Kuten aikaisemmin on mainittu, uusperheitä koskeva tutkimus on Suomessa ollut enimmäkseen laadullista (esim. Ritala-Koskinen 2001; Sutinen 2005). Tämän tieteiden rajapinnoilla liikkuvan tutkimukseni ansiona voi siis pitää sitä, että laajan aineiston avulla saatiin hyvin pitkälle yleistettävissä olevaa tietoa uusperheistä ja lasten hyvinvoinnista. Tutkimuksella tavoitettiin myös laajasti erilaisia uusperheitä. Uusperhetutkimusta

kohtaan on esitetty kritiikkiä siitä, että tutkimukset tavoittavat pitkälti vain hyvin toimivat ja hyvin toimeentulevat isäpuoliperheet (Coleman ym. 2000). Toisaalta lomakeaineiston käyttämiseen liittyi myös selkeitä ongelmia. Tilastollisissa analyyseissä selitysasteet jäivät melko mataliksi, eli tutkimuksessa kyettiin selittämään vain pieni osa esimerkiksi ihmissuhdeverkoston toimivuuteen liittyvistä tekijöistä. Taustalla vaikuttavat monet erilaiset prosesseihin ja suhteisiin liittyvät seikat, joita tällä tutkimusasetelmalla ei kattavasti saatu esiin. Lapsen hyvinvointia koskevien mittareiden käyttöön voi myös liittyä ongelmia: esimerkiksi Sund (2004) toteaa, että asiantuntemuksellakin valitut faktorianalyysiin perustuvat indikaattorit pystyvät vain raapaisemaan ongelmakentän pintaa. Hyvinvointi on erityisen moniulotteinen ja hyvin monella tavalla ymmärretty käsite.

Laadullisen tutkimusosuuden luotettavuuden pohdinnassa keskiössä on teoreettisen lähtökohdan käyttäminen analyysin pohjana. Käytetyssä viitekehyksessä (Church 1999) ei ole kysymys varsinaisesta teoriasta, vaan pikemminkin amerikkalaisen tutkimuksen tulosten soveltamisesta haastatteluaineistoon. Toinen keskeinen mahdollisesti luotettavuutta heikentänyt tekijä oli se, että haastattelusta kieltäytyneistä suurempi osa oli perheitä, joilla oli kyselylomakevastausten perusteella ongelmia uusperheen suhteissa. Haastatteluaineistoon valikoitui siis selkeästi enemmän perheitä, joissa suhteet koettiin kohtuullisen toimiviksi. Uusperheitä koskevien haastattelujen otokset on usein toteutettu jonkin yhdistyksen tai toiminnan kautta, jolloin otokseen valikoituu aktiivisia henkilöitä (ks. myös Sutinen 2005, 151). Tämän tutkimuksen vahvuus on se, että haastatteluun valikoiduttiin valtakunnallisen aineiston kautta. Tosin tutkimukseen mukaan ilmoittautuneet olivat varmasti poikkeuksellisen aktiivisia ja olivat pohtineet paljon uusperheeseen liittyviä kysymyksiä.

Äidin ja lapsen suhde jäi suhteellisen vähälle huomiolle tässä työssä. Uussuhteita on uusperhetutkimuksessa pidetty perhekokonaisuuden toimivuuden kannalta hyvin tärkeinä, joten tässä tutkimuksessa näkökulma on ollut selkeästi niissä. Lähtökohtana kuitenkin voi pitää sitä, että hyvä äitiys uusperheessä on samanlaista kuin hyvä äitiys ydinperheessä (Ganong & Coleman 2004, 110). Lapsen hyvinvoinnin kannalta lapsen ja lähivanhemman välisen suhteen merkitys on erittäin keskeinen: hyvä suhde suojaa lasta esimerkiksi stressaavissa muutoksissa (Dunn 2002).

Lapsen ääni ei myöskään tässä tutkimuksessa tule esiin. Lapsia koskevat hyvinvointiarviot ovat keskittyneet pitkälti aikuisten ajatuksiin lasten arjesta ja lasten omat näkemykset ovat saaneet tutkimustyössä vähän huomiota. Lahikainen (2001) toteaaakin, että aikuisilta saatu lapsia koskeva tieto saattaa

olla monella eri tapaa vinoutunutta. Aikuisten mielipiteet ja ajatukset eivät ole identtisiä lasten ajatusten kanssa edes silloin, kun kyse on lasten omista vanhemmista. Vanhempien arvioinnin ongelmana on usein nähty vertailukohdan puuttuminen. Tämän tutkimuksen tulokset edustivat vanhempien näkemystä lastensa hyvinvoinnista. Lasten käyttäytyminen on kuitenkin voimakkaasti kontekstisidonnaista, joten esimerkiksi koulussa esiintyvät ongelmat eivät välttämättä ole vanhempien tiedossa. Opettajien käsitys voisikin olla hyvin erilainen (ks. esim. Harland ym. 2002). Herjanicin ja Reichin (1997) tutkimuksessa korkein yhdenmukaisuus lasten ja äitien arvioiden kesken löydettiin sellaisten oireiden osalta, jotka olivat konkreettisia, näkyviä, vakavia, yksiselitteisiä ja selkeitä. Toisaalta lasten ja vanhempien näkökulmien on todettu kietoutuvan yhteen: vanhempien sopeutuminen eron jälkeen vaikuttaa myös lasten sopeutumiseen (Dowling & Corel Barnes 2000).

Tutkimuksessa edettiin vertailuasetelmasta erityisesti uusperheen voimavarojen tarkasteluun. Tällä asetelmalla pyrittiin ensin muodostamaan ymmärrystä uusperheen elämästä, minkä jälkeen varsinaista vertaamista ydinperheeseen ei enää tarvittu (vrt. esim. Levin 1997a). Vaikka vertailuasetelmaa kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä (esim. Mikesell & Garbarino 1986), tässä tutkimuksessa valittu lähtökohta osoittautui järkeväksi. Suomalaisen uusperheen voimavaroista ja niiden eroista suhteessa ydin- ja yksinhuoltajaperheisiin oli olemassa jokseenkin vähän aikaisempaa tietoa.

Tutkimuksen edetessä tulokset toivat esiin lukuisia jatkotutkimusideoita. Oikeastaan kaikkia osa-alueita olisi aihetta syventää, erityisesti tutkimuksen alueella suhteellisen vähälle huomiolle jääneistä yhdessä asuvan uusperheen ulkopuolisista suhteista olisi mielenkiintoista tehdä niihin syvästi keskittyvää tutkimusta (ks. esim. Coleman ym. 2000). Koko uusperheen huomioiminen olisi keskeistä, joten esimerkiksi verkostanalyysi uusperheen suhteista olisi tuonut esiin uusia mielenkiintoisia näkökulmia uusperheiden elämään suhteiden viidakossa. Jo aikaisemmin mainittu pitkittäistutkimus toisi myös tietoa uusperheen lapsen hyvinvoinnista sekä siihen kytkeytyvien tekijöiden kehittymisestä ja muuttumisesta ajan kuluessa. Isäpuolen ja lapsen suhde on erittäin keskeinen uusperheen kannalta, joten tutkimusta pitäisi laajentaa myös siihen, mitkä asiat tukisivat lapsen ja isäpuolen suhteen syntymistä käytännössä. Tämä tutkimus antaa asiasta joitakin viitteitä, mutta erityisesti kaksisuuntaisten vaikutusten tutkiminen olisi tärkeää. Lapsen hyvinvointia koskevaa tutkimusta olisi tärkeää laajentaa koskemaan myös uusperheen yhteisiä lapsia, joiden elämään uusperheellisyys myös heijastuu. Aikaisemmissa tutkimuksissa on päädytty siihen, että myös uusperheeseen syntyneillä lapsilla on hieman enemmän akateemisiin taitoihin liittyviä ongelmia (Ginther & Pollak 2004).

Jatkossa tutkimuksissa tulisi ottaa laajemmin huomioon uusperheellisyiden erilaiset muodot, esimerkiksi erilaiset polut päätyä uusperheeksi. Se miten uusperhe on muodostunut, esimerkiksi avioeron vai leskeyden jälkeen, vaikuttaa luonnollisesti uusperheen dynamiikkaan, suhteisiin ja hyvinvointiin (esim. Ganong & Coleman 2004; Stewart 2007). Tutkimuksellinen mielenkiinto on aikaisemmin kohdistunut lähes kaikilta osin perheisiin, joissa on uudelleen avioitunut pari ja lapsia. Uusperhetutkimuksen ulkopuolelle ovat jääneet aikuisten lapsipuolten ja vanhempien välisen suhteen tarkastelu, uusperhe-eron jälkeiset suhteet sekä isovanhemmuussuhteet tilanteessa, jossa pari on avioitunut lasten ollessa aikuisia.

Suomalaista perhepolitiikkaa voidaan pitää ydinperhekeskeisenä, joten se ei huomioi riittävästi erilaisia perhemuotoja ja eron jälkeisiä perhesuhteita (esim. Hakovirta ja Rantalaiho 2010). Yleistymässä oleva vuoroasumisjärjestely (Silvén 2005; Linnavuori 2007), jossa lapsella on eron jälkeen kaksi tasavertaista kotia, tulee myös muuttamaan uusperheiden arkea ja asettamaan taas erilaisia haasteita perhepolitiikalle. Myöskään perheisiin liittyvässä lainsäädännössä ei uusperheitä ole huomioitu: isä- tai äitipuolella ei ole oikeudellista asemaa lapsen elämässä, eikä uusperheen suhteisiin liittyviä tapaamisoikeuksia liiton päättyessä eron ole juridisesti määritelty. Sutinen (2005, 159) onkin luonnehtinut, että lainsäädäntö kuvastaa uusperheen tilaa – uusperhe on pitkälti määrittelemätön. Uusperhetutkimuksen kentässä tulisikin jatkossa selvittää laajasti, miten suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä ja lainsäädäntö ottavat huomioon erilaiset perhetyyppit ja millaisia tarpeita järjestelmän kehittämiseen on olemassa.

Vanhempien eron ja uusperheen perustamiseen liittyviä asioita on kysytty lapsilta harvoissa tutkimuksissa, vaikka heidän näkemyksillään ja kokemuksillaan olisi paljon annettavaa eron jälkeistä elämää koskevaan tutkimukseen ja laajemmin yhteiskunnan tasolla käytävään keskusteluun (esim. Smart ym. 2001). Suomessa on julkaistu joitakin lapsen näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia: Linnavuori (2007) on selvittänyt vuoroasumiseen ja Ritala-Koskinen (2001) uusperheeseen liittyviä lapsen kokemuksia. Lasten näkökulmasta tehtävää tutkimusta näistä teemoista tarvittaisiin Suomessa kuitenkin lisää. Lasten kuulemista vanhempien eroa ja uusperheen perustamista koskevissa tutkimusasetelmissa puoltavat myös lukuisat tutkimustulokset (ks. esim. Smart ym. 2001). Lapset tuntevat itsensä ulkopuolisiksi, kun eron ja uusperheellisyyteen liittyen tehdään heitä koskevia päätöksiä. Tämän lisäksi lapset kokevat saavansa yleisesti liian vähän tietoa vanhempiensa erosta.

LÄHTEET

- Acock, A., Van Dulmen, M., Allen, K. & Piercy, F. 2005. Contemporary and Emerging Research Methods in Studying Families. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 59–89.
- Adamsons, K., O’Brien, M. & Pasley, K. 2007. An Ecological Approach to Father Involvement in Biological and Stepfather Families. *Fathering* 5 (2): 129–147.
- Afifi, T. & Keith, S. 2004. A Risk and Resiliency Model of Ambiguous Loss in Postdivorce Stepfamilies. *Journal of Family Communication* 4 (2): 65–98.
- Allen, E., Baucom, D., Burnett, C., Epstein, N. & Rankin-Esquer, L. 2001. Decision Making Power, Autonomy, and Communication in Remarried Spouses Compared with First Married Spouses. *Family Relations* 50 (4): 326–335.
- Almqvist, F. 2004. Bio-sosiaalinen viitekehys. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha. & K. Kumpulainen (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim, 16–19.
- Amato, P. 1993. Children’s Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses, and Empirical Support. *Journal of Marriage and the Family* 55 (1): 612–624.
- Amato, P. 2000. The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family* 62 (4): 1269–1288.
- Amato, P. 2005. Family Change: Decline or Resilience? In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 112–114.
- Amato, P. & Afifi, T. 2006. Feeling Caught between Parents: Adult Children’s Relations with Parents and Subjective Well-being. *Journal of Marriage and Family* 68 (1): 222–235.
- Amato, P. & Gilbreth, J. 1999. Nonresident Fathers and Children’s Well-being: A Meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family* 61 (3): 557–573.
- Amato, P. & Keith, P. 1991. Parental Divorce and the Well-being of Children: A Meta-analysis. *Psychological Bulletin* 110 (1): 26–46.
- Ambert, A-M. 1986. Being a Stepparent: Live-in and Visiting Stepchildren. *Journal of Marriage and the Family* 48 (4): 795–804.
- Anderson, E. 1999. Sibling, Half Sibling, and Stepsibling. Relationships in Remarried Families. In: E. Hetherington, S. Henderson D. Reiss & E. Anderson (eds.) *Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment*. Monographs of the Society for Research in Child Development nro 259. Malden: Blackwell, 101–126.
- Aquilino, W. 1994. Impact of Childhood Family Disruption on Young Adults’ Relationships with Parents. *Journal of Marriage and the Family* 56 (2): 295–313.
- Arditti, J. & Kelly, M. 1994. Father’s Perspectives of Their Co-parental Relationships Postdivorce. *Family Relations* 43 (1): 61–68.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja*

- 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakesin raportteja 263. Helsinki.
- Baum, N. 2003. Divorce Process Variables and the Co-parental Relationships and Parental Role Fulfillment of Divorced Parents. *Family Process* 42 (1): 117–132.
- Bauman, Z. 2002. *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Baumrind, D. 1978. Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children. *Youth and Society* 9 (3): 239–276.
- Bauserman, R. 2002. Child Adjustment in Joint-custody versus Sole-custody Arrangements: A Meta-analytic Review. *Journal of Family Psychology* 16 (1): 91–102.
- Bawin-Legros, B. 2001. Families in Europe: A Private and Political Stake – Intimacy and Solidarity. *Current Sociology* 49 (5), 49–65.
- Beck-Gernsheim, E. 1998. On the Way to the Post-familial Family: From a Community of Need to Elective Affinities. *Theory, Culture & Society* 15 (3–4): 53–70.
- Beckman, P., Barnwell, D., Horn, E., Hanson, M., Gutierrez, S. & Lieber, L. 1998. Communities, Families, and Inclusion. *Early Childhood Research Quarterly* 13 (1): 125–150.
- Belsky, J. 1984. The Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development* 55 (1): 83–96.
- Belsky, J. & Vondra, J. 1989. Lessons from Child Abuse: The Determinants of Parenting. In: D. Cicchetti & V. Carlson (eds.) *Child Maltreatment. Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect*. Cambridge: Cambridge University Press, 153–202.
- Berger, R. 1995. Three Types of Stepfamilies. *Journal of Divorce and Remarriage* 24 (1–2): 35–49.
- Bernstein, A. 1997. Stepfamilies from Siblings' Perspective. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 153–175.
- Block, J., Block, J. & Gjerde, P. 1986. The Personality of Children Prior to Divorce: A Prospective Study. *Child Development* 57 (4): 827–840.
- Bogenscheider, K. 1997. Parental Involvement in Adolescent Schooling: A Proximal Process with Transcontextual Validity. *Journal of Marriage and the Family* 59 (3): 718–733.
- Booth, A. & Edwards, J. 1992. Starting over: Why Remarriages are more Unstable. *Journal of Family Issues* 13 (2): 179–194.
- Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. In: J. Richardson (eds.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bradley, R. & Corwyn, R. 2002. Socioeconomic Status and Child Development. *Annual Review of Psychology* 53, 371–399.
- Bradley, R., Whiteside-Mansell, L., Brisby, J. & Caldwell, B. 1997. Parents' Socioemotional Investment in Children. *Journal of Marriage and the Family* 59 (1): 77–90.

- Bradshaw, J. & Ritakallio, V-M. 2006. Child Poverty in the European Union. In: J. Bradshaw & A. Hatland (eds.) *Social Policy, Employment and Family Change in Comparative Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, 237–255.
- Bradshaw, J., Stimson, C., Skinner, C. & Williams, J. 1999. *Absent Fathers?* London: Routledge.
- Braithwaite, D., Olson, L., Golish, T., Soukup, C. & Turman, P. 2001. “Becoming a Family”: Developmental Processes Represented in Blended Family Discourse. *Journal of Applied Communication Research* 29 (3): 221–247.
- Brannen, J. 1992. Combining Qualitative and Quantitative Approaches: An Overview. In: J. Brannen (eds.) *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative Research*. Aldershot: Avebury, 3–37.
- Bray, J. 1992. Family Relationships and Children’s Adjustment in Clinical and Nonclinical Stepfather Families. *Journal of Family Psychology* 6 (1): 60–68.
- Bray, J. & Berger, S. 1990. Noncustodial Father and Paternal Grandparent Relationships in Stepfamilies. *Family Relations* 39 (4): 414–419.
- Bray, J. & Berger, S. 1993. Developmental Issues in Stepfamilies Research Project: Family Relationships and Parent-Child Interactions. *Journal of Family Psychology* 7 (1): 76–90.
- Bray, J., Berger, S. & Boethel, C. 1994. Role Integration and Marital Adjustment in Stepfather Families. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 69–86.
- Brinig, M. & Nock, S. 2003. I Only Want Trust: Norms, Trust and Autonomy. *Journal of Socio-Economics* 32 (5): 471–488.
- Broberg, M., Forssén, K., Hakovirta, M., Laukkanen, A.-M. & Tähtinen, J. 2002. *Lapsiperheiden ja lasten hyvinvointi Halisten ja Kohmon lähiöissä*. Itä-Turku-julkaisut nro 7.
- Broberg, M. & Hakovirta, M. 2009. Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja & M. Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50. Helsinki, 186–200.
- Broberg, M. & Hakovirta, M. 2010. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa A. Kääriäinen, J. Hämäläinen & P. Pölkki (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Lastensuojelun keskusliitto, 123–144.
- Bronfenbrenner, U. 1977. Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist* 32 (7): 513–531.
- Bronstein, P. & Stoll, M. 1994. Fathering after Separation of Divorce. Factors Predicting Children’s Adjustment. *Family Relations* 43 (49): 469–680.
- Brown, S. & Booth, A. 1996. Cohabitation versus Marriage: A Comparison of Relationship Quality. *Journal of Marriage and the Family* 58 (3): 668–678.
- Buehler, C. & Ryan, C. 1994. Former-spouse Relations and Noncustodial Father Involvement during Marital and Family Transitions: A Closer Look at Remarriage Following Divorce. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 127–150.
- Bumpass, L., Sweet, J. & Castro Martin, T. 1990. Changing Patterns of

- Remarriage. *Journal of Marriage and the Family* 52 (3): 747–756.
- Capaldi, D. & Patterson, G. 1991. Relation of Parental Transitions to Boys' Adjustment Problems. *Developmental Psychology* 27 (3): 489–504.
- Cartwright, C. & Seymour, F. 2002. Young Adults' Perceptions of Parents' Responses in Stepfamilies: What Hurts? What helps? *Journal of Divorce and Remarriage* 37 (3–4): 123–141.
- Castrén, A.-M. 2008. Päätyykö sukulaisuus? Verkostonäkökulma perhe- ja sukulaisuussuhteisiin eron jälkeen. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 233–256.
- Castrén, A.-M. 2009. *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus.
- Chase-Lansdale, P., Cherlin, A. & Kierman, K. 1995. The Long-term Effects of Parental Divorce on the Mental Health of Young Adults: A Developmental Perspective. *Child Development* 66 (6): 1614–1634.
- Cherlin, A. & Furstenberg, F. 1994. Stepfamilies in the United States: A Reconsideration. *Annual Review of Sociology* 20, 359–381.
- Church, E. 1999. Who Are the People in Your Family? Stepmothers' Diverse Notions of Kinship. *Journal of Divorce and Remarriage* 31 (1–2): 83–105.
- Clarke-Steward, A. & Hayward, C. 1996. Advantages of Father Custody and Contact for the Psychological Well-Being of School-Age Children. *Journal of Applied Developmental Psychology* 17 (2): 239–270.
- Claxton-Oldfield, S. 1992. Perceptions of Stepfathers. *Journal of Family Issues* 13 (3): 378–386.
- Clingempeel, W., Colyar, J., Hetherington, M. 1994. Toward a Cognitive Dissonance Conceptualization of Stepchildren and Biological Children Loyalty Conflicts: A Construct Validity Study. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 151–173.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2000. *Research Methods in Education*. 5. painos. London: Routledge.
- Coie, J., Watt, N., West, S., Hawkins, D., Asarnow, J., Markman, H., Ramey, S., Shure, M. & Long, B. 1993. The Science of Prevention: A Conceptual Framework and Some Directions for a National Research Program. *American Psychologist* 48 (10): 1013–1022.
- Coleman, J. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94 (1): 95–120.
- Coleman, M. & Ganong, L. 1990. Remarriage and Stepfamily Research in the 1980s: Increased Interest in an Old Family Form. *Journal of Marriage and the Family* 52 (4): 925–941.
- Coleman, M. & Ganong, L. 1994. The Presentation of Stepfamilies in Marriage and Family Textbooks. *Family Relations* 43 (3): 289–298.
- Coleman, M. & Ganong, L. 1997. Stepfamilies from the Stepfamily's Perspective. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 107–121.

- Coleman, M., Ganong, L. & Fine, M. 2000. Reinvestigating Remarriage: Another Decade of Progress. *Journal of Marriage and the Family* 62 (4): 1288–1308.
- Conger, R., Conger, K. Elder, G., Lorenz, F., Simons, R. & Whitbeck, L. 1992. A Family Process Model of Economic Hardship and Adjustment of Early Adolescent Boys. *Child Development* 63 (3): 526–541.
- Conners, C., Sitarenios, G., Parker, J. & Epstein, J. 1998. The Revised Conners' Parent Rating Scale (CPRS-R): Factor Structure, Reliability, and Criterion Validity. *Journal of Abnormal Child Psychology* 26 (4): 257–268.
- Cooksey, E. & Graig, P. 1998. Parenting from Distance: The Effects of the Paternal Characteristics on Contact between Nonresidential Fathers and Their Children. *Demography* 35 (2): 187–200.
- Cooksey, E. & Fondell, M. 1996. Spending Time with his Kids: Effects of Family Structure on Fathers' and Children's Lives. *Journal of Marriage and the Family* 58 (3): 45–56.
- Corden, A. 1999. *Making Child Maintenance Regimes Work*. London: Family Policy Studies Center.
- Cox, M. & Paley, B. 1997. Families as Systems. *Annual Review of Psychology* 48, 243–267.
- Creswell, J., Clark, V., Gutmann, M. & Hanson, W. 2003. Advanced Mixed Methods Research Designs. In: A. Tashakkori & C. Teddlie (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks: Sage, 209–240.
- Crohn, H. 2006. Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters. *Journal of Divorce & Remarriage* 46 (1–2): 119–134.
- Crosbie-Burnett, M. 1989. Application of Family Stress Theory to Remarriage: A Model for Assessing and Helping Stepfamilies. *Family Relations* 38 (3): 323–331.
- Crosbie-Burnett, M. & Giles-Sims, J. 1994. Adolescent Adjustment and Stepparenting Styles. *Family Relations* 43 (4): 394–399.
- Crosbie-Burnett, M., Lewis, E., Sullivan, S., Podolsky, J., Mantilla de Souza, R. & Mitrani, V. 2005. Advancing Theory Through Research. The Case of Extrusion in Stepfamilies. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 213–238.
- Cuisinger, S., Cowan, P. & Schuldberg, D. 1989. Changing Parent and Spouse Relations in the First Years of Remarriage of Divorced Fathers. *Journal of Marriage and the Family* 51 (2): 445–456.
- Daniel, P. & Ivats, J. 1998. *Children and Social Policy*. Hampshire: Macmillan Press.
- David, M. 1999. Home, Work, Families and Children: New Labour, New Directions and New Dilemmas. *International Studies in Sociology of Education* 9 (2): 209–230.
- Deal, J., Hagan, M., Bass, B., Hetherington, E. & Clingempeel, G. 1999. Marital Interaction in Dyadic and Triadic Contexts: Continuities and

- Discontinuities. *Family Process* 38 (1): 105–115.
- Deal, J., Stanley-Hagan, M. & Anderson, J. 1992. The Marital Relationships in Remarried Families. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 57, 73–93.
- Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Lussier, G. 2002. Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts. *Social Development* 11 (4): 571–590.
- Demo, D. & Acock, A. 1996. Family Structure, Family Process, and Adolescent Well-being. *Journal of Research on Adolescence* 6 (4): 457–488.
- Demo, D., Aquilino, W. & Fine, M. 2005. Family Composition and Family Transitions. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 119–142.
- Demo, D. & Cox, M. 2000. Families with Young Children: A Review of Research in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family* 62 (4): 876–896.
- Dilworth-Anderson, P., Burton, L. & Klein, L. 2005. Contemporary and Emerging Theories in Studying Families. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 35–58.
- Dowling, E. & Gorell Barnes, G. 2000. *Working with Children and Parents through Separation and Divorce: The Changing Lives of Children*. Basingstoke: Macmillan.
- Downey, G. & Coyne, J. 1990. Children and Depressed Parents: An integrative Review. *Psychological Bulletin* 108 (1): 50–76.
- Doyle, K, Wolchik, S. & Dawson-McClure, S. 2002. Development of the Stepfamily Events Profile. *Journal of Family Psychology* 16 (2): 128–143.
- Drew, L. & Smith, P. 1999. The Impact of Parental Separation/Divorce on Grandparent-grandchild Relationships. *International Journal of Aging & Human Development* 48 (3): 191–217.
- Dudley, J. 1991. Increasing Our Understanding of Divorced Fathers who Have Infrequent Contact with Their Children. *Family Relations* 40 (3): 279–285.
- Duncan, G. & Brooks-Gunn, J. 2000. Family Poverty, Welfare Reform, and Child Development. *Child Development* 71 (1): 188–196.
- Duncan, S. & Edwards, R. (eds.) 1997. *Single Mothers in an International Context: Mothers or Workers?* London: University College London Press.
- Dunn, J. 2002. The Adjustment of Children in Stepfamilies: Lessons from Community Studies. *Child and Adolescent Mental Health* 7 (4): 154–161.
- Dunn, J., Cheng, H., O'Connor, T. & Bridges, L. 2004. Children's Perspectives on Their Relationships with the Nonresident Fathers: Influences, Outcomes and Implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45 (3): 553–566.
- Dunn, J., Davies, L., O'Connor, T. & Sturgess, W. 2000. Parents' and Partners' Life and Family Experiences: Links with Partner-Child Relationships in Different Family Settings. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 41 (8): 955–968.

- Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K., O'Connor, T. & Golding, J. 1998. Children's Adjustment and Prosocial Behaviour in Step-, Single-parent, and Non-stepfamily Settings: Findings from a Community Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39 (8): 1083–1095.
- Emery, R. 1982. Interparental Conflict and the Children of Discord and Divorce. *Psychological Bulletin* 92 (2): 310–330.
- Emery, R. 1992. Family Conflict and its Developmental Implications: A Conceptual Analysis of Deep Meaning and Systemic Processes. In: C. Shantz & W. Hartup (eds.) *Conflict in Child and Adolescent Development*. Cambridge: Cambridge University Press, 270–297.
- Emery, R. & Forehand, R. 1996. Parental Divorce and Children's Well-being: A Focus on Resilience. In: R. Haggerty, L. Sherrod, N. Garnezy & M. Rutter (eds.) *Stress, Risk, and Resilience in Children and Adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press, 64–99.
- Erel, O. & Burman, B. 1995. Interrelatedness of Marital Relations and Parent-Child Relations: A Meta-analytic Review. *Psychological Bulletin* 118 (1): 108–132.
- Erera-Weatherly, P. 1996. On Becoming a Stepparent: Factors Associated with the Adoption of Alternative Stepparenting Styles. *Journal of Divorce and Remarriage* 25 (3–4): 155–174.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Esping-Andersen, G. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Fergusson, D., Horwood, L. & Lawton, J. 1990. Vulnerability to Childhood Problems and Family Social Background. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines* 31 (7): 1145–1160.
- Fine, M., Coleman, M. & Ganong, L. 1998. Consistency in Perception of the Stepparent Role among Stepparents, Parents, and Stepchildren. *Journal of Social and Personal Relationships* 15 (6): 810–828.
- Fine, M. & Kurdek, L. 1992. The Adjustment of Adolescents in Stepfather and Stepmother Families. *Journal of Marriage and the Family* 54 (4): 725–736.
- Fine, M. & Kurdek, L. 1994. A Multidimensional Cognitive-developmental Model of Stepfamily Adjustment. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 15–32.
- Fine, M. & Kurdek, L. 1995. Relation between Marital Quality and (Step)parent-child Relationship Quality for Parents and Stepparents in Stepfamilies. *Journal of Family Psychology* 9 (2): 216–223.
- Fine, M., Voydanoff, P. & Donnelly, B. 1993. Relations between Parental Control and Warmth and Child Well-Being in Stepfamilies. *Journal of Family Psychology* 7 (2): 222–232.
- Fishman, B. 1983. The Economic Behavior of Stepfamilies. *Family Relations* 32 (3): 359–366.
- Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–17.

- Forssén, K. 1993. *Suojaverkon lapsiperheet. Keitä lapsensuojelun asiakasperheet ovat ja miten lastensuojelun sosiaalityö vastaa heidän tarpeisiinsa?* Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan julkaisuja sarja A.
- Forssén, K., Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja*. Jyväskylän yliopisto, 81–104.
- Frønes, I. 1997. The Transformation of Childhood: Children and Families in Postwar Norway. *Acta Sociologica* 40, 17–30.
- Furstenberg, F. & Nord, C. 1985. Parenting Apart: Patterns of Childrearing after Marital Disruption. *Journal of Marriage and the Family* 47 (4): 893–904.
- Furstenberg, F. & Tietler, J. 1994. Reconsidering the Effects of Marital Disruption: What Happens to Children of Divorce in Early Adulthood? *Journal of Family Issues* 15 (2): 173–190.
- Gamache, S. 1997. Confronting Nuclear Family Bias in Stepfamily Research. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 41–70.
- Ganong, L. & Coleman, M. 1994. Adolescent Stepchild-stepparent Relationships: Changes over Time. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 87–104.
- Ganong, L. & Coleman, M. 1997. How Society Views Stepfamilies. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 85–106.
- Ganong, L. & Coleman, M. 2004. *Stepfamily Relationships: Development, Dynamics, and Interventions*. New York: Plenum Publishers.
- Ganong, L., Coleman, M., Fine, M. & Martin, P. 1999. Stepparents' Affinity-seeking and Affinity Maintaining Strategies with Stepchildren. *Journal of Family Issues* 20 (3): 299–327.
- Giddens, A. 1992. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Gillies, V. 2003. Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research. *Families & Social Capital ESRC Research Group Working Paper no 2*. South Bank University.
- Ginther, D. & Pollak, R. 2004. Family Structure and Children's Educational Outcomes: Blended Families, Stylized Facts, and Descriptive Regressions. *Demography* 41 (4): 671–696.
- Goffman, E. 1976. *Frame Analysis: An Essay on the Organisation of Experience*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. 2000. *Family Therapy: An Overview*. Belmont: Brooks/Cole.
- Gottberg, E. 2007. *Perhesuhteet ja lainsäädäntö*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksityisoikeuden julkaisusarja A:117.
- Greene, A. & Moore, K. 2000. Nonresident Father Involvement and Child Well-being Among Young Children in Families on Welfare. *Marriage and Family Review* 29 (2–3): 159–180.

- Greenstein, T. 2001. *Methods of Family Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Gubrium, J. & Holstein, J. 1987. The Private Image: Experiential Location and Method in Family Studies. *Journal of Marriage and the Family* 49 (4): 773–786.
- Guttmann, J. & Rosenberg, M. 2003. Emotional Intimacy and Children's Adjustment: A Comparison between Single-parent Divorced and Intact families. *Educational Psychology* 23 (4): 457–472.
- Gähler, M. 1998. *Life after Divorce. Economic, Social and Psychological Well-being among Swedish Adults and Children Following Family Dissolution*. Swedish Institute for Social Research, Stockholm.
- Haataja, A. 2009. Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema ja toimeentulo. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja & M. Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50. Helsinki, 95–114.
- Hakovirta, M. & Broberg, M. 2007. Parenting from a Distance: Factors Connected to the Contact between Children and a Non-resident Parent. *Nordisk Sosialt Arbeid* 27 (1): 19–33.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2010. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa A. Kääriäinen, J. Hämäläinen & P. Pölkki (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Lastensuojelun keskusliitto, 36–60.
- Halford, K., Nicholson, J. & Sanders, M. 2007. Couple Communication in Stepfamilies. *Family Process* 46 (4): 471–483.
- Hanson, T., McLanahan, S. & Thomson, E. 1996. Double Jeopardy: Parental Conflict and Stepfamily Outcomes for Children. *Journal of Marriage and the Family* 58 (1): 141–155.
- Harinen, P. 1995. "Ei tää mikään unelmaperhe oo vai?" Nuori uusperheen kokijana. *Nuorisotutkimus* 13 (1): 11–17.
- Harinen, P. 1998. Elämän kokoisia perheitä. Tutkimus yksinhuoltaja- ja uusperheessä elävien nuorten perhepuheesta. Teoksessa H. Helve (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 54–115.
- Harland, P., Reijneveld, S., Brugman, E., Verloove-Vanhorick, S. & Verhulst, F. 2002. Family Factors and Life Events as Risk Factors for Behavioural and Emotional Problems in Children. *European Child & Adolescent Psychiatry* 11 (4): 176–184.
- Harper, S. & Fine, M. 2006. The Effects of Involved Nonresidential Fathers' Distress, Parenting Behaviors, Inter-Parental Conflict, and the Quality of Father-Child Relationships on Children's Well-Being. *Fathering* 4 (3): 286–311.
- Hawkins, A. & Eggebeen, D. 1991. Are Fathers Fungible? Patterns of Coresident Adult Men in Maritally Disrupted Families and Young Children's Well-being. *Journal of Marriage and the Family* 53 (4): 958–972.
- Henderson, S. & Taylor, L. 1999. Parent-adolescent Relationships in Nonstep-, Simple step- and Complex Stepfamilies. In: E. Hetherington, S. Henderson D. Reiss & E. Anderson (eds.) *Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment*. Monographs of the Society for Research in Child Development nro 259, Malden: Blackwell, 79–100.

- Henry, C., Ceglian, C. & Ostrander, D. 1993. The Transition to Stepparenthood. *Journal of Divorce and Remarriage* 19 (1): 25–44.
- Henry, C. & Lovelace, S. 1995. Family Resources and Adolescent Daily Life Satisfaction in Remarried Family Households. *Journal of Family Issues* 16 (6): 765–786.
- Herjanic, S. & Reich, W. 1997. Development of a Structured Psychiatric Interview for Children: Agreement between Child and Parent on Individual Symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology* 25 (1): 21–31.
- Hertz, R. & Ferguson, F. 1998. Only One Pair of Hands: Ways that Single Mothers Stretch Work and Family Resources. *Community, Work & Family* 1 (1): 13–37.
- Hetherington, E. 1987. Family Relations Six Years after Divorce. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Remarriage and Stepparenting: Current Research and Practice*. New York: Guilford, 185–205.
- Hetherington, E. 1993. An Overview of the Virginia Longitudinal Study of Divorce and Remarriage with a Focus on Early Adolescence. *Journal of Family Psychology* 7 (1): 39–56.
- Hetherington, E. 1999. Family Functioning and the Adjustment of Adolescent Siblings in Diverse Types of Families. In: E. Hetherington, S. Henderson D. Reiss & E. Anderson (eds.) *Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment*. Monographs of the Society for Research in Child Development nro 259, Malden: Blackwell, 1–25.
- Hetherington, E. 2003. Social Support and the Adjustment of Children in Divorced and Remarried Families. *Childhood* 10 (2): 217–236.
- Hetherington, E. 2005. The Adjustment of Children in Divorced and Remarried Families. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.) *Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 137–139.
- Hetherington, E., Bridges, M. & Insabella, G. 1998. What Matters? What Does Not? Five Perspectives on the Association between Marital Transitions and Children's Adjustment. *American Psychologist* 53 (2): 167–184.
- Hetherington, E. & Clingempeel, G. 1992. Coping with Marital Transitions: A Family Systems Perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 57 (2–3): 1–14.
- Hetherington, E. & Jodl, K. 1994. Stepfamilies as Settings for Child Development. In: A. Booth & J. Dunn (eds.) *Stepfamilies: Who Benefits? Who Does Not?* Hillsdale: Laurence Erlbaum, 55–68.
- Hetherington, E. & Stanley-Hagan, M. 1999. The Adjustment of Children with Divorced Parents: A Risk and Resiliency Perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 40 (1): 129–140.
- Hobart, C. 1991. Conflict in Remarriages. *Journal of Divorce and Remarriage* 15 (3–4): 69–86.
- Hofferth, S. 2006. Residential Father Family Type and Child Well-being: Investment versus Selection. *Demography* 43 (1): 53–77.
- Hoffmann, J. & Johnson, R. 1998. A National Portrait of Family Structure and Adolescent Drug Use. *Journal of Marriage and the Family* 60 (3): 633–645.

- Hokkanen, T. 2005. *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Horowitz, F. 2000. Child Development and the PITS: Simple Questions, Complex Answers, and Developmental Theory. *Child Development* 71 (1): 1–10.
- Hosmer, D. & Lemeshow, S. 2000. *Applied Logistic Regression*. New York: Wiley.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoivaisiä, etä-isiä ja eroisia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Härkönen, J. 2005. Divorce Risk Factors Across Finnish Marriage Cohorts, 1954–1989. In: *Yearbook of Population Research in Finland 2005*. The Population Research Institute. Helsinki, 151–164.
- Ihinger-Tallman, M. & Pasley, K. 1987. Remarriage. *Family Studies Text Series* 7. Newbury Park: Sage.
- Innanen, M. 2001. Isyys ja äitiys nuorten kertomana. *LIKES Research Reports on Sport and Health* 130. Jyväskylä.
- Ishii-Kuntz, M. & Coltrane, S. 1992. Remarriage, Stepparenting and Household Labour. *Journal of Family Issues* 13 (2): 215–234.
- Jaakkola, R. & Sääntti, R. 2000. *Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki.
- Jack, G. & Jordan, B. 1999. Social Capital and Child Welfare. *Children & Society* 13 (4): 242–256.
- Jakobvitz, D. & Bush, N. 1996. Reconstructions of Family Relationships: Parent-child Alliances, Personal Distress, and Self-esteem. *Developmental Psychology* 32 (4): 732–743.
- Jallinoja, R. 1985. *Johdatus perhesosiologiaan*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2003. Togetherness and Being Together. Family Configurations in the Making. In: D. Widmer & R. Jallinoja (eds.) *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Lang, 97–118.
- Jallinoja, R. 2004. Familistisen käänteen rakentajat. Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 64–98.
- Jallinoja, R. 2009. Vieras perheessä: suhteen hahmotus. Teoksessa R. Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 11–31.
- Jalovaara, M. 2000. Divorce by Family Composition and Socioeconomic Status in Finnish First Marriages. *Yearbook of Population Research in Finland*, 63–88. The Population Research Institute. Helsinki. Finland.
- Janatuinen, A.-L. 2002. *Miten uusperheen lapsi kokee perheensä ihmissuhteet?* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Turun opettajankoulutuslaitos.
- Jodl, K., Bridges, M., Kim, J., Mitchell, A., Chan, R. 1999. Relations among Relationships: A Family Systems Perspective. *Monographs for the Society for Research in Child Development* 64 (4): 150–183.

- Johnson, B. & Onwuegbuzie, A. 2004. Mixed Methods Research: A Research Paradigm whose Time Has Come. *Educational Researcher* 33 (7): 14–26.
- Jonsson, J. 2001. The Swedish Level-of-Living Surveys: A General Overview and Description of the Event History Data. In: J. Jonsson & C. Mills (eds.) *Cradle to Grave: Life Course Change in Modern Sweden*. Durham: Sociology Press.
- Järventie, I. 2001. Eriarvoisen lapsuuden muotokuvia. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Porvoo: WSOY, 83–124.
- Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) 2001. *Eriarvoinen lapsuus*. Porvoo: WSOY.
- Karhu, P. 1998. Perhe muuttuu – vai muuttuuko? Teoksessa K. Koskinen (toim.) *Sosiologia karttalehtiä*. Tampere: Vastapaino, 131–161.
- Kartovaara, L. 2007a. Lapsiperheiden kehitys. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 33–45.
- Kartovaara, L. 2007b. Lapset hajoavissa perheissä. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 93–108.
- Kennedy, G. & Kennedy, C. 1993. Grandparents: A Special Resource for Children in Stepfamilies. *Journal of Divorce and Remarriage* 19 (3–4): 45–68.
- Kettunen, N., Krats, S. & Kinnunen, U. 1997. Parisuhde ja lasten kasvattaminen. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena, 74–89.
- Kiiski, J. 2002. *Rakkaus lamassa. Parisuhdeongelmat ja 1990-luvun talouskriisi*. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A, nro 77.
- Kim, J., Hetherington, E. & Reiss, D. 1999. Associations among Family Relationships, Antisocial Peers, and Adolescents' Externalizing Behaviour: Gender and Family Type Differences. *Child Development* 70 (5): 1209–1230.
- Kincheloe, J. 1998. The New Childhood. In: H. Jenkins (ed.) *The Children's Culture Reader*. New York: University Press, 159–177.
- King, V. 1994. Nonresident Father Involvement and Child Well-Being: Can Dads Make a Difference? *Journal of Family Issues* 15 (1): 78–96.
- King, V. & Sobolewski, J. 2006. Nonresident Fathers' Contributions to Adolescent Well-being. *Journal of Marriage and Family* 68 (3): 537–555.
- Kinnunen, U. 1997. Työn ja perheen vuorovaikutus. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena, 46–73.
- Kinnunen, U., Feldt, T., Rantanen, J. & Pulkkinen, L. 2005. Työn ja perheen vuorovaikutus. Menetelmä kielteisen ja myönteisen vuorovaikutuksen tutkimiseen. *Psykologia* 44 (1): 43–52.
- Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: Neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempina ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–68.
- Kivivuori, J. & Savolainen, J. 2004. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204. Helsinki.
- Kleist, D. 1999. Single-parent Families: A Difference that Makes a Difference? *The Family Journal* 7 (4): 373–379.
- Kurdek, L. 1991. Predictors of Increases in Marital Distress in Newlywed Couples: A 3-year Prospective Longitudinal Study. *Developmental Psychology* 27 (4): 627–636.

- Kurdek, L. & Fine, M. 1991. Cognitive Correlates of Satisfaction for Mothers and Stepfathers in Stepfather families. *Journal of Marriage and the Family* 53 (3), 565–572.
- Kurdek, L. & Fine, M. 1993. Parent and Nonparent Residential Family Members as Providers of Warmth and Supervision to Young Adolescents. *Journal of Family Psychology* 7 (2): 245–249.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Lahikainen, A.-R. 2001. Lapsen kuuntelemisesta ja sen esteistä. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Porvoo: WSOY.
- Laki lapsen elatuksesta. Valtion säädöstietopankki, Finlex-palvelu (www.finlex.fi)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Valtion säädöstietopankki, Finlex-palvelu (www.finlex.fi)
- Lammi-Taskula, J. 2007. *Parental Leave for Fathers. Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland*. Stakes: Research Report 166. Helsinki.
- Leake, V. 2007. Personal, Familiar, and Systemic Factors Associated with Family Belonging for Stepfamily Adolescents. *Journal of Divorce and Remarriage* 47 (1–2): 135–155.
- Lee, V., Burkam, D., Zimiles, H. & Ladewski, B. 1994. Family Structure and Its Effect on Behavioral and Emotional Problems in Young Adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 4 (3): 405–437.
- Leech, N. & Onwuegbuzie, A. 2009. A Typology of Mixed Methods Research Designs. *Quality & Quantity: International Journal of Methodology* 43 (2): 265–275.
- Leinonen, J. 2004. *Families in Struggle. Child Mental Health and Family Well-Being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting*. Stakes: Research Reports 143. Helsinki.
- Levin, I. 1997a. Stepfamily as a Project. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 123–133.
- Levin, I. 1997b. The Stepparent Role from a Gender Perspective. In: I. Levin. & M. Sussman (eds.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 177–190.
- Levin, I. & Sussman, M. 1997. *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press.
- Linnavuori, H. 2007. *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Litmala, M. 2003a. Perheet, parisuhteet, lapset. Kehityssuuntia ja käsityksiä perhe-elämän oikeusoloista. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Litmala, M. 2003b. Lapsi erossa - empiirisiä kuvailuja. Teoksessa M. Litmala (toim.) *Lapsen asema erossa*. Helsinki: WSOY, 3–33.
- Love, K. & Murdock, T. 2004. Attachment to Parents and Psychological Well-Being: An Examination of Young Adult College Students in Intact Families

- and Stepfamilies. *Journal of Family Psychology* 18 (4): 600–608.
- Luoma., I, Puura, K., Tamminen, T., Kaukonen, P., Piha, J., Räsänen, E., Kumpulainen, K., Moilanen, I., Koivisto, A.-M. & Almqvist, F. 1999. Emotional and Behavioural Symptoms in 8–9-Year-old Children in Relation to Family Structure. *European Child & Adolescent Psychiatry* 8 (4): 29–40.
- Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Davies, L. 2002. Support Across Two Generations: Children's Closeness to Grandparents Following Parental Divorce and Remarriage. *Journal of Family Psychology* 16 (3), 363–376.
- Maccoby, E. 1984. Socialization and Developmental Change. *Child Development* 55 (2): 317–328.
- Maccoby, E., Buchanan, C., Mnookin, R. & Dornbusch, S. 1993. Postdivorce Roles of Mothers and Fathers in the Lives of their Children. *Journal of Family Psychology* 7 (1): 24–38.
- Maccoby, E. & Martin, J. 1983. Socialization in the Context of the Family: Parent-child Interaction. In: P. Mussen & E. Hetherington (eds.) *Handbook of Child Psychology: Vol. 4 Socialization, Personality, and Social Development*. New York: Wiley, 1–101.
- Maclean, M. & Eekelaar, J. 1997. *The Parental Obligation. A Study of Parenthood across Households*. Oxford: Hart.
- Manning, W., Stewart, S. & Smock, P. 2003. The Complexity of Fathers' Parenting Responsibilities and Involvement with Nonresident Children. *Journal of Family Issues* 24 (5): 645–667.
- Marin, M. 1994. Perhe ja moraali: Vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Juva: WSOY, 10–24.
- Marsiglio, W. 1992. Stepfathers with Minor Children Living at Home. *Journal of Family Issues* 13 (2): 195–215.
- Marsiglio, W. 1993. Contemporary Scholarship on Fatherhood Culture, Identity and Conduct. *Journal of Family Issues* 14 (4), 484–509.
- Mason, M, Harrison-Jay, S., Svare, G. & Wolfinger, N. 2002. Stepparents – De Facto Parents or Legal Strangers. *Journal of Family Issues* 23 (4): 507–522.
- Mathijssen, J., Koot, H., Verhulst, F., Bruyn, E. & Oud, J. 1998. The Relationship between Mutual Family Relations and Child Psychopathology. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39 (4): 477–487.
- McCubbin, M. & Huang, T. 1989. Family Strengths in the Care of Handicapped Children: Targets for Intervention. *Family Relations* 38 (4): 1087–1100.
- McCulloch, A., Wiggins, R., Heather, J. & Darshan, S. 2000. Internalising and Externalising Children's Behaviour Problems in Britain and the US: Relationships to Family Resources. *Children & Society* 14 (5): 363–383.
- McDonald, W. & DeMaris, A. 1996. Parenting Stepchildren and Biological Children. *Journal of Family Issues* 17 (1), 5–25.
- McDonald, W. & DeMaris, A. 2002. Stepfather-Stepchild Relationship Quality. *Journal of Family Issues* 23 (1): 121–137.
- McFarlane, A., Bellissimo, A. & Norman, G. 1995. Family Structure, Family Functioning and Adolescent Well-being: The Transcendent Influence of Parental Style. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 36 (5): 847–64.

- Mekos, D., Hetherington, E. & Reiss, D. 1996. Sibling Differences in Problem Behavior and Parental Treatment in Nondivorced and Remarried Families, *Child Development* 67 (5): 2148–2165.
- Menning, C. 2002. Absent Parents Are More than Money. The Joint Effect of Activities and Financial Support on Youths' Educational Attainment. *Journal of Family Issues* 23 (5): 648–671.
- Metsämuuronen, J. 2001. *Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä*. Metodologia-sarja 7. Helsinki: International Methelp.
- Mikesell, J. & Garbarino, J. 1986. Adolescents in Stepfamilies. In: J. Garbarino, C. Schellenbach & J. Sebes (eds.) *Troubled Youth, Troubled Families. Understanding Families at Risk for Adolescent Maltreatment*. New York: Aldine, 235–251.
- Miller, I., Kabacoff, R., Epstein, N., Bishop, D., Keitner, G., Baldwin, L. & Spuy, H. 1994. The Development of Clinical Rating Scale for the McMaster of Family Functioning. *Family Process* 33 (1): 53–69.
- Minuchin, S. 1985. *Families and Family Therapy*. London: Tavistock.
- Morgan, D. 1996. *Family Connections*. Cambridge: Polity Press.
- Moxnes, K. 2003. Risk Factors after Divorce. Perceptions by the Children Involved. *Childhood* 10 (2): 131–146.
- Muuri, A. 1999. *Lapsen elatus ja huolto. Tilastoraportti*. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Määttä, K. 2002. *Avioeron tuska ja helpotus*. Helsinki: Tammi.
- Newman, I., Ridenour, C., Newman, C. & DeMarco, G. 2003. A Typology of Research Purposes and its Relationships to Mixed Methods. In: A. Tashakkori & C. Teddlie (eds.) 2003. *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks: Sage, 167–188.
- Nielsen, L. 1999. Stepmothers: Why so much Stress? A Review of Research. *Journal of Divorce and Remarriage* 30 (1): 115–148.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. 2002. *Time Use Changes in Finland in the 1990s*. Statistics Finland. Helsinki.
- Nieminen, A. 1993. *Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D, 27. Väestöliitto.
- Nieminen, J. 1990. *Lapsen tapaamisoikeuden toteutumisen ongelmia*. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia, sarja B, nro 4.
- Nikander, T. 1996. *Perheiden muodostuminen ja hajoaminen. Avo- ja avioparien yhteen ja erilleen muutto*. Tilastokeskus. Väestö 17. Helsinki: Edita.
- Nock, S. 2001. The Marriages of Equally Dependent Spouses. *Journal of Family Issues* 22 (6): 755–775.
- Nousiainen, K. 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: Minerva.
- Nummenmaa, A. 1992. Monimenetelmäinen lähestymistapa perhetutkimuksessa. Teoksessa L. Alanen & P. Kähkönen (toim.) *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja.

- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- O'Connor, T., Dunn, J., Jenkins, J., Pickering, K. & Rashbash, J. 2001. Family Settings and children's Adjustment within and across Families. *British Journal of Psychiatry* 179 (1): 100–115.
- O'Connor, T. & Insabella, G. 1999. Marital Satisfaction, Relationships, and Roles. In: E. Hetherington, S. Henderson, D. Reiss & E. Anderson (eds.) *Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment*. Monographs of the Society for Research in Child Development nro 259, Malden: Blackwell, 50–78.
- OECD 2009. *Population, Marriage and Divorce*. <http://statlinks.oecdcode.org/812007021P1G5.XLS>. (Luettu 19.8.2009).
- Oláh, L., Bernhardt, E. & Goldscheider, F. 2002. Coresidential Paternal Roles in Industrial Countries: Sweden, Hungary and the United States. In: B. Hobson (eds.) *Making Men into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press, 25–57.
- Onwuegbuzie, A. & Leech, N. 2004. *Enhancing the Interpretation of "Significant" Findings: The Role of Mixed Methods Research*. The Qualitative Report 9, 770–792 (<http://www.nova.edu/ssw/QR/QR9-4/onwuegbuzie.pdf>).
- Paajanen, P. 2003. *Parisuhde koetuksella. Käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta*. Perhebarometri. Helsinki: Väestötutkimuslaitos. E 17.
- Paavilainen, E. 1998. *Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto.
- Papernow, P. 1984. The Stepfamily Cycle: An Experiential Model of Stepfamily Development. *Family Relations* 33 (3): 355–363.
- Parker, J. & Stimpson, J. 2004. *Sisarussuhteet. Kilpailua ja rakkautta*. Helsinki: Otava.
- Pasley, K., Koch, M. & Ihinger-Tallman, M. 1993. Problems in Remarriage: An Exploratory Study of Intact and Terminated Remarriages. *Journal of Divorce and Remarriage* 20 (1): 63–83.
- Piha, J. 2005. Perhe ja ympäristö. Teoksessa E. Räsänen (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim, 61–73.
- Pitkänen, K. & Jalovaara, M. 2007. Perheet ja perheenmuodostus. Teoksessa S. Koskinen, T. Martelin, I.-L. Notkola, V. Notkola, K. Pitkänen, M. Jalovaara, E. Mäenpää, A. Ruokolainen, M. Ryyänen & I. Söderling (toim.) *Suomen väestö*. Helsinki: Gaudeamus, 115–167.
- Pitkäniemi, H. 2009. Integroiva metodologia opetuksen tutkimuksen näkökulmasta. *Kasvatus* 40 (4): 328–340.
- Plomin, R., Asbury, K. & Dunn, J. 2001. Why Are Children in the Same Family so Different? Nonshared Environment a Decade Later. *Canadian Journal of Psychiatry* 46 (3): 225–234.
- Pryor, J. & Rodgers, B. 2001. *Children in Changing Families. Life after Parental Separation*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Pulkkinen, L. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Juva: WSOY, 26–45.
- Pulkkinen, L. 1996. *Kasvatyslomake*. Jyväskylän yliopisto.
- Pulkkinen, L. 2002. *Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Quick, D., McKenry, P. & Newman, B. 1994. Stepmothers and their Adolescent Children: Adjustment to New Family Roles. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 105–125.
- Ram, B. & Hou, F. 2003. Changes in Family Structure and Child Outcomes: Roles of Economic and Familial Resources. *The Policy Studies Journal* 31 (3): 309–330.
- Ramsey, S. 1994. Stepparents and the Law: A Nebulous Status and a Need for Reform. In: K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (eds.) *Stepparenting. Issues in Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 217–237.
- Rannikko, U. 2008. *Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys*. Acta Universitatis Tampereensis. Tampereen yliopisto.
- Rauha, M. 2003. *Äitipuolen käsikirja*. Helsinki: WSOY.
- Reijo, M. 2007. Lasten asuminen. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 133–151.
- Repetti, R., Taylor, S. & Seeman, T. 2002. Risky Families: Family Social Environments and the Mental and Physical Health of Offspring. *Psychological Bulletin* 128 (2): 330–366.
- Reuna, V. 1999. *Vanhemmuutta toteuttamassa: Päiväkotilasten vanhempien ja päiväkotien henkilökunnan mielipiteitä lapsiperheiden arjesta ja lasten kasvatuksesta. Perhebarometri*. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. E 7.
- Ribbens McCarthy, J., Edwards, R. & Gillies, V. 2003. *Making Families. Moral Tales of Parenting and Step-parenting*. Durhan: Sociology Press.
- Ritala-Koskinen, A. 1992. Uusperhe näyttää perheen merkit. Teoksessa L. Alanen & P. Kähkönen (toim.) *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja, 29–44.
- Ritala-Koskinen, A. 1993. *Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 4/1993.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Helsinki. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Ritala-Koskinen, A. 2002. Uusperhe kasvun paikkana. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen (toim.) *Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä*. Jyväskylä: Tammi, 138–151.
- Ritala-Koskinen, A. 2009. Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa R. Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 128–145.
- Roberts, G., Block, J.H. & Block, J. 1984. Continuity and Change in Parents'

- Child-rearing Practices. *Child Development* 55 (2): 586–597.
- Robinson, M. 1991. *Family Transformation through Divorce and Remarriage. A Systemic Approach*. London: Routledge.
- Rodgers, B. 1994. Pathways between Parental Behaviour and Adult Depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 35 (7): 1289–1308.
- Rogers, S. & White, L. 1998. Satisfaction with Parenting: The role of Marital Happiness, Family Structure, and Parents' Gender. *Journal of Marriage and the Family* 60 (2): 293–308.
- Roos, J. P. 1987. *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rutter, M. 1999. Resilience Concepts and Findings: Implications for Family Therapy. *Journal of Family Therapy* 21 (2): 119–145
- Räihä, H., Lehtonen, L., Korhonen, T. & Korvenranta, H. 1997. Family Functioning 3 Years After Infantile Colic. *Developmental and Behavioral Pediatrics* 18 (5): 290–294.
- Rönkä, A. 1999. *The Accumulation of Problems of Social Functioning: Outer, Inner, and Behavioral Strands*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Salmi, M., Huttunen, J. & Yli-Pietilä, P. 1996. *Lapset ja lama*. Stakesin raportteja 197. Helsinki.
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2004. *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Schaffer, H. 1998. *Making Decisions about Children*. Oxford: Blackwell.
- Schoppe, S., Mangelsdorf, S. & Frosch, C. 2001. Coparenting, Family Process, and Family Structure: Implications for Preschoolers' Externalizing Behavior Problems. *Journal of Family Psychology* 15 (3): 526–545.
- Seltzer, J. 1994. Consequences of Marital Dissolution for Children. *Annual Review of Sociology* 20, 235–266.
- Seltzer, J. & Bianchi, S. 1988. Children's Contact with Absent Parents. *Journal of Marriage and the Family* 50 (3): 663–677.
- Seppälä, N. 2000. *Yhteispeleillä lapsen parhaaksi. Vanhempien ja ammattikasvattajien näkemyksiä lasten kasvatuksesta*. *Perhebarometri*. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos E 9.
- Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 13–26.
- Sihvo, T. 2002. *Työ ja parisuhde: Tuleeko stressaantuneesta työntekijästä myös pahantuulinen puoliso?* Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 13.
- Siljander, P. 1992. Metodologisen eklettismin ongelma kasvatustieteessä. *Kasvatus* 23 (1): 14–21.
- Siljander, P. 2005. *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen*. Helsinki: Otava.
- Silva, E. & Smart, C. 1999. The "New" Practices and Politics of Family Life. In: E. Silva & C. Smart (eds.) *The New Family?* London: Sage, 13–30.

- Silvén, M. 2005. Jaettu vanhemmuus – lapsen etu eronkin jälkeen. *Psykologia* 40 (4): 423–426.
- Smart, C. 2003. New Perspectives on Childhood and Divorce. *Childhood* 10 (2): 123–129.
- Smart, C. & May, V. 2004. Why Can't They Agree? The Underlying Complexity of Contact and Residence Disputes. *Journal of Social Welfare and Family Law* 26 (4): 347–360.
- Smart, C. & Neale, B. 1999. *Family Fragments?* Cambridge: Polity Press.
- Smart, C., Neale, B. & Wade, A. 2001. *The Changing Experience of Childhood. Families and Divorce.* Cambridge: Polity Press.
- Solantaus, T., Leinonen, J. & Punamäki, R.-L. 2004. Children's Mental Health in Times of Economic Recession: Replication and Extension of the Family Economic Stress Model in Finland. *Developmental Psychology* 40 (3): 410–429.
- Spruijt, E. & Goede, M. 1997. Transition in Family Structure and Adolescent Well-being. *Adolescence* 32 (128): 897–912.
- Spruijt, E., Goede, M. & Valdervalk, I. 2004. Frequency of Contact with Nonresident Fathers and Adolescent Well-Being: A Longitudinal Analysis. *Journal of Divorce and Remarriage* 40 (3–4): 77–90.
- Stakes. 2007. *Lastensuojelu*. <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm> (Luettu 18.8.2009).
- Statistiska Centralbyrån 2005. *Barn och deras familjer 2005*. Demografiska rapporter 2006:3.
- Stephens, L. 1996. Will Johnny See Daddy This Week? An Empirical Test of Three Theoretical Perspectives of Postdivorce Contact. *Journal of Family Issues* 17 (4): 466–494.
- Stewart, S. 1999. Nonresident Mothers' and Fathers' Social Contact with Children. *Journal of Marriage and the Family* 61 (4): 894–907.
- Stewart, S. 2005. How the Birth of the Child Affects Involvement with Stepchildren. *Journal of Marriage and Family* 67 (2): 461–473.
- Stewart, S. 2007. *Brave New Stepfamilies*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Sullivan, O. 1997. The Division of Housework among Remarried Couples. *Journal of Family Issues* 18 (2): 205–226.
- Sun, Y. 2001. Family Environment and Adolescents' Well-being before and after Parents' Marital Disruption: A Longitudinal Analysis. *Journal of Marriage and Family* 63 (3): 697–713.
- Sund, R. 2004. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksia – metodologinen näkökulma. Teoksessa P. Paju (toim.) *Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuoren elinolot –vuosikirja*, 57–72.
- Sutinen, P. 2005. *Vanhempansa ja aikuisena uusperheessä*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (eds.) 2003. *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Taskinen, S. 2001. *Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle*. Stakesin oppaita 46. Helsinki.
- Taylor, A. & Bagd, A. 2005. The Lack of Explicit Theory in Family Research. In: V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (eds.)

- Sourcebook of Family Theory & Research*. Thousand Oaks: Sage, 22–26.
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. 2003. Major Issues and Controversies in the Use of Mixed Methods in the Social and Behavioral Sciences. In: A. Tashakkori & C. Teddlie (eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousand Oaks: Sage, 3–50.
- Thompson, E., Hanson, T. & McLanahan, S. 1994. Family Structure and Child Well-being: Economic Resources vs. Parental Behaviors. *Social Forces* 73 (1): 221–242.
- Tilastokeskus/Koulutus 2008. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=030_vkour_tau_103_fi&path=../database/StatFin/kou/vkour/&lang=3&multilang=fi (Luettu 2.2.2009).
- Tilastokeskus/Perheet 2007. http://www.stat.fi/til/perh/2007/perh_2007_2008-05-30_tau_003.xls (luettu 14.4.2008).
- Tilastokeskus/Perheet 2008a. http://www.stat.fi/til/perh/2008/perh_2008_2009-05-29_tau_004_fi.html (Luettu 1.8.2009).
- Tilastokeskus/Perheet 2008b. http://www.stat.fi/til/perh/2008/perh_2008_2009-05-29_tie_001_fi.html (Luettu 1.6.2009).
- Tilastokeskus/Väestö 2008a http://www.stat.fi/til/ssaaty/2008/ssaaty_2008_2009-05-06_tau_001_fi.html (Luettu 1.4.2009).
- Tilastokeskus/Väestö 2008b. http://www.stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tau_002_fi.html (luettu 1.8.2009).
- Tolkki-Nikkinen, M. 1985. *Parisuhde tutkimuksen kohteena*. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Julkaisusarja B:15.
- Tolkki-Nikkinen, M. 1990. *Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tolkki-Nikkinen, M. 1992. Perhe: rakenteista prosesseihin. Teoksessa L. Alanen & P. Kähkönen (toim.) *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja, 11–16.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tähtinen, J., Broberg, M., Forssén, K. & Hakovirta, M. 2004. Family Resources as Positive Factors and Risk Factors for Young Children's Well-being. In: V. Puuronen, A. Häkkinen, A. Pylkkänen, T. Sandlund & R. Toivanen (eds.) *New Challenges for the Welfare Society*. University of Joensuu. Publications of Karelian Institute, 257–274.
- Töttö, P. 2000. *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Töttö, P. 2004. *Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Vaarama, M, Hakkarainen, A. & Laaksonen, S. 1999. *Vanhusbarometri. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus*, Selvityksiä 3/1999. Helsinki.
- Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 100–112.
- de Vaus, D. 2002. *Analyzing Social Science Data*. Sage: London.

- Vemer, E., Coleman, M., Ganong, L. & Cooper, H. 1989. Marital Satisfaction in Remarriage: A Meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family* 51 (3): 713–725.
- Vidén, S. & Ollila K. 2004. Hyvä, parempi, ydinperhe? Perhemuodot nuorten pohdinnoissa. *Nuorisotutkimus* 22 (3), 3–19.
- Wallerstein, J. & Blakeslee, S. 1991. *Avioeron jälkeen*. Helsinki: Otava.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J. & Albersheim, L. 2000. Attachment Security in Infancy and Early Childhood: A Twenty-year Longitudinal Study. *Child Development*, Vol. 71 (3): 684–689.
- White, L. & Gilbreth, J. 2001. When Children Have Two Fathers: Effects of Relationships with Stepfathers and Noncustodial Fathers on Adolescent Outcomes. *Journal of Marriage and Family* 63 (1): 155–168.
- White, J. & Klein, D. 2002. *Family Theories*. Thousand Oaks: Sage.
- Whitsett, D. & Land, H. 1992. Role Strain, Coping, and Marital Satisfaction of Stepparents. *Families in Society* 73, 79–92.
- Winchester, H. 1999. Interviews and Questionnaires as Mixed Methods in Population Geography: The Case of Lone Fathers in Newcastle, Australia. *Professional Geographer* 51 (1): 60–67.
- Yesilova, K. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Yogman, M. & Brazelton, T. 1986. *In Support of Families*. London: Harward University Press.
- Zacheus, T. 2008. *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen: suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C:268.
- Zill, N., Moore, K., Smith, E., Stief, T. & Coiro, M. 1997. The Life Circumstances and Development of Children in Welfare Families. A Profile Based on National Survey Data. In: P. Chase-Lansdale & J. Brooks-Gunn (eds.) *Escape from Poverty. What Makes a Difference for Children?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Zill, N., Morrison, D., Coiro, M. 1993. Long-term Effects of Parental Divorce on Parent-child Relationships, Adjustment, and Achievement in Young Adulthood. *Journal of Family Psychology* 7 (1): 91–103.

LIITE 1

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteiden laitos
Sosiaalipolitiikan laitos

TUTKIMUS LAPSIPERHEIDEN JA LASTEN HYVINVOINNISTA KYSELYLOMAKE

PERHERAKENNE

- 1. Mikä on syntymävuotesi ? _____**
- 2. Puolison syntymävuosi? _____**
- 3. Mikä on sukupuolesi ?**
1. Mies
 2. Nainen
- 4. Mikä on tämänhetkinen siviilisäätysi ?**
1. Naimisissa
 2. Avoliitossa
 3. Naimaton
 4. Eronnut/asumuserossa
 5. Leski
- 5. Oletko?**
1. Yksinasuva
 2. Yksinhuoltaja
 3. Avio/avoliitossa, EI lapsia
 4. Avio/avoliitossa JA lapsia
 5. Muu, mikä _____
- 6. Montako henkeä kuuluu kotitalouteesi (sinä mukaan lukien)?**
1. Kotitaloudessa jäseniä yhteensä _____
 2. Alle 3-vuotiaita lapsia _____
 3. 3-6-vuotiaita lapsia _____
 4. 7-17-vuotiaita lapsia _____
 5. 18-vuotiaita tai vanhempia lapsia _____
 6. Aikuisia _____
- 7. Minkä ikäisiä kotona asuvat lapsesi ovat? Merkitse syntymävuosi. Ympyröi myös onko lapsi tyttö vai poika.**
1. lapsi _____	2. lapsi _____	3. lapsi _____
tyttö/poika _____	tyttö/poika _____	tyttö/poika _____
4. lapsi _____	5. lapsi _____	6. lapsi _____
tyttö/poika _____	tyttö/poika _____	tyttö/poika _____

ASUMINEN

- 8. Asuinpaikkakuntasi koko**
1. Pääkaupunkiseutu
 2. Suuri kaupunki (yli 100 000 asukasta)
 3. Pieni tai keskisuuri kaupunki (alle 100 000 asukasta)
 4. Maaseututaajama tai -keskus
 5. Muu maaseutu
- 10. Onko asuntosi ?**
1. Kerrostalo
 2. Rivitalo
 3. Paritalo/Omakotitalo
 4. Muu, mikä _____
- 12. Asunnon koko?**
_____ m²
- 9. Asuinläänisi**
1. Pohjois-Suomen lääni
 2. Keski-Suomen lääni
 3. Etelä-Suomen lääni
 4. Länsi-Suomen lääni
 5. Itä-Suomen lääni
 6. Ahvenanmaa
- 11. Mikä on nykyinen asumismuotosi?**
1. Omistusasunto
 2. Asumisoikeusasunto
 3. Päävuokralaisasunto
 4. Alivuokralaisasunto
 5. Muu asumismuoto, mikä _____
- 13. Huoneiden lukumäärä?**
_____ h + keittiö

14. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen asumistilanteeseesi ja asuinalueeseen?

	Erittäin tyytyväinen	Tyytyväinen	En osaa sanoa	Tyytyväinen	Erittäin tyytyväinen
1. Asumisväljyys	1	2	3	4	5
2. Koulun ja päiväkodin läheisyys	1	2	3	4	5
3. Päivittäistavarakaupan läheisyys	1	2	3	4	5
4. Asuinympäristö	1	2	3	4	5
5. Julkinen liikenne	1	2	3	4	5
6. Asuinalueen lapsiystävällisyys	1	2	3	4	5
7. Lasten harrastusmahdollisuudet	1	2	3	4	5
8. Naapurusto	1	2	3	4	5
9. Lasten ulkoilumahdollisuudet	1	2	3	4	5
10. Asuinalueen turvallisuus	1	2	3	4	5

KOULUTUS JA TYÖMARKKINA-ASEMA

Seuraavaksi kysytään taustatietoja koulutuksesta ja työmarkkina-asemasta. Vastaa sekä omat että puolisisi tiedot. Mikäli sinulla ei ole puolisoa, jätä vastaamatta puolisoa koskeviin kysymyksiin.

15. Mikä on oma ja puolisisi pohjakoulutus?

Sinä

1. Kansakoulu/kansalaiskoulu
2. Keskikoulu tai peruskoulu
3. Lukio/ylioppilastutkinto
4. Joku muu, mikä _____

Puoliso

1. Kansakoulu/kansalaiskoulu
2. Keskikoulu tai peruskoulu
3. Lukio/ylioppilastutkinto
4. Joku muu, mikä _____

16. Mikä on oma ja puolisisi ammatillinen koulutus?

Sinä

1. Ei ammatillista koulutusta
2. Ammattikurssi tai oppisopimus
3. Kouluasteen tutkinto
4. Opistoasteen tutkinto
5. Ammattikorkeakoulututkinto
6. Alempi korkeakoulututkinto
7. Ylempi korkeakoulututkinto
8. Joku muu, mikä _____

Puoliso

1. Ei ammatillista koulutusta
2. Ammattikurssi tai oppisopimus
3. Kouluasteen tutkinto
4. Opistoasteen tutkinto
5. Ammattikorkeakoulututkinto
6. Alempi korkeakoulututkinto
7. Ylempi korkeakoulututkinto
8. Joku muu, mikä _____

17. Mikä on oma ja puolisisi nykyinen tai työssäoloaikainen ammatti? (merkitkää mahdollisimman tarkkaan ammatti, ei oppiarvoa)

Sinä

Puoliso

18. Oletko tällä hetkellä tai olitko työssäoloaikana?

Sinä

1. Alempi toimihenkilö
2. Ylempi toimihenkilö
3. Työntekijä
4. Yrittäjä tai työnantaja
5. Maanviljelijä
6. Jokin muu, mikä _____

Puoliso

1. Alempi toimihenkilö
2. Ylempi toimihenkilö
3. Työntekijä
4. Yrittäjä tai työnantaja
5. Maanviljelijä
6. Jokin muu, mikä _____

19. Oletko itse ja onko puolisisi tällä hetkellä?

Sinä

1. Töissä kokopäiväisenä
2. Töissä osa-aikaisena
3. Vuorotteluvapaalla
4. Työtön
5. Lomautettu
6. Työllisyyskoulutuksessa
7. Kotiäitinä/isänä, esim. äitiys/vanhempainloma
8. Opiskelemassa
9. Pitkällä sairauslomalla tai eläkkeellä

Puoliso

1. Töissä kokopäiväisenä
2. Töissä osa-aikaisena
3. Vuorotteluvapaalla
4. Työtön
5. Lomautettu
6. Työllisyyskursilla
7. Kotiäitinä/isänä, esim. äitiys/vanhempainloma
8. Opiskelemassa
9. Pitkällä sairauslomalla tai eläkkeellä

KYSYMYKSIÄ TYÖSSÄ OLEVILLE

20. Onko työsuhteesi?

1. Pysyvä/vakituinen
2. Määräaikainen tai lyhytaikainen
3. Tilapäinen keikkatyö
4. Jokin muu, mikä _____

22. Onko työsi?

1. Säännöllinen päivätyö
2. Päivätyö, lyhennetty työaika
3. Säännöllinen osa-aikatyö
4. Aamu-, ilta-, yötyö tai periodityö
5. Kaksi- tai kolmivuorotyö
6. Muu, mikä _____

21. Onko nykyisen työn jatkuvuus turvattu?

1. Alle kuudeksi kuukaudeksi
2. Alle vuodeksi
3. 1-3 vuodeksi
4. Työn jatkuvuus on turvattu pidempään

23. Minkälaista työsi on?

1. Erittäin yksitoikkoista
2. Melko yksitoikkoista
3. Melko vaihtelevaa
4. Erittäin vaihtelevaa

24. Onko työsi henkisesti

1. Erittäin kevyttä
2. Melko kevyttä
3. Melko raskasta
4. Erittäin raskasta

25. Onko työsi ruumiillisesti

1. Erittäin kevyttä
2. Melko kevyttä
3. Melko raskasta
4. Erittäin raskasta

26. Kuinka kauan nykyinen työsuhteesi on kestänyt?

_____ vuotta _____ kuukautta

27. Montako tuntia on työaikasi ilman ylitöitä viikossa?

_____ tuntia/ viikossa

28. Montako tuntia keskimäärin viikossa teet ylitöitä?

_____ tuntia/ viikossa

29. Teetkö normaalin työsi lisäksi vielä jotain muuta palkkatyötä?

1. En tee muuta työtä
2. Teen satunnaisesti
3. Teen kuukausittain
4. Teen viikoittain
5. Teen päivittäin

30 a) Oletko lyhentänyt työaikaasi tai teetkö lyhennettyä työviikkoa?

1. En (Siirry kysymykseen 31)
2. Kyllä (Vastaa vielä seuraavaan kysymykseen 30 b)

30 b) Jos teet lyhennettyä työviikkoa, miten paljon seuraavat tekijät ovat vaikuttaneet päätökseesi?

	Ei merkitystä	Vähäinen merkitys	Jonkin verran merkitystä	Huomatava merkitys	Ratkaiseva merkitys
1. Haluan enemmän vapaa-aikaa	1	2	3	4	5
2. Opiskelen	1	2	3	4	5
3. Kokopäivätyötä ei ole tarjolla	1	2	3	4	5
4. Kokopäivätyö ei ole taloudellisesti välttämätöntä	1	2	3	4	5
5. Haluan enemmän aikaa lapsilleni ja perheelleni	1	2	3	4	5
6. Terveydelliset syyt	1	2	3	4	5
7. Jokin muu syy, mikä	1	2	3	4	5

31. Oletko itse tai onko puolisesi ollut työttömänä tai lomautettuna viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana?**Sinä**

1. En
2. Kyllä, kerran lyhyen aikaa (alle 3 kk)
3. Kyllä, useita lyhytkestoisia jaksoja
4. Kyllä, kerran pidemmän aikaa (yli 3 kk)

Puoliso

1. En
2. Kyllä, kerran lyhyen aikaa (alle 3 kk)
3. Kyllä, useita lyhytkestoisia jaksoja
4. Kyllä, kerran pidemmän aikaa (yli 3 kk)

32. Mitä mieltä olet seuraavista työn ja perheen yhteensovittamista koskevista väitteistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Kun tulen kotiin, lakkaan ajattelemasta työtäni	1	2	3	4	5
2. Koen itseni työpäivän päättyessä uupuneeksi	1	2	3	4	5
3. Työni auttaa minua jaksamaan paremmin myös lasten kanssa	1	2	3	4	5
4. Työni vaikuttaa positiivisesti myös parisuhteeseeni	1	2	3	4	5
5. Ilman perhettä urani etenisi nopeammin	1	2	3	4	5
6. Minun on joskus vaikea keskittyä työhön perheasioiden vuoksi	1	2	3	4	5
7. Työni vie liikaa aikaa lapsiltani	1	2	3	4	5
8. Vapaa-aikani riittää perheen lisäksi myös omille harrastuksille	1	2	3	4	5
9. Työni takia joudun usein laiminlyömään kotiasioita	1	2	3	4	5
10. Joudun usein tinkimään vapaa-ajastani työni vuoksi	1	2	3	4	5
11. Vietän suurimman osan vapaa-ajastani perheeni kanssa	1	2	3	4	5
12. Lapseni sairastuessa minun on helppo jäädä töistä pois	1	2	3	4	5
13. Työni on minulle tärkeä tapa toteuttaa itseäni	1	2	3	4	5
14. Uppoutuessani täysin työhöni, perheeni jää joskus syrjään	1	2	3	4	5
15. Työn ja perheen yhteensovittaminen on täysin mahdollista	1	2	3	4	5
16. Työnantajani ymmärtää riittävästi pienten lasten vanhempia	1	2	3	4	5
17. Tunnen joskus syyllisyyttä siitä, etten hoida lastani kotona	1	2	3	4	5
18. Työpäivän jälkeen jaksan viettää aikaani lasten kanssa täysipainoisesti	1	2	3	4	5
19. Asetan aina perheeni työasioiden edelle	1	2	3	4	5

KYSYMYKSIÄ TYÖTTÖMILLE kysymykset 33-44
KYSYMYKSIÄ KOTIÄITINÄ TAI - ISÄNÄ OLEVILLE kysymykset 45-51

Poistettu liitteestä, koska näiden osioiden kysymyksiä ei ole hyödynnetty tämän tutkimuksen analyysissä.

PERHEEN TOIMEENTULO

52. Kuinka paljon seuraavista tulomuodoista verojen jälkeen (nettona) sinä ja perheesi jäsenet yhteensä saatte keskimäärin kuukaudessa? Vastaa joko markkoina tai euroina.

1. Palkkatulot	_____ mk/kk	_____ €/kk
2. Yrittäjätulot	_____ mk/kk	_____ €/kk
3. Kansaneläke + eläkkeensaajan asumistuki	_____ mk/kk	_____ €/kk
4. Työeläke	_____ mk/kk	_____ €/kk
5. Kansaneläkelaitoksen työttömyyskorvaus tai työmarkkinatuki	_____ mk/kk	_____ €/kk
6. Ansiosidonnainen työttömyyskorvaus	_____ mk/kk	_____ €/kk
7. Sairauspäiväraha	_____ mk/kk	_____ €/kk
8. Äitiys-, isyys- tai vanhempainraha	_____ mk/kk	_____ €/kk
9. Toimeentulotuki	_____ mk/kk	_____ €/kk
10. Yleinen asumistuki	_____ mk/kk	_____ €/kk
11. Lapsilisät	_____ mk/kk	_____ €/kk
12. Lapsen hoitoraha ja lisä (ent. kotihoidontuki)	_____ mk/kk	_____ €/kk
13. Sairaalan lapsen hoitotuki	_____ mk/kk	_____ €/kk
14. Elatusapu (lapsen isän maksama)	_____ mk/kk	_____ €/kk
15. Elatustuki (kunnan maksama)	_____ mk/kk	_____ €/kk
16. Korko-, vuokra- ja muut pääomatulot	_____ mk/kk	_____ €/kk
17. Opintoraha + opintotuen asumislisä	_____ mk/kk	_____ €/kk
18. Avustukset sukulaisilta tms.	_____ mk/kk	_____ €/kk

53. Mitkä ovat sinun ja perheesi nykyiset käytettävissä olevat kuukausitulot?

(tulot verojen jälkeen ennen juoksevia maksuja)

_____ mk/kk **TAI** _____ €/kk

54. Kuinka suurina ovat perheenne yhteenlasketut kuukausittaiset kulut seuraavien menojen osalta?

1. Lasten päivähoitomaksut	_____ mk/kk	5. Lasten harrastusmenot	_____ mk/kk
_____ €/kk		_____ €/kk	
2. Työmatkakulut	_____ mk/kk	6. Asumiskulut (ei lainoja)	_____ mk/kk
_____ €/kk		_____ €/kk	
3. Sairausten- ja terveydenhoitomenot	_____ mk/kk	7. Ruokamenot	_____ mk/kk
_____ €/kk		_____ €/kk	
4. Puhelinkulut	_____ mk/kk	8. Vaatemenot	_____ mk/kk
_____ €/kk		_____ €/kk	

55. Kuinka hyvin perheenne käytettäväksi jäävä summa riittää?

1. Rahat riittävät hyvin omiin tarpeisiimme ja jää ylikin
2. Rahat riittävät sopivasti omiin tarpeisiimme
3. Joudumme tinkimään jossain määrin kulutuksesta
4. Joudumme tinkimään paljon kulutuksesta, mutta tulemme toimeen
5. Emme tule toimeen tuloillamme

56. Onko kotitaloutenne ollut viimeisen vuoden aikana jossain seuraavista tilanteista? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

1. Kuukausitulot ovat olleet epäsäännölliset
2. Sosiaalietuudet ovat viivästyneet
3. Olemme saaneet toimeentulotukea

57. Kumpi seuraavista väitteistä kuvaa paremmin perheesi taloudellista tilannetta

1. Olen voinut viimeksi kuluneen vuoden aikana melko hyvin ostaa haluamiani tavaroita ja tehdä haluamiani asioita.
2. Olen joutunut tinkimään niistä tarpeista, jotka eivät ole aivan välttämättömiä.

58. Onko perheenne ollut jossakin seuraavista tilanteista parin viimeisen vuoden aikana?

	Ei kertaan- kaan	Kerran	Muuta- man kerran	Usein	Jatku- vasti
1. Laskujen tai lainojen maksu on viivästynyt	1	2	3	4	5
2. Omaisuutta tai tuloja on ulosmitattu	1	2	3	4	5
3. Isompien hankintojen ostamista on lykätty	1	2	3	4	5
4. Ostettu luotolla aikaisempaa enemmän	1	2	3	4	5
5. Lainattu rahaa sukulaisilta tai ystäviltä	1	2	3	4	5
6. Haettu esim. ruoka- tai vaateapua	1	2	3	4	5
7. Vähennetty loma- ym. matkoja	1	2	3	4	5
8. Vähennetty lääkarissa käyntejä tai lääkkeiden käyttöä	1	2	3	4	5
9. Vähennetty aikuisten vaate- ja kenkähankintoja	1	2	3	4	5
10. Vähennetty lasten vaate- ja kenkähankintoja	1	2	3	4	5
11. Karsittu aikuisten vapaa-ajan menoja ja harrastuksia	1	2	3	4	5
12. Karsittu lasten vapaa-ajan menoja ja harrastuksia	1	2	3	4	5
13. Vähennetty alkoholin ja tupakan kulutusta	1	2	3	4	5
14. Muutettu ruokailutottumuksia halvemmiksi	1	2	3	4	5
15. Valmistettu ja korjattu vaatteita itse entistä enemmän	1	2	3	4	5
taloudellisten vaikeuksien vuoksi					

59. Kuka perheessäsi ensisijaisesti huolehtii seuraavista asioista?

Valitse luku asteikolta sen mukaan vastaako töistä enemmän mies vai nainen vaiko molemmat yhtä paljon. Jos sinulla ei ole puolisoa, siirry kysymykseen numero 61.

	Selvästi enemmän mies				Nainen ja mies yhtä paljon				Selvästi enemmän nainen			
1. Taloudellisista asioista vastaaminen (esim. laskujen maksu)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2. Kodin hoitaminen (esim. siivous, tiskaus, pyykinpesu)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3. Ruoan valmistaminen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
4. Ruokakaupassa käynti	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
5. Kodin korjaustyöt	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
6. Ansiotyön tekeminen perheen talouden turvaamiseksi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
7. Lasten hoito	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
8. Asioiden hoitaminen lasten päiväkodin ja koulun kanssa (esim. vanhempainillat)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
9. Osallistuminen lasten harrastuksiin	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
10. Lasten kanssa puuhailu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
11. Lasten kasvatusta	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
12. Rajojen asettaminen lapsille (esim. kotiintuloajat)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
13. Sairaalan lapsen hoitaminen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
14. Perheen sukulaissuhteiden hoitaminen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
15. Vaatteiden hankinta ja hoito	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
16. Pihatyöt tai vastaavat	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
17. Autojen ja koneiden huolto	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
18. Ikääntyvistä sukulaisista huolehtiminen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

60. Onko perheessäsi ollut erimielisyyksiä seuraavista asioista?

	Ei koskaan	Harvoin	Silloin tällöin	Usein	Hyvin usein
1. Kotitöiden jakamisesta	1	2	3	4	5
2. Erilaisten juhlien (kuten joulun) viettämisestä	1	2	3	4	5
3. Lasten kasvatuksesta	1	2	3	4	5
4. Lasten hoidosta	1	2	3	4	5
5. Talouteen liittyvistä asioista	1	2	3	4	5
6. Lomanvietosta sopimisesta	1	2	3	4	5
7. Sairaalan lapsen hoidosta (kumpi puolisoista jää kotiin)	1	2	3	4	5
8. Omista tai puolison harrastuksista	1	2	3	4	5
9. Parisuhteeseen liittyvistä asioista	1	2	3	4	5
10. Päihteiden käytöstä	1	2	3	4	5
11. Liiaista työnteosta (ylitöistä)	1	2	3	4	5

61. Keneltä perheesi ensisijaisesti saat tukea tai apua seuraavissa tilanteissa? Merkitse vain yksi vaihtoehto kuhunkin kohtaan eli se jolta eniten saat apua.

	Isovan- hemmat	Suku- laiset	Ystävät ja tuttavat	Enti- nen puoliso	Viralli- nen palvelu- taho	Ei keneltä- kään
1. Lastenhoitoapua (esim. iltamenoja varten)	1	2	3	4	5	6
2. Lastenhoitoapua, kun lapsi sairastuu	1	2	3	4	5	6
3. Käytännön apua (esim. siivous, asioiden hoito)	1	2	3	4	5	6
4. Lapsen haku tai vienti koululuun tai päiväkotiin	1	2	3	4	5	6

62. Mitkä seuraavista asioista aiheuttavat huolta perheessäsi? Voit valita useamman vaihtoehdon.

1. Perheenjäsenen sairaus	6. Huoli perheen toimeentulosta
2. Työttömyys	7. Lapsiin liittyvät huolet
3. Työhön liittyvät paineet	8. Epävarmuus tulevaisuudesta
4. Päihteiden käyttö	9. Vanhemman ja lapsen välinen suhde
5. Parisuhde	10. Perheen yhteinen ajankäyttö
	11. Joku muu, mikä _____

63. Miten seuraavat väittämät kuvaavat sinun perhettäsi?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Vapaa-aikana perheenjäsenet viettävät runsaasti aikaa kotona	1	2	3	4	5
2. Perheenjäsenet lukevat paljon kirjoja	1	2	3	4	5
3. Uskonto on tärkeällä sijalla perheessämme	1	2	3	4	5
4. Liikunta- ja urheiluharrastuksilla on perheessämme tärkeä rooli	1	2	3	4	5
5. Puhumme perheessämme usein yhteiskunnallisista kysymyksistä	1	2	3	4	5
6. Ystävät ovat perheelle tärkeitä	1	2	3	4	5
7. Perheemme pääasiallinen vapaa-ajanviettotapa on television katselu	1	2	3	4	5
8. Perheenjäsenet osallistuvat usein erilaisiin koulutustilaisuuksiin	1	2	3	4	5
9. Katsomme televisiosta usein dokumenttiohjelmiä	1	2	3	4	5
10. Pyrimme ainakin kerran vuodessa käymään lomamatkalla	1	2	3	4	5
11. Käymme säännöllisesti elokuvissa, taidenäyttelyissä tai museoissa	1	2	3	4	5
12. Luonto merkitsee meille paljon	1	2	3	4	5
13. Perheenjäsenet eivät juurikaan ole mukana harrastustoiminnassa työn ja koulun ulkopuolella	1	2	3	4	5
14. Joku perheestämme osallistuu aktiivisesti politiikkaan	1	2	3	4	5
15. Naapurit merkitsevät perheellemme paljon	1	2	3	4	5

64. Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita elämässäsi?

	Ei merkitystä	Ei kovin tärkeä	En osaa sanoa	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä
1. Työ, ura ja työssä kehittyminen	1	2	3	4	5
2. Hyvät tulot ja varallisuus	1	2	3	4	5
3. Perhe-elämä	1	2	3	4	5
4. Mukava ja tilava asunto	1	2	3	4	5
5. Puolisoiden välinen läheisyys	1	2	3	4	5
6. Ajan riittäminen sekä perheelle että työlle	1	2	3	4	5
7. Vapaa-ajan harrastustoiminta	1	2	3	4	5
8. Juhlapyhiin esim. joulun liittyvät perinteet perheessä	1	2	3	4	5
9. Kotitöiden tasapuolinen jakaminen	1	2	3	4	5
10. Ajan viettäminen ystävien kanssa	1	2	3	4	5
11. Aktiivinen seksielämä	1	2	3	4	5
12. Omat lapset	1	2	3	4	5
13. Yhteiskunnallinen toiminta	1	2	3	4	5
14. Opiskelu	1	2	3	4	5
15. Terveys	1	2	3	4	5
16. Lasteni koulumenestys	1	2	3	4	5
17. Lasteni tasapainoinen kehitys	1	2	3	4	5
18. Lasteni hoitaminen ja kasvattaminen	1	2	3	4	5
19. Elämästäni nauttiminen	1	2	3	4	5
20. Hyvät suhteet läheisiin ihmisiin	1	2	3	4	5
21. Omista ja perheen asioista päättäminen	1	2	3	4	5
22. Sosiaalinen turvallisuus	1	2	3	4	5
23. Matkusteleminen	1	2	3	4	5
24. Lapseni tulevaisuus	1	2	3	4	5
25. Uusien kokemusten hankkiminen	1	2	3	4	5
26. Riippumattomuus muista	1	2	3	4	5

65. Mitä mieltä olet seuraavista työhön liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Vaikka voittaisin paljon rahaa, haluaisin silti käydä töissä	1	2	3	4	5
2. Minulle on hyvin tärkeää, että minulla on työpaikka	1	2	3	4	5
3. On epämiellyttävää elää työttömyyskorvauksen varassa	1	2	3	4	5
4. Ikävystyn pian, jos minulla ei ole työtä	1	2	3	4	5
5. Tärkeimmät minulle tapahtuneet asiat liittyvät työhön	1	2	3	4	5
6. Vaikka työttömyyskorvaus olisi todella korkea, kävisin silti mieluummin työssä kuin olisin työttömänä	1	2	3	4	5
7. Työ on minulle enemmän kuin vain tapa hankkia rahaa	1	2	3	4	5
8. Tekisin ansiotyötä, vaikkei se olisi taloudellisesti välttämätöntä	1	2	3	4	5

PERHEEN VUOROVAIKUTUS

66. Miten seuraavat väittämät kuvaavat sinun perhettäsi?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Perheessämme on vaikea suunnitella yhteisiä tekemisiä, koska ymmärrämme toisiamme väärin	1	2	3	4
2. Ratkaisemme lähes kaikki arkipäivän ongelmat, mitä kodissamme tulee esille	1	2	3	4
3. Jos jollakulla on ongelmia, muut sekaantuvat niihin liikaa	1	2	3	4
4. Vaikeina aikoina saamme tukea toisillemme	1	2	3	4
5. Emme tiedä mitä tehdä, jos tulee jokin hätätilanne	1	2	3	4
6. Emme yleensä halua näyttää kiintymystä toisillemme	1	2	3	4
7. Kun perheemme on yrittänyt ratkaista ongelman, yleensä keskustelemme jälkeensä, onnistuiko se	1	2	3	4
8. Et voi päätellä, mitä muut tuntevat sen perusteella, mitä he sanovat	1	2	3	4
9. Perheessämme voi sanoa asioista suoraan ja kiertelemättä	1	2	3	4
10. Tunnesuhteen luominen joihinkin meistä on vaikeaa	1	2	3	4
11. Vältämme peloista ja huolista puhumista	1	2	3	4
12. Emme voi puhua toisillemme suruistamme	1	2	3	4
13. Olemme liian itsekkäitä	1	2	3	4
14. Voimme ilmaista tunteemme toisillemme	1	2	3	4
15. Meillä jokaisella on velvollisuutemme ja vastualueemme	1	2	3	4
16. Perheessämme on paljon pahaa mieltä	1	2	3	4
17. Olemme tekemisissä toistemme kanssa vain, kun meillä on jokin yhteinen kiinnostuksen kohde	1	2	3	4
18. Tuntemme, että meidät hyväksytään sellaisina kuin olemme	1	2	3	4
19. Perheessämme hellyys tulee vasta muiden asioiden jälkeen	1	2	3	4
20. Perheessämme päätöksenteko on ongelmallista	1	2	3	4
21. Emme noudata sääntöjä ja normeja	1	2	3	4
22. Pystymme tekemään päätöksiä siitä, miten ongelmat ratkaistaan	1	2	3	4
23. Jos sääntöjä rikotaan, emme tiedä, mitä siitä seuraa	1	2	3	4
24. Voit helposti selvittää ilman rangaistusta, jos rikot sääntöjä	1	2	3	4
25. Uskallamme ottaa esille ongelmia, jotka liittyvät tunteisiimme	1	2	3	4
26. Emme puhu toisillemme silloin, kun olemme vihaisia	1	2	3	4
27. Emme tule hyvin toimeen keskenämme	1	2	3	4
28. Yritämme etsiä erilaisia ongelmanratkaisutapoja	1	2	3	4
29. Kun emme pidä siitä, mitä joku on tehnyt, kerromme sen hänelle	1	2	3	4
30. Perheenjäsenillämme on aina toisilleen aikaa	1	2	3	4
31. Kun joku on poissa tolaltaan, muut tietävät miksi	1	2	3	4
32. Keskustelemme kotitöiden jaosta	1	2	3	4
33. Perheessämme on paljon riitoja	1	2	3	4
34. Perheellämme on paljon yhteistä aikaa	1	2	3	4
35. Säännöllisyys on erittäin tärkeä perheessämme	1	2	3	4
36. Meillä on tarkoin määritellyt tavat kotona	1	2	3	4
37. Perheen tehtävät eivät jakaudu riittävän tasaisesti	1	2	3	4
38. Perheenjäsenet hyväksytään omiana itsenään	1	2	3	4
39. Uskoudumme toisillemme	1	2	3	4

VANHEMMUUS JA LASTEN KASVATUS

67. Miten seuraavat väittämät kuvaavat suhdettasi lapsen sekä lasten kasvatukseen?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Lasten kasvattaminen on niin vaativaa, että se vie lähes kaiken aikani	1	2	3	4	5
2. Toivon, että lapseni kasvavat ja oppivat nopeammin uusia asioita, jottei minulta menisi niin paljon aikaa heidän kanssaan	1	2	3	4	5
3. Olen luopunut monista asioista (esim. harrastuksista), koska nautin lasten huolenpidosta ja kasvatuksesta	1	2	3	4	5
4. Lapsen ovat minulle tärkeintä perhe-elämässä	1	2	3	4	5
5. Harrastukset ja ystävänä ovat minulle tärkeämpiä kuin lapseni hoitaminen ja kasvattaminen	1	2	3	4	5
6. Näen lastenkasvatuksen erittäin tärkeäksi oman elämäni kannalta	1	2	3	4	5
7. Vanhempien lähtökohtana tulee olla lasten tarpeet	1	2	3	4	5
8. Minulla on lasteni kasvattamisessa paljon enemmän ongelmia kuin osasin odottaa	1	2	3	4	5
9. Lasteni kasvattamisen vuoksi olen joutunut luopumaan monesta minulle tärkeästä asiasta	1	2	3	4	5
10. Lasten kasvatuksesta on tullut minulle raskas taakka	1	2	3	4	5
11. Koen usein syyllisyyttä ja riittämättömyyttä, kun ajattelen itseäni lasteni vanhempänä	1	2	3	4	5
12. Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä	1	2	3	4	5
13. Työni on minulle tärkeämpää kuin lapseni asiat	1	2	3	4	5
14. On tärkeää, että lapsi tottelee vanhempiaan	1	2	3	4	5
15. Äitiys/isyys on minulle myönteinen asia	1	2	3	4	5

68. Miten seuraavat väittämät kuvaavat suhdettasi vuonna 1993 syntyneeseen lapseen sekä lapsen kasvatukseen?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Näytän lapselleni häntä kohtaan kokemani positiiviset tunteet	1	2	3	4	5
2. Leikin ja pelaan lapseni kanssa usein	1	2	3	4	5
3. Minulla on lapseni kanssa usein hyviä ja läheisiä hetkiä	1	2	3	4	5
4. Näytän lapselleni, milloin olen vihainen	1	2	3	4	5
5. Lapseni voi näyttää vapaasti tunteitaan, myös suuttumuksen ja vihan tunteitaan	1	2	3	4	5
6. Lapseni herättää minussa usein negatiivisia tunteita	1	2	3	4	5
7. Olen huolissani, kun joudun jättämään lapseni jonkun muun hoidettavaksi	1	2	3	4	5
8. Minulla on usein konflikteja lapseni kanssa	1	2	3	4	5
9. Kunnioitan lapseni näkemyksiä ja tuen häntä ilmaisemaan itseään	1	2	3	4	5
10. En juurikaan välitä lapseni tekemisistä	1	2	3	4	5
11. Otan lapseni mieltymykset huomioon päätöksiä tehdessäni	1	2	3	4	5
12. Opastan lastani jatkuvasti, koska näin hän selviää elämästään paremmin	1	2	3	4	5
13. Minusta lapsella tulisi olla riittävästi aikaa lepoon	1	2	3	4	5
14. Toivon lapseni olevan mahdollisimman itsenäinen	1	2	3	4	5
15. Kannustan lastani ihmettelemään ja ajattelemaan häntä ympäröivää elämää	1	2	3	4	5
16. Pysin siihen, että lapseni on kotona mahdollisimman paljon itsekseen tai muiden sisarusten kanssa	1	2	3	4	5
17. Autan lastani, kun hän pyytää minulta apua	1	2	3	4	5
18. Pysin antamaan lapselleni vapautta kokeilla ja tehdä jopa erehdyksiä oppiakseen niistä	1	2	3	4	5

68. Miten seuraavat väittämät kuvaavat suhdettasi vuonna 1993 syntyneeseen lapseen sekä lapsen kasvatukseen?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
19. Pidän huolta, että lapseni on ymmärtänyt sen, mitä hänelle sanon tai mitä häneltä odotan	1	2	3	4	5
20. Pyrin järjestämään lapseni päivät hyvin säännöllisiksi ja päivittään toistuviksi	1	2	3	4	5
21. Uskon, että fyysinen rankaiseminen on paras lapseni rankaisutapa	1	2	3	4	5
22. Kiellän ja varoitan lastani kielletyistä asioista ja pidän tarkkaan huolen siitä, että hän myös noudattaa näitä kielltoja ja varoituksia	1	2	3	4	5
23. Ohjaan lastani vetoamalla hänen kunniaan-sa/häpeäntunteeseensa tai kiintymyksiinsä	1	2	3	4	5
24. En salli, että lapsi on vihainen minulle	1	2	3	4	5
25. Lapseni ei saa kysellä päätösteni perusteluja	1	2	3	4	5
26. Odotan, että lapseni noudattaa tarkkaan saamia ohjeita ja neuvoja	1	2	3	4	5
27. Lastani ei saa missään tilanteissa kieltää, koska se ei ole hyväksi hänen itsenäistymiskehitykselleen	1	2	3	4	5
28. Mielestäni kiittäminen on paljon tehokkaampi tapa ohjata lasta kuin fyysinen rankaiseminen	1	2	3	4	5
29. Joskus unohdan sen, mitä olen lapselleni luvannut	1	2	3	4	5
30. Kun olen päättänyt, kuinka toimin lapseni kanssa, pidän siitä aina tiukasti kiinni	1	2	3	4	5
31. Puolisoni toimii usein lapseni kanssa päinvastoin kuin minä	1	2	3	4	5
32. Lapsellani on tarkat ja selkeät säännöt, joita hänen pitää noudattaa	1	2	3	4	5
33. En koskaan rankaise lastani ruumiillisesti	1	2	3	4	5
34. Jos lapseni on tehnyt jotain väärää tai käyttäytynyt huonosti, laitan hänet yksin johonkin (esim. omaan huoneeseen)	1	2	3	4	5
35. Uhkaan lastani rankaisemisella paljon useammin kuin todella toteutan sen	1	2	3	4	5
36. Kun lapsen kanssa on sovittu jokin sääntö, sitä tulee noudattaa tiukasti ilman poikkeuksia	1	2	3	4	5
37. Kun lapseni on tehnyt jotain väärää tai ollut tottelematon, kerron hänelle kuinka pettynyt tai pahoillani olen	1	2	3	4	5
38. Puolisoni mitätöi usein käskyni tai määräykseni lapseni suhteen	1	2	3	4	5
39. Tuen lastani aina kun hän tekee parhaansa	1	2	3	4	5
40. Odotan lapseni tulevaisuudelta paljon	1	2	3	4	5
41. Pyrin ohjaamaan ja neuvomaan lastani aina sanallisesti	1	2	3	4	5
42. Pyrin rohkaisemaan lastani suoriutumaan asioista paremmin kuin muut lapset	1	2	3	4	5
43. Pyrin suojelemaan lastani sellaisilta asioilta ja tekemisiltä, joissa hänellä on mahdollisuus epäonnistua	1	2	3	4	5
44. Annan lapseni tehdä usein itsenäisiä päätöksiä	1	2	3	4	5
45. Jos lapsellani on huolia, odotan, että hän ratkaisee ongelmat pääasiassa itse	1	2	3	4	5
46. Yritän opettaa lastani ottamaan vastuuta siitä, mitä hänelle tapahtuu	1	2	3	4	5
47. Minusta lapsellani ei saa olla mitään salaisuuksia vanhempien suhteen	1	2	3	4	5
48. Mielestäni lapselleni on hyvää harjoitusta esiintyä toisille	1	2	3	4	5
49. Mielestäni lapseni on hyvä pelata kilpailullisia pelejä	1	2	3	4	5
50. Yritän pitää lapseni erossa sellaisesta seurasta, josta hän voi omaksua ei-sallittua käyttäytymistä ja huonoja tapoja	1	2	3	4	5

68. Miten seuraavat väittämät kuvaavat suhdettasi vuonna 1993 syntyneeseen lapseen sekä lapsen kasvatukseen?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
51. Lapseni tulee oppia käyttämään tilaisuuDET hyväkseen	1	2	3	4	5
52. Olen varma, että tiedän missä lapseni milloinkin on ja mitä hän tekee	1	2	3	4	5
53. Olen usein vihainen lapselleni	1	2	3	4	5
54. Toivon, että lapseni tekisi hyvän vaikutuksen muihin	1	2	3	4	5
55. Rankaisen lastani kieltämällä häneltä jonkin miellyttävän asian	1	2	3	4	5
56. Lapseni saa minut muuttamaan mieltäni pyynnön suhteen, jonka olen häneltä jo kerran kieltänyt	1	2	3	4	5
57. Lapsen tulee osata ottaa riskejä	1	2	3	4	5
58. Pelkään, että lapselleni sattuu jotain ikävää	1	2	3	4	5
59. Toivon, että lapseni pelaisi mahdollisimman vähän rajuja pelejä, joissa voi satuttaa itsensä	1	2	3	4	5
60. Pyrin aina perustelevaan asiati lapselle mahdollisimman perusteellisesti	1	2	3	4	5
61. Olen huolestunut lapsestani ja hänen tulevaisuudestaan	1	2	3	4	5

LAPSEN ARKI kysymykset 69-73

Poistettu liitteestä, koska näiden osioiden kysymyksiä ei ole hyödynnetty tämän tutkimuksen analyyseissä.

LAPSEN HYVINVOINTI

74. Onko vuonna 1993 syntyneen lapsesi elämässä tapahtunut joitakin seuraavia muutoksia parin viime vuoden aikana? Ympyröi kaikki ne kohdat, jotka kuvaavat lapsen kohdalla tapahtuneita muutoksia.

1. Muutto	6. Äidin tai isän muutto pois
2. Päiväkodin tai koulun vaihto	7. Perheenjäsenen vakava sairaus
3. Vauvan syntymä perheeseen	8. Lapsen oma vakava sairaus
4. Äidin tai isän uuden kumppanin tulo perheeseen	9. Lapselle läheisen ihmisen kuolema
	10. Jotain muuta, mitä
5. Sisar- tai velipuolen tulo perheeseen	

11. Ei ole tapahtunut mitään tällaisia muutoksia

75. Arvioi yleisellä tasolla, miten väittämät kuvaavat vuonna 1993 syntyneen lapsesi fyysisistä kehitystä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Lapseni liikkuu ikätasoaan vastaavasti	1	2	3	4	5
2. Lapsen painokehitys on neuvolakäyntien mukaan ollut normaali	1	2	3	4	5
3. Lapsen pituuskasvu on neuvolakäyntien perusteella normaali	1	2	3	4	5
4. Lapseni on muihin ikäisiinsä verrattuna huomattavan vilkas ja levoton	1	2	3	4	5
5. Lapsellani esiintyy usein päänsärkyä, mahakipua yms.	1	2	3	4	5
6. Lapsellani on liikunnallinen vamma tai ongelma, joka haittaa hänen normaalia liikkumistaan	1	2	3	4	5
7. Lapseni kädenaidot (piirtäminen, askartelu) ovat ikätovereita heikompia	1	2	3	4	5
8. Lapsellani on jokin pitkäaikais sairaus, joka on kestänyt yli 6 kk tai oireita on useita kertoja vuodessa) Jos, niin mikä _____	1	2	3	4	5
9. Lapseni on ollut lääkärissä/sairaalassa enemmän kuin kolme kertaa viimeisen vuoden aikana Jos niin, miksi _____	1	2	3	4	5
10. Olen yleisesti huolissani lapseni fyysisestä kehityksestä	1	2	3	4	5

76. Arvioi yleisellä tasolla, miten väittämät kuvaavat vuonna 1993 syntyneen lapsesi kehitystä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Lapseni antaa mielellään leikeissä toisille lapsille leluja ja tavaroita	1	2	3	4	5
2. Lapseni on arka ja pelokas	1	2	3	4	5
3. Lapsellani on puhevaikeus	1	2	3	4	5
4. Lapsellani ei ole ystäviä	1	2	3	4	5
5. Lapsellani on vaikeuksia sopeutua päiväkohtaan/kouluun	1	2	3	4	5
6. Lapseni osallistuu mielellään leikkeihin toisten lasten kanssa	1	2	3	4	5
7. Lapseni tarvitsee paljon ohjausta	1	2	3	4	5
8. Lapseni uhmaa aikuisia	1	2	3	4	5
9. Lapseni on vaikea odottaa vuoroaan	1	2	3	4	5
10. Lapseni pelkää uusia tilanteita ja vieraita ihmisiä	1	2	3	4	5
11. Lapseni on usein onneton tai surullinen	1	2	3	4	5
12. Lapseni on yleisesti ottaen hyvin stressaantunut	1	2	3	4	5
13. Lapseni mieliala vaihtelee helposti ja usein	1	2	3	4	5
14. Lapseni on masentuneisuuteen taipuvainen	1	2	3	4	5
15. Lapseni tekee mielellään älyllistä päättelyä vaativia tehtäviä (esim. palapelit, tehtäväkirjat)	1	2	3	4	5
16. Lapseni ärsyttää tahallaan muita ihmisiä	1	2	3	4	5
17. Lapseni on vaikea olla hiljaa	1	2	3	4	5
18. Lapsellani on paljon pelkotiloja	1	2	3	4	5
19. Lapseni leikkii mielellään yksin	1	2	3	4	5
20. Lapseni on joutunut kiusatuksi päiväkodissa tai koulussa	1	2	3	4	5
21. Lapseni on mielestäni itsepäinen ja tottelematon	1	2	3	4	5
22. Lapseni on pitkäjänteinen eli jaksaa leikkiä pitkään tai tekee aloittamansa tehtävän yleensä loppuun saakka	1	2	3	4	5
23. Lapseni leikit päättyvät usein riitoihin	1	2	3	4	5
24. Lapseni ärtyy helposti	1	2	3	4	5
25. Lapseni on ylivilkas	1	2	3	4	5
26. Lapseni vaatii runsaasti huomiota osakseen	1	2	3	4	5
27. Lapseni kysyy neuvoja ongelmatilanteissa	1	2	3	4	5
28. Lapseni toimii oma-aloitteisesti	1	2	3	4	5
29. Lapseni takertuu herkästi aikuisiin	1	2	3	4	5
30. Lapseni on ujo	1	2	3	4	5
31. Lapseni syö hyvin	1	2	3	4	5
32. Lapsellani on usein vatsakipuja	1	2	3	4	5
33. Lapseni on vaikea keskittyä	1	2	3	4	5
34. Lapseni loukkaantuu helposti	1	2	3	4	5
35. Lapseni on rauhaton	1	2	3	4	5
36. Lapseni tuskastuu helposti tehtäviä tehdessään	1	2	3	4	5
37. Lapsellani on taipumus vetäytyä syrjään	1	2	3	4	5
38. Lapseni heräilee yön aikana useita kertoja	1	2	3	4	5
39. Lapseni syyttää herkästi muita esim. epäonnistumisestaan	1	2	3	4	5
40. Lapseni nukkuu liian vähän	1	2	3	4	5
41. Lapseni rikkoo tavaroita	1	2	3	4	5
42. Lapseni on mustasukkainen	1	2	3	4	5
43. Lapseni ei tule toimeen muiden kanssa	1	2	3	4	5
44. Lapseni ei saa unta helposti	1	2	3	4	5
45. Lapseni tuntee olevansa muita arvottomampi tai huonompi	1	2	3	4	5
46. Lapseni toimii annettujen ohjeiden mukaisesti	1	2	3	4	5

LAPSI JA KOULU (1993 syntyneet) / LAPSI JA PÄIVÄHOITO (1998 syntyneet)
kysymykset 77-84

Poistettu liitteestä koska näiden osioiden kysymyksiä ei ole hyödynnetty tämän tutkimuksen analyyseissä.

YHTEISKUNNALLISET PALVELUT

85. Montako hoitopaikkaa vuonna 1993 syntyneellä lapsellasi on ollut kotihoidon lisäksi ennen koulun aloittamista?

_____ hoitopaikkaa

86 a) Miten vuonna 1993 syntynyt lapsesi viettää iltapäivän koulun päättymisen jälkeen?

1. Äidin tai isän kanssa kotona
2. Vanhemman sisaruksen kanssa kotona
3. Yksin kotona (_____ tuntia)
4. Naapurin tai sukulaisen kanssa
5. Koululaisten iltapäiväkerhossa
6. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa
7. Muu, mikä _____

86 b) Jos vuonna 1993 syntynyt lapsesi on koulun jälkeen iltapäivähoidossa, mitä mieltä olet lapsen nykyisen iltapäiväpäivähoidon laadusta?

	Huono	Välttävä	Tyydyttävä	Hyvä	Erinomainen
1. Henkilökunnan ammattitaito ja toiminta	1	2	3	4	5
2. Hoitopaikan turvallisuus (tilat ja ulkoilu)	1	2	3	4	5
3. Virikkeellisyys ja toiminnan monipuolisuus	1	2	3	4	5
4. Lapsen huomioon ottaminen yksilönä	1	2	3	4	5
5. Vanhempien vaikutusmahdollisuudet hoitopaikkaa koskevissa asioissa	1	2	3	4	5
6. Hoitajien ja vanhempien yhteistyö	1	2	3	4	5
7. Lapsen suhteet muihin hoitopaikan lapsiin	1	2	3	4	5
8. Lapsiryhmän koko	1	2	3	4	5
9. Hoitoaikojen joustavuus	1	2	3	4	5

86 c) Onko vuonna 1993 syntyneen lapsesi koulun jälkeisessä iltapäivähoidossa?

1. Välipala	1. Kyllä	2. Ei
2. Ohjausta kotitehtävien teossa	1. Kyllä	2. Ei
3. Ohjattua harrastustoimintaa esim. kokki-, käsityö- tai liikuntakerho	1. Kyllä	2. Ei

87. Mitä palveluja vuonna 1993 syntynyt lapsesi on käyttänyt ja miten tyytyväinen olet saamaasi palveluun? Ympyröi palvelumuoto jota lapsesi on käyttänyt sekä mielipiteesi palvelun laadusta.

	Huono	Välttävä	Tyydyttävä	Hyvä	Erinomainen
1. Kouluterveydenhoitaja	1	2	3	4	5
2. Lääkäri	1	2	3	4	5
3. Psykologi	1	2	3	4	5
4. Kasvatus- ja perheneuvola	1	2	3	4	5
5. Lapsi- tai nuorisopsykiatri	1	2	3	4	5
6. Puheterapeutti	1	2	3	4	5
7. Lastensuojelu	1	2	3	4	5
8. Mielenterveystoimisto	1	2	3	4	5
9. Lisä- tai tukiopetus	1	2	3	4	5
10. Koulukuraattori	1	2	3	4	5

88. Onko vuonna 1993 syntyneellä lapsellasi ollut tarvetta johonkin seuraavista palveluista, mutta ette jostain syystä ole saaneet?

1. Kouluterveydenhoitaja	7. Lastensuojelu
2. Lääkäri	8. Mielenterveystoimisto
3. Psykologipalvelut	9. Lisä- tai tukiopetus
4. Kasvatus- ja perheneuvola	10. Koulukuraattori
5. Lapsi- tai nuorisopsykiatri	11. Jokin muu, mikä _____
6. Puheterapeutti	

KYSYMYKSIÄ YKSINHUOLTAJILLE 89-95

Poistettu liitteestä, koska näiden osioiden kysymyksiä ei ole hyödynnetty tämän tutkimuksen analyysissä.

KYSYMYKSIÄ UUSPERHEILLE

Nämä kysymykset on tarkoitettu uusperheille eli perheeseen kuuluu lapsia, jotka eivät ole sinun ja nykyisen puolisoni yhteisiä.

96. Miten kauan olet asunut yhdessä nykyisen puolisoni kanssa? _____ vuotta

97. Ketkä asuvat tällä hetkellä kanssasi?

1. Minun ja nykyisen puolisoni yhteisiä lapsia (lasten syntymävuodet _____)
2. Minun lapsiani (lasten syntymävuodet _____)
3. Vain puolisoni lapsia (lasten syntymävuodet _____)

98. Onko sinulla lapsia, jotka eivät asu yhdessä kanssasi, vaan toisen biologisen vanhemman kanssa

1. Ei
2. Kyllä (lasten syntymävuodet _____)

99. Onko nykyisellä puolisolillasi lapsia, jotka eivät asu yhdessä kanssanne, vaan toisen biologisen vanhemman kanssa

1. Ei
2. Kyllä (lasten syntymävuodet _____)

100. Miten ei-yhteisten lastenne huoltoon liittyvät asiat on virallisesti järjestetty?

a) sinun lapsesi

1. Puolisoiden välinen keskinäinen sopimus
2. Yhteishuoltajuus-sopimus
3. Äidin yksinhuoltajuus
4. Isän yksinhuoltajuus
5. Ei ole virallisesti sovittu
6. Jokin muu, mikä _____

b) puolisoni lapset

1. Puolisoiden välinen keskinäinen sopimus
2. Yhteishuoltajuus-sopimus
3. Äidin yksinhuoltajuus
4. Isän yksinhuoltajuus
5. Ei ole virallisesti sovittu
6. Jokin muu, mikä _____

101. Kuinka pitkä matka lapsilla on toisen biologisen vanhemman luokse?

- a) sinun lapsillasi _____ km
- b) puolisoni lapsilla _____ km

102. Miten usein lapset keskimäärin tapaavat muualla asuvaa biologista vanhempaansa?

	Lähes joka päivä	Joka viikko	Joka kuu-kausi	Muutamman kerran vuodessa	Harvemmin
1. Kuinka usein luonasi asuvat lapsesi tapaavat muualla asuvaa vanhempaansa?	1	2	3	4	5
2. Kuinka usein puolisosi luonanne asuvat lapset tapaavat muualla asuvaa vanhempaansa?	1	2	3	4	5
3. Kuinka usein muualla asuvat lapsesi vierailevat kodissanne?	1	2	3	4	5
4. Kuinka usein puolisosi muualla asuvat lapset vierailevat kodissanne?	1	2	3	4	5

103. Miten seuraavat väittämät vastaavat sinun käsitystäsi uusperheestä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Uusperhe vaatii jäseniltään enemmän kuin lasten ja heidän vanhempansa muodostama perhe	1	2	3	4	5
2. Lapsen oman vanhemman tulee osallistua lapsen kasvatukseen, vaikka hän ei asuisikaan yhdessä lapsen kanssa	1	2	3	4	5
3. Minä ja puolisoni osallistumme samalla tavalla kaikkien perheessä asuvien lasten arkeen, hoitoon ja kasvatukseen	1	2	3	4	5
4. Perheemme kaikkia lapsia koskevat samat säännöt	1	2	3	4	5
5. Uusperhe tarjoaa lapsille positiivisia kokemuksia	1	2	3	4	5
6. Sukuihlat aiheuttavat perheessämme ongelmia	1	2	3	4	5
7. Edellisistä eroista toipuminen on ehto uusperheen hyvinvoinnille	1	2	3	4	5
8. Isä/äitipuoli ei ole velvollinen osallistumaan puolisonsa lapsista aiheutuviin menoihin, vaikka lapset asuisivat samassa taloudessa	1	2	3	4	5
9. Omien kokemuksieni perusteella uusperheen ongelmat ovat lähes ylitsepääsemättömiä ei-yhteisten lasten suhteen	1	2	3	4	5
10. Uusperheeseen liittyvät monet ihmissuhteet tuovat elämään positiivista virettä	1	2	3	4	5

104a Vastaa seuraaviin väittämiin, mikäli sinulla on luonasi asuvia lapsia, jotka eivät ole yhteisiä nykyisen puolisoni kanssa

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Lapseni ovat hyväksyneet uudet perheen jäsenet (uuden vanhemman ja mahdolliset sisarukset) omaksi perheekseen	1	2	3	4	5
2. Meidän perheessämme menee runsaasti aikaa ei-yhteisten lasten asioiden hoitamiseen ja järjestämiseen	1	2	3	4	5
3. Puolisoni kohtelee ajoittain epäreilusti minun entisestä liitosta olevia lapsiani	1	2	3	4	5
4. Ei-yhteisten lastemme asioihin liittyvät ongelmat vaikuttavat minun ja puolisoni väleihin heikentävästi	1	2	3	4	5
5. Eläminen uusperheessä on aiheuttanut lapsilleni sopeutumiso ongelmia	1	2	3	4	5
6. Lasteni ja puolisoni välinen suhde aiheuttaa jatkuvasti ongelmia	1	2	3	4	5
7. Uusperheen perustamisen yhteydessä lapseni ympäristö muuttui (esim. uuteen kotiin muutto, päiväkodin/koulun vaihto, kaverit vaihtuivat)	1	2	3	4	5
8. Puolisoni rakentaa määrätietoisesti vuoro-vaikutuksellista suhdetta lapsiini	1	2	3	4	5
9. Lapseni ja puolisoni suhde on alkuvaikeuksien jälkeen tasapainoinen	1	2	3	4	5
10. Nykyinen puolisoni osallistuu myös rahallisesti minun lasteni menoihin	1	2	3	4	5
11. Puolisoni ja lasteni suhde on kaverillinen	1	2	3	4	5
12. Puolisoni haluaa ottaa vanhemman velvollisuudet	1	2	3	4	5
13. Puolisoni on mustasukkainen lapsilleni	1	2	3	4	5
14. Lapsillani on lämmin suhde myös nykyisen puolisoni vanhempain	1	2	3	4	5
15. Lapseni kutsuvat puolisoani äidiksi/isäksi	1	2	3	4	5
16. Perheen lasten keskinäisessä suhteessa ilmenee kateutta ja mustasukkaisuutta	1	2	3	4	5

104b Seuraavat väittämät käsittelevät yhteistyötä lapsen toisen biologisen vanhemman kanssa. Jos olet leski, siirry seuraavaan kysymykseen.

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Lapseni biologinen isä/äiti osallistuu mielestäni riittävästi lasten arkipäivän asioiden hoitamiseen	1	2	3	4	5
2. Lapseni biologinen isä/äiti maksaa elatusavun lisäksi lapsen muita kuluja	1	2	3	4	5
3. Lapseni biologinen isä/äiti aiheuttaa käytännön ongelmia, koska hän haluaa määrätä yhteisten lasten kaikista asioista	1	2	3	4	5
4. Minulla on yleisesti ottaen edelleen hyvät välit lapseni biologiseen isään/äitiin	1	2	3	4	5
5. Lapseni biologinen isä/äiti ei osallistu mitenkään lapsesta aiheutuviin taloudellisiin menoihin	1	2	3	4	5
6. Lapseni biologisella isällä/äidillä on lapsellemme riittävästi aikaa	1	2	3	4	5
7. Lapseni toivoisivat biologisen perheensä palaavan yhteen	1	2	3	4	5
8. Lapseni suhde muualla asuvaan vanhempaan on hyvä ja tapaamiset säännöllisiä	1	2	3	4	5
9. Lapseni biologiset vanhemmat pystyvät keskustelemaan rakentavasti lasten asioista eron jälkeen	1	2	3	4	5

105a) Vastaa seuraaviin väittämiin, mikäli puolisolasi on luonanne asuvia lapsia, jotka eivät ole yhteisiä.

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Puolisoni lapset ovat hyväksyneet uudet perheen jäsenet (uuden vanhemman ja mahdolliset sisarukset) omaksi perheekseen	1	2	3	4	5
2. Meidän perheessämme menee runsaasti aikaa ei-yhteisten lasten asioiden hoitamiseen ja järjestämiseen	1	2	3	4	5
3. Kohtelen ajoittain puolisoni entisestä liitosta olevia lapsia epäreilusti	1	2	3	4	5
4. Ei-yhteisten lastemme asioihin liittyvät ongelmat vaikuttavat minun ja puolisoni väleihin heikentävästi	1	2	3	4	5
5. Eläminen uusperheessä on aiheuttanut puolisoni lapsille sopeutumisoongelmia	1	2	3	4	5
6. Minun ja puolisoni lasten välinen suhde aiheuttaa jatkuvasti ongelmia	1	2	3	4	5
7. Uusperheen perustamisen yhteydessä lapseni ympäristö muuttui (esim. uuteen kotiin muutto, päiväkodin/koulun vaihto, kaverit vaihtuivat)	1	2	3	4	5
8. Pysin rakentamaan vuorovaikutuksellista suhdetta puolisoni lapsiin	1	2	3	4	5
9. Minun ja puolisoni lasten suhde on alkuvaikeuksien jälkeen tasapainoinen	1	2	3	4	5
10. Osallistun myös rahallisesti puolisoni lasten menoihin	1	2	3	4	5
11. Minun ja puolisoni lasten suhde on kaverillinen	1	2	3	4	5
12. Pysin ottamaan vanhemman velvollisuudet myös puolisoni lasten osalta	1	2	3	4	5
13. Olen mustasukkainen puolisoni lapsille	1	2	3	4	5
14. Puolisollani on lämmin suhde myös minun vanhempiini	1	2	3	4	5
15. Puolisoni lapset kutsuvat minua äidiksi/isäksi	1	2	3	4	5
16. Perheen lasten keskinäisessä suhteessa ilmenee kateutta ja mustasukkaisuutta	1	2	3	4	5

105b) Seuraavat väittämät käsittelevät yhteistyötä puolisoni lasten toisen biologisen vanhemman kanssa. Mikäli puolisoni on leski, siirry kysymykseen numero 106.

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Puolisoni lasten biologinen isä/äiti osallistuu mielestäni riittävästi lasten arkipäivän asioiden hoitamiseen	1	2	3	4	5
2. Lapseni biologinen isä/äiti maksaa elatusavun lisäksi lapsen muita kuluja	1	2	3	4	5
3. Puolisoni lasten biologinen isä/äiti aiheuttaa käytännön ongelmia, koska hän haluaa määrätä yhteisten lasten kaikista asioista	1	2	3	4	5
4. Puolisollani on yleisesti ottaen edelleen hyvät välit lapsensa biologiseen isään/äitiin	1	2	3	4	5
5. Puolisoni lasten biologinen isä/äiti ei osallistu mitenkään heidän yhteisestä lapsesta aiheutuviin taloudellisiin menoihin	1	2	3	4	5
6. Puolisoni lasten biologisella isällä/äidillä on heidän lapselleen riittävästi aikaa	1	2	3	4	5
7. Puolisoni lapset toivoisivat biologisen perheensä palaavan yhteen	1	2	3	4	5
8. Puolisoni lasten suhde muualla asuvaan vanhempaansa on hyvä ja tapaamiset säännöllisiä	1	2	3	4	5
9. Lasten biologiset vanhemmat pystyvät keskustelemaan rakentavasti lasten asioista eron jälkeen	1	2	3	4	5

106. Vastaa seuraaviin kysymyksiin, mikäli perheeseen kuuluu sinun ja nykyisen puolisoni yhteisiä lapsia

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Yhteisten lastemme asema perheessämme on parempi kuin ei-yhteisten lasten	1	2	3	4	5
2. Yhteiset ja ei-yhteiset lapset tulevat hyvin toimeen keskenään	1	2	3	4	5
3. Yhteisiä lapsia koskevista asioista riidellään vähemmän kuin ei-yhteisiä lapsia koskevista asioista	1	2	3	4	5
4. Yhteisiä ja ei-yhteisiä lapsia koskevat perheessämme osittain eri säännöt	1	2	3	4	5
5. Kohtelen perheemme kaikkia lapsia tasa-arvoisesti	1	2	3	4	5
6. Puolisoni kohtelee kaikkia lapsia tasa-arvoisesti	1	2	3	4	5
7. Yhteiset ja ei-yhteiset lapset ovat mustasukkaisia toisilleen	1	2	3	4	5

Pohdi vielä lopuksi, mitkä ovat uusperheen suurimmat ongelmat?

Tutkimusprojektissa on tarkoitus myös haastatella uusperheiden vanhempia. Mikäli haluat ilmoittautua haastateltavaksi, kirjoita nimesi ja yhteystietosi tähän.

KIITOS VASTAUKSESTASI!

LIITE 2

HAASTATTELUN TEEMAT

PERHERAKENNE

- Ketkä asuvat tällä hetkellä kanssanne?
- Onko sinulla tai puolisoillasi lapsia, jotka eivät asu yhdessä kanssanne, vaan toisen biologisen vanhempansa kanssa?

UUSPERHEEN MUOTOUTUMINEN JA PERHEENJÄSENTEN SOPEUTUMINEN

- Millaisessa tilanteessa ja miten teidän uusperheenne syntyi?
- Miten lapset ovat sopeutuneet tilanteeseen?
- Miten aikuiset ovat sopeutuneet tilanteeseen?

PERHEEN SUHDEVERKOSTO

Lapsen ja isäpuolen välinen suhde

- Millainen on lasten ja isäpuolen välinen suhde?
- Miten määrittelet suhteen (esim. kaverisuhde, vanhemmuussuhde, oman parisuhteen kautta)?
- Miten lapsi kokee suhteen: kertooko hän asioistaan isäpuolelle, pyytääkö lupaa asioihin, viettävätkö he aikaa kahdestaan?
- Mitä ajattelet väitteestä, että on vaikeampi olla vanhempi ei-biologiselle lapselle?
- Entä sukupuoleen liittyvä, onko esimerkiksi isäpuolen helpompi luoda suhde poikapuoleen?

Lapsen ja äitipuolen välinen suhde

- Millainen suhde sinulla on puolisoosi lasten kanssa?
- Miten määrittelet suhteen (esim. kaverisuhde, vanhemmuussuhde, oman parisuhteen kautta)?
- Miten suhde eroaa suhteestasi biologisiin lapsiin?
- Miten lapsi kokee suhteen: kertooko hän asioistaan sinulle, pyytääkö lupaa asioihin, vietätkö aikaa hänen kanssaan kaksin?

Parisuhde

- Miten kuvaillet uusperheen parisuhdetta?
- Eroaako se ydinperheen parisuhteesta?
- Miten mielestäsi teidän parisuhteeseenne on vaikuttanut se, että lapset on ollut jo ennen parisuhdetta?
- Miten perheessänne jaetaan vastuu ei-yhteisistä lapsista (kasvatus,

taloudellinen vastuu, kuljettaminen harrastuksiin ym. arkinen vastuu)

- Aiheuttavatko kasvatusasiat perheessänne ristiriitoja?
- Haaveilletteko yhteisistä lapsista?

Lasten väliset suhteet

- Millaiset ovat yhdessä asuvien lasten väliset suhteet?
- Entä millaiset ovat osan aikaa muualla asuvien lasten ja perheessä asuvien lasten väliset suhteet?
- Onko ei-yhteisten ja yhteisten lasten asema perheessänne samanlainen?

Biologisten vanhempien välinen yhteistyö ja lapsen suhde etä-isään

- Neuvotteletko ex-puolisosi kanssa lasta koskevista asioista?
- Miten yhteistyö sujuu käytännössä?
- Millainen on lapsen suhde muualla asuvaan biologiseen vanhempaan?
- Miten tapaamiset sujuvat?
- Miten lapsen ”kaksikotisuus” (on osan ajan myös toisen biologisen vanhempansa kanssa) vaikuttaa arkeenne?

PERHEEN SOSIAALINEN TUKIVERKOSTO

- Millaiset suhteet perheellänne on isovanhempiin?
- Saatteko tarvittaessa apua?
- Aiheuttavatko sukujuhlat hankaluuksia?

UUSPERHEEN ARKI

- Mitä positiivisia asioita liittyy uusperheeseen?
- Mitä ongelmia liittyy uusperheen elämään?

LIITE 3

Esimerkkejä kyselylomakeaineiston avoimien vastausten luokittelusta ¹

ONGELMALLISIKSI KOETUT ASIAT UUSPERHEESSÄ

1. UUSPERHEEN MUODOSTUMINEN JA ARJEN KÄYTÄNNÖT

Yhteisten tapojen löytäminen ja vastuun jakaminen

Kuinka sovittaa menneisyys ja nykyisyys yhteen niin, ettei menneisyys ole liikaa esillä (ja toisaalta liian vähän) häiriten nykyisyyttä ja tulevaisuutta sitä kautta (187, 3 v, ei-yht, ei-etä)

Eri historiasta johtuvat asiat: pinttyneitä tapoja ja tottumuksia edellisestä elämästä (294, 4 v, ei-yht, etä)

Kasvatusperiaatteet, tavat jne., jotka ovat jo valmiina ex-perheissä ja pitäisi sovittaa yhteen perustettaessa uusperhe (225, 5 v, yht, ei-etä)

Taloudellisen vastuun jakaminen

Esim. päivähoitomaksu määräytyy molempien tulojen mukaan, vaikka puolisoni ei ole elatusvelvollinen. Pahimmillaan maksoin 2000 markkaa kuukaudessa sekä puolet vuokrasta vain omalla palkallani. Yksinhuoltajan taloudellista ahdinkoa ei uusi puoliso helpota. (128, 3 v, yht, etä)

Rahan käyttö. Mitä kuuluu nykyisen puolisoni maksettavaksi vaikka lapsi ei olekaan biologisesti hänen. Puolisoni ei koe tätä ongelmaksi, mutta itse ajattelen sen olevan ongelma (171, 2 v, ei-yht, etä)

Meillä taloudellisia hankaluuksia, piti hankkia suurempi asunto, tila-auto (107, 1 v, ei-yht, etä)

Lasten tasapuolinen kohtelu

Miehen suhtautuminen minun lapseen, hermostuu hänelle helposti, suuttuu ja komentaa herkästi, ei salli lapselleni vapautta. Kohtelee omia ja minun lasta eriarvoisesti. Omiaan lellii ja antaa heidän määrätä elämästämme silloin kun he ovat luonamme, antaa periksi asioita eikä vie komentoa

¹ Avovastauksien tekstejä lainatessa on kerrottu suluissa perheen tilanteesta seuraavat asiat: kyselylomakkeen numero, uusperheen yhdessä asumisen kesto vuosissa, onko perheessä yhteinen lapsi (yht/ei-yht) sekä tapaako lapsi etävanhempaansa (etä/ei-etä). Esimerkiksi merkintä (1,8 v, yht, ei-etä) tarkoittaa, että uusperhe on asunut yhdessä 8 vuotta, perheessä on puolisosiden yhteinen lapsi ja ei-yhteinen lapsi ei tapaa etävanhempaansa.

loppuun asti. Syyttää usein minun lasta vaikka omissa on yhtä paljon vikaa ja syyttää minun lapsia riidasta. 3 ja 7 vuotiaan keskinäisessä riidassa neuvoo 7-vuotiasta, että lyö takaisin ei ole aina oikein. (361, 1 v, yht, etä)

Toisen lapset ovat aina toisen. En tiedä pystynkö olemaan aina kaikille tasapuolinen riidoissa, arjessa ja kaikessa muussa. Vaikka haluaisin. (634, 1 v, yht, ei-etä)

Lasten tasavertaisuus: miten heitä puhutellaan, miten läheisyyden tarpeeseen vastataan ja miten mustasukkaisuuteen reagoidaan varsinkin tilanteessa, jossa toinen lapsista on ns. vieraileva, joka toinen viikko ja joutuu asettumaan ja kokeilemaan ja hakemaan hyväksyntää viikoittain. (71, alle 1 v, ei-yht, etä)

Aikataulut

Haastavat aikataulut, jonglöörielämä eli sinun ja minun lasten pyörittely etävanhempien välillä (118, alle 1 v, ei-yht, etä)

Aikataulujen sovittelu (tapaamiset, lomien vietto, juhlapyhät, perhejuhlat yms.) (972, 1 v, yht, etä)

Ympäristön ennakkoluulot

Ympäristön suhtautuminen lähinnä suku ja ystävät onkin aiheuttavat eniten ongelmia. Olen joutunut puolustukannalle sekä erotessani että uut-ta puolisoani esitellessäni. Tukea ole saanut vähiten silloin kuin sitä olisin eniten kaivannut. Myös yhteiskunnallisesti olen tuntenut välillä kuuluvani alakastiin (201, 4 v, yht, etä)

Yhteiskunnan leimaava asenne. Nämä ikuiset isä/äitipuoli keskustelut. Esim. meidän lapsilla on omat isät ja äidit. He eivät pidä isäpuoli tai äitipuoli nimittelystä. Opettajat vielä nykyäänkin puhuttelevat äitien ja isien uusia kumppaneita äitipuoliksi ja isäpuoliksi. HUH HUH! Minkähän lainen olisi isäpuoli (puoli ihminen?!) Jotenkin meillä vielä tajutaan tuo uusi äiti tai isä puhe. Mutta jos lapsella on elävä biologinen äiti tai isä niin se nimitys kuuluu kyllä heille (342, 4 v, ei-yht, etä)

Ympäristö olettaa, että meidän perheellä on automaattisesti suurempia ongelmia kuin ydinperheillä, koska olemme se uusioperhe. Varsinkin tarhan tätien huoli on joskus naurettavaa ja rasittavaa. (123, 4 v, yht, ei-etä)

Lasten sopeutuminen tilanteeseen

Toivon ja luottamuksen ylläpitäminen siitä, että lapset selviää, että heille ei olisi syntynyt korvaamattomia traumoja, että tämä perhe kestää ja voi hyvin! (972, 1 v, yht, etä)

Paikkakunnan vaihtaminen oli vaikea lapsilleni (633, 2 v, yht, etä)

2. UUSPERHEEN SUHTEET

Lapsen ja isä- tai äitipuolen välinen suhde

Se, ettei toisen lasta voi sittenkään rakastaa kuin omaansa. (219, 4 v, yht, etä)

Ihmisen itsekkyyys: omat lapset ovat omia, toisen ovat vieraita. Vasta kun sen rehellisesti tunnustaa itselleen, pystyy ottamaan heitä huomioon tasavertaisemmin. Se on puppua, että kaikki on yhtä rakkaita. (18, 5 v, yht, etä)

Meidän uusperheen suurimmaksi ongelmaksi on muodostunut se, että uudella puolisolllani ei ole omia lapsia eikä siis myöskään entuudestaan kokemusta "perhe-elämästä", joten hänen on ollut vaikea löytää roolinsa ja paikkansa uusperheessämme. Hän on kyllä kiintynyt lapsiin, mutta ei mielellään haluaisi osallistua lasten hoitoon ja lapsista aiheutuviin kustannuksiin. Lapsen on myös vaikea sopeutua. (173, 1 v, ei-yht, etä)

Meille tuli mies äidin ja kolmen pojan taloon. Mielestäni hän oli rohkea tai sitten sinisilmäinen! Vaikeaa on ollut ottaa hänet perheeseen, on ollut välillä tunne, että koti on minun ja lasten, hän vain asuu siellä. Eikä hän ole osannut ottaa omaa paikkaansa. Yksi lapsistani inhoaa häntä ja sitä kautta vihoittelee minulle ja yhteisille lapsillemme. (362, 9 v, yht, etä)

Aluksi ongelmana puolison lapsen kohtelu, saanko kommentaa ja torua kuin omaani vai pitääkö yrittää tehdä vaikutus, että lapsi pitäisi minua ns. vara-äitinä ja sama ongelma on puolisolllani minun lasta kohtaan. Ajan myötä kaikki menee sopivasti oikein, torutaan ja kehutaan kuin molemmat olisi omia. (178, 3 v, ei-yht, etä)

Biologisten vanhempien yhteistyö

Ainoa ongelma on se, kun muualla asuva biologinen vanhempi haluaa lyödä kapulaa rattaisiin esim. manipuloidulla lasta, riitelemällä kaikesta mahdollisesta, olemalla yhteistyökyvytön ja haluton. (397, 5 v, yht, etä)

Ex-puolisot usein katkeroituvat ja hankaloittavat uusioperheen elämää sotkeutumalla ja vaikeuttamalla lasten avulla uusioperheen arkea. (256, 1 v, yht, etä)

Meillä suurimmat ongelmat aiheutuvat ex-mieheni pompottelusta. Sovittuja tapaamisia ei ns. suoriteta loppuun eli kesken viikonlopun tulee soitto, että lapset on haettava pois. Ex-mies vie myös lapsensa omille vanhemmilleen ja mielestäni se ei ole tapaamisten tarkoitus. (72, 2 v, yht, etä)

Parisuhde

Pariskunnan on vaikea saada yhteistä aikaa, koska lapsia on aina paikalla ja joka toinen viikonloppu ainakin. (420, 5 v, ei-yht, etä)

Parisuhteen rakentaminen jo valmiissa perheessä hankalaa, ei ole aikaa (76, 1 v, ei-yht, etä)

Kun riidellään, uusi puoliso saattaa huomauttaa, et ne on sun lapsii tai X:n lapsii (315, 1 v, ei-yht, ei-etä)

Riitatilanteessa avopuoliso syyttää minua lapsen puolustamisesta ja lapsi taas avopuolisoni puolella olemisesta eli usein lapsen vanhempi joutuu puun ja kuoren väliin (505, 5 v, yht, etä)

Meillä ainakin ex-puolison olemassaolo herättää mustasukkaisuutta, koska hänen kanssaan ollaan tekemisissä viikoittain. (338, 2 v, yht, etä)

Hankalaa on löytää kadonnut usko parisuhteen onnistumiseen (551, 2 v, ei-yht, etä)

Lapsen ja etävanhemman suhde

Miten saada lapselle selitettyä kun kyselee biologisen isän perään miksi ei hae ja kysele lapsesta, kun aikuisenkin on vaikea tajuta: miksi biologinen lapsi ei kiinnosta. Mut ei näiden uusperheiden lasten tarvitse olla tasapainottomia ja sekoja. Uusperhe voi olla parempi vaihtoehto myös lapselle. (411, 3 v, yht, ei-etä)

Poika ei tapaa biologista isäänsä juuri, poika ei ole innokas menemään isän uuteen perheeseen, jossa vauvoja nyt. (781, 5,5 v, yht, ei-etä)

Isovanhemmuussuhteet

Puolison vanhemmille vain biologinen lapsenlapsi tärkeä, minun ”vanhat” lapseni eivät kiinnosta (744, 3 v, yht, etä)

Lapsen mustasukkaisuus omasta vanhemmasta

Lapset ovat erittäin mustasukkaisia biologisen vanhemman ajankäytöstä (764, 1,5 v, yht, ei-etä)

Lasten jonkinlainen mustasukkaisuus tai pelko, ettei äidillä riitä aikaa enää niin paljon kuin yksinhuoltajana (2669, 1 v, ei-yht, etä)

Lasten keskinäiset suhteet

Lasten sopeutuminen mahdollisiin uusiin sisaruksiin. Puolisoni lapsi ei sopeutunut uusiin perheenjäseniin, koska hän oli niin voimakkaasti mustasukkainen isästään. Tässä tapauksessa myös lapsen omat mielenterveydelliset ongelmat vaikeuttivat sopeutumista. (24, 6 v, ei-yht, ei-etä)

Uusien sisarusten kanssa esiintyy paljon kilpailua ja oman paikan etsintää perheessä voi olla vaikeaa. Mustasukkaisuus ja kateus ovat asioita, joita uusperheessä elävät lapset kokevat usein, ainakin uuden elämän tilanteen alkuaikoina. (376, 1 v, yht, etä)

Entisen ja nykyisen puolison välinen suhde

Toinen juttu on jos uus ja vanha ei tule toimeen. (1114, 5 v, yht, ei-etä)

3. EI ONGELMIA

En kyllä uskaltaisi väittää, että mitkään ongelmat meidän perheessä johtuisi nimenomaan siitä, että olemme uusperhe. (21, 3 v, ei-yht, etä)

Tämä on kaikkien kannalta paras ratkaisu, ei uusperhe sinänsä ongelmia tuo. (184, alle 1 v, ei-yht, etä)

En ole huomannut mitään ongelmia. Meidän perhe-elämään se ei ole vaikuttanut muuta kuin positiivisesti. (598, 3 v, ei-yht, etä)

Voisin jopa väittää, että uusperheillä menee paremmin kuin tuntemillani ydinperheillä. Epäonnistuneen ensimmäisen liiton pohjalta, näen uusperheen pikemminkin olevan paremmassa asemassa, olen oppinut parisuhteen ja itseni kompastuskivet. (10, 1 v, ei-yht, ei-etä)

Ei meidän uusperheessä ole tähän mennessä ollut ongelmia. Eikä niitä toivottavasti tulekaan. Pyrimme siihen, että asiat hoidetaan sovulla ja ennen kaikkea järjellä ajatellen aina ensin lasten hyvinvointia. Ja jotta lapsilla olisi hyvä olla, on aikuisten, kaikkien, jotka liittyvät uusperheeseemme, tultava mahdollisimman hyvin toimeen keskenään. (608, 1 v, ei-yht, etä)

Meillä ei ole ongelmia, kun ei ole suhdetta biologiseen isään. (555, 3 v, yht, ei-etä)

Valitettavasti en osaa vastata, ei tavallaan kosketa meidän perhettä. Lapseni pitää isäpuolta isänään, koska ei ole tavannut koskaan biologista isäänsä. (278, 3 v, ei-yht, etä)

LIITE 4

Suhteiden toimivuutta kuvaavien summamuuttujien väliset korrelaatiot

	1.	2.	3	4.	5	6.
1. Parisuhde	-					
2. Lapsen ja isäpuolen välinen suhde	.610**	-				
3. Lasten väliset suhteet	.276**	.214**	-			
4. Suhde isäpuolen vanhempiin	.173**	.194**	.036	-		
5. Biologisten vanhempien välinen yhteistyö	.043	.014	-.018	-.063	-	
6. Lapsen ja etä-isän välinen suhde	.043	.014	-.006	-.048	.658**	-
7. Suhde etä-isän vanhempiin	.023	.031	.016	-.016	.515**	.473**

** korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevä ($p < 0.01$)